

Sélimε Sebe

DUNIYA SELIME SIENRE

Sélimε Sebe wi tìedi?ε gè

Sélimε Sebe wi yē Kuloceliε nyasiensebere dáà ti 'nyu weli mé duniya wi séligenme nē bè, kenme bî nē Kuloceliε yere faan dè nè síe wè: nyi?ene yo, dàala yo, nyà?ayerε yo, sienne yo, yere ti mieni. Sélimε Sebe wii ne ki nyu weli mé kenme bî nē kapiile ni 'jín nè síe duniya nī wè nè wi cú?o wè. Sebe njáà míeni wi ki tíi weli nē Kuloceliε sì kàdu?u wáa sienne mé bèle?. Sienne kaala ni tònì nè wi déni. A wi baakpuo?o kúo né sienne ní bèle, kire ga buu sienne pe ní gbè Kuloceliε cén wè, bé sí koligo tiε gè pe nē, gàa pe yeli bè líε gè.

Ná?a gè muo bé kele sáama nyaa sebe njáà nī wè, gàa Kuloceliε 'kpí?ile Nōwe né wi narige ní gè, né pe suo kàsakpiile mé lè nàa ni péni duniya cú?o wè. A Kuloceliε ní'nè Birayima yeri wè né wi ye wi- yiri wi tobilo kùlo nī lè, wi- wire koligo líε gè wiri waa kùlo náà mé wire bága ken wi mé lè. Kire kùlo lire pe péni ye Isirayeliyε kùlo lè. Nè ta?a ki nē sebe wii ne ki nyu weli mé kenme bî nē Kuloceliε nyakungenge kpí?ile gè nè síe né Birayima ní wè, né wi siime pi mieni ní bè. Né míeni kenme bî nē Kuloceliε nyéni Birayima wéli wè nè síe, wire né wi siime ní bè, fūr?o?o lèlè nī lè, né yi?ele gáli ke mieni ní gèle. Giì gī tàn?a gè, Sélimε Sebe nī wè we bé ki nyaa a Kuloceliε 'jo wire bága wàa ken njáa wi bé ba Kuloceliε nyakungenge fori gè bè ki kpí?ile wi nyasiantaanra ti- nò duniya sienne nē bèle (Sél 12.3).

Sien njáà wi 'Sélimε Sebe sebe wè, wi mí?ε kii yeri sebe nī wè?. Zuufulo bèle né téngefólilo ní bèle, peli biéle pe 'ki nyu, nè ténge ki nē nè jo dí Misa wi nyéni sebe njáà sebe wè. Wi 'wi sebe lèlè líi nī wi puu ne Isirayeli sienne pe yi?ε kini gè bè ké Kanaa kùlo mé lè, nè ki ya?a kire lèlè nī lè pe yé yi?ele sirasiin kúo Ezipiti kùlo nī lè sùkulom?o nī bè. Wi puu ne caa bè ki sebe ya?a kele gáli ke mieni Kuloceliε yé kpí?ile Isirayeli sienne mé bèle, pe fāga fi?ε né ke ní?. Sebe njáà wire wī sebepelewe wè njáa Misa sebe wè; pàli siceri yē baa wire wi nyéni pe sebe. Pe sienre ti sí wè nuro né Sélimε Sebe wori ní dè?. Kire ti?ε nī gè pe sùkulom?o siensenre tire dī baa, né fàn?a kajuudi?ele ní gèle gáli Kuloceliε yé juu nè tiε pe nē gèle. Tire ti mieni yē baa sebere.

Sebe wi lá?agele n'gele:

Duniya wi sélime sienre (1-11.26)

Kulocelie wi 'duniya yige wè (1-2)

Kapiile ni 'jfin duniya ni wè (3-4)

Nowe né kàsakpiile sienre (6-10)

Kulocelie 'duniya sienne cerige bèle (11)

Birayima sienre (11.27-25.18)

Kulocelie wi 'Birama yeri wè (12)

Birayima né Lati sienre (13-14)

Kulocelie 'nyakungenge kpí?ile Birama mé né jo wi bé jaafoli taa (15-18.15)

Kulocelie 'Sodomi né Gómori kàaya cú?o yè né Lati suw (18.16-19.38)

Birayima né wi jaa Siaga sienre (20-25.18)

Yakuba sienre (25.19-36.43)

Siaga wi pì?o?o Ezawu né Yakuba, pe sienre (25.19-27.40)

Yakuba 'ké baa wi nàa ti?e mé gè né celile né pìile taa baa (27.41-32.33)

Yakuba né wi narige koli Kanaa kùlo mé lè (33-36)

Yusufu ne wi lobilò sienre (37-50)

1

DUNIYA WI SELIME SIENRE DI

(Sél 1.1 - 11.26)

Kulocelie wi 'duniya yige wè

¹ Duniya wi sélime nē bè, a Kulocelie wi 'nyì?ene né dàala yige lè, ² á dàala ní lè nya?amine nì nī, nìi cé fie gbòbori?, á wuomō ní bè nè lakpu?o sícuugo tón gè. Kulocelie Pile ní lè ne ffigi lu?o naame gè.

³ A Kulocelie wi 'jo: «Kpìenme pi- yiri.» A kpìenme pi fali nè yiri. ⁴ A Kulocelie wi

'kp̄ienme nyaa bè a pi 'nyuo. A Kulocelie wi 'kp̄ienme né wuɔmɔ wàli bè nè láʔa p̄ii nē.

⁵ A Kulocelie wi 'kp̄ienme yeri bè cenge né wuɔmɔ yeri bè p̄ilige. A ki 'kò cenguʔo né sínbinime, kire 'kp̄íʔile c̄enbelige nē gè.

⁶ A Kulocelie wi 'n̄nè jo: «Láʔala- puu baa bè luɔɔ wáligi dè bè láʔa t̄ii nē.» ⁷ A Kulocelie wi 'táanme luɔɔ né naame luɔɔ wàli dè nè láʔala t̄ii nē. A ki fali nè kp̄íʔile bè.

⁸ A Kulocelie wi 'láʔala yeri lè nyiʔene. A ki 'kò cenguʔo né sínbinime, kire 'kp̄íʔile cenziinwuʔu nē gè.

⁹ A Kulocelie wi 'n̄nè jo: «Luɔɔ dáà d̄i nyiʔene táanme gè, ti- t̄ii p̄ine tienugo n̄i, kire ga puu tiewaaya yi- yiri.» A ki fali nè kp̄íʔile bè. ¹⁰ A Kulocelie wi 'tiewaaya yeri yè dàala, né luɔɔ nyàà yi 'p̄ine ȳii n̄i yè, a Kulocelie wi 'yi yeri kuʔjii. A Kulocelie wi 'ki nyaa a ki 'nyuo. ¹¹ A Kulocelie wi 'n̄nè jo: «Yere ti m̄ieni ti- fiin dàala nē lè: nyàʔa gè yo, yaliire yo ti m̄ieni dè nè yeli né ti p̄igele ní gèle; né tiire ní dè dàa ti sengi dè nè yeli né ti feliye ní yè, dí p̄igele sí puu ti yasenre n̄i dè.» A ki fali nè kp̄íʔile bè. ¹² A yere ti m̄ieni 'fiin dàala nē lè: nyàʔa gè yo, né yaliire yo ti m̄ieni feliye ní, né ti p̄igele ní gèle; né tiire ní dè dàa ti sengi dè nè yeli né ti feliye ní yè. A Kulocelie wi 'ki nyaa a ki 'nyuo. ¹³ A ki 'kò cenguʔo né sínbinime, kire 'kp̄íʔile cendaanriwuʔu nē gè.

¹⁴ A Kulocelie wi 'n̄nè jo: «Kp̄ienmecaan yeye yi- puu nyiʔene n̄i lè bèri cenge né p̄ilige láʔala gè ȳii nē, yi- puu fièle bèri lègèle ke t̄origenme t̄ii bè, né cenyè né yiʔele ke t̄origenme ní bè, ¹⁵ yi- puu nyiʔene nē lè, bèri kp̄ienme cáanri bè dàala nē lè.» A ki fali nè kp̄íʔile bè. ¹⁶ Bà ki 'kp̄íʔile, a Kulocelie wi 'kp̄ienmecaan yakpoliyo siin faan yè, né kàa faan gàa ki 'kp̄úʔo gè, kire ki- cenge kàrigí gè, né cíʔe faan gè, ki- p̄ilige kàrigí gè, né fali nè ɲɔgɔlɔ faan gèle. ¹⁷ A Kulocelie wi 'ti m̄ieni t̄uɔn t̄uɔn nyiʔene nē lè ti de kp̄ienme cáanri bè dàala nē lè, ¹⁸ kire ga buu kàa- puu cenge ki kàrigefoli, ḡii ki- puu p̄ilige ki kàrigefoli, bè kp̄ienme né yebilige wàli gè bè láʔala ȳii nē. A Kulocelie wi 'ki nyaa a ki 'nyuo. ¹⁹ A ki 'kò cenguʔo né sínbinime, kire 'kp̄íʔile cenyè siceriwuʔu nē gè.

²⁰ A Kulocelie wi 'n̄nè jo: «Yawiiniʔere- puu luɔɔ n̄i yè, né yere ti de fini de tòri nyiʔene nē lè né dàala naame gè.» ²¹ A Kulocelie wi 'luɔɔ yawiire ti m̄ieni faan: yawiikpoliyo yè, né yawiire ní dè dàa d̄i n̄iʔere dè, ti de nyaari de mári luɔɔ n̄i yè nè yeli né ti feliye ní yè, né yafinide ní dè nè yeli né ti feliye ní yè. A Kulocelie wi 'ki nyaa a ki 'nyuo. ²² A Kulocelie wi 'kajenge taʔa gè ti nē, nè juu né jo ti de sii bè niʔe, kire ga buu yawiire dáà d̄i luɔɔ n̄i yè ti- sii bè niʔe luɔɔ n̄i yè, yafinide míeni ti- sii bè niʔe dàala nē lè. ²³ A ki 'kò cenguʔo né sínbinime, kire 'kp̄íʔile cenyè kogunɔwuʔu nē gè.

²⁴ A Kulocelie wi 'n̄nè jo: «Yawiire ti m̄ieni ti- yiri dàala nē lè nè yeli né ti feliye ní yè:

yajuuro yo, yafulolido yo, né nyà?ayerε yo, ti mieni nè yeli né ti feliye ní yè.» A ki falì nè kpí?ile bè. ²⁵ Bà ki 'kpí?ile, a Kuloceliε wi 'nyà?a yawiire ti mieni faan nè yeli né ti feliye ní yè, né míeni yajuuro ti mieni faan nè yeli né ti feliye ní yè, nè fàri yafulolido ti mieni nē nè yeli né ti feliye ní yè. A Kuloceliε wi 'ki nyaa a ki 'nyuo.

²⁶ A Kuloceliε wi sí n'è jo: «We- sien faan wi- puu weli líεε, wi- puu bè weli tíεε. Pe- puu yawiire ti mieni nyùgo nē: fúɔɔ bèle né yafinide ní dè, né yajuuro ti mieni ní, nè fàri yafulolido ti mieni nē dàala nē lè, pe- puu dàala ni mieni kàfɔli.» ²⁷ A Kuloceliε wi

'sien faan wi- puu wire líεε, wi 'wi faan a wi 'Kuloceliε líε, wi 'pe faan nàguɔ né celiwe.

²⁸ A Kuloceliε wi 'siantaanra juu dè nè ta?a pe nē né jo: «Yeri sii ye ni?ε, ye- dàala le lè ni- nyì, ye- puu dàala ni kàfɔlilo yeri ni kàrigí. Ye- puu fúɔɔ pe nyùgo nē, né yafinide ti mieni ní né yawiire dáà ti nyaari dàala nē lè.»

²⁹ A Kuloceliε wi n'è jo: «Ye- wéli ! Mi nyénì dàala yaliire ti mieni ken yeli mé, né tiire yasεnre ti mieni ní dè; tire ti bé kò yeli yaliire dè. ³⁰ Gàa ki 'yawiiire ti mieni kúɔ dè, né yafinide ní dè naame gè, né yafulolido ní dè dàala nē lè nè fàri dàa ti mieni dī sī nē wè, mi nyénì nyà?a né wεre ken dè ti mé, ti- puu ti mieni yaliire.» A ki falì nè kpí?ile bè.

³¹ A Kuloceliε wi 'ki nyaa a wi yafaanra ti mieni sí tònì nè sómigɔ nè nyuo. A ki 'kò cengu?ɔ né sínbinime, kire 'kpí?ile cεnye kɔliniwu?u nē gè.

2

¹ Bà sí ki 'kpí?ile a nyì?εne né dàala né ni yεre ti mieni 'faan nè kúɔ.

² Bà Kuloceliε kénì kúɔ wi baara nē dè cεnye kɔliniwu?u nē gè, a wi 'ηɔ né taa cεnye kɔlisiinwu?u nē gè. ³ A Kuloceliε 'kpu?ɔɔ ta?a dè cεnye kɔlisiinwu?u nē gè, né ki wàli nè téngε kiiye né ki wu?u kpú?ɔ gè, né ki cén kire cεngε gī Kuloceliε 'ηɔ nè taa duniya wi faanna ni mieni baara nē dè.

Kuloceliε 'kákpuɔ tiecèngε káà gbòbori Edeni kùlo nī lè

⁴ Nyì?εne né dàala yige sienre tire dī dàa dè, lèε nī nī Yewe wè, Kuloceliε wè, ^{a*} wi 'dàala né nyì?εne yige lè. ⁵ Ki yé puu yaliire yafien sì yé fie fiin?, né ki cén Yewe wè, Kuloceliε wè, wi sì yé fie kàsa?a cáan dàala nē lè?, né ki cén sien sì yé fie puu dàala nē lè bèri ni fáli?. ⁶ Nè ki ya?a nyumɔ pi puu ne yègí dàala nī lè ne dàala ni mieni fuɔnri.

⁷ A Yewe wè, Kuloceliε wè, wi 'dàala tárige líε nè sien faan, a wi 'sien fie wè wi

^a2.4 Yewe mí?ε gè, Kuloceliε mí?ε káà gī, gàa né pe puu ne wi yeri wè eburu sienre nī dè.

fínawi?ile nī gèle, a wi fali nè kò sīi nē. ⁸ A Yewe wè, Kuloceliè wè, wi fali nè kákpuo tiècèngè káà gbòbori Edeni kùlo nī lè, cengenyenifoligoli mé gè. A wi fali nè sien líe wè nè téngè baa kire ti?e nī gè. ⁹ Tiige ó tiige gī wélidan?a gè, né tiiye nyî yasenre dī káadaanra dè, a Yewe wè, Kuloceliè wè, a wi 'ti mieni felide fiin dè baa kire ti?e nī gè. Tiiye siin 'puu baa kákpuo sun?omō nī bè, kàa 'puu sīitiige, gii ní gè kacèngè né kapiile cén tiige.

¹⁰ Cá?a káà puu ne kóngi Edeni kùlo nī lè né pénì kákpuo tiècèngè fuonri gè, kire ti?e nī gè ki nē pénì wáligi lakoliyo siceri. ¹¹ Lakolibelige ki mí?e kire ki 'puu Pison, kire kīi ne Avila kùlo mà?a lè nè kpàri. Kire kùlo lire nī tie wi yē. ¹² Kire tie ñáà wè, wi tōni yē cènwe. Nùdaanna yege káà yē baa gàa pe 'yeri gè bideliyommi wè, nè fàri onikisi kàdenige nē gè. ¹³ Siinwu?u gè ki mí?e kire ki 'puu Giyon, kire ki nyéni Kusi kùlo mári lè.

¹⁴ Taanriwu?u gè, ki mí?e kire ki 'puu Tiigiri, kire ki niè fúu Asiri kùlo cengenyenifoligoli mé gè. Siceriwu?u gè, kire ki 'puu Efirati cá?a gè.

¹⁵ A Yewe wè, Kuloceliè wè, a wi 'sien líe wè né wi téngè Edeni kákpuo tiècèngè nī gè wiri ki fáli béri ki wéli. ¹⁶ A Yewe wè, Kuloceliè wè, a wi 'ki juu nè gbèngè sien mé wè né jo: «Muò bé gbèri kákpuo yasenre ti mieni káa, ¹⁷ fúo tiige gáà gī baa gè, gàa gī kacèngè né kapiile cén tiige gè, muò sī yeli bàga ki yasenge káà káa?, né ki cén cenge gī muò bé kàa káa gè, muò bé kùu wī.»

¹⁸ A Yewe wè, Kuloceliè wè, a wi 'jo: «Kii yeli nàguo wi- kò wìi nigbe?; m'bé sá?afoli faan bè ken wi mé, ñàa wi bé yeli né wi ní.»

¹⁹ Bà Yewe wè, Kuloceliè wè, wi cé tárige líe nè nyà?a yawiire ti mieni faan né yafinide ní dè, a wi 'ti mieni tórigo nàguo mé wè, bè ki wéli kenme bīi nē wi bé míeyè le yè. Mí?e ó mí?e nàguo wi yé le yawi?i ó yawi?i nē, a kire 'kò ti mieni míeyè. ²⁰ A nàguo wi 'yajuuro né yafinide né nyà?ayere ti mieni míeyè le yè ti nē. Kire né ki mieni, wìi kàa nyaa?, gàa ki bé gbè puu wire sá?afoli wè bè yeli né wire ní wè?.

²¹ A Yewe wè, Kuloceliè wè, a wi sí ñónigbuomō cáan nàguo nē wè a wi 'ñóni, né wi gèdiige káà kòn né koli nè ki ti?e tón gè. ²² A Yewe wè, Kuloceliè wè, a wi 'kire gèdiige líe gè né celiwe faan né ki ní, né wi kóri nè pen nàguo mé wè.

²³ A nàguo wi 'jo: «?á ! píra ñáà nī wè, ñàa wire wè wi 'yiri mi kácere nī, wi 'yiri mi céri nī, kire nē pe béri wi yeri celiwe né ki cén wi nyéni yiri nàguo nī.»^b

^b2.23 Eburu sienre nī dè, nàguo mí?e ki 'puu *ish*, celiwe mí?e ní gè, *ishah*. Pe puu ne ki tíí pe sienre ti juugenme nī bè, míeyè nyáà yi yerigenme yi 'yìi líe. Majo weli mé, Penyuole né Penyuonekuo, yi yerigenme tíele bè.

²⁴ Kire nē a nàguo 'celiwe líe wè, wire né wi cuo pe bé bìe bè tóri wi tuu né wi yàa nē,^c wi bé wi cuo cò wè kányi?e ní, pe sí kò cetinne nigbe.

²⁵ Nàguo né wi cuo ní wè, pe siin pe 'puu náborilo; piyè puu ne fiere cén?.

3

Nàguo né wi cuo piyè lú?u Kulocelié mé?

¹ Nyà?ayere dáà ti mieni Yewe wè, Kulocelié wè, wi cé faan dè, wòbugo kire ki yé cilige nè tóri ti mieni nē.

Cenge káà, a ki péni celiwe yúgo wè né jo: «Kányi?e gī lé, Kulocelié wi 'jo yeli fãa ga de kákpuo yasenge káà káa lé?»

² A celiwe wi 'wòbugo ye gè: «Weli bé gbèri kákpuo yasenre ti mieni káa, ³ fúo macen tiige gáà gī kákpuo sun?omò ní bè, Kulocelié wi 'jo weli fãa ga ki yasenge káà káa?, bé né ga jo weli cò ki nē?, kire ga laa weli bé kùu wī.»

⁴ A wòbugo ki fali nè celiwe ye wè: «Kányi?e bè? ! Yeli sǎ ga tíi kùu? ! ⁵ Kulocelié wi 'kire juu né ki cén, Kulocelié 'ki cén cenge gī yeli bé tiige yasenge gáà káa gè, yeli yiye ye yi bé múgu, yeli bé puu bè Kulocelié tíele wè bè kacenge né kapiile cén lè.»

⁶ A celiwe wi sí ki nyaa, kányi?e nē tiige yasenge gáà ki bé gbè puu káadan?a né ki nyaa kii cenge, ki mieni bé gbè sícilige ken. A celiwe wi 'kàa cuo nè káa né sèni kàa ken wi poli mé wè wire ñáà wi 'puu né wi ní wè, a wi 'ki káa. ⁷ Bà pe 'ki káa gè, a pe sienne siin pe yiye ye yi fali nè múgu, a pe 'ki nyaa peli yē náborilo. A pe 'sàanfiidiige káà were^d caa nè ti to nè puo piye nē.

⁸ Cengenyejiinme mé bè, káfalinyine lèle nī lè, a pe 'Yewe wè, Kulocelié wè, wi tūnmò lú?u bè, bà wi puu ne nyaari kákpuo nī gè. A nàguo né wi cuo ní wè, a pe 'fè nè sèni làri Yewe nē wè, Kulocelié wè, kákpuo ti?e káà nī.

⁹ A Yewe wè, Kulocelié wè, a wi 'nàguo yeri wè né jo: «Muo yē sé?»

¹⁰ A nàguo wi 'wi ye: «Bà mi 'muo tūnmò lú?u bè baa kákpuo nī gè, a fiere 'mi cò né ki cén mi 'nè nyaa nábori wī, kire kenme nē mi 'fè nè sèni làri.»

^c2.24 A ki yē we je ki juu bè yeli né eburu sienre ní dè, ki bé gbè jo: Kire nē nàguo wi bága lá?a wi tuu né wi yàa nē. Nè ki ya?a ki kōri wire bè? bè jo nàguo wi bé yiri wi tuu né wi yàa kpáa nī gè bè kò né wi cuo ní wè?, bé wi siivólilò ya?a bèle wī?

^d3.7 Figi tiige gè, tiige káà felige gī ki wè ná?a weli mé?, kire né ki mieni we bé gbè ki tónminò né sàanfiidiige ní. Kire tiige ki were ti yē kpolilo nè tóri weli wu?u nē gè.

¹¹ A Yewe wè, Kulocelié wè, a wi sí wi ye: «Ŋáasién wi 'ki juu muo mé né jo muo yē nábori ? Tiige yasenge gáà mi yé jo muo fãa ga káa gè, kire káà gī lé muo kénì káa ?»

¹² A nàguo wi 'jo: «Celiwe ŋáà muo 'ken m'mé wè wi- puu né mi ní wè, wire wi 'kàa ken m'mé, a mi 'ki káa.»

¹³ A Yewe wè, Kulocelié wè, a wi 'celiwe yúgo wè né jo: «Gáa muo 'kpí?ile mme gè ?»
A celiwe wi 'jo: «Wòbugo kire ki 'mi fáanni né jo mi- kàa cuo mi káa.»

¹⁴ A Yewe wè, Kulocelié wè, a wi sí wòbugo ye gè:

«Bà muo 'kire kpí?ile gè,
m'bé sienpiire juu de ta?a muo nē bè tóri yajuuro né nyà?ayere ti mieni nē.
Muo béri fulolo muo liye nē yè dàala nē lè,
tárigé ki béri jín muo nyuo nī gè muo sù cenyé yi mieni nī.

¹⁵ M'bé leguuro nyógo muo né celiwe sun?omó ní bè,
né muo siime né celiwe wi siime nī bè.
Celiwe wi siime pi bé ba muo nyùgo mu?oro gè;
muo wè, muo bé ba wi no yedagbienné nē lè.»

¹⁶ A Yewe wè, Kulocelié wè, a wi 'celiwe ye wè, né jo:

«M'bé muo cesi?i gbènge gè;
a muo je pùo sii, muo bé wu?o kpu?o bè ne sii.
Muo sòngiro ti béri muo pìle de waa muo pòli wi kòli mé gè;
wire wè, wi bé puu muo kàfòli.»

¹⁷ A Yewe wè, Kulocelié wè, a wi 'nàguo ye wè, né jo:

«Tiige gáà mi yé jo muo fãa ga ki yasenge káà káa gè,
a muo pénì muo cuo wi sienre lú?u dè né ki káa gè,
kire nē dàala ni bé cú?o muo kenme nē,
muo béri wu?o kpu?o bé né de muo yaliire ta?a dè muo sù cenyé yi mieni nī.

¹⁸ Wíire né nyàpi?i ki béri fíin dàala nē lè muo mé,
muo yaliire ti béri kóngi si?i mé.

¹⁹ Muo gbele káfugo nē muo béri ta?a de líi,
fúo bè taa muo ba koli baa dàala nī lè.
Né ki cén tárigé nī muo 'yiri,

kire nē, muo bé ní koli tárige nī gè.»

²⁰ A nàguo wi 'wi cuo wi mí?e le gè ne wi yeri Awa*, (ki kōri wire wī: lewiiwe) né ki cén wire wī sienne pe mīeni yàa wè.

²¹ A Yewe wè, Kulocelié wè, a wi 'sènge buruyo kpí?ile nè le nàguo né wi cuo nē wè.

²² A Yewe wè, Kulocelié wè, a wi 'juu né jo: «Bà sien wi 'yi?e nè kò bè weli tíele wè, né kacènge né kapiile cén lè, ki yeli we- wi yérige wi fāga wi kōli sá?a gè bè siitiige yasenge káa cuo bè káa bé sí kò sī nē súuri.» ²³ Né fali nè pe yige kákpuo nī gè, kire ga buu pe sari dàala fáli lè nàa nī wi cé pe yige wè.

²⁴ Bà wi 'pe cira nè yige nè kúo wè kákpuo nī gè, a wi 'seribenne*^e yérige bèle baa kákpuo ki cengenyenifoligoli mé gè, nè fāri juuṅṅṅ nē nàa ni puu ne nyí kàsun gè nīe nyí?ene nīe yi?i ne mári lè, kire ga buu peri siitiige koligo wéli gè.

4

Kayen 'wi cōni Abeli kpúu wè.

¹ A nàguo 'wi cuo Awa* cén wè celiwe, a wi 'laala taa né Kayen sii. A Awa 'jo: «Mī nyénì nàgabile taa^f Yewe barige ní.» ² A wi 'nè laala láa taa né Kayen cōni Abeli sii wè. A Abeli péni kò sīnbana?awa, á Kayen 'kò tàfaliwe.

³ A lèle láa ga péni kúo wè, a Kayen wi 'kári nè sénì Yewe gbù?ṅṅ né si?i yaliire táa ní; ⁴ á Abeli wire wè, a wi 'wi sīnbadu?u sīnbapeliziile páli cò nè kōni, né sūnmṅ tieye celile yè nè sénì Yewe gbù?ṅṅ wè. A Yewe 'fōli Abeli né wi kpu?ṅṅ nē dè, ⁵ nè ki ya?a wī fōli Kayen né wi kpu?ṅṅ nē dè?.

A Kayen fungo ki sí tōni nè yè kpu?ṅ a wi yi?e 'nú?ṅṅ gè. ⁶ A Yewe 'wi yúgo né jo: «Gáa nē muo fungo ki 'yè mme gè ? Gáa nē muo yi?e 'nú?ṅṅ gè mme gè ? ⁷ A muo ne kasingele kpín?ini m'bé fōli muo nē. A muo sí wè kasingele kpín?ini wè?, kapiile nī bile sīnene muo wīle nē lè, béri muo palile. Muo wè, muo sí yeli bè fān?a taa ni nē.»

⁸ A Kayen kénì juu né wi cōni Abeli ní wè né jo pe- ké nyà?a nī.⁸ A pe ga sénì jīin nyà?a nī gè, a Kayen fali nè tuu wi cōni Abeli nē wè né wi kpúu.

^e3.24 Seribenne bèle, pe 'puu nyí?ene nī, pe 'puu Kulocelié baakuṅṅ páli felige.

^f4.1 Mí?e gáa Awa le wi jaa nē né wi yeri Kayen wè, ki yerigenme ki 'kii líe né qana ní, eburu sienre nī dè; ki kōri wire wī: taa. Wī puu ne caa bè ki tīe wī nyénì nàgabile taa Yewe barige ní.

^g4.8 Tí?e gáa ki 'juu né jo pe- ké nyà?a nī wè, eburu sienre nī dè, ki nyasienkan?ana gáli ke wè baa?.

⁹ Bà kire 'kpí?ile gè, a Yewe 'Kayen yúgo nè jo: «Sé muo cɔni Abeli wi yē ?»

A Kayen 'jo: «Mi sì cén?. Mi wī lé mi cɔni wi wélivɔli wè ?»

¹⁰ A Yewe 'jo: «Gáa muo 'kpí?ile mme gè ? Muo cɔni sɔsien ki yékpɔli ni 'nyeni dàala nē lè né tùn nè nò mi nē né jo mi- ki fu?ɔ tón gè. ¹¹ Bà sí muo 'muo cɔni kpúu wè, a sɔsien ki 'wo dàala nē lè a dàala ni sí sɔsien gbuo gè, píra ñàà nī wè mi bé sienpiire juu dè ta?a muo nē bè muo cira bè líili dàala nē lè. ¹² A muo 'dàala fáli lè, niñ ní de yaliire kan?a dè muo mé?. Muo béri fáala de mári dàala nē lè.»

¹³ A Kayen 'ki juu Yewe mé né jo: «Mi wu?ɔgɔ tugoro ti 'lúbugo nè tóri mi nē, ¹⁴ bà muo 'mi cira nè líili dàala nē lè, m'bé sa làri liilige muo nē, mi béri fáala de mári dàala nē lè. Kire ga buu, a sien wi 'mi nyaa wè, wi bé mi kpúu.»

¹⁵ A Yewe 'wi ye: «Bà sí ki yē mme gè, a sien wáà 'Kayen kpúu wè, Kayen fu?ɔ ki bé tón ki sien mé wè fúɔ bè taa tɔliyo kɔlisiin.»

A Yewe 'fié téngé Kayen nē wè kire ga buu a sien wáà 'wi nyaa wè, wi fága wi kpúu?.

¹⁶ A Kayen 'yè nè núgo Yewe táanni, nè sɛnì tɛni Nɔdi kùlo nī lè (ki kɔri wire wī: fáala de mári), Edeni kùlo ni cɛngenyenifoligɔli mé gè.

Kayen p̄ile sienre dī dàa dè

¹⁷ A Kayen 'wi cuo cén wè celiwe, a wi 'laala taa né Enɔki sii. A Kayen sɛnì kà?a káà faan né wi jaa mí?e le gè ki nē né ki yeri Enɔki. ¹⁸ A Enɔki 'Iradi sii, a Iradi 'Metuyayeli sii, a Metuyayeli 'Metusayeli sii, a Metusayeli 'Lemeki sii.

¹⁹ A Lemeki 'celile siin líe, pe puu ne cepeliwe yeri wè Ada, nè siinwu yeri wè Zila.

²⁰ A Ada 'Yabali sii. Sienne bálì biéle pe níe sùón fɛni saaya* nī yè né ní yajuuna?ana bèle, Yabali wire wi 'puu pe tuuli?e gè. ²¹ Pe puu ne wi cɔni mí?e yeri gè Yobali. Sienne bálì biéle pe 'puu gɔrikpuɔnnɔ bèle níe ma?ana wíi gèle, Yobali wire wi 'puu pe tuuli?e gè. ²² Á Zila 'Tubali-Kayen sii. Tubali-Kayen wè, wire 'puu f̄niwɔ, ne kányiere né timɔri kpúɔn dè. Pe puu né wi juo mí?e yeri gè Naama.

²³ A Lemeki 'ki juu wi celile mé bèle, né jo:

«Ada né Zila, ye- lú?u m'mé !

Lemeki celile, ye- líiye cáan yeri mi sienre luru dè !

Mi nyénì nàguo kpúu, ñàa wi 'mi kpúɔn nè luɔ wè,

nàgapunwɔ ñàà wi 'mi kpúɔn nè taa wè.

²⁴ Kányi?e nē, a Kayen fu?ɔ ki je tón gè,

ki bé tón tɔliyo kɔlisiin.
Á Lemeki fuʔɔ ki je tón gè,
ki bé tón tɔliyo togotaanri né kpɔrigɔ né kɔlisiin.»

Adama né Awa pe 'Seti sii

²⁵ A Adama* ń'nè wi cuɔ cén wè celiwɛ, a wi 'nàgabile sii. A Awa* 'wi míʔɛ le gè ne wi yeri Seti, ki kɔri wire wī: «Kuloceliɛ ń'nè siime páà ken m'mé Abeli sìndiʔɛ nī gè, ɲàa Kayen cé kpúu wè.»

²⁶ A Seti míeni 'nàgabile láà sii né ni míʔɛ le gè ne wi yeri Enɔsi. Kire lèlɛ lire nī, sienne pe séli ne Yewe míʔɛ yeri gè níɛ wi gbùʔɔɔ.

5

Adama né Awa pìile tùlugo sienre ti 'séli náʔa gè bè sa nò Nɔwe nē.

¹ Adama* tùlugo sienre sɛbe wī ɲàa wè:

Cenge gū Kuloceliɛ 'sien faan wè, a wi 'wi faan bè wire tílɛ, ² a wi 'pe faan nàguɔ né celiwɛ. Cenge gū wi yé pe faan bèlɛ, a wi 'wi kajènge taʔa gè pe nē né pe míɛyɛ le yè né pe yeri sienne.

³ Bà Adama wi 'yiʔɛlɛ tekɔlini né kpɔrigɔ taa wè, a wi 'nàgabile sii bè wi tílɛ nè yeli né wi líɛrɛ ní dè. A wi 'wi míʔɛ le gè ne wi yeri Seti. ⁴ Seti siile kàduʔume gè, a Adama wi ń'ne yiʔɛlɛ sirasiceri taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii. ⁵ Adama yiʔɛlɛ ke mieni bìnɛ wi 'puu yiʔɛlɛ sirasiceri tekɔlini né kpɔrigɔ, a wi 'kùu. ⁶ A Seti ga yiʔɛlɛ dabataan né kogunɔ taa wè, a wi 'Enɔsi sii. ⁷ Enɔsi siile kàduʔume gè, a Seti wi ń'ne yiʔɛlɛ sirasiceri né kɔlisiin taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii. ⁸ Seti yiʔɛlɛ ke mieni bìnɛ wi 'puu yiʔɛlɛ sirasiceri dabataan né kpɔrigɔ né siin, a wi 'kùu.

⁹ A Enɔsi ga yiʔɛlɛ togosiceri né kpɔrigɔ taa wè, a wi 'Kenan sii. ¹⁰ Kenan siile kàduʔume gè, a Enɔsi wi ń'ne yiʔɛlɛ sirasiceri né kpɔrigɔ né kogunɔ taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii. ¹¹ Enɔsi yiʔɛlɛ ke mieni bìnɛ wi 'puu yiʔɛlɛ sirasiceri dabataan né kogunɔ, a wi 'kùu.

¹² A Kenan ga yiʔɛlɛ togotaanri né kpɔrigɔ taa wè, a wi 'Maʔalalɛli sii. ¹³ Maʔalalɛli siile kàduʔume gè, a Kenan wi ń'ne yiʔɛlɛ sirasiceri né togosiin taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii. ¹⁴ Kenan yiʔɛlɛ ke mieni bìnɛ wi 'puu yiʔɛlɛ sirasiceri dabataan né kpɔrigɔ,

a wi 'kùu.

¹⁵ A Maʔalaleli ga yiʔele togotaanri né kogunɔ taa wè, a wi 'Yeredi sii. ¹⁶ Yeredi siile kàduʔume gè, a Maʔalaleli wi ń'ne yiʔele sirasiceri togo né kpɔrigɔ taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii. ¹⁷ Maʔalaleli yiʔele ke mieni bìnɛ wi 'puu yiʔele sirasiceri togosiceri né kpɔrigɔ né kogunɔ, a wi 'kùu.

¹⁸ A Yeredi ga yiʔele tekataanri né siin taa wè, a wi 'Enɔki sii. ¹⁹ Enɔki siile kàduʔume gè, a Yeredi wi ń'ne yiʔele sirasiceri taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii. ²⁰ Yeredi yiʔele ke mieni bìnɛ wi 'puu yiʔele sirasiceri tekataanri né siin, a wi 'kùu.

²¹ A Enɔki ga yiʔele togotaanri né kogunɔ taa wè, a wi 'Metusalemi sii. ²² Metusalemi siile kàduʔume gè, a Enɔki 'tánʔa né Kulocelie ní fúɔ nè taa yiʔele sirakeli dabataan, a wi ń'nè nàgabigele né pìcapigele sii. ²³ Enɔki yiʔele ke mieni bìnɛ wi 'puu yiʔele sirakeli tekataanri né kogunɔ. ²⁴ Bà Enɔki puu ne tári né Kulocelie ní wè, kire kàduʔume gè, a pe kénì laa wi nī, né ki cén Kulocelie wi cé wi líɛ.

²⁵ A Metusalemi ga yiʔele tekaceri né kɔlisiin taa wè, a wi 'Lemeki sii. ²⁶ Lemeki siile kàduʔume gè, a Metusalemi wi ń'ne yiʔele sirataanri tekaceri né siin taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii. ²⁷ Metusalemi yiʔele ke mieni bìnɛ wi 'puu yiʔele sirasiceri tekataanri né kaceri, a wi 'kùu.

²⁸ A Lemeki ga yiʔele tekaceri né siin taa wè, a wi 'nàgabile sii, ²⁹ né wi míʔe le gè ne wi yeri Nɔwe,^h ki kɔri wire wī: ɲàa wire wi bé we ken ɲódaala nē weli baagbenre nē dè né weli wuʔɔyɔ ní yè, nyàa yī weli nē yè, nyàa weli 'taa yè, bà Yewe cé dàala cúʔɔ lè.

³⁰ Nɔwe siile kàduʔume gè, a Lemeki wi ń'ne yiʔele sirasiin tekaceri né kpɔrigɔ né kogunɔ taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii. ³¹ Lemeki yiʔele ke mieni bìnɛ wi 'puu yiʔele sirataanri tekataanri né kpɔrigɔ né kɔlisiin, a wi 'kùu.

³² A Nɔwe ga yiʔele sirasiin dabataan taa wè, a wi 'Semi, né Kami, né Jafeti sii.

6

Kulocelie wi 'sienne faan bèle á ki kénì wi bien

¹ Bà sienne pe séli nè sii ne niʔegi dàala nē lè, a pe 'pìcapigele sii, ² a Kulocelie pìile pe 'sienne pe pórilo nyaa bèle cènminɛ, a pe fali ne pe líi ne waa celile a ɲìi cé pe déni wè.

³ A Yewe 'jo: «Mi pìle niĩ ga tíi kò sien nī lèlè ó lèlè nī?; né ki cén, sien muɔ ne nyaʔa

^h5.29 Eburu sienre nī dè, Nɔwe míʔe ki nyéni sienre táà líɛ dàa ti kɔri wi 'jo: ɲódaala.

wè, wi bé ba kùu wī. Sien wi siiyi?ele kiyě tóri yi?ele tekɔlini nē?.»

⁴ Kire lèle lire nī, nàgatɔniyɔ yi puu ne tɪin bile dàala nē lè, né míeni kire kàdu?ume gè yi 'puu bile. A Kulocelié pìile pe pénì síne né sienne pórilo ní bèle a pe 'pìile sii. Peli pe 'puu nàgaliriye yè nyàa yi 'puu né ɲori ní dè fa?a gè, né ní mí?efɔlilo bèle.

⁵ A Yewe pénì ki nyaa sienne pe kakpi?iligele kiyē ne pi?i ne waa dàala nē lè, á pe funzɔngirɔ ní dè ne waa cenge ó cenge kapi?ile kɔli mé gè. ⁶ Á ki tɔni nè Yewe bien a wi 'ki nyaa wire sɪ yé yeli bè sien faan?, a ki 'wi fungo cú?ɔ gè. ⁷ A Yewe 'jo: «Sienne bálì mi 'faan bèle, m'bé pe cú?ɔ bè yige dàala nē lè péwu -- peli né nyà?ayerɛ né yajuuro ní dè, né yafulolido ní dè, né yafinide ní dè, né ki cén ki tɔni nè mi bien bà mi 'sienne né yere dáa ti mieni faan dè.»

⁸ Nè ki ya?a Nɔwe cé kpu?ɔɔ taa Yewe mé.

Kulocelié 'ki kòrirɔ bè duniya cú?ɔ wè

⁹ Nɔwe né wi pìile sienre dī dāa dè: Nɔwe 'puu siensinwe né ní digire fùn wi lèle sienne nī bèle; wi puu ne tári né Kulocelié ní wī. ¹⁰ Nɔwe 'nàgabigele taanri sii, peli pe 'puu bàli bèle: Sɛmi, né Kami, né Jafeti.

¹¹ Né ki ya?a duniya wi yé tɔni nè cú?ɔ Kulocelié yi?e mé, né ki cén sienne pe mieni 'puu fungbenyefɔlilo.

Kulocelié 'ki juu Nɔwe mé né jo wi- kórikpu?ɔ kpí?ile

¹² A Kulocelié 'duniya wéli wè né ki nyaa duniya wii cú?ɔwɔ, sienne pe mieni tán?agenme yé pii nè pénì tóri dàala nē lè.

¹³ A Kulocelié sí fali nè juu Nɔwe ní né jo: «Mi nyénì ki kòrirɔ bè sienne pe mieni sɪi yérige wè, né ki cén sienne pe fungbenye yi nyénì dàala nyì lè. Kire nē mi je pe cú?ɔ né dàala ní lè. ¹⁴ Muɔ wè, ma kórikpu?ɔ káà kpí?ile né goferiⁱ tiire ní, má saapigele kòn kòn ki laame nī bè, má tiire kùro tí?e ma ki tiin ki laame nī bè né kpàn?ane gè. ¹⁵ Kenme báà pire nē muɔ yeli bè ki kpí?ile: kórikpu?ɔ ki tɔnigenme pi yeli pi- puu kabuunyi?ene sirakeli dabataan, ki píelegenme pi yeli pi- puu kabuunyi?ene togosiin né kpɔrigɔ, ki kpà?alagenme pi yeli pi- puu kabuunyi?ene togo né kpɔrigɔ. ¹⁶ Muɔ bé yatɔngɔ kpí?ile kórikpu?ɔ ki naame gè, gāa ki kpà?alagenme pi bé puu kabuunyiene nigbe. Muɔ bé wiile kòn kórikpu?ɔ ki kayɔbigɔ káà nē. Muɔ bé ki faan ki- puu saata?aliye taanri: kàa-

ⁱ6.14 Mí?e gāa ki 'jo ná?a gè goferi wè, tiige káà felige ki 'puu gāa pe puu ne lí ne kóriyɔ kpín?ini yè né ki tiire ní dè. Wiyè ki felige cén?.

puu táanme, kàa- puu sunʔomɔ ní, kàa- sí puu naame gè. ¹⁷ Ye- wéli, mi wè, mi je kàsakpiile cáan bè dàala tón lè, bè sienne né yawiire ti mieni cúʔɔ dàala nē lè, γεγε ó γεγε gī dàala nē lè^j siyεγε gè, ti mieni bé kùu. ¹⁸ Muo wè, m'bé sí mi nyuo kún gè ken muo mé.

Muo wè, muo bé jíin kórikpuʔɔ nī gè, muo né muo cuo ní wè, né muo jaala ní bèle, né muo jaala pe celile ní bèle. ¹⁹ Muo bé yawiire ti mieni feliye nyógo kórikpuʔɔ nī gè, siin siin, nàguo né celiwe, kire ga buu ti- kòri sī nē né muo ní. ²⁰ Nyàʔayerε né yajuuro ti mieni feliye, né yafulolido ní dè ti mieni feliye, né yafinide ní dè ti mieni feliye, siin siin, nàguo né celiwe, ti bé pen muo mé bè ba kòri sī nē. ²¹ Muo wè, muo bé yaliire ti mieni feliye líε bè téngε mìε táanni, dàa dī sienne wori dè né yawiire wori dè.» ²² A Nowe 'ki kpíʔile, gàa ki mieni Kuloceliε cé juu nè gbèngε wi mé wè, a wi 'ki mieni kpíʔile bè.

7

Nowe 'jíin kórikpuʔɔ nī gè, á kàsakpiile ni 'tuu nè dàala tón lè

¹ A Yewe 'ki juu Nowe mé né jo: «Te jíin kórikpuʔɔ nī gè, muo né muo saʔa wuulo ní bèle, né ki cén muo nigbe mi 'nyaa siensinwe mi yiʔε mé gè muo lèlε sienne nī bèle.

² Nyàʔayerε né yajuuro dáa dī cìilide mi yiʔε mé gè,^k ma ti cò nàguo né celiwe, ti siin siin tiεye kólisiin; nyàʔayerε né yajuuro dáa ti 'núʔɔ mi yiʔε mé gè, ma ti cò nàguo né celiwe; ³ né míeni yafinide dáa ti fini naame gè, ma ti cò nàguo né celiwe, ti siin siin tiεye kólisiin; kire ga buu ti mieni feliye ti- kòri sī nē dàala nē lè. ⁴ Né ki cén, cenyε kólisiin kàduʔumε, m'bé kàsaʔa cáan dàala nē lè fúo bè taa cenyε togosiin, cenvugo né pìlige. Bà m'bé sienne né yawiire ti mieni cúʔɔ bè yige dàala nī lè.» ⁵ Gàa ki mieni Yewe cé juu nè gbèngε Nowe mé wè, a wi 'ki mieni kpíʔile bè.

⁶ Nowe cé lie nè yiʔεle sirataanri taa lèlε líi nī kàsakpiile ni 'tuu dàala nē lè.

⁷ A Nowe 'jíin kórikpuʔɔ nī gè, né wi cuo, né wi jaala, né wi jaala pe celile ní bèle, bè suo kàsakpiile mé lè. ⁸ Nyàʔayerε né yajuuro dáa dī cìilide né dī ti 'núʔɔ Yewe yiʔε mé gè, né yafinide ní dè, né yafulolido ní dè, ⁹ a tire ti mieni siin siin sèni jíin kórikpuʔɔ nī gè Nowe mé, nàguo né celiwe, nè yeli né ki ní gàa Kuloceliε yé juu nè gbèngε Nowe mé

^j6.17 Eburu sienre nī dè, ki 'jo: nyiʔene láara; ki bé gbè jo: dàala nē lè.

^k7.2 dáa dī cìilide Yewe yé ñli yawiire taa nē pe- ti káa; nè sí ki yaʔa taa yé puu baa dàa nē wīl yé ñli dèʔ.

wè.

¹⁰ Cenyè kòlisiin kàdu?umε gè, a kàsakpiile ni 'tuu nè dàala tón lè. ¹¹ Nɔwe sìiyi?ele sirataanriwoli nē lè, ki yeziinwu?u ki cenyè kie né kòlisiinwu?u nē gè, kire cenge gè a dàala ni 'foli nè jabari á lakpu?ɔ sícuugo lawi?ile ke mieni 'foli nè múgu, á nyi?ene kàliile pe 'foli nè múgu. ¹² A kàsaala ni 'tuu dàala nē lè fúɔ nè taa cenyè togosiin, cenvugo né pìlige.

¹³ Kire cenge gáà Yewe 'jo wi- jíin kórikpu?ɔ nī gè, a Nɔwe cé jíin kórikpu?ɔ nī gè, wire né wi cuɔ; né wi jaala, Semi né Kami né Jafeti, né pe celile ní bèle; ¹⁴ né nyà?ayerε ní dè nè yeli né ti feliye ní yè, né yajuuro ní dè nè yeli né ti feliye ní yè, né yafulolido ní dè nè yeli né ti feliye ní yè, né yafinide ní dè nè yeli né ti feliye ní yè. ¹⁵ Yawiire dáà ti mieni dī sìiyere dè, a ti mieni pèni jíin Nɔwe kúrugu kórikpu?ɔ nī gè, siin siin. ¹⁶ A yawiire ti mieni feliye 'jíin, nàguɔ né celiwe, nè yeli né dāa ní Kulocelie cé juu nè gbènge Nɔwe mé wè. Kire kàdu?umε a Yewe kóriwiile tón lè Nɔwe nē.

¹⁷ A kàsakpiile ni 'tuu dàala nē lè nè taa cenyè togosiin. A lu?ɔ ki 'nyi nè kpà?ala, a kórikpu?ɔ ki 'yè ne lali lu?ɔ naame gè. ¹⁸ A lu?ɔ ki 'nyi nè dàala tón lè, a kórikpu?ɔ ki kò ne fíigi ne mári lu?ɔ naame gè. ¹⁹ Lu?ɔ ki puu ne nyìgí ne kpà?alá ne waa fúɔ nè sèni nyagurukpa?aliye yi mieni tón duniya nī wè. ²⁰ A lu?ɔ ki 'nyi nè nyagurukpa?aliye yi mieni tón kabuunyi?ene kie né kogunɔ. ²¹ Yele ó yele ni 'puu sìi nē níe fíigi wè, a ti mieni sìi wi 'kúɔ?, kire 'jo: yafinide ti mieni yo, nyà?ayerε ti mieni yo, yajuuro ti mieni yo, yafulolido ti mieni yo, né sienne pe mieni ní. ²² Yele ó yele ni puu ne ñógi ni fínawi?ile nī gèle, a ti mieni 'kùu, kire 'jo dāa tìi yé puu luɔɔ nī dè?.' ²³ Bà ki 'kpí?ile sìiyere dáà ti mieni ti 'puu dàala nē lè, a ti mieni 'cú?ɔ nè kúɔ péwu, kire 'jo: sienne bèle, né nyà?ayerε dè, né yajuuro dè, né yafulolido dè, né yafinide dè, fúɔ Nɔwe wire wi yé kò sìi nē né sienne bálì pe yé puu né wi ní wè, né yawiire ní dè.

²⁴ A lu?ɔ ki 'nyi nè dàala tón lè nè mɔgo fúɔ cenyè tekòlisiin né kpɔrigɔ.

8

Nɔwe né wi sienne pe 'yiri kórikpu?ɔ nī gè

¹ A Kulocelie 'sòngi nè taa Nɔwe kaala nē lè, né yawiire ti mieni né yajuuro ní dè dāa ti

¹7.22 Eburu sienre nī dè, ki 'jo ná?a gè: *dāa ti 'puu tiéwaaya nē yè*, nè ki ya?a Nya?afolido nī dè, ki gbè juu kire felige?, a we sí jo: «dāa tìi yé puu luɔɔ nī dè?»

'puu né Nɔwe ní wè kórikpu?ɔ nī gè. A Kulocelie 'káfalige káà yège ki- lu?ɔ fii gè a lu?ɔ ki koli ne tíri. ² A lakpu?ɔ sícuugo lawi?ile né nyì?ene kàliile ke mieni 'tón, a kàsaala ni 'ceri. ³ Á lu?ɔ ki koli ne tíri ne waa ki kòridiye mé yè. Cenye tekolisiin né kpɔrigɔ kúɔmɔ mé bè, a lu?ɔ ki 'tigi nè yeli. ⁴ Yeye kolisiinwu?u nē gè, cenye kie né kolisiinwu?u nē gè, a kórikpu?ɔ ki sèni ténì Arara kùlo nyagurugo káà nē. ⁵ Á lu?ɔ ní gè ne tíri ne waa súuri fúɔ nè sèni nò yeye kiɛwu?u nē gè, kire yege ki cenbelige nē gè, a nyaguruyo yi miju?ulo ke 'yiri.

⁶ Bà cenye togosiin 'tóri yè, a Nɔwe 'kórikpu?ɔ kàlii múgu wè, ñàa wi yé kpí?ile wè, ⁷ né dibawuɔlɔ láà yige a lire sèni fini ne mári fúɔ nè taa a lu?ɔ ki péni líri nè kúɔ dàala nē lè. ⁸ A wi n'ne gòtolo láà yige bè ki wéli a ki yē lu?ɔ ki nyèni tigi nè kúɔ dàala nē lè. ⁹ A ki sèni nyaa gòtolo ni sèni tɔligɔ téngedi?e taa?, né ki cén lu?ɔ ki puu ne tɔin dàala nē lè, a ni koli nè pen Nɔwe kúrugɔ baa kórikpu?ɔ nī gè. A Nɔwe 'koli yige gè né ni cò nè nyógo kórikpu?ɔ nī gè. ¹⁰ A Nɔwe 'cenye kolisiin sige cígini né n'ne koli nè ni yige kórikpu?ɔ nī gè. ¹¹ Cengu?ɔ koli mé gè, a gòtolo ni sí koli nè pen né wolivi*^m tiige wabunyo yáà ní. A Nɔwe fali nè ki cén lu?ɔ ki nyèni tigi nè líli dàala nē lè. ¹² A wi n'ne cenye kolisiin yáà sige né n'ne gòtolo yige lè; gòtolo ni n'ne koli nè pen wi mé cígini?. ¹³ Nɔwe sɔiyi?ele ke sirataanri né nigbe nē wè, ki cenbelige gè, a lu?ɔ ki 'tigi nè kò fàrige dàala nē lè. A Nɔwe 'kórikpu?ɔ ki yatɔngɔ múgu gè né wéli nè mà?a, né sí ki mieni nyaa fàrige púɔ. ¹⁴ Yeziinwu?u ki cenye togo né kolisiinwu?u nē gè, a dàala ni 'wa?a péwu ! ¹⁵ A Kulocelie sí fali nè juu Nɔwe ní né jo: ¹⁶ «Yiri kórikpu?ɔ nī gè, muɔ wè, né muɔ cuɔ ní wè, né muɔ jaala ní bèle, né muɔ jaala celile ní bèle. ¹⁷ Yawiire dáà ti mieni felide dī né muɔ ní wè, ma ti mieni yìrige né muɔ ní -- kire 'jo yafinide dè, né yafulolido ní dè dàa ti fulolo dàala nē lè, né yajuuro ní dè -- ti de sii bè ni?e dàala nē lè.»

¹⁸ A Nɔwe 'yiri kórikpu?ɔ nī gè, wire né wi cuɔ ní wè, né wi jaala ní bèle, né wi jaala pe celile ní bèle; ¹⁹ a nyà?ayerɛ ti mieni 'yiri, né yafulolido ní dè né yafinide ní dè né yawiire dáà ti nyaari dàala nē lè, ti mieni nè yeli né ti felide ní dè.

²⁰ A Nɔwe fali nè Kulocelie gbù?ɔɔdi?e*ⁿ káà faan, né yajuuro dáà dī ciilide dè, né

^m8.11 Wolivi tiige gè, tiige káà felige gī ki wè ná?a weli mé?, kire né ki mieni we bé gbè ki tónminɔ né letiige ní. Né ki cén pe puu ne ki yasenre káa dè níe sùnɔmɔ kɔngí né ki pìgele ní gèle.

ⁿ8.20 Kire lèlè nī lè, a sienne pe yé je Yewe gbù?ɔɔ wè, pe nē cé yakaa faan bè dibige tíele, né yaju?u káà kɔni né ta?a ki naame gè, nè Yewe gbù?ɔɔ wè. Ki nē gbè ne puu kpu?ɔ, kàa nē puu cí?e míeni. Pàli nē ki faan puuro ní, pàli nē ki faan kàdeniye ní.

yafinide dáà dī cìilide dè, a wi 'tire táà cò nè sèni ti kòn kakuɔɔ kaasorigido,*^o
gbù?ɔɔdi?e nē gè.

²¹ A Yewe 'ti nùdaanna suɔ a wi fungo ki 'nyígi, a wi 'ki kòrirɔ wi fungo nī gè nè jo:
«Mi sì ní ga tíi dàala cú?ɔ lè sien kenme nē?, né ki cén né ki ya?a sien wi funzɔngirɔ tii
sìpiire nè líe wi pìime lèlè nī lè. Mi sì ní ga tíi yawiire né sienne kpúu bèle kenme báà nē
mi 'ki kpí?ile gè?»

²² Lèlè ó lèlè nī dàala ni bé puu bile lè,
yaliire tán?alele né yaliire líelele,
wiire lèlè né káfugo lèlè,
ɲù?ɔ lèlè né gbìn?e lèlè,
cenvugo lèlè né pìlige lèlè,
lègele gáli ke mieni sǐ ga tíi kúɔ?»

9

Kulocelie 'nyakungenne kpí?ile né Nɔwe ní

¹ A Kulocelie wi 'siantaana juu dè nè ta?a Nɔwe né wi jaala nē bèle, né jo: «Yeri sii ye
ni?e, ye- dàala le lè ni- nyì. ² Gàa ki 'yawiiire ti mieni kúɔ dè, né yafinide ní dè, né
yafulolido ní dè, nē fàri fúɔɔ nē bèle, fíegbuɔɔ béri ti cògí yeli kenme nē, mi 'ti mieni
ken yeli mé yeli ye bé puu ti kàfɔlilɔ. ³ Kenme bì nē mi yé dàala yaliire né tiire yasɛnre
ti mieni ken yeli mé wè, tire kenme nē míeni m'bé yawiire ti mieni ken yeli mé. Yele ó
yele nī sii nē níe nyaari wè, ti- puu kaara yeli mé. ⁴ Nè sí ki ya?a kaara dáà nī sísien ki
'tíin gè, yeli sì yeli bè ti káa?, né ki cén sii wii sísien nī gè. ⁵ Nè ta?a ki nē, ye míeni ye-
ki cén m'bé yeli yúgo sienne pe sísien ki kaala nē lè, né ki cén sii wii sienne sísien nī gè.
A ki yē yawi?i káà ki 'sien kpúu wè, m'bé ki yúgo sien wi sísien ní gè. Á ki yē sien wáà
wi 'wi siennyeni kpúu wè, m'bé wi yúgo nē ki sien wi sii ní wè. ⁶ Sien ó sien wi 'sien
kpúu wè, kire sien míeni wè sienne pe yeli bè wi kpúu wī. Né ki cén Kulocelie wi nyéni
sienne faan bèle pe- puu wi líere. ⁷ Yeli bèle, ye- sii ye ni?e, ye- sii ye kàa fàri ni?ege
yìye nē dàala nē lè.»

⁸ A Kulocelie ní'nè ki juu Nɔwe né wi jaala mé bèle, né jo: ⁹ «Ye- wéli, mi wè, mi je ní

^o8.20 Kakuɔɔ kaasorigido dáà dè, ti yé puu a pe 'yaju?u kɔni gè, pe nē ki ta?a gbù?ɔɔdi?e yafan?a nē gè, níe ki
sórigo ki mieni gè, nè ken Yewe mé, bè kapi?ile lá?a gèle.

koli mi nyakungenge* sienre nē dè bè ti sómigɔ juu yeli mé, yeli né yeli siime wuulo ní bèle, ¹⁰ né yawiire ti mieni ní dāa dī né yeli ní dè, tire dī yafinide né yajuuro né nyà?ayerε ti mieni, dāa ti 'yiri né yeli ní kórikpu?ɔ nī gè né dāa ti bága ba puu ná?a dāala nē lè. ¹¹ M'bé koli mi nyakungenge sienre nē dè bè ti sómigɔ juu yeli mé, tire dī dāa dè: kàsakpiile sī ní ga tí sienne né yawiire ti mieni cú?ɔ cígini duniya nī wè?; kàsakpiile sī ní ga tí bè tuu dāala nē lè bè ní dāala cú?ɔ lè.»

¹² A Kulocelie í'nè jo: «Mi nyakungenge ki fie í'ɲe ɲàa wī mi né yeli sun?ɔmɔ ní bè, mi né yawiire ti mieni ní dāa dī né yeli ní wè; ki fie ɲàa wi bé puu yeli né kèngele ke mieni sienne ní bèle súuri. ¹³ Mi kàsaɲɔɔ í'nè; mi nyénì ni téngε kàsadibare nī dè, kire ga buu ni- puu mi nyakungenge ki fie, gāa mi 'kpí?ile né duniya ní wè. ¹⁴ Lèlè ó lèlè nī a nyì?ene ni 'wúɔ, a kàsaɲɔɔ ni 'yiri lè kàsadibare nē dè, ¹⁵ m'bé sòngi bè taa mi nyakungenge ní gè gāa mi 'kpí?ile mi né yeli sun?ɔmɔ ní bè, yeli né yawiire ti mieni felie ní: lakpu?ɔ sícuugo lawi?ile né nyì?ene kàliile luɔɔ sī ní ga tí píne tìi nī bè kò kàsakpiile bè sienne né yawiire ti mieni cú?ɔ cígini duniya nī wè?. ¹⁶ A ki pénì puu lèlè ó lèlè nī kàsaɲɔɔ ni 'yiri kàsadibare nē dè, m'bé ni wéli bè sòngi bè taa né bànguɔ nyakungenge sienre ní dè, dāa dī mi Kulocelie né duniya yawiire né sienne pe mieni sun?ɔmɔ ní bè.»

¹⁷ A Kulocelie 'ki juu Nɔwe mé né jo: «Gāa kire gī mi nyakungenge fie wè, gāa gī mi nyénì kún nè ken duniya yawiire né sienne pe mieni mé bèle.»

Nɔwe jaala pe 'kele káli kpí?ile gàli ke bé pe mbàn?a tìe wè

¹⁸ Nɔwe jaala bálì pe 'yiri kórikpu?ɔ nī gè, peli pe 'puu Semi, Kami, né Jafeti; Kami wire wi 'puu Kanaa tuu wè. ¹⁹ Nɔwe jaala peli taanri bìele, peli piile pe 'ni?ε né cεrige duniya nī wè.

²⁰ Nɔwe 'puu tàfaliwε; wire wi séli nè ezezen* si?i fáli gè. ²¹ Cεnge káà a Nɔwe kénì ezezen sunmɔ gbuɔ nè tìn, a wi 'buruyo fòri yè, né síne nábori wi fèni sa?a nī gè.

²² Kami, Kanaa tuu wè, a wi sènì wi tuu nyaa wè nábori, a wi pénì ki juu wi lobilo mé bèle kpàn?ane gè. ²³ A Semi né Jafeti a pe 'fèni líe nè ta?a pe fíkennyuyɔ nē yè, níe waa né kàdu?u ní, nè sènì pe tuu tón wè bà wi 'puu nábori wè; pe yé pe yiεye wáa yè koli káà mé kire ga buu pe fāga pe tuu wi náborime nyaa bè?.

²⁴ Bà sunmɔ pi kénì yiri Nɔwe nī wè, á Nɔwe 'ki lú?u gāa wi jaa senwe wi 'kpí?ile wi nē wè, ²⁵ a Nɔwe fali nè jo: «Mi 'sienpiire juu dè nè ta?a Kanaa nē wè, wi- puu sùkulowo wi siinyenine mé bèle, ɲàa wi 'wi siinyenine sùkulolo kàdu?u tón gè.»

²⁶ A wi í'nè jo: «Semi Kulocelie, Yewe wè, wi- kpu?ɔɔ ta?a wi nē; Kanaa- sí puu

sùkulowo Sèmi mé. ²⁷ Kuloceliè- sí de kàa fàrí Jafeti nē, Jafeti- sí de sùón Sèmi wi fèni saaya nī yè, Kanaa- sí puu wi sùkulowo.»

²⁸ Kàsakpiile tuulo kàdu?ume gè, a Nōwe 'yi?ele sirakeli tekòlisiin né kpòrigɔ taa. ²⁹ A Nōwe yi?ele ke mīeni bīne wi 'puu yi?ele sirasiceri tekòlisiin né kpòrigɔ, a wi 'kùu.

10

Nōwe pīile tùlugo gī gàa gè

¹ Kàsakpiile tuulo kàdu?ume gè, a Nōwe jaala Sèmi, Kami né Jafeti, a pe 'pīile sii. Pe tùlugo kire gī gàa gè:

² Jafeti jaala peli bīele bàli bèle: Gomèri, né Magɔgi, né Madayi, né Yavan, né Tubali, né Meseeki, né Tirasi. ³ Gomèri jaala peli bīele bàli bèle: Asikenazi, né Irifati, né Togarima. ⁴ Yavan jaala peli bīele bàli bèle: Elisiya, né Tarisisi, né Kitimi, né Dodanimi.^p ⁵ Peli bīele pe 'cerige nè sèni ténì ku?ɔjii gògoyo nē yè, nè yeli né pe nariye ní yè, pe mīeni né pe sienre, né pe ténidiye, né pe kùlogolo.

⁶ Kami jaala peli bīele bàli bèle: Kusi, Misirayimi,^q né Puti, né Kanaa. ⁷ Kusi jaala peli bīele bàli bèle: Saba, Avila, Sabita, Arayema, Sabiteka. Arayema siime pire bī bàa bè: Saba, né Dedan.

⁸ A Kusi mīeni wè, wire wi yé Nimurɔdi sii. Nimurɔdi wire wi 'puu sienpeliwe wè né wi fàn?a kpú?ɔ gè. ⁹ Wire wi 'puu kaakpuunayeliwe wi lèlè nī lè Yewe yi?e mé gè. A pe kò ne ni wáari kàsiile né jo: «Wii kaakpuunayeliwe bè Nimurɔdi tíele.» ¹⁰ Wire wi 'ténì fàn?a nē gè Babeli kà?a nī gè, né Ereki kà?a nī gè, né Akadi kà?a nī gè, né Kalini kà?a nī gè, kàaya nyáa yi 'puu Sineyari kùlo nī. ¹¹ Nè líe kire ti?e nē gè, a wi 'kári fúɔ nè sèni nò Asiri kùlo nē lè, baa wi 'kàaya nyáa faan yè: Ninivi, né Ereyɔbɔti-Iri,^r né Kala, ¹² né Eresen kire ki 'puu Ninivi né Kala kàkpu?ɔ sun?ɔmɔ ní bè.

¹³ Misirayimi siime pire bī bàa bè: Luidiyé, né Anamiyé, né Leyabiyé, né Nafituyé, ¹⁴ né Paturɔsiyé, né Kasiluwiyé, né Kafitɔriyé. Kasiluwiyé, peli nī Filisiti sienne pe 'yiri.

¹⁵ Kanaa jaala peli bīele bàli bèle: Sidɔn, wire wī pīpeliwe wè, né Eti. ¹⁶ A Kanaa siime pi pèni ni?e; peli pe 'puu: Jebusiyé, né Amɔriyé, né Girigasiyé, ¹⁷ né Eviyé, né Arikisyé, né

^p10.4 Dodanimi mí?e gè, pàli yē ne ki sebe mīeni bè jo Worodanimi.

^q10.6 Misirayimi mí?e gè, Ezipiti* mí?e kire gī eburu sienre dè.

^r10.11 Ereyɔbɔti-Iri, ki kòri wire wī eburu sienre nī dè: kà?a kayɔbigboliyo.

Siniyé, ¹⁸ né Arivadiyé, né Semariyé, né Amatiyé. A Kanaayé nariye yi kénì cèrige nè ténì; ¹⁹ pe kùlogolo ke lá?ala lire ni 'puu: nè lá?a Sidon kà?a nē gè fúo nè sèni nò Gerari kà?a kòli mé gè né líe kire ti?e nē gè nè sèni nò Gaza kà?a nē, né né tóri Sodomi kà?a táanni, né Gomori kà?a ní, né Adima kà?a ní, né Seboyimi ti?e ní, fúo nè sèni nò Lesa kà?a nē.

²⁰ Peli bīele Kami jaala bèle nè yeli né pe nariye ní yè, pe mieni né pe sienre, né pe ténidiye, né pe kùlogolo.

²¹ Semi n̄à wī Jafeti luò wè, a wire mieni 'piile sii; piile bálì pe wàa wi pèni kò Eberiyé tuuli?e gè.

²² Semi jaala peli bīele bàli bèle: Elami, né Asuri, né Aripakisadi, né Ludi, né Arami.

²³ Arami jaala peli bīele bàli bèle: Usi, né Uli, né Geteri, né Masi. ²⁴ Aripakisadi wire wi 'puu Sela tuu wè, a Sela 'Eberi sii. ²⁵ A Eberi 'jaafolilo siin sii, péliwe wi mí?e kire ki 'puu Pelegi (ki kòri wire wī: tílala), né ki cén wi lèlè nī lè sienne pe yé tíla dàala nē lè, wi cóni mí?e kire ki 'puu Yokitani. ²⁶ Yokitani siime pire bī bàa bè: Alimodadiyé, né Selefiyé, né Azarimavetiyé, né Yerayé, ²⁷ né fàri Adoramiyé, né Uzaliyé, né Dikilayé, ²⁸ né Wobaliyé, né Abimayeliyé, né Sabayé, ²⁹ né Wofiriyé, né Avilayé, né mieni Yobabiyé. Sienfeliye nyàà yi mieni yè yi 'yiri Yokitani nī. ³⁰ Pe ténidiye yire yi yé lá?a Mesa nē nè sèni nò Safari nyaguruyo nē yè cengenyenifoligoli mé gè.

³¹ Peli bīele Semi siime bè nè yeli né pe nariye ní yè, pe mieni né pe sienre, né pe ténidiye, né pe kùlogolo.

³² Sienfeliye nyàà yi mieni 'yiri Nowe jaala nī, né yi nariye yi mieni ní nè yeli né pe mieni siime ní bè. Kàsakpiile tuulo kàdu?ume gè, a sienfeliye nyàà yi mieni 'cèrige nè ténì nè mà?a duniya tieye yi mieni nī yè.

11

Yewe wè, Kuloceliè wè, wi nyèni duniya sienne cèrige bèle

¹ Ki yé nyaa duniya sienne pe mieni nê sienre taa nyu; siennuro dáà pe mieni puu ne luru dè. ² Bà ki nyaa pe puu ne tãri ne mári cengenyenifoligoli mé gè, a pe sèni kpàanjali wàà nyaa Sineyari kùlo nī lè a pe 'tèni baa.

³ A pe 'juu né piye ní, né jo: «Yeri baan we- jifaa kpúon, we- wi fúo wi liri.»

A jifaa wi sí kò pe mé kàdari, a giduro kùro tire 'kò pe mé puuro pe jifaa wi soriyo nī

yè.^s ⁴ A pe ní'nè jo: «Yeri báan, we- kà?a kàà faan né saakpa?alige ní, gàa ki bé kpà?ala fúo bè sa nò nyì?ene nē lè. Ye- tí we- weli mí?e kpú?o gè, a kire laa, weli bága cèrige duniya tiye yi mieni nī.»

⁵ A Yewe sí fali nè tigi nè péni kà?a wéli gè né saakpa?alige ní gè, gàa sienpiile pe puu ne faanri gè. ⁶ A Yewe sí ki juu né jo: «Bà pe mieni yē siennuminò níe siennuro nyu dè, ki n'ge gàa pe séli ne kpín?ini gè, a ki 'kò mme gè, yege ó yege pe 'sòngi bè kpí?ile gè, kií pe jáa?. ⁷ Yeri báan, we- tigi we pe sienre nya?ami dè tìi nī, kire ga buu pe fãga ní de pìye sienre lúru dè?.»

⁸ A Yewe fali nè pe mieni cèrige duniya tiye yi mieni nī, a kà?a ki faanna ni mieni 'yéri bile. ⁹ Kire nē a pe kò ne kà?a ki mí?e yeri gè Babeli, né ki cén kire ti?e nī Yewe nyénì duniya sienne pe mieni sienre nya?ami dè tìi nī,^t né ki cén kire ti?e kire nī Yewe 'sienne pe mieni cèrige duniya tiye yi mieni nī.

Semi pìile tùlugo sienre ti 'séli ná?a gè, bè sa nò Birama nē.

¹⁰ Semi tùlugo sienre dī dàa dè:

Kàsakpiile tuulo kàdu?ume gè, a yi?ele siin ga tóri, a Semi ga yi?ele dabataan taa wè, a wi 'Aripakisadi sii. ¹¹ Aripakisadi siile kàdu?ume gè, a Semi wi ní'nè yi?ele sirasiin dabataan taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii.

¹² A Aripakisadi ga yi?ele togo né kpòrigò né kogunò taa wè, a wi 'Sela sii. ¹³ Sela siile kàdu?ume gè, a Aripakisadi wi ní'ne yi?ele sirasiin né taanri taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii.

¹⁴ A Sela ga yi?ele togo né kpòrigò taa wè, a wi 'Eberi sii. ¹⁵ Eberi siile kàdu?ume gè, a Sela wi ní'ne yi?ele sirasiin né taanri taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii.

¹⁶ A Eberi ga yi?ele togo né kpòrigò né siceri taa wè, a wi 'Pelegi sii. ¹⁷ Pelegi siile kàdu?ume gè, a Eberi wi ní'ne yi?ele sirasiin togo né kpòrigò taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii.

¹⁸ A Pelegi ga yi?ele togo né kpòrigò taa wè, a wi 'Erewu sii. ¹⁹ Erewu siile kàdu?ume gè, a Pelegi wi ní'ne yi?ele sirakeli né kaceri taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii.

²⁰ A Erewu ga yi?ele togo né kpòrigò né siin taa wè, a wi 'Serugu sii. ²¹ Serugu siile

^s11.3 Eburu sienne mé bèle, kàdari ní pe puu ne saaya faanri yè, kire nē, bàli pe puu ne faanri né jifaa ní wè, piyè puu ne pe tóri?.

^t11.9 Babeli mí?e ki kori wi nyénì sienkaanna láà líe eburu sienre nī dè dàa ti 'jo *nya?ami*, nè ki ya?a, Babeli wuulo sienre nī dè ki 'jo *Kulocclie kòrigò*.

kàdu?ume gè, a Erewu wi n'ne yi?ele sirakeli né kòlisiin taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii.

²² A Serugu ga yi?ele togo né kpòrigò taa wè, a wi 'Nakòri sii. ²³ Nakòri siile kàdu?ume gè, a Serugu wi n'ne yi?ele sirakeli taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii.

²⁴ A Nakòri ga yi?ele togo né kaceri taa wè, a wi 'Tera sii. ²⁵ Tera siile kàdu?ume gè, a Nakòri wi n'ne yi?ele dabataan né kpòrigò taa, né né nàgabigele né pìcapigele sii.

²⁶ A Tera ga yi?ele togotaanri né kpòrigò taa wè, a wi 'Birama*', né Nakòri, né Aran sii.

BIRAYIMA SIENRE DI

(Sél 11.27 - 25.18)

Tera piile sienre di dàa dè

²⁷ Tera piile sienre di dàa dè: a Tera 'Birama, né Nakòri, né Aran sii. A Aran 'Lòti sii, ²⁸ a Aran sí kénì kùu wi tuu Tera nyeni nē, kà?a gáà nī pe 'wi sii gè, pe tobilo kà?a nī gè. Ki mí?e kire ki 'puu Uri, Kalideyé kùlo nī lè. ²⁹ A Birama né Nakòri pe 'celile líe. Birama cuò wi mí?e kire ki 'puu Sarayi*. Pórifòlilò siin pe 'puu Aran mé. Pe puu ne wàa yeri Milika níe ñi yeri wè Yisika. A Nakòri 'Milika líe wi cuò. ³⁰ Nè ki ya?a Sarayi wè, Birama cuò wè, wi yé puu sìn digicuò; pùò sì puu wi mé?.

³¹ A Tera 'wi jaa kóri wè, Birama wè, né wi pínenyenine ní bèle; né Lòti ní, Aran jaa wè; né Sarayi, Birama cuò wè; a pe 'píne nè yiri Uri kà?a nī gè, Kalideyé kùlo nī lè, nè kári Kanaa kùlo kòli mé gè. A pe 'kári fúò nè sèni nè Karan kà?a nē gè a pe 'tèni baa kire ti?e nī gè. ³² Tera yi?ele ke 'puu yi?ele sirakeli né kogunò, a Tera wi 'kùu Karan kà?a nī gè.

12

Yewe wi 'Birama yeri wè.

¹ Cenge káà Yewe cé ki juu Birama* mé wè né wi ye: «Yè ma yiri muò kùlo nī lè né muò narige sun?òmò ní bè, né muò tuu kpáa ní gè, mari waa kùlo náà mé m'bé tiè muò nē wè. ² M'bé muò kpí?ile sienmefòli, pi bé kò kùpolo láà. M'bé mi kajènge ta?a gè muò nē, bè muò mí?e kpú?ò gè, bè ki ya?a sienne pe béri sientaanra nyu dè de kan?a sienne mé bèle muò kenme nē. ³ A sienne bíli ne sientaanra nyu dè ne tari muò nē, mi míeni bé sientaanra juu dè ta?a pe nē. Á sien ñi ne sienpiire nyu dè ne tari muò nē, m'bé

sienpiire juu dè taʔa ki sien nē wè míeni. M'bé ki yaʔa duniya nariye yi mieni béri sientaanra nyu dè kanʔa sienne mé bèle muo kenme nē.»

⁴ A Birama 'kári nè yeli né Yewe sienre ní dè, a Loti míeni 'kári né wi ní. Lèle líi ní Birama 'yiri Karan kàʔa ní gè, wi yiʔele ke 'puu yiʔele togotaanri né kpɔrigɔ né kogunɔ.

⁵ A Birama 'wi cuo Sarayi* kóri wè, nè fàri wi cɔni jaa Loti nē wè, a pe 'kári né wi sùkulolo pe mieni ní, bàli wi yé taa baa níe tíin Karan kàʔa ní gè, nè fàri wi lɔri ti mieni nē. A pe 'yiri ne waa Kanaa kùlo mé lè, nè sèni jíin Kanaa kùlo ní lè. ⁶ A pe 'sùuri Kanaa kùlo ní lè, fúo nè sèni nò tieliʔe káa nē gaa pe 'yeri gè Sikemi wè. A pe 'siʔere nè sèni nò Mɔre tiikpoliyo tieliʔe nē gè.

Kire lèle ní lè, Kanaa sienne pe 'puu kùlo ní lè. ⁷ A Yewe 'wii tìe Birama nē, né wi ye: «Muɔ siime mé m'bé kùlo náa ken lè.» Tiʔe gíi ní Yewe 'wii tìe Birama nē wè, a Birama wi 'Yewe gbùʔɔrɔdiʔe* káa faan né yajuʔu káa kɔni nè taʔa ki nē nè Yewe gbùʔɔrɔ wè baa, wire ɲáa wi yé wii tìe wi nē wè.

⁸ Bà tire 'tóri dè, a Birama 'nè yiri nè kári nyaguruyo kɔli mé gè, nyaa yi 'puu cengenyenifoligoli mé gè Beteli* kàʔa táanni gè, a wi 'fèni saaya kóri yè Beteli kàʔa né Ayi kàʔa sunʔɔmɔ ní bè. Beteli wi yé kò cengenyenijiingoli mé, a Ayi 'kò cengenyenifoligoli mé. A wi 'nè Kulocelié gbùʔɔrɔdiʔe* káa faan Yewe mé né yajuʔu káa kɔni nè taʔa ki nē, né wi míʔe yeri gè, nè wi gbùʔɔrɔ baa kire tiʔe ní gè. ⁹ A Birama wi 'yè nè yiri ne siʔere ne waa cèce nè sèni nò waamakulo láa nē, nàa pe puu ne yeri Negevi* wè.

Yewe wi 'Birama né wi cuo suo kapiile mé Ezipiti* kùlo ní lè

¹⁰ A ki nyaa fungo péni tuu kùlo nē lè. Bà fungo ki yé kpúʔɔ nè tóri gè, a Birama wi 'wi sienne pe mieni kóri nè ké Ezipiti kùlo mé, bàá lèle láa kúo baa. ¹¹ Bà pe sèni nò Ezipiti kùlo nē lè, a wi 'ki juu wi cuo Sarayi mé wè né jo: «Nyaa kìe, mi 'ki cén muo yè cecènwe.

¹² Kire nē, a Ezipiti sienne pe sèni muo nyaa wè, pe bé jo muo yè mi cuo; pe bé mi kpúu bé sí muo yaʔa sii nē. ¹³ Kire nē mi ne muo náari, a pe sèni muo yúgo wè, ma jo muo yè mi cɔni, kire ga puu mi kele ke- nyuo muo kenme nē mi sí kò sii nē muo kenme nē.»

¹⁴ A ki sèni kpíʔile nè yeli né Birama sienre ní dè. Bà pe sèni jíin Ezipiti kùlo ní lè, a Ezipiti sienne pe 'ki nyaa Birama cuo wi tɔni yè cènwe. ¹⁵ A Ezipiti kùlo sienkpolilo pe

'Birama cuo nyaa wè, a pe 'wi cènme wori juu dè Ezipiti kùlofɔli Farawɔn*^u mé wè. A pe 'wi kóri nè ké Farawɔn kpáa mé gè nè sɛ̀nì wi pínɛ Farawɔn wi cɛ̀lilɛ nī bèlɛ. ¹⁶ A Birama keke mienì 'nyuɔ Sarayi kenme nē, a Farawɔn wi 'kacɛ̀ngele kpí?ile Birama mé, nè yajuuro ken wi mé: a wi 'nìeyɛ ken, né sìnbaara né síkaala ken né nyu?ɔmɔɔ ní, né sɛ̀fenjelilɛ né sɛ̀fenbɔlilɔ, né baakuɔlɔ ken wi mé, nàguɔlɔ né cɛ̀lilɛ.

¹⁷ A Yewe sí wu?ɔgboliyo cáan Farawɔn né wi kpáa wuulo nē bèlɛ, Birama cuo Sarayi kenme nē bè, ¹⁸ a Farawɔn wi 'Birama yeri né wi ye: «Gáa muɔ 'kpí?ile mi nē mme gè ? Gáa nē muɔ sì ki juu m'mé né jo muɔ cuo wí? ? ¹⁹ Gáa nē muɔ 'mi ye muɔ cɔ̀nì wī, á mi kénì jo m'bé wi pɔ̀ri wi- kò mi cuo ? Bà sí ki nyaa mme gè, muɔ cuo wi n'ɛ̀ɛ, -wi líɛ mari waa né wi ní.» ²⁰ Á Farawɔn wi fali nè ki juu wi baakuɔlɔ mé bèlɛ, nè ki juu nè gbɛ̀nge pe mé né jo pe- Birama tórigo wè, né wi cuo ní wè, né wi kɔ̀li yere ti mienì ní.

13

Birama* né Lɔ̀ti pe 'lá?ala pìye nē

¹ Bà pe 'Birama* cira nè yige Ezipiti* kùlo nī lè, a wi kɔ̀li ne waa wi kóndi?ɛ kɔ̀li mé gè gáa gī Nɛ̀gevi* waamati?ɛ gè, cɛ̀ngenyenifoligɔli mé gè, wire né wi cuo ní wè, né Lɔ̀ti ní, né wi kɔ̀li yere ti mienì ní. ² Birama wi lɔ̀ri ti tɔ̀nì nè puu nì?ere kányi?ɛ ní, yajuuro 'puu wi mé, tie 'puu baa né walifiiwe ní. ³ A wi ga sɛ̀nì nò Nɛ̀gevi waamakulo nē gè, ne sì?eré ne waa cècɛ fúɔ nè sɛ̀nì nò Beteli* kà?a nē gè, baa wi yé kíni nè ténì wè né fèni saaya kóri yè Beteli né Ayi kàaya sun?ɔmɔ ní bè. ⁴ A wi sɛ̀nì nò Kuloceliɛ gbù?ɔrɔdi?ɛ* nē gè gáa wi kíni nè faan gè né yaju?u kɔ̀nì nè ta?a ki nē; a wi 'Yewe mí?ɛ yeri gè né wi síeri né wi gbù?ɔrɔ baa kire ti?ɛ nī gè.

⁵ Lɔ̀ti ɲáà wi 'puu né Birama ní wè, sienmefɔli wi yé puu míeni, yajuuro 'puu wi mé nì?ere: nìeyɛ, sìnbaara, né síkaala ní. ⁶ A ki ga nyaa mme gè, bà pe sienme né pe yajuuro ti yé nì?ɛ nè tóri dè, kire ti?ɛ nyà?a kù puu ne pe yeligi cígini?. Piyè cí ní gbè kún tienugo nī?. ⁷ A kàsii kò ne yègí túɔntuɔn pe sun?ɔmɔ ní bè, Birama yajuuna?ana bèlɛ né Lɔ̀ti yajuuna?ana ní bèlɛ. Nè ki ya?a kire lèlɛ nī lè, Kanaa kùlo sienne bèlɛ, né Perezi sienne ní bèlɛ, pe 'puu ténine kùlo nī lè.

⁸ A Birama fali nè ki juu Lɔ̀ti mé, né jo: «Mi ne muɔ náari, kù yeli kàsii de yègí mi né

^u12.15 Farawɔn mí?ɛ ki yé puu kɔ̀rigɔ kùlofɔlilɔ mé bèlɛ, Ezipiti kùlo nī lè. A kùlofɔli ɲí gbéne ténì fàn?a nē gè, pe nē ki le wi nē.

muo sunʔomɔ ní bèʔ, né míeni mi yajuunaʔana né muo yajuunaʔana ní bèleʔ, né ki cén m'bé muo ye mi jaa. ⁹ Kùlo ni kpúʔo nè caanri lé, gaa ki mieni wè ne waa tiʔe lé ? Kire nē mi ne muo náari, we- wáligi wìye nē; a muo ne waa kàmege mé, m'béri waa kàliige mé; a muo ne waa kàliige mé, m'béri waa kàmege mé.»

¹⁰ A Lɔti 'yè nè yéri né yiʔe yège gè, nè Zuruden cáʔa kpàanjali wi mieni wéli fúo nè sèni nò Zowari kàʔa nē gè. A wi 'ki nyaa a nyàʔa ki 'fùn nè nyuo bè Yewe kákpuo tiècènge tíele gè, gaa wi yé kpíʔile nè ken Adama* né Awa* mé wè, bè Ezipiti kùlo lakoligo kpàanjali tíele wè. Wi yé ki nyaa nè ki yaʔa Yewe sì yé fie Sodomi né Gomɔri kàaya cúʔo yèʔ. ¹¹ A Lɔti fali nè Zuruden cáʔa kpàanjali tiʔe ki mieni nyíene nè kòn ki-puu wire wuʔu, né fali nè ké nè sèni téni cengenyenifoligoli mé gè. Bà ki 'kpíʔile a pe 'láʔala pìye nē.

¹² A Birama 'téni Kanaa kùlo nī lè, á Lɔti wire wè, a wire sèni téni Zuruden cáʔa kpàanjali nē wè kàaya táanni yè, nè wi fèni saaya kóri yè fúo nè sèni nò Sodomi kàʔa nē. ¹³ Nè ki yaʔa Sodomi sienne pe yé t̀ni nè pii; pe puu ne kapiʔile kpínʔini Yewe nē.

¹⁴ Bà Lɔti 'láʔa Birama nē wè, cenge kàà a Yewe ki 'juu Birama mé né jo: «-Muo yiʔe yège gè naame tiʔe gû nī muo yè yériwe wè, ma wéli cengenyenifoligoli mé gè, né cengenyenijiingoli mé gè, né muo kàliige kɔli mé gè, né muo kàmege kɔli mé gè. ¹⁵ Né ki cén kùlo náà muo ne nyaʔa nàa lè, m'bé ni mieni ken muo mé né muo siime ní bè lèlè ó lèlè. ¹⁶ M'bé muo siime niʔe bè bè dàrimiʔe tíele, a ki nyaa sien bé gbè jáa bè dàrimiʔe tóri gè, ki sien míeni wi bé gbè jáa bè muo siime tóri bè mieni. A ki nyaa sien sí gbè jáa bè dàrimiʔe tóri gèʔ, ki sien míeni wií gbè jáa bè muo siime tóri bèʔ. ¹⁷ Yè maa kùlo tánʔana lè, ma ni nyaari ma wéli, ma ni kpuʔogenme wéli bè, né ki cén m'bé ni ken muo mé.»

¹⁸ A Birama wi 'fèni saaya kólige yè, né ké nè sèni nò Eburɔn kàʔa nē gè. A wi 'téni baa tiikpoliyo tieliʔe kàà táanni gaa ki 'puu Mabire wuʔu gè; a wi 'nè Kuloceliè gbùʔɔɔdiʔe* kàà faan baa né yajuʔu kàà kɔni nè taʔa ki nē nè Yewe gbùʔɔɔ wè baa kire tiʔe nī gè.

14

Kapienne 'yè kùlo nī lè a pe 'Lɔti cò wè

¹ Kire lèlè nī lè, a kùlofolilɔ siceri páli 'pìye nyaa nè juu nè bìe. Peli pe 'puu: Amirafeli, Sineyari kùlofoli wè;

né Ariyɔki, Elazari kùlofɔli wè;
né Kedɔrilawomeri, Elami kùlofɔli wè;
né Tideli ní, Goyimi kùlofɔli wè.

² A pe sɛ̀nì kapienne cáan kàʔafɔlilo pàlì nē. Peli pe 'puu:

Bera, Sodɔmi kàʔafɔli wè;
né Birisa, Gomɔri kàʔafɔli wè;
né Sineyabi, Adima kàʔafɔli wè;
né Semɛberi, Seboyimi kàʔafɔli wè;
né kàʔa gî ní pe 'ye Bela wè, ki kàʔafɔli wè,
gàa pe 'yiʔe nè ye píra ɲáà ni wè Zowari wè.

³ A pe kogunɔ bálì bèle, a pe 'pìye pínɛ nè sɛ̀nì yéri Sidimi jùlɔngɔ nē wè. (Kire tiʔe kire gī Yasuʔɔniʔegɛ kuʔɔjii wè.) ⁴ Pe kàʔafɔlilo bálì pe kogunɔ bèle, pe yé puu nɛ màama kúu Kedɔrilawomeri mé fúɔ nè taa yiʔele kie né siin; a yiʔele kie né taanriwoli ni ga yè lè, a pe 'cíi péwu ! né jo peli sì ní kúu màama nēʔ.

⁵ Yiʔele kie né sicɛriwoli nē lè, a Kedɔrilawomeri né wi kùlofɔnyenine ní bèle, a pe 'pìye kóri né pɛ̀nì kapienne cáan sienne bálì nē bèle: Erefa sienne bèle baa Asitarɔti-karinayimi kàʔa nī gè, né Zuzimi sienne ní bèle baa Ami kàʔa nī gè, né Emii sienne ní bèle baa Sawe-Kiriyatayimi kàʔa nī gè, ⁶ né Wori sienne bálì pe kòri Seyiiri nyaguruyo nē yè. A pe 'pe mienì jáa fúɔ nè ké nè sɛ̀nì nò Eli-Paran tiʔe nē gè. Ki 'puu waamakulo táanni lè. ⁷ A pe 'koli baa kire tiʔe nī gè nè pɛ̀nì nò kàʔa káà nē gàa pe puu nɛ yeri faʔa gè Eni-Misipati wè níe ki yeri píra ɲáà nī wè Kadɛsi wè; a pe 'Amaleki kùlo sienne jáa bèle, né mienì Amɔri sienne ní bèle bálì pe 'puu Azazɔn-tamari kàʔa wuulo bèle.

⁸ Bà kàʔafɔlilo bálì pe kogunɔ pe 'kire nyaa gè,

a Sodɔmi kàʔafɔli wè,
né Gomɔri kàʔafɔli wè,
né Adima kàʔafɔli wè,
né Seboyimi kàʔafɔli wè,

né Bela kàʔafɔli wè (kire kàʔa kire gī Zowari wè), a pe 'yiri nè sɛ̀nì pìye pínɛ Sidimi jùlɔngɔ nē wè, nè pìye gbòbori bè kapienne kpúɔn lè.

⁹ Pe kogunɔ bálì bèle, a pe 'tuu kùlofɔlilo bálì pe sicɛri nē bèle:

Kedɔrilawomeri wè, Elami kùlofɔli wè;
né Tideli, Goyimi kùlofɔli wè;

né Amirafeli, Sineyari kùlofòli wè;

né Ariyòki ní, Elazari kùlofòli wè.

¹⁰ A ki nyaa baa Sidimi jùlóngò nē wè, kàwiini?ere 'puu baa, gidurò kùro ní baa yi nī. A Sodòmi kà?afòli né Gomòri kà?afòli ní wè, bà kapienne ni kénì wári lè, a peli 'yè ne fé né pe kapiengbuònnò ní bèle, a pe sèni tuu kàwiye nī yè. A pe kapiengbuònsenmine peli 'fè nè tán?a nyaguruyo nē yè nè sèni làri baa.

¹¹ Fàn?afòlilo bálì pe 'puu né Kedòrilawomeri ní wè, a peli 'Sodòmi né Gomòri fàn?afòlilo jáa bèle, a pe 'jín pe kàaya nī yè, nè pe sienne pe yere ti mieni koli né pe yaliire ní dè, nè ké né ti ní. ¹² A pe 'Birama* còni jaa Lòti míeni cò wè nè ké né wi ní, né wi koli yere ti mieni ní. Né ki cén wire 'puu téniwe Sodòmi kà?a nī gè.

Birama 'kapienne kpúòn nè Lòti suo

¹³ Bàli pe yé fè nè suo kapienne mé lè, a kire sien wáà 'kón baa kapienne ti?e nī gè, nè pèni ki juu Birama mé, Eburu nàguò wè. Birama wi 'puu téniwe tiikpoliyo tieli?e nī gè, gàa gī Mabire wu?u gè. Mabire njàà wire wi 'puu Amòriyé wuu; Mabire wi còninò pe 'puu Èsikòli né Anèri ní wè. Pe mieni taanri pe yé puu Birama nàgorilo né bìe nigbe nē.

¹⁴ A Birama ga ti lú?u pe 'wire còni pùò Lòti cò wè nè ké né wi ní wè, a wi 'wi baakuòlo pàli yeri, bàli wi sùkulolo pe yé sii wi mé bèle á wi 'pe gbòbori nè ya?a wè né pe tenme kapienne kpúòngenme nē bè: pe 'puu sienne sirakeli dabataan né kpòrigò né kataanri. A pe 'yiri nè ta?a kùlofòlilo bálì nē bèle fúò nè sèni nò Dan kà?a nē. ¹⁵ A pìlige ki ga wúò gè, a Birama wi 'wi kapiengbuònnò tíla bèle gbu?ulo gbu?ulo a pe sèni tuu kùlofòlilo bálì nē bèle, nè pe jáa né pe cira fúò nè sèni nò Woba kà?a nē gè, gàa gī Damasi kà?a kàdu?u mé gè. ¹⁶ A Birama wi 'wi còni pùò Lòti suo wè pe mé né wi koli yere ti mieni ní, né cèlile ní bèle né sienne ní bèle bàli pe yé cò Sodòmi né Gomòri kàaya nī yè, né pe koli yere ti mieni ní dè.

¹⁷ Bà Birama wi koli ne báan wè né kón kapienne kpúòndi?e nī gè, bà wi yé sèni Kedòrilawomeri né wi kùlofònyenine jáa bèle, a Sodòmi kà?afòli wi 'yiri nè ké nè sèni wi kpàli Sawe jùlóngò nē wè (njàa pe 'ye míeni Kùlofòlilo jùlóngò wè).

¹⁸ Melikisedeki njàà wi 'puu Salemi kà?afòli wè,^v a wire míeni 'suro né divien líe nè sèni Birama kpàli wè né wi ní. Wire wi 'puu kacuònriwò wè Kuloceliè njàà wī kulocèlèle pe

^v14.18 Wiyè ne sòngí Zerizalemi mí?e ki sélidi?e kire gī ná?a gè.

mieni Kàfòli mé wè.

¹⁹ A wi 'siantaanra juu nè ken Birama mé wè né jo:

«Kulocelié njàà wī kulocelēle pe mieni Kàfòli,
njàà wi yē nyì?ene né dàala Faanfòli wè,
wi- wi kajènge ta?a gè Birama nē wè !

²⁰ Né míeni Kulocelié njàà wī kulocelēle pe mieni Kàfòli,
-wi mí?e kiri kpóri,
wire njàà wi 'muo leguulo le bèle muo kòli nī gè !»

A Birama sí kiekiewu?ulo wu?ulo lá?ala gèle wi kòli yataara ti mieni nē nè ken Melikisedeki mé wè.

²¹ A Sodomi kà?afòli wi 'Birama ye: «-Mi sienne ken bèle m'mé, ma lori líe dè muo wori.»

²² A Birama wi sí jo: «Mi 'mi kòli yège gè naame Yewe mé, Kulocelié njàà wī kulocelēle pe mieni Kàfòli wè, wire njàà wi yē nyì?ene né dàala Faanfòli wè, né kàli nè jo, ²³ miĩ ga tíi yafien líe? gaa gī muo wu?u gè, a ki céni yē jèsii bé né ga jo mà?ana? kire ga laa yafien, gaa gī muo wu?u gè?, kire ga buu muo fãa ga jo muo ma nyénì mi kpí?ile yakaa fòli? ²⁴ Miĩ yafien líe muo yere nī dè? fúo gaa nàgapunminɔ pe 'lìi gè, kire yákuɔ. Bàli pe 'ké né mi ní bèle Aneri wè, né Èsikòli ní wè, né Mabire wè, peli bèle, pe- pe lì?ele suo gèle.»

15

Yewe wi 'nyakungenge kpí?ile Birama mé né jo wi bé jaafòli taa

¹ Kele gáli ke mieni kàdu?ume gè, a Yewe 'juu né wii tìe Birama* nē wè, né jo: «Birama, muo fãga de fi?é yafien nē?, mi wī muo timɔsigege gè; muo tònì wi bé ba puu nì?ewe.»

² A Birama sí jo: «Mi Kàfòli Yewe, gaa sí tònì njàà wi bé nyuo mi nē?, né ki cén pùo wè m'mé?, nè ki ya?a njàà wī mi kòriliwe wè, wire wī Eliyezeri, Damasi kà?a wuu wè.» ³ Né fali nè n'è jo: «?á ! Bà muo sì sí pùo ken m'mé wè?, a ki nyaa njàà wi bé mi kòrigo lìi gè wire wī Eliyezeri, baakuɔwɔ njàà wi 'sii mi sa?a nī gè.»

⁴ Kire ti?e gáà nī gè, a Yewe sí wi ye: «Wire bà wi bé puu muo kòriliwe wè?, fúo njàà tíime muo bé sii wè, wire wi bé muo kòrigo lìi gè.» ⁵ A Yewe wi 'Birama kóri wè nè yiri kpàn?ane, né wi ye: «-Muo yi?e yège gè, ma njogòlò wéli gèle, a ki yē muo bé gbè jáa bè

ke tóri.» Né fali nè wi ye: «Muɔ siime pi bé ba ni?e bè ɲɔgɔlɔ tíele gèle.»

⁶ A Birama 'ténge Yewe nē, a Yewe sí wi tóri siensinwe.

⁷ A wi ní'nè jo: «Mi wí Yewe wè, ɲàa wi 'muɔ yige Uri kà?a nī gè, Kalideyé kùlo nī lè, bè kùlo náà ken lè muɔ mé kire ga puu ni- kò muɔ woli.»

⁸ A Birama 'jo: «Mi Kàfɔli Yewe, fie ɲí wi bé ki tìe mi nē m'bé ba ki kùlo náà taa lè ?»

⁹ A Yewe 'jo: «Ki yeli ma yi?ele taanri nèpori cò, né yi?ele taanri síkacuɔ, né yi?ele taanri sɪnbapoli, né gòtolo, né gòriwu?ɔpile.»

¹⁰ A Birama 'ti mieni caa nè ken Yewe mé né pénì ti kpúu nè ti jabari né ti téngé tùluyo tùluyo né ti yiye wáa yè tii mé; nè ki ya?a wii cé gòtolo né gòriwu?ɔ pùɔ kaara tire jabari?. ¹¹ A dìbare ti pénì tíri kaara nē dè, a Birama sèni ti cira.

¹² Cɛngenyeni jíin lèle nī lè, a ɲónigbuɔmɔ 'tuu Birama nē wè, a fíegbuɔɔ 'wi cò, ¹³ a Yewe 'wi ye: «Ki yeli muɔ- ki cén bè téngé ki nē, muɔ siime bè pi bé ba puu nabɔnminɔ kùlo láà niiye nī, nàa ni wè pe woli lè?, pe bé puu sùkulolo, pe béri pe wu?ɔ bè ba taa yi?ele sirasiin. ¹⁴ Né ki cén m'bé ba kàyu?u juu kùlo náà ni sienne nē bèle nàa nī pe bé puu sùkulolo bèle; kire kàdu?ume pe bé yiri kire kùlo nī lè né lɔri ni?ere ní. ¹⁵ Muɔ wè, muɔ bé lie bè sii taa, bè ba kuu yanyige nē; pe bé muɔ tón, muɔ bé ké muɔ tuuliele kúrugu bèle. ¹⁶ Muɔ siime wuulo bèle pe bé ba puu kire kùlo nī lè bé mɔgɔ bè taa yi?ele dabataandaan tieye siceri, kire kàdu?ume pe bé ba koli pen ná?a gè cígini kùlo náà nī lè, né ki cén Amɔri sienne bèle pe kapi?ile kiyè fie ni?e nè nò mi- kàyu?u juu pe nē?.»

¹⁷ Bà cɛngenyeni ni 'jíin, a pilige ki 'wúɔ dénden gè, a ki nyaa a furine ɲáà ni wírige ki yigi gè, né kàsunnèjogo, ti pénì sùuri kaara ti tùluyo yi siin sun?ɔmɔ ní bè. ¹⁸ Kire cenge gè a Yewe 'nyakungenge* kpí?ile Birama mé, né jo: «Mi 'kùlo náà ken lè muɔ siime mé bè, nè lá?a Ezipiti* lakoligo nē gè fúɔ nè sèni nò lakoligbu?ɔ nē gè, cá?a gáà pe yeri Efirati wè. ¹⁹ Ki kùlo náà lè lire nī Kenii sienne woli lè, né Kenizi sienne woli lè, né Kadimɔni sienne woli lè, ²⁰ né fàri Eti sienne woli né lè, né Perezi sienne woli lè, né Erefa sienne woli lè, ²¹ né Amɔri sienne woli lè, né Kanaa sienne woli lè, né Girigasi sienne woli lè, né Jebusi sienne pe woli ní lè míeni.»

16

Sarayi 'wi sùkulocuɔ Agari ken Birama mé, a wi 'pùɔ sii wi nē

¹ Nè ki ya?a Sarayi* wè, Birama* cuɔ wè, wii cé pùɔ sii Birama mé?. Sùkulocuɔ wáà 'puu wi mé, pe 'wi ye Agari*; Ezipiti* kùlo wuu wi 'puu.

² A Sarayi 'ki juu Birama mé né jo: «Muɔ 'ki cén, bà Yewe sì pùɔ ken m'mé wè?, kire nē mari waa mi sùkulocuɔ Agari kúruɔ wè; dù?ɔ m'bé pùɔ taa né wi ní.»^w

A Birama 'Sarayi sienre lú?u dè.

³ A Sarayi, Birama cuɔ wè, a wi 'wi sùkulocuɔ Agari líe wè, Ezipiti kùlo wuu wè, nè ken Birama mé wi- kò wi cuɔ. Né ki ya?a kire lèle nī lè Birama yé tēni Kanaa kùlo nī lè nè yi?ele kie taa nè kúɔ. ⁴ A Birama 'ké Agari kúruɔ wè, a wi 'laala taa. Bà wi kénì ki nyaa wire yē laala ní lè, wiì puu ne tóri né wi kàfɔli Sarayi ní wè?.

⁵ A Sarayi sí ki juu Birama mé wè né jo: «Yawu?ɔ gáà ki 'tuu mi nē gè, ki míeni yeli ki-tuu muɔ nē. Kányi?e gī, mi wī nyénì mi sùkulocuɔ líe wè né ken muɔ mé. Bà wi kénì ki nyaa wire 'laala taa wè, wi ní wè tóri né mi ní. Yewe wi- ki cuɔnri mi né muɔ sun?ɔmɔ ní bè.»

⁶ A Birama sí Sarayi ye wè: «Muɔ sùkulocuɔ wi n'ɲe muɔ kɔli nī. A gī 'muɔ déni, ma ki kpí?ile wi nē.»

A Sarayi fali nè wu?ɔyɔ ta?a wi nē, a wi 'yiri ne fé bè suɔ Sarayi mé.

⁷ A Yewe tundunwɔ wáà sēnì wi nyaa pìndiele láà táanni waamakulo nī lè, nàa ni 'puu Suri koligo nē gè. ⁸ A wi 'jo: «Agari yo, Sarayi sùkulocuɔ, sé muɔ 'kón, sé muɔ ne waa ?»

A Agari 'jo: «Mi ne fé mi kàfɔli Sarayi nē.»

⁹ A Yewe tundunwɔ wi 'jo: «Koli mari waa muɔ kàfɔli kúruɔ wè; ma sari mīe cérigi wi mé.»

¹⁰ A Yewe tundunwɔ wi n'è né jo: «Kányi?e nē, m'bé muɔ siime ni?e bè fúɔ sien sí gbè jáa bè pe tóri?.»^x

¹¹ A Yewe tundunwɔ wi sí n'è né jo:

«-Ki wéli, muɔ yē né laala ní,
muɔ bé nàgabile sii bè wi mí?e le gè
béri wi yeri Simayira (ki kɔri wire wī: Kulocelié ne lúru),
né ki cén, Yewe nyénì muɔ wu?ɔgɔ yékpɔli lú?u lè.

¹² Wi bé puu nyà?asefenne tíele.

Wi kɔli ki bé puu de túngu né sienne pe mīeni ní,
né míeni sienne pe mīeni kiyé bé puu de túngu né wi ní.

^w16.2 Peli mé bèle, bà ki yé puu a celiwe wi yé wi sùkulocuɔ ken wè wi pɔli mé wè, a wi 'pùɔ sii wè, pùɔ wi nē puu sùkulocuɔ wi kàfɔli wire wuu.

^x16.10 Wéli baa 17.20; 25.13-16.

Wire wī, wi bé ba wàli bè lá?a wi siinyenine pe mieni nē

bè téni wii nigbe.»

¹³ A Agari wi 'Yewe mí?e yeri gè, wire njáà wi yé juu né wi ní wè, né jo: «Muɔ yē Kulocelié njáà wi 'mi Nya?a Wè.» Né ki cén gaa wi yé je juu gè, kire gī: «Kányi?e nē mi 'wi nyaa njáà wī wi mi wéli wè.» ¹⁴ Kire nē, a pe kò ne ki kòlo yeri wè La?ayi-Woroyi (ki kɔri wire wī: Lewiwe njáà wī mi nya?a wè); ki kòlo njáà wi yē Kadési kà?a né Berédi kà?a sun?ɔmɔ ní bè.

¹⁵ A Agari pèni nàgabile sii Birama mé. Nàgabile náà Agari wi 'sii wè, a Birama 'wi mí?e le gè ne wi yeri Simayira. ¹⁶ Lèlè lî nī Agari 'Simayira sii Birama mé wè, Birama yi?ele ke 'puu togosiceri né kɔlini.

17

Kulocelié wi 'nyakungenge fie tié wè Birayima nē

¹ Lèlè lî nī Birama* yi?ele togosiceri né kpɔrigɔ né kaceri taa wè, a Yewe 'wii tié wi nē né jo: «Mi wī ŋɔɔ ti Mieni Kulocelié wè. Te síngi mi yi?e mé, ma puu ògìre fùn, ² bà m'bé ní mi nyuɔ kún gè ken muɔ mé, gaa mi yé juu muɔ mé gè, gaa mi yé juu muɔ né mi sun?ɔmɔ ní bè. M'bé sí tɔni muɔ kpí?ile sienni?emefoli.»

³ A Birama fali nè tuu nè yi?e cúbulo gè dàala nē lè.

A Kulocelié n'ne juu né wi ní, né jo: ⁴ «Mi wè, mi nyénì mi nyakungenge* kpí?ile gè né muɔ ní: muɔ bé tɔni bé ba puu sienfelini?eye tuuli?e. ⁵ Piyě ní de muɔ yeri Birama? (ki kɔri wire wī: tuufoli njáà pe 'kpu?ɔɔ wè), nè ki cén muɔ mí?e ki bé puu Birayima (ki kɔri wire wī: tuufoli njáà wī sienni?emefoli), né ki cén mi nyénì muɔ kpí?ile sienfelini?eye tuuli?e. ⁶ Kányi?e nē, m'bé tɔni pìsi?i téni gè muɔ nē, m'bé ki ya?a kùlogolo bé yiri muɔ nī, kùlofolilo bé yiri muɔ pìile nī bèle. ⁷ M'bé koli mi nyakungenge sienre nē dè ò mi yé juu mi né muɔ sun?ɔmɔ ní bè, bé ní koli ti sòmigo juu né muɔ kèngèle ke mieni siime ní bè, ki bé puu bànguɔ nyakungenge. M'bé kò muɔ Kulocelié, bé ní puu muɔ siime wuulo pe Kulocelié, muɔ kàdu?ume gè. ⁸ Kanaa kùlo náà nī muɔ téni lè, lire náà nī muɔ 'puu nabɔnwɔ wè, m'bé ni mieni ken muɔ mé, muɔ né muɔ siime wuulo ní bèle muɔ kàdu?ume gè; ni bé puu yeli woli lèlè ó lèlè nī. M'bé kò pe Kulocelié.»

⁹ A Kulocelié n'ne ki juu Birayima mé né jo: «Muɔ wè, muɔ bé mi nyakungenge sienre cò dè, muɔ né muɔ siime wuulo ní bèle muɔ kàdu?ume gè, kèngèle ke mieni nī. ¹⁰ Dàa

tire dī mi nyakungenge sienre dè, dāa dī mi né yeli sunʔomɔ ní bè né muɔ siime wuulo ní bèle bàli pe báan muɔ kàduʔume gè, dāa yeli bé cò dè: nàguɔɔ pe mieni yeli bè kenekene* kpíʔile wè. ¹¹ Kenekene wè, wire wi bé puu nyakungenge ki fie wè, mi né yeli sunʔomɔ ní bè. ¹² A nàgabile ni 'cenyε kataanri taa wè, yeli yeli bè wi kene kpíʔile wè; bà ki béri kpínʔini kèngεle ke mieni nàgabigele mé, né nàguɔɔ bálì biεle pe wè muɔ wésiile bèleʔ, kire 'jo sùkulolo bálì pe 'sii muɔ kpáa nī gè, né sùkulolo bálì pe 'suo nabɔnminɔ mé bèle né wali ní wè. ¹³ Sùkulolo bálì pe 'sii muɔ kpáa nī gè né bàli pe 'suo né wali ní wè, pe mieni yeli pe- pe kenekene. Bà ki bé kpíʔile mi nyakungenge ki fie wi bé puu yeli céri nē dè, ki bé puu nyakungenge gáà kiī kúɔ gèʔ. ¹⁴ A nàguɔ ηî cíi né jo wiī kene kpíʔile wè bè ki fie taʔa wè wiī nē wèʔ, kire nàguɔ wi bé cúʔɔ bè yige wi tuu sienne nī bèle; kire nàguɔ wi nyénì mi nyakungenge sienre cíi dè.»

¹⁵ A Kuloceliε wi n̄nè ki juu Birayima mé né jo: «Sarayi* wè, muɔ cuɔ wè, muɔ s̄i n̄de wi yeri Sarayi cíginiʔ; nè láʔa pàngε nē gè, pe béri wi yeri Sara (ki k̄ori wire w̄i: kùlofoli póri). ¹⁶ M'bé mi kajèngε taʔa gè Sara nē wè, bé sí jaafoli ken muɔ mé Sara wire kenme nē. Mi kajèngε ki bé puu wi nē fúɔ bè taa kùlogolo ke ba yiri wi nī; sienfeliye yi kùlofolilo bé ba yiri wi nī.»

¹⁷ A Birayima 'tuu nè yiʔε cúbulo gè dāala nē lè, né tíʔε né ki s̄ongi wi fungo nī gè nè jo: «Yiʔεle dabataan nàguɔ bé ní gbè pùɔ sii yí ? Yiʔεle togosiceri né kp̄origɔ cuɔ bé ní gbè sii yí ?»

¹⁸ A Birayima 'ki juu Kuloceliε mé né jo: «Cí ! A muɔ 'taa nè muɔ kajèngε taʔa gè Simayira wire nē wè, né wi yaʔa a wi 'kò s̄i nē muɔ yiʔε mé gè o !»

¹⁹ A Kuloceliε 'jo: «ʔúnʔun: muɔ cuɔ Sara wire w̄i bé jaafoli sii muɔ mé. Muɔ bé wi míʔε le gè bèri wi yeri Siaga* (ki k̄ori wire w̄i: kátaanra pùɔ). M'bé ní koli mi nyakungenge sienre nē dè bè ti s̄omigɔ juu né wi ní, wire né wi siime wuulo ní bèle, gāa ki bé puu bānguɔ nyakungenge gè. ²⁰ Gāa ki 'Simayira wuʔu kúɔ gè, mi nyénì muɔ náarige lúʔu gè. M'bé mi k̄jengε taʔa gè wi nē, bé p̄isiʔi tēni gè wi nē, bé wi siime niʔε bè. Kāfolilo kie né siin bé yiri wi siime nī bè; m'bé wi siime kpíʔile bè kùpolo láà. ²¹ Nè ki yaʔa m'bé ní koli mi nyakungenge sienre nē dè, bè ti s̄omigɔ juu né Siaga ní wè, ηāa Sara bé sii wè yiele láà biine ηāa nī wè.»

²² Bà Kuloceliε 'juu nè kúɔ né Birayima ní wè, a wi 'núgo Birayima táanni nè ké naame.

²³ A Birayima fali nè wi jaa Simayira cò wè né wi kenekene né nàguɔɔ bálì pe mieni pe yé puu wi kpáa nī gè, né bàli pe yé sii baa bèle né bàli pe yé suo né wali ní wè; a Birayima 'pe mieni kene kpíʔile wè kire cennugo gè, nè yeli né dāa ní Kuloceliε yé juu

wi mé wè. ²⁴ Birayima yé yi?ele togosiceri né kpɔrigɔ né kaceri taa lèle lî nî pe 'wi kenekene wè. ²⁵ Wi jaa Simayira wè, wire yé yi?ele kie né taanri taa lèle lî nî pe 'wi kenekene wè. ²⁶ Kire cennugo gè, Birayima né wi jaa Simayira ní wè, a pe mîeni siin kenekene kpí?ile wè, ²⁷ né wi kpáa nàguɔɔ ní bèle, bàli pe yé sii baa wi kpáa nî gè né bàli pe yé suɔ nabɔnminɔ mé bèle né wali ní wè, a pe mîeni 'wúɔ nè kenekene kpí?ile wè né wi ní.

18

Yewe wi 'jaafɔli sii wori juu Sara mé

¹ Bà tire 'tóri dè, a Yewe 'wii tiè Birayima* nē tiikpoliyo tieli?e táanni gaa gī Mabire wu?u gè. Birayima 'puu téniwe cenvunyiene nē kélikeli, wi fèni sa?a wiile yi?e mé gè, ² a wi 'yi?e yègè gè né sienne taanri^y nyaa yérile wi yi?e mé. Bà wi 'pe nyaa bèle a wi fali nè fè nè lá?a wiile táanni lè nè sèni pe kpàli né tuu nè cúbulu bè pe gbù?ɔɔ. ³ A wi 'ki juu wàa nigbe mé né jo: «Mi kàfɔli, a ki yē muɔ ne tóri né mi ní, ma fāga tóri mi ti?e táanni gè, mi nǎà wī muɔ baakuɔwɔ wè. ⁴ Ye- ki ya?a m'bé tí pe- lu?ɔ ken yeli mé ye- tɔliyo jíge yè,^z yé nǔ ye taa tiige láara gè. ⁵ Bà yeli ne tòrí mi ti?e táanni gè, mi nǎà wī yeli baakuɔwɔ wè, ye- ki ya?a mi- pen né yaliire taa cèri míeni ní, ye- pa lîi yé sí nǔri taa béri waa yeli koligo nī gè.»

A pe 'jo: «Sa ki kpí?ile, gaa muɔ 'juu gè.»

⁶ A Birayima 'fi?ele nè kári fáari fèni sa?a mé gè, a wi sèni ki juu wi cuɔ Sara* mé wè né jo: «Te waa maa míivɔnmɔ gbɔngbonyi?ene taanri kírí fáari, ma pi píri, ma ki káli nǔmi.» ⁷ A Birayima 'fè nè kári nè sèni wi nèdu?u nèpiyelile láà cò nàa nī sùnmuɔ ní bè, nè pénì ken wi baakuɔwɔ nàgapunwɔ wáà mé a wire 'fi?ele nè wi kpúu a pe 'su?ɔ. ⁸ A Birayima wi 'nèyirime líe bàa pi 'tan?ana bè, né nèyirime páà ní bàa piì tan?ana bè?, né nèpiyelile kaara ní dè dàa pe 'su?ɔ dè, né ti ken nabɔnminɔ mé bèle, né yéri pe táanni

^y18.2 Nabɔnminɔ bálì taanri Birayima 'nyaa wè, wi puu ne ki sòngí nè jo dù?ɔ sienwarile bièle, kire nē wi 'pe kpàli nè yeli né kire ti?e sienne pe nabɔnminɔ kpàligenme ní bè. Bà sí pe kèni péni nyu né Birayima ní wè, a kire ki 'tiè weli nē pàli siin yé puu nyi?ene tundunminɔ (wéli baa Sél 19.11,13, 21). Taanriwuu wè, sienre dáà ti juu ná?a gè, kire ki 'tiè weli nē Yewe wire tíme wi yé puu sien taanriwuu wè (wéli baa Sél 18.1, 13, 17, 20, 22, 26, 33; wéli baa míeni 16.7).

^z18.4 Kire ti?e sienne kali?ele nī gèle, a nabɔnwɔ yé tán?a nè pen sien mé wè, pe nē cé lu?ɔ kúu nè tɔliyo jíge yè wi nē.

tiige láara gè á pe ne líi.

⁹ A pe 'wi yúgo, «Sé muo cuo Sara wi yē ?»

A wi 'jo, «Wiī baa fēni saʔa nī gè.»

¹⁰ A pe wàa nigbe kénì jo: «Kányiʔe nē, yiele láà biine ɲàà nī wè, m'bé ní koli ben muo mé; wéli, muo cuo Sara wi bé jaafoli taa.»

Sara wire sí puu fēni saʔa wìile táanni lè wi kàduʔu mé gè níe lúru. ¹¹ Nè ki yaʔa Birayima wire né Sara ní wè, pe yé tōni nè lie; Sara wiì puu ne yege nyaʔa gè cíginiʔ.

¹² A Sara 'tíʔe wi fungo nī gè né jo: «Mi ɲàà mi 'lie nè kúo mme gè o, m'bé ní gbè laala taa yí, mi saʔafoli wire sí yē liewe.»

¹³ A Yewe 'ki juu Birayima mé né jo: «Gáa nē Sara wi 'mi sienre tíʔe dè, dàa mi 'juu dè ? Gáa nē wiī ne káala nè jo wire bé ní gbè pùo taa lé bà wire lie nè kúo wè ? ¹⁴ Yakaa yē baa lē gàa ki 'Yewe jáa wè ? Yiele láà biine ɲàà nī wè, m'bé ní koli ben muo mé; Sara wi bé jaafoli taa.»

¹⁵ A Sara wi 'fíe, a wi 'fine né jo: «Mi sì tíʔeʔ.»

A Yewe 'jo: «ʔúnʔun, muo nyénì tíʔe wī.»

Birayima wi 'Yewe náari wi fǎga Sodomi kàʔa cúʔo gèʔ

¹⁶ A nabɔnminɔ pe 'yè ne waa, a Birayima 'pe tórigo, a pe sèni yéri nè wéli baa táanme gè, Sodomi kàʔa kɔli mé gè.

¹⁷ A Yewe sí ki sòngi nè jo: «Mi yeli lē bè ki làrige Birayima nē gàa mi je kpíʔile gè ?

¹⁸ Né ki cén Birayima siime pi bé ba kò kùpolo láà, nàa ni bé puu né fànʔa ní gè. Duniya sienfeliye yi mieni béri sientaanra nyu dè de kanʔa bìli mé bèle wire kenme nē. ¹⁹ Né ki cén wire mi nyénì nyíene nè kòn, wi de wi pìile né wi kpáa wuulo kàrigí bèle bàli pe báan wi kàduʔume gè, pe- taʔa Yewe koligo nē gè bèri kasingele kpínʔini béri sienne kele sòmigi gèle de cuonri, kire ga buu nyasienre dáà mi Yewe 'juu Birayima mé wè mi-ti kpíʔile bè fori.»

²⁰ A Yewe 'jo: «Mi nyénì ògìre yékpuʔulo lúʔu gèle gáli pe 'wáari Sodomi né Gomɔri kàaya nē yè, né ki cén pe kapiʔile ke nyénì niʔe nè lúbugo nè tóri. ²¹ M'bé tigi bè ki wéli a ki yē kányiʔe gī gàa pe kɔnwaara ti 'nyu dè; a kire bèʔ gè, m'bé ki cén.»

²² A nàguɔɔ bìli siin pe 'yiʔe ne waa Sodomi kɔli mé gè, á Yewe 'yéri bile Birayima táanni. ²³ A Birayima 'sìʔere nè kpɔni Yewe nē wè né jo: «Mii téngè ki nēʔ muo- fòli bè siensinmine kpúu bèle né sienpiile ní bèle ! ²⁴ A ki 'nyaa sienne togosiin né kpɔrigo bé nyaa baa kàʔa nī gè siensinmine bèle o, muo bé pe mieni píne kpúu lé ? Muš fòli

nyinime taa lé? kà?a nē gè siensinmine togosiin né kpɔrigɔ bàli peli kenme nē lé ? ²⁵ Kiĩ gbè kpí?ile?, muɔ- siensinwe kpúu wè né sienpiiwe ní wè, muɔ- pe mieni cò sɔnjaa mme gè ! Duniya wi mieni kàyu?ujuufɔli sɔ fɔli lé? bè sienne kàyu?u juu gè bè sín ?» ²⁶ A Yewe 'jo: «A mi 'siensinmine togosiin né kpɔrigɔ nyaa baa Sodɔmi kà?a nī gè, m'bé kà?a ki mieni ya?a peli kenme nē.» ²⁷ A Birayima n'ne jo: «Mi n̄à wī t̄arige gè o nē ní cún?ɔ gè o, bà mi 'fɔli nē n̄e liri né s̄i?ere nē kpɔni mi kàfɔli nē wè o, n̄e náari wi mé wè o, ²⁸ dù?ɔ a kiĩ sí nyaa siensinmine togosiin né kpɔrigɔ bé taa baa kà?a nī gè o?. A ki sí nyaa kogunɔ nyén̄i fɔn baa pe nī wè o, muɔ bé fɔli lé bè kà?a ki mieni cú?ɔ né ki cén siensinmine kogunɔ nyén̄i fɔn baa pe nī ?»

A wi 'jo: «Mi sɔ fɔli bé kà?a ki mieni cú?ɔ a ki nyaa siensinmine togosiin né kogunɔ yákuɔ bé taa baa wè.»

²⁹ A Birayima n'ne juu né wi ní né jo: «Dù?ɔ ki bé sí nyaa siensinmine togosiin bé taa baa ?»

A Yewe 'jo: «Mi sɔ ki kpí?ile? a siensinmine togosiin 'taa baa wè.»

³⁰ A Birayima n'ne jo: «Mi ne muɔ fien wī, mi kàfɔli, f̄aga muɔ fungo yège gè mi kúrugu?, -ki ya?a mi ní juu né muɔ ní: a ki yē siensinmine togo né kpɔrigɔ bé taa baa wè do ?»

A wi 'jo: «Mi sɔ ki kpí?ile? a siensinmine togo né kpɔrigɔ 'taa baa wè.»

³¹ A Birayima n'ne jo: «Bà mi 'fɔli nē n̄e liri né s̄i?ere nē kpɔni mi kàfɔli nē wè n̄e náari wi mé wè, a ki sí nyaa majo siensinmine togo biēle baa wè do ?»

A Yewe 'jo: «Miĩ ga tíi ki cú?ɔ?, siensinmine togo peli kenme nē.»

³² A Birayima 'jo: «Mi ne muɔ fien wī, mi kàfɔli, f̄aga muɔ fungo yège gè mi kúrugu?, -ki ya?a mi ní náarizenge kpí?ile gè muɔ mé: a ki yē siensinmine kie bé taa baa wè do ?»

A wi 'jo: «Miĩ ga tíi ki cú?ɔ?, siensinmine kie peli kenme nē.»

³³ Bà Yewe 'juu nē kúɔ né Birayima ní wè, a Yewe 'yè nē ké. A Birayima 'koli nē pen wi kpáa mé gè.

19

Kulocelie 'Sodɔmi kà?a né Gɔmɔri kà?a cú?ɔ gè, né Lɔti suɔ wè.

¹ Cengenyenijiinme nī bè, a nyi?ene tundunminɔ* pe siin pe sɔn̄i n̄o Sodɔmi kà?a nē gè.

Lɔti 'puu tɛniwe nàkpaanwiile^a nī lè. Bà wi 'pe nyaa bèle, a wi fali nè yè nè sɛnì pe kpàli né tuu nè yi?ε cúbulo gè dàala nē lè, ² né jo: «Mi kàfɔlilo, mi ne yeli náari wī, ye- wàli yeri báan mi sa?a mé gè ye pa yeli tɔliyo jíge yè, yé súɔn mi sa?a nī gè; mi yē yeli baakuɔwɔ. A kpɛnme pi 'tuu bè, yeli bé yè bèri waa.»

A pe 'cɛí né jo: «?ún?un, weli bé súɔn kpàn?ane gè bile.»

³ A wi sí pe ñà?ana a pe 'jɛín wi sa?a nī gè. A wi 'sómigɔ nè su?ɔ pe mé, né sɛnvarifun búru fúɔ wè nè ken pe mé, a pe 'káa.

⁴ Síne lèlè niì yé fie cɛnì nò?, a Sodɔmi kà?a nàguɔɔ pe mieni 'piye píne, nàgapunminɔ yo, né nàgali?ele yo, a pe mieni 'gbu?ulo, wàa sì yé yiri wàa ní?, né péni gbu?ulo nè sa?a mà?a gè nè su?u, ⁵ níe yékpu?ulo wáari gèle né Lɔti yeri né jo: «Sé nàguɔɔ pe yē, bàli pe 'jɛín ná?a muɔ sa?a nī gè pɛlige nī gè ? -Pe yige ná?a weli mé, weli ba síne né pe ní.»

⁶ A Lɔti 'yiri sa?a nī gè né sa?a tón gè wìi kàdu?u mé, ⁷ né jo: «Mi ne yeli fien, mi wuulo, ye fāga kapiigbu?ɔ gáa kpí?ile gè? ! ⁸ Ye- wéli, mi sinborilo piyē ná?a piyè fie nàguɔɔ cɛn?, ye- ki ya?a mi- pe ken yeli mé, a gii 'yeli déni ye- ki kpí?ile né pe ní. Gàa ki 'nàguɔɔ bálì kúɔ bèle, ye fāga yafien kpí?ile pe nē?, né ki cɛn mi nabɔnminɔ bìele, mi nē pe péni tìrige; mi yeli bèri pe wéli.»

⁹ A Sodɔmi nàguɔɔ pe 'jo: «Núgo baa díe? !» A pe 'nè jo: «Ŋàa wire yē nabɔnwɔ wī, á wi 'ne sòngí wi béri tenmenε kan?a weli mé !» A pe fali nè Lɔti ye: «Gàa weli bé kpí?ile muɔ nē wè, ki bé ce pii bè tóri peli wu?u nē gè !» A pe fali ne Lɔti ñɔrigi ne waa sa?a wíile mé lè ne caa bè kòri kaa gè.

¹⁰ A nabɔnminɔ siin pe 'kiye sá?a yè nè Lɔti cò wè nè nyógo sa?a nī gè né kòri tón gè, ¹¹ á pe 'fúɔnrɔ wáa sienne nē bèle bàli pe 'puu sa?a yi?ε mé gè, a pe 'kò fúɔnnɔ nè séli nàgapunminɔ nē fúɔ nè sɛnì nò lièle nē, a pe kò ne sa?a wíile caa lè ne fùrɔ.

¹² A nabɔnminɔ pe 'Lɔti ye wè: «Gáa gī bile muɔ wu?u cígini ? Muɔ jaala lé ? Muɔ pórilo lé ? muɔ pórilo pe pɔlilo lé ? Muɔ wuulo bàli pe mieni bìele kà?a nī gè, -pe yige peri waa. ¹³ Weli je kà?a cú?ɔ gè né ki cɛn Yewe nyénì kà?a gáa ki ògìre yékpu?ulo lú?u gèle gàli pe wáari ki nī gè, a Yewe sí weli tun weli- bà kà?a cú?ɔ gè wī.»

¹⁴ A Lɔti 'yè nè kári nè sɛnì juu né wi pórilo kɔninɔ ní bèle, né jo: «Ye- yè, weri yigi kà?a nī gè, né ki cɛn Yewe bé kà?a cú?ɔ gè.» Nè ki ya?a piyè cé téngε wi sienre nē dè?, a

^a19.1 Nàkpan?a gè, kire yé puu kàyu?ujuudi?ε baa lièle pe puu ne tɛni ne kàyu?u nyu gè. Peli lèlè nī lè, nàkpan?a ki 'puu kà?a wíile táanni lè.

pe 'ki nyaa pùrɔɔ sienre wiī ne nyu.

¹⁵ Sínbinuwuro nī dè, a nyì?ene tundunminɔ pe 'wári Lɔti nē né jo wi- yiri kà?a nī gè, né jo: «Yè ! Ma muɔ cuɔ né muɔ pórilo pe siin líe bèle, bàli bìele ná?a né muɔ ní bèle, kire ga buu yeli fǎga píne cú?ɔ né kà?a ní gè?.» ¹⁶ A Lɔti kò ne sùn?ɔsun?ɔ, a nabɔnminɔ pe 'wi cò kǎli nē, wire né wi cuɔ né wi pórilo siin ní bèle, nè wi píle nè yige kà?a kàdu?u mé, né ki cén Yewe 'nyinime taa wi nē.

¹⁷ Bà pe 'pe yige nè kúɔ kpàn?ane gè, a nabɔnwɔ wáà 'jo: «Te fé ma muɔ sù suɔ wè ! Fǎga yi?e bè wéli kàdu?u mé? ! Ma fǎga yéri kpàanjali wi ti?e káà nī? ! Te fé súuri mari waa nyaguruyo mé yè, á kire bè? yeli bé kùu wī !»

¹⁸ A Lɔti pe 'ye: «?é?e, mi kàfɔlilɔ, ¹⁹ bà mi 'kpu?ɔɔ taa yeli mé wè, a yeli 'nyuo mi nē né kacèngbu?ɔ gáà kpí?ile gè m'mé gè, né mi suɔ kùu mé wè: miī gbè fè bè nò nyaguruyo nē yè? séni kagbenne náà ni 'pen lè. Ni bé mi cò koligo nē gè; m'bé sí kùu wī. ²⁰ Ye- wéli, vòbiige gáà ki wè kpu?ɔ?. Ye- mi ya?a mi- sa jíin kire nī, mi ne yeli náari wī. Ki wè cí?e lé ? A kire 'kpí?ile m'bé kò sù nē.»

²¹ A nabɔnwɔ wi 'wi ye: «Mi 'ki lú?u, gáa muɔ ne náari gè m'bé ní ki ken muɔ mé, miī ga tíi vòbiige gáà cú?ɔ gè?. ²² Te fi?ele ! Te fé fáari ! Né ki cén miī gbè yafien kpí?ile fúɔ bè taa muɔ sa nò baa?.» Kire kenme nē pe 'vòbiige gáà ki mí?e le gè ne ki yeri Zowari (ki kɔri wire wī: cí?e).

²³ Lèle líi nī cengenyeni ni 'foli lè, Lɔti yé nò nè kúɔ Zowari vògo nē gè.

²⁴ A Yewe 'kàsunsindari tìrige nyì?ene nī nè wo Sodɔmi né Gomɔri kàaya nē yè bè kàsa?a tíele. Yewe wire tíime wi yé ki tìrige pe nē, ²⁵ né kàaya nyáà yi mieni cú?ɔ né kpàanjali wi mieni ní, né yere dáà ti puu ne fiin dè yo, né kà?a sienne ní bèle bàli pe 'puu baa bèle. ²⁶ A Lɔti cuɔ wi sí kénì yi?e nè wéli, a wi fali nè wa?a nè yéri né kò yasu?ɔɔ.

²⁷ A Birayima* 'yè fa?a sínbinime táanni bè ne kári ti?e gíi nī wi cé yéri né Yewe ní wè, ²⁸ a wi 'wéli baa táanme gè né Sodɔmi né Gomɔri kàaya wéli yè, ne nyaa né kpàanjali wi mieni ní, a wi 'ki nyaa kàsunkpu?ɔ wíriile ni yègí dàala nē lè tígi tígitigi.

²⁹ Bà ki 'kpí?ile a Kulocelie kpàanjali njáà wi kàaya yi mieni cú?ɔ, á Kulocelie 'sòngi nè taa Birayima kaala nē lè, a wi 'Lɔti suɔ wè kagbenne náà mé lè lèle líi nī wi puu ne kàaya nyáà córi yè nyàa nī Lɔti 'puu wè.

Lɔti né wi pórilo sienre dī dàa dè

³⁰ Bà tire 'tóri dè, a Lɔti né wi pórilo siin ní bèle, a pe 'yiri Zowari vògo nī gè né kári

nyaguruyo mé yè, né ki cén Lɔti puu ne fi?é bè kòri Zowari vògo nī gè. Wire né wi pòrilo ní bèle, a pe sèni sún nyagurugo kàwi?i nī gè.

³¹ Cenge káà, a juɔfɔli wi kénì ki juu cɔnifɔli mé wè né jo: «Wéli, weli tuu wi nyénì lie, nàguɔɔ sí wè bile bè ba weli líe? majo bà ki kpín?ini tiesenye nī yè. ³² Te báan, we- pa divien ken weli tuu mé wè, wi- gbuɔ bè tín, wé sí síne né wi ní bè siime taa weli tuu mé wè.» ³³ Kire pìlige nī gè, a pe 'sunmɔ ken bè pe tuu mé wè a wi 'gbuɔ nè tín, a juɔfɔli wi sèni síne né wi tuu ní wè. Lɔti wire sì cénì ki cén? lèlè líi nī wi 'síne wè né lèlè líi nī wi 'yè wè.

³⁴ Ki kpìnduu gè, a juɔfɔli wi 'ki juu cɔnifɔli mé wè né jo: «Pìlige nī gè, mi nyénì síne né mi tuu ní wè. We- ní sunmɔ páà ken wi mé pìlige gáà nī gè wi- gbuɔ, dí muɔ sí sa síne né wi ní. Kire ga buu weli bè siime taa weli tuu mé wè.» ³⁵ Kire pìlige nī gè, a pe 'nè sunmɔ páà ken pe tuu mé wè a wi 'gbuɔ nè tín, a cɔnifɔli wi sèni síne né wi tuu ní wè. Lɔti wire sì cénì ki cén? lèlè líi nī wi 'síne né wire ní wè né lèlè líi nī wi 'yè wè. ³⁶ A Lɔti pòrilo siin pe mienì 'lá?ala taa pe tuu mé wè. ³⁷ A juɔfɔli wi 'nàgabile sii né wi mí?e le gè Mɔwabi (ki kòri wire wī: mi tuu). Sienne bálì pe tíi ne yeri Mɔwabiyé^b bèle, wire wī pe tuuli?e gè. ³⁸ A cɔnifɔli wire míeni 'nàgabile láà sii, né wi yeri Ben-Ami (ki kòri wire wī: mi sa?a jaa). Sienne bálì pe tíi ne yeri Amɔniyé^c bèle, wire wī pe tuuli?e gè.

20

Birayima né Abimeleki pe 'taa Sara sienre nē

¹ Bà tire 'tóri dè, a Birayima* kénì yè nè kári cengenyenifoligɔli mé gè, Nɛgevi* waamati?e nī gè, nè sèni ténì Kadesi kà?a né Suri kà?a sun?ɔmɔ ní bè; kire kàdu?ume a wi 'nè yè nè sèni ténì nè lèlè láà kúɔ baa Gerari kà?a nī gè. ² Birayima puu ne ki nyu sienne mé bèle né jo, wire cuɔ Sara* wè, wī wire cɔni wī. Abimeleki wè, Gerari ténime kùlofɔli wè, a wire 'sienne tun a pe sèni Sara kóri wè.

³ Cenge káà pìlige nī, a Kulocelié pèni juu né Abimeleki ní wè ɲónigɔ nē, né jo: «Muɔ bé kùu wī, celiwe ɲàà wire kenme nē ɲàa muɔ 'líe wè, né ki cén, nàguɔ cuɔ wī.»

⁴ Nè ki ya?a Abimeleki sì cé fie cò celiwe nē wè?.

^b19.37 Mɔwabiyé sienne, pe pèni kò Isirayeli* leguulo. Pe ténidi?e ki yé puu cengenyenifoligɔli mé gè, Yasu?ɔni?ege ku?ɔjii kúru gu wè.

^c19.38 Amɔniyé sienne, peli míeni pe yé puu Isirayeli leguulo. Pe ténidi?e yé puu Zuruden cá?a kúru gu gè, cengenyenifoligɔli mé gè.

A wi 'jo: «?á, mi Kàfòli, muo bé mi né mi sienne kpúu bèle lé nè ki ya?a weli sì kapiile kpí?ile? ?⁵ Birayima wire tíme bà lē wi 'mi ye wire cōni wī, celiwe wire tíme sì ki juu lé né jo wire luo wī ? Mi nyénì ki kpí?ile né funviige ní. Mi kiye yìi nú?o?.»

⁶ A Kulocelie 'ki juu wi mé ñónigō nī gè nè jo: «Mi 'ki cén muo nyénì ki kpí?ile né funviige ní. Mi tíme mi nyénì ki ya?a muo sì kapiile kpí?ile mi nē?. Ma ki cén, mi míeni mi nyénì muo yérige muo sì cò celiwe nē wè?.⁷ Píra ñàà nī wè, sa nàguo wi cuo ken wè wi mé, né ki cén Kulocelie sienjuuwo* wī. Wi bé Kulocelie náari muo mé kire ga buu muo fāga kùu?. A muo sí cíi wè, ma ki cén muo bé kùu wī, muo né muo sienne pe mieni ní.»

⁸ A Abimeleki 'yè sínbiniwuuro nī dè nè wi baakuolo pe mieni yeri nè téngē, nè ti mieni juu nè tiē pe nē. A pe 'fiē kpu?o.⁹ A Abimeleki wi 'Birayima yeri wè, né wi ye: «Gáa muo 'kpí?ile weli nē mme gè ? Kapiile níi mi 'kpí?ile muo nē á muo 'ki ya?a kapiigbu?o gáa felige ki 'nò mi nē, né mi kùlo ní lé ? Gàa muo 'kpí?ile mi nē mme gè kii tōni nè yeli ki-kpí?ile mme gè?.»¹⁰ A Abimeleki 'ki juu Birayima mé wè né jo: «Gáa ki 'jiiin muo nī á muo 'ki kpí?ile mme gè ?»

¹¹ A Birayima 'ki juu Abimeleki mé wè né jo: «Mi puu ne sòngí nè jo, sien wè ná?a gè ñàa wi 'fi?é Kulocelie nē wè?; pe bága mi kpúu, bé mi cuo líe wè.¹² Nè ta?a ki nē, kányi?e gī, wīi mi cōni, né ki cén wire né mi ní wè, wiyē tuufōnuwo nē wī, we wè nuufōnuwo nē?. Á mi péni wi líe mi cuo.¹³ Kire nē lèle líi nī Kulocelie 'mi yige mi tuu kpáa nī gè mi de nyaari de mári wè, a mi 'ki juu mi cuo Sara mé wè nè jo: «Kacènge gáa kire muo béri tari mi nē: a we 'ké ti?e ó ti?e nī gè, a sien 'muo yúgo wè, ma wi ye mi yē muo luo wī.» »

¹⁴ Bà Birayima 'juu nè kúo wè, a Abimeleki 'yajuuro cò nè ken wi mé, niēye, né sìnbaara, né síkaala, né sùkulolo ken wi mé, celile né nàguolo, a wi 'ti mieni píne nè ken Birayima mé wè, né wi cuo Sara ken wè wi mé nè ta?a baa.¹⁵ A Abimeleki 'Birayima ye wè: «Mi kùlo n'nè muo yi?e mé gè, sa téni a ti?e gíi 'muo déni wè.»

¹⁶ A wi 'ki juu Sara mé wè né jo: «N'ge, gáa m'bé kpí?ile gè, m'bé walifiwe walikpegele sirakogunō ken muo luo mé wè. Kire ki bé fiere lá?a dè muo nē, bé ki tiē sienne nē bèle bàli biēle né muo ní wè, muo sì tàa cén ti nī?.»

¹⁷ A Birayima 'Kulocelie náari wè, a Kulocelie 'Abimeleki pu?o, wire né wi cuo ní wè, né wi sùkulocelile ní bèle, a pe né gbéne pìile sii.¹⁸ Né ki cén Yewe cé Abimeleki kpáa celile pe mieni kpí?ile sìn digicelile, Sara kenme nē, Birayima cuo wè.

Sara nyénì Siaga sii wè

¹ A Yewe 'sòngi nè taa né wi nyasienre ní dè, dàa wi yé juu Sara* mé wè, a wi 'ki kpí?ile nè yeli né ti ní. ² A Sara 'laala taa nè nàgabile sii Birayima* mé wè, nè ki ya?a wi cé lie nè kúo. A ti mieni 'kpí?ile nè yeli né lèlè náà ní Kulocelié cé tìe wè.

³ A Birayima wi 'jaa wi mí?e le gè, ñàa Sara cé sii wè, ne wi ye Siaga* (ki kòri wire wì: kátaanra pùo). ⁴ Bà cènye kataanri yi 'nyì yè, a Birayima wi 'wi jaa Siaga kenekene* wè nè yeli né Kulocelié sienre ní dè, dàa wi yé juu dè. ⁵ Bà Birayima 'lie nè yi?ele dabataan taa wè, a wi jaa Siaga wi 'sii.

⁶ A Sara 'jo:

«Kulocelié 'fundaanra kaala kpí?ile m'mé !

A sien ó sien 'ti lú?u, wi béri tí?e né mi ní.»

⁷ A wi 'nè jo:

«Ñáa wi cí ki juu Birayima mé bé jo

mi Sara wè, m'bé pùo ken wi- ñòri cígini ?

Nè sí ki ya?a mi nyénì nàgabile sii wi mé

wi lieguo nī dè.»

Birayima 'Agari cira wè né wi pùo Simayira ní wè

⁸ A Siaga ga lie nè lá?a yírimè nē bè, a Birayima 'pùo?gbuo?o kpí?ile dè wi mé ki cenge gè. ⁹ A Sara 'Agari* jaa nyaa wè, wi 'wii nyíene Siaga nē wè. Agari wire yé puu sùkulocuo, Ezipiti* kùlo wuu wi 'puu, né pùo sii Birayima mé wè.

¹⁰ A Sara 'ki juu Birayima mé né jo: «-Sùkulocuo ñàa cira wè né wi jaa ní wè, né ki cén sùkulocuo ñàa wi pùo wi? gbè kòrigò lli gè né mi jaa Siaga ní wè?»

¹¹ A sienre dáa ti 'Birayima fungo cú?o gè, né ki cén wire jaa míeni wi 'puu Simayira wè. ¹² A Kulocelié wi 'ki juu Birayima mé né jo: «Fága sùkulocuo ñàa né wi pùo kaala ya?a lè ni- muo fungo cú?o gè?. Ma Sara sienre ti mieni lú?u, né ki cén Siaga wire wi bé muo mí?e yige gè, wire ní muo bé siime taa bè. ¹³ Gàa ki sùkulocuo wire jaa 'kúo wè, m'bé 'ki kpí?ile wi- kò kùpolo láà, né ki cén Simayira wire míeni yē muo pùo wáa.»

¹⁴ A Birayima 'yè fa?a sínbiniwuuro nī dè, nè yaliire líe né lu?o le gè sènge forigo nī, nè ti tòn Agari* nē wè, né pùo ken wè wi mé, né wi ye wiri waa. A wi sénì nyaari ne mári Beri-Seba kpàanjali nē wè, kàdenigberi ti?e nī gè. ¹⁵ Lu?o gáa ki 'puu sènge forigo nī gè,

bà ki kénì kúo gè, a wi sèni pùo ya?a wè tiipile láà láara, ¹⁶ né ké nè sèni téni liilige sandali ña?a ñogemɛ^d baa yi?e mé gè, né ki cén wi puu ne ki nyu né jo, wire wè caa bè wire pùo nyaa wè kùudi?e nī?. A wi 'tèni baa kire ti?e nī gè ne nyeni ne yékpòli wáari lè.

¹⁷ A Kulocelie 'nàgabìle ni kongo lú?u gè, a Kulocelie tundunwo wáà 'Agari yeri nyi?ene nī lè né jo: «Gáa gī baa, Agari ? Muo fǎga de fi?é? ! Kulocelie nyénì nàgabìle ni kongo lú?u gè ti?e gī nī muo 'wi sínge wè. ¹⁸ Yè, ma sa pùo yège wè, ma wi cò kòli nē, né ki cén m'bé wi kpí?ile wi- kò kùpòlo láà.» ¹⁹ A Kulocelie 'Agari nyapigele múgu gèle, a wi 'kòlo wáà nyaa, a wi sèni lu?o kúu wi nī nè le sènge forigo nī gè né kàa ken nàgabìle mé lè á ni- gbuo.

^{20/21}. A ki nyaa bà Kulocelie 'puu né pùo ní wè, a pùo wi pénì liè, a wi 'tèni baa waamakulo nī lè, Paran kpàanjali nē wè, né pénì kò sien wáà ñàa wī sandali ñogi gè. A wi yàa wi 'Ezipiti kùlo cuo wáà líe nè ken wi mé.

Birayima né Abimèlèki pe 'biè nigbe nē

²² Kire lèlè nī lè, a Abimèlèki né wi kapiengbuonno kàfòli ní wè, ñàa pe 'ye Pikòli wè, a wi pénì juu né Birayima ní wè nè jo: «Weli 'ki nyaa Kulocelie yē né muo ní muo kakpi?iligele ke mieni nī. ²³ Píra ñàà nī wè, ma kàli m'mé Kulocelie mí?e nē gè ná?a gè, ma jo muo sì ga mi fáanni?, mi né mi pìile ní bèle né mi kàdu?umɛ pìile ní bèle, muo bága kacènge kpí?ile mi nē, bé ní kacènge kpí?ile kùlo mé lè nàa nī muo yē ná?a téniwè wè né ní nabonwo wè, bà mi nyénì kacènge kpí?ile muo nē kenmɛ báà nē bè.»

²⁴ A Birayima 'jo: «M'bé kàli bè ki kpí?ile.» ²⁵ A Birayima 'tìgi Abimèlèki nē kòlo sienre nē, kòlo ñàà Abimèlèki baakuolo pe cé suo Birayima mé wè fàn?a nē gè.

²⁶ A Abimèlèki 'jo: «Mi sì ki cén? sien ñàà wi 'kire kpí?ile gè, né ki cén muo tíime wè, muo sì yakaa juu m'mé? kire kòli mé gè. A pàngɛ bà wè?, mi fiè cénì ti lú?u nè nyaa?.»

²⁷ A Birayima 'sìnbàala cò, né síkaala, né nièye, né ti ken Abimèlèki mé wè, a pe siin pe 'kàli nè ken pìye mé. ²⁸ A Birayima 'sìnbaporipigele kòlisiin cò nè téngɛ kiyeye. ²⁹ A Abimèlèki 'ki juu Birayima mé wè, né jo: «Gáa nē muo sìnbaporipigele kòlisiin gálì cò gèle nè téngɛ kiyeye ?»

³⁰ A Birayima 'jo: «Muo yeli bè sìnbaporipigele kòlisiin gálì suo gèle, mi tíime kòli nī, kire bé ki tiè we mieni nē mi wī nyénì kòlo ñàà túgu wè.» ³¹ Kire nē a pe kò ne kire ti?e

^d21.16 Sandali ña?a ñogemɛ bè, ki bé ba nyaa ki 'lìli nè metirile 100 félige kúo.

yeri gè Bèri-Seba (ki kòri wire wī: pe 'kàli),^e né ki cén kire ti?ε nī pe yé kàli nè ken pìye mé.

³² Bà ki 'kpí?ile a pe 'kàli nè ken pìye mé Bèri-Seba kòlò táanni wè. A Abimeleki né wi kapiengbuɔnnɔ kàfɔli ní wè Pikɔli wè, a pe 'koli nè ké Filisitiyé kùlo mé lè. ³³ A Birayima 'tiige kàà córi Bèri-Seba ti?ε nī gè; pe puu nε ki tiige gáà yeri gè tamarisi. A wi 'Yewe mí?ε yeri gè baa kire ti?ε nī gè, né wi síeri nè wi gbù?ɔɔ né jo wire wī Lègele Ke Mìeni Kulocelié Wè. ³⁴ A Birayima wi 'tèni nè mɔgɔ baa Filisitiyé kùlo nī lè.

22

Kulocelié wi 'Birayima puu nè wéli

¹ Kele gáli ke mieni 'kpí?iligele kàdu?umε gè, a Kulocelié 'Birayima* puu nè wéli, né wi yeri nè jo: «Birayima yo !»

A Birayima 'suɔ nè jo: «Coo-i !»

² A Kulocelié 'wi ye: «-Muɔ jaa kóri wè, muɔ jaa ñáà nigbe wè, ñáà wi 'muɔ déni wè, Siaga* wè, mari waa né wi ní Mɔriya ténime nī bè, kire ti?ε nī gè ma sa wi kpí?ile kakuɔɔ kaasorigido,^{*f} nyagurugo káà nē gàa m'bé tiε muɔ nē gè.»

³ A Birayima 'yè sínbinuwuro nī dè, né kásiin wáligi yè, nyàa ní wi baa kàsun le gè, kakuɔɔ kaara wu?u gè. Né wi sèfenne gbòbori lè né tugoro puɔ dè ni nè, né wi baakuɔɔ nàgapunminɔ siin kóri né fàri wi jaa Siaga nē wè. A wi 'yè nè kári ti?ε mé gè gàa Kulocelié cé tiε wi nē gè.

⁴ A pe 'tán?a cenye taanri, a Birayima kénì yi?ε yègε gè nè wéli né ti?ε nyaa gè baa liilige gàa Kulocelié yé tiε wi nē gè. ⁵ A Birayima 'ki juu wi baakuɔɔ mé bèle nè jo: «Ye-mi sige ná?a gè né sèfenne ní lè; mi né mi jaa ní wè, weli bé ké baa, bè sa Kulocelié gbù?ɔɔ wè, bé koli de báan yeli kúrugu.»

⁶ A Birayima 'kásiin líe yè nyàa ní wi baa kàsun le gè, kakuɔɔ kaara wu?u gè, nè yi tugo wi jaa Siaga nē wè, né kàsunnεgan?ana káli kòn, né ñɔnɔ líe lè, a pe mieni siin 'píne nε waa.

⁷ A Siaga kénì wi tuu Birayima yúgo wè nè jo: «Aba yo !»

^e21.31 Eburulo sienre nī dè, Bèri-Seba mí?ε ki kòri wire wī: sínbapigele kàlisiin kòlò; kire ga laa, we bé gbè jo: kòlò ñáà nē pe 'kàli wè.

^f22.2 Kakuɔɔ kaasorigido dáà dè, ti yé puu a pe 'yaju?u kòni gè né ki ta?a gbù?ɔɔdi?ε* yafan?a nē gè, níε ki sóriko ki mieni gè, nè ken Yewe mé, bè kapi?ile lá?a gèle.

A wi 'suɔ nè jo: «Mi ne lúru muɔ mé, ne jaa.»

A jaafɔli wi sí jo: «ʔá ! Kàsun n'ge, né kásiin ní yè, ʔá ! Sé sí kakuɔɔ sɪnbuɔ wi yē ?»

⁸ A Birayima wi 'jo: «Ne jaa, Kulocelie tíime wi báa kakuɔɔ sɪnbuɔ ken wè.»

A pe mieni siin 'píne ne waa.

⁹ A pe sénì nò tiʔe nē gè gàa Kulocelie cé tìe wi nē gè. Kire tiʔe nī gè, a Birayima 'gbùʔɔɔdiʔe* káà faan, né kásiin líe yè nè taʔa baa, né wi jaa Siaga tɔliyo puɔ yè né wi kiye puɔ yè, né wi líe nè taʔa kásiin naame gè, gbùʔɔɔdiʔe nē gè. ¹⁰ A Birayima 'kɔli sáʔa gè nè ɲɔɔ líe lè bè wi jaa kɔni wè.

¹¹ N'gàa, a Yewe tundunwɔ wi 'yékpɔli wáa lè nyiʔene nī lè, né jo: «Birayima yo ! Birayima yo !»

A wi 'suɔ: «Coo-i !»

¹² A Yewe tundunwɔ wi n'ne jo: «Fǎga muɔ kɔli taʔa gè nàgabile nē lè, fǎga kapiʔi kpíʔile wi nēʔ. Mi nyénì ki cén muɔ ne fiʔé Kulocelie nē, kire nē muɔ sì cíi bè muɔ jaa ken wè m'méʔ, muɔ jaa nigbe wèʔ.»

¹³ A Birayima 'yiʔe yège gè né sɪnbapɔli wáa nyaa nyegele ní gèle nyárigele kákpɔbile nī. A Birayima sénì sɪnbapɔli cò wè nè pénì wi kpúu kakuɔɔ kaasorigido* wi jaa sɪndiʔe nī gè. ¹⁴ A Birayima 'tiʔe gáa ki míʔe le gè ne ki yeri: Yewe bága we ken. Kire nē a pe kò ne ni wáari kásiile, nè jo: Yewe nyagurugo naame gè, wi bé we ken.

¹⁵ A Yewe tundunwɔ wi n'ne Birayima yeri wè taziinwuʔu nē gè nyiʔene nī lè ¹⁶ né jo: «Mi 'kàli nìe nē - - a Yewe 'ki juu né jo - - bà muɔ 'fɔli nè gàa kpíʔile gè, bà muɔ sì cíi bè muɔ jaa ken wè m'mé wèʔ, muɔ jaa nigbe wèʔ, ¹⁷ kányiʔe nē m'bé mi kajenge taʔa gè muɔ nē, m'bé muɔ siime niʔe bè. M'bé pi kpíʔile niʔeme bè ɲɔgɔlɔ tíele gèle, né bè kuʔɔjii gògoyo dàrimiʔe tíele gè. Muɔ siime pi bé pe leguulo jáa bèle bè fànʔa taa pe kàaya nē yè. ¹⁸ Muɔ siime bè, pire duniya sienne pe mieni bé bari wéli, béri sientaanra nyu dè de kanʔa piye mé, né ki cén muɔ nyénì lúʔu m'mé.»

¹⁹ A Birayima 'tigi nyagurugo nē gè nè pen wi baakuɔlɔ kúruɔgò bèle, a pe 'yè nè píne nè ké Beri-Seba mé wè. A Birayima 'kò baa Beri-Seba tiʔe nī gè.

Nakɔri siime bī bàa bè

²⁰ Kele gáli ke mieni kàduʔume gè, a pe pénì ki juu Birayima mé wè né jo Milika míeni nyénì nàgabigele sii Nakɔri mé, Birayima cɔni wè. ²¹ Peli bíele bàli bèle: Usi wī pìpeliwe wè, Usi wī cɔni wire wī Busi wè, Kemieli ɲáà wi 'puu Arami tuu wè, ²² né Kesedi, né Azo, né Pilidasi, né Yidilafi, né Betuweli wè. ²³ Betuweli wire wī yé Erebeke sii wè. Pìile

bàlì peli kataanri bìele, Milika 'sii Nakɔri mé wè, Birayima cɔni wè.

²⁴ Celiwe wáà* 'puu Nakɔri mé, ñàa wìl cé pɔri wè?,⁸ pe puu ne wi ye Erewuma. A wire míeni 'pìile sii Nakɔri mé, peli pe 'puu: Teba wè, né Gaʔama, né Taʔasi, né Maʔaka wè.

23

Birayima wi 'tɔndiʔe suo né wi cuɔ tɔn wè

¹ A Sara* 'lie nè yiʔele tekɔlini né kɔlisiin taa, keli ke 'puu Sara siiyiʔele gèle. ² A Sara 'kùu Kiriyati-Ariba kàʔa nī. Piyē ne ki yeri míeni Eburɔn kàʔa; kiī baa Kanaa kùlo nī lè.

A Birayima* cuɔ wi ga kùu wè, a wi péni kùugo kpínʔini gè níe nyeni wi nē. ³ A wi 'yè nè núgo kpúu táanni wè, nè sɛnì juu né Eti sienne ní bèle né jo: ⁴ «Mi yē nabɔnwɔ wī, né pɛnì tɛni yeli sunʔɔmɔ ní bè. Ye- tɔndiʔe ken m'mé mi- mi cuɔ tɔn wè.»

⁵ A Eti sienne pe 'siennugoro ken dè Birayima mé wè né jo: ⁶ «Lúʔu weli mé, weli kàfɔli. Kulocelié nyénì muɔ kpíʔile sienkpucwɔ weli sunʔɔmɔ ní bè. Sa muɔ cuɔ tɔn wè weli nyege káà nī g̀i ki 'muɔ déni gè. Weli wàa s̄ gbè cí nyege nē muɔ mé bè muɔ cuɔ tɔn wè?»

⁷ A Birayima 'yè nè tuu nè cúbulo kùlo ni sienne yiʔe mé gè, Eti sienne bèle, ⁸ né juu pe ní nè jo: «Mi ne yeli náari wī, a ki yē yeli 'yéri ki nē mi- mi kpúu tɔn wè, ye- lúʔu m'mé, yé Efurɔn náari mi ken, Zokari jaa wè, ⁹ wi- nyaguruwiʔi ken gè m'mé g̀a g̀i baa Makpela tiʔe nī gè, wire wuʔu gè, kiī baa wi siʔi kanyuɔ nē gè; wi- ki lɔri juu dè m'mé. M'bé ki suo yeli nyaame nē ki- puu mi cuɔ wi tɔndiʔe.»

¹⁰ Nè ki yaʔa Efurɔn wire 'puu tɛniwe Eti sienne sunʔɔmɔ nī bè, wire tíime 'puu Eti wuu. A wi 'siennugoro ken dè Birayima mé wè né yékpogbuɔlɔ ní a Eti sienne pe 'ti lúʔu, bàli pe m̀eni pe puu ne jíin nàkpaanwiile^h nī lè, a wi 'jo: ¹¹ «ʔúnʔun, mi kàfɔli, lúʔu m'mé, m'bé mi siʔi ken gè muɔ mé né nyaguruwiʔi ní gè. Mi sienne pe nyaame nē, m'bé ki ken muɔ mé. Ma sa muɔ kpúu tɔn wè.»

¹² A Birayima 'tuu nè cúbulo kùlo ni sienne yiʔe mé gè, ¹³ nè juu né Efurɔn ní né

⁸22.24 Faʔa gè, Isirayeli sienne mé bèle, nàguɔ nē cé gbène celiwe wáà líe ñàa pɔrigenme p̄i cé puu nubo né wi celiengewe ní wè?. Kire cuɔ ñáà míeni wi nē puu baa kpáa nī gè. A wi yé p̄iile taa né kire cuɔ ní wè, p̄iile pe liele ni nē puu baa pe tuu wi kɔrigɔ nī gè.

^h23.10 Nàkpanʔa gè, kire yé puu kàyuʔujuudiʔe baa liele pe puu ne tɛni ne kàyuʔu nyu gè. Peli lèle nī lè, nàkpanʔa ki 'puu kàʔa wiile táanni lè.

yékpogbuɔɔ ní a kùlo ni sienne pe 'ti lú?u, né jo:

«A ki yē muɔ 'fɔli bè lú?u m'mé wè, m'bé si?i ki lɔri ken dè muɔ mé. Ma fɔli ki nē, ma ki lɔri suɔ dè m'mé, bà m'bé sa mi cuɔ tón wè baa.»

¹⁴ A Efurɔn n̄nè juu né Birayima ní wè né jo: ¹⁵ «Mi kàfɔli, lú?u m'mé, dàala náà lɔri di walifiwe walikpegele sirasiin gèle o, kire yē gbèligè lé mi né muɔ sun?ɔmɔ n̄ bè ? Sa muɔ kpúu tón wè.»

¹⁶ A Birayima fali nè ki cén walinyuɔ gáà Efurɔn puu ne caa gè, a wi fali nè walinyuɔ sàri gè Efurɔn mé wè, gàa wi yé juu gè á Eti sienne pe 'ki lú?u gè, walifiwe walikpegele sirasiin gèle, nè yeli né ja?awaala pe tórigenme ní bè, kire lèlè n̄ lè.

¹⁷ Bà ki 'kpí?ile a Birayima 'si?i suɔ gè Efurɔn mé wè, Makpela ti?e n̄ gè, gàa gī Mabire ti?e táanni gè, si?i gè né nyaguruwi?i ní gè, né tiire ti míeni ní dàa ti 'puu baa si?i n̄ gè, né dàa ti 'puu si?i ki lá?agele nē gèle, ¹⁸ a ki m̄ieni 'kò Birayima wu?u, Eti sienne pe m̄ieni nyaame nē, bàli pe m̄ieni pe puu ne báan ne j̄in nàkpaanwiile n̄ lè.

¹⁹ Bà tire 'tóri dè, a Birayima wi cuɔ 'Sara tón wè Makpela si?i nyaguruwi?i n̄ gè, gàa gī Mabire táanni wè, gàa piyē ne yeri Eburɔn kà?a wè, kii Kanaa kùlo n̄ lè. ²⁰ Bà sí ki 'kpí?ile a si?i né nyaguruwi?i ní gè, á Eti sienne pe 'ki pári Birayima mé wè, a ki 'kò Birayima sienne tóndi?e.

24

Siaga né Erebeke cepɔrigɔ sienre

¹ Birayima* yé t̄oni nè lie nè s̄ii taa, a Yewe 'wi kajènge ta?a gè wi nē, né wi kele ke m̄ieni ní ! ² Cenge káà, a Birayima kén̄i ki juu wi baakuɔwɔ mé wè, n̄a wi yē ta?a wi nē wè, wire wi puu ne wi k̄oli yere ti m̄ieni k̄arigí, nè jo: «Mi ne muɔ náari, -muɔ k̄oli le gè mi cekpu?ɔɔ sun?ɔmɔ ní bè.ⁱ ³ Mi ne caa muɔ- k̄ali m'mé Yewe nē, wire n̄áà wī nyi?ene Kuloceliè wè né dàala Kuloceliè wè, ma sí jo muɔ celiwe líe mi jaa mé wè Kanaa kùlo sinborilo n̄ bèle, bàli ní mi yē téniwe wè? ⁴ Muɔ bé ké mi kùlo mé lè, mi wuulo ti?e n̄ gè, bè sa celiwe líe baa mi jaa Siaga* mé wè.»

⁵ A baakuɔwɔ wi 'jo: «Á celiwe wi sí jo wi ben né mi ní kùlo náà mé lè do?. Mi yeli lé bè muɔ jaa k̄ori wè bé k̄oli ké baa muɔ kùlo mé lè, baa muɔ 'kón wè ?»

ⁱ24.2Kàligenme báà pire yé puu bè ki tiè baakuɔwɔ wi nyén̄i yéri ki nē bè nyasienre dàa fori dè, dàa Birayima wi 'juu dè, kire ga buu siime taa wi mé.

⁶ A Birayima wi 'ye: «?é?e, te mîe ci?ige, fãa ga mi jaa kóri wè bè ké né wi ní baa? !

⁷ Yewe, wire ñàà wī nyi?ene Kuloceliè wè, wire ñàà wi 'mi yige mi tuu kpáa nī gè né mi wuulo kùlo nī lè, né wi nyuo kún nè ken m'mé gè nè jo mi siime mé wire bé kùlo náà ken lè, wire tíime wi bé nyi?ene tundunwo* tórigò wè muo yi?e mé, muo bé sa celiwe líe wè baa mi jaa mé wè. ⁸ A celiwe wi 'jo wī ben? né muo ní wè?, muo bé suo kàlile* mé lè, a kire ga laa wè, fãa ga mi jaa kóri wè bè ké baa? !»

⁹ A baakuwo wi 'wi kòli le gè wi kàfòli Birayima cekpu?òlò sun?òmò nī bè, né kàli né jo wire bé ki mieni kpí?ile gaa wi 'juu gè.

¹⁰ A baakuwo wi 'nyu?òmòno kie cò nè yige wi kàfòli nyu?òmòno nī bèle, né wi kàfòli yacènre tàà yori yori nè kòn nè ké né ti ní. A wi 'yè nè ké Mesopotamii* kùlo mé lè nè sèni nò Nakòri kà?a nē gè. ¹¹ A wi 'nyu?òmòno sínge bèle káguro nē dè kòlò táanni wè ñàa wi 'puu kà?a táanni gè. Ki yé puu cengu?ò táanni, lèlè líi nī celile pe nìe yigi nē lu?ò kóri gè. ¹² A wi 'náari nè jo: «Mi ne muo náari, Yewe, muo ñàà wī mi kàfòli Birayima Kuloceliè wè, ma mi koligo téni gè, ma muo kacèngbu?ò tìe gè mi nē gaa muo bága kpí?ile mi kàfòli Birayima mé wè. ¹³ -Ki wéli: m'bé yéri kòlò táanni wè; a kà?a gaa sinborilo pe kèni yigi bè ba lu?ò kúu gè, ¹⁴ a mi 'ñii ye: «Mi ne muo náari, -muo kàju?ò cèli gè ma lu?ò káà ken m'mé mi- gbuo wè,» á wi 'mi ye: «Suo ma gbuo, né mieni m'bé kaa ken muo nyu?òmòno mé bèle,» ma ki ya?a wi- puu wire muo 'nyíene nè kòn wi- puu muo baakuwo Siaga cuo wè. Bà m'bé ki cén muo kacènge kpí?ile mi kàfòli mé wè.»

¹⁵ Wìi cé fie cèni náari nè kúo?, a Erebeka fali nè yiri baa kà?a nī gè ne báan kòlò mé wè né kàju?ò ní gè fíkennyugo nē. Erebeka wire wi 'puu Betuweli póri wè, Betuweli wire wi 'puu Milika jaa wè, Milika wire sí wi 'puu Nakòri cuo wè, Nakòri wire 'puu Birayima còni. ¹⁶ Sinboriwo wi sí tònì nè puu cènwe. Wìi cé sí fie nàguo kaala cén?; nàguo mieni sì cé fie cò wi nē?. A wi pénì lu?ò kúu kòlò nī wè nè kàju?ò nyì gè, né koli ne waa.

¹⁷ A baakuwo wi 'fè nè sèni wi kpàli né jo: «Mi ne muo náari, ma muo kàju?ò lu?ò káà cèri ken m'mé mi- gbuo.»

¹⁸ A sinboriwo wi 'jo: «Suo ma gbuo, mi kàfòli,» nè fali nè ñà?ana nè kàju?ò tìrige gè wi fíkennyugo nē gè né wi ken á wi 'gbuo. ¹⁹ Bà wi 'wi ken á wi 'gbuo nè kúo wè, a wi 'jo: «M'bé lu?ò káà kúu bè ken nyu?òmòno mé bèle, pe- gbuo pe tìn.» ²⁰ A sinboriwo wi fali nè ñà?ana nè kàju?ò lu?ò sù?u gè pàngogo nī gè, nè fali nè sèni kóri kòlò nī wè nè pénì nii nyu?òmòno pe mieni mé !

²¹ A nàguo wire 'yéni né pìiri níe wi wéli, bé ki wéli a ki yē Yewe nyéni wire koligo téni gè. ²² Bà nyu?òmòno pe 'gbuo nè kúo bèle, a nàguo wi tìe fínaana fí?iwe kòn ñàa wi

yē lúbugo né culogan?ana kòlini félige taa gèle, né kòli kajingele siin kòn gàli ke yé puu tie wè né sí lúbugo nè tóri culogan?ana dabataan nē gèle, ²³ né ken wi mé né jo: «Mi ne muo fien wī, ḡaa póri wī muo ? Súwandi?e bé taa baa lé yeli kpáa mé gè weli mé ?»

²⁴ A wi 'wi ye: «Betuweli póri wī mi wè. Milika wi 'mi tuu Betuweli sii wè Nakori mé wè.»

²⁵ A wi 'n'è jo: «Nyàsige yē baa ni?ege weli mé né súwandi?e ní.»

²⁶ A nàguo wi 'tuu nè cúbulo Yewe yi?e mé nè Yewe gbù?wɔ ²⁷ nè jo: «Kpu?wɔ yeli ti de tari Yewe nē, wire ḡàà wī mi kàfòli Birayima Kuloceliè wè, wire ḡàà wii fi?e né wi nyakungenge* sienre ní dè?, né kacènge né kasingele kpí?ile mi kàfòli mé wè. Bè mi 'ya?a tán?ane náà nē lè, a wi 'mi kóri nè pénì nyógo mi kàfòli wi wuulo sa?a nī gè.»

²⁸ A sinboriwo wi 'fè nè sénì ti juu wi yàa sa?a wuulo mé bèle, gaa ki yé kpí?ile gè.

²⁹ Erebeke luɔ wáà 'puu baa, pe 'wi ye Laban. A wire 'fè nè yiri nè ké nabɔnwɔ kúruɔ wè baa kòlo táanni wè. ³⁰ Né ki cén bà wi yé tie fínaana fi?iwe nyaa wè, né kòli kajingele siin ní gèle wi còni kiye nē yè, né wi còni Erebeke sienre lú?u dè, dàa wi yé juu né jo, «Dàa tire nàguo ḡàà wi 'juu m'mé wè,» a wi 'pen nabɔnwɔ kúruɔ wè, ḡàa wi yé puu yériwe né nyu?wɔwɔ ní bèle baa kòlo táanni wè.

³¹ A wi pénì jo: «Te báan, muo ḡàà nē Yewe nyénì kpu?wɔ ta?a dè ! Gáa nē muo pénì yéri ná?a kpàn?ane gè ? Né ki cén mi nyénì sa?a gbòbori gè nè kúo né sínedi?e kpí?ile muo nyu?wɔwɔ mé bèle.»

³² A nabɔnwɔ wi 'pen kpáa mé gè. A pe pénì tugoro tìrige dè né suɔnkogolo sá?ala gèle nyu?wɔwɔ nē bèle nè ténge, a pe 'nyàsige ken nyu?wɔwɔ mé bèle a pe 'káa, né lu?o ken nabɔnwɔ mé wè né bàli pe 'puu né wi ní wè a pe 'tòliyo jíge yè.^j ³³ A pe 'suro ken wi mé nè jo wi- lii, a wi 'jo: «?é?e, miĩ ga tíi lii?, ka laa mi sì mi kapenne juu lè.»

Laban sí jo: «Ao ! Te nyu síi !»

³⁴ A wi fali nè jo: «Mi yē Birayima baakuɔwɔ. ³⁵ Yewe nyénì wi kajènge ta?a gè mi kàfòli nē wè nè lori ken wi mé ni?ere, a wi 'kò sienkpuɔwɔ. Wi nyénì wi ken né síkaala ní, né sinbaara ní, né nièye, né wali ní né tie, né sùkulonaguɔlo né sùkulocelile ní, né nyu?wɔwɔ né sèfengele ní. ³⁶ Sara* wè, mi kàfòli cuo wè, wi kénì pùo sii wi mé wi lièguɔwɔ láara dè, a mi kàfòli wi 'wi lori ti mieni píne nè ken wi jaa mé wè. ³⁷ A wi sí mi ye mi- kàli, mi- jo: miĩ ga celiwe wáà líe Kanaa kùlo sienne sun?wɔwɔ ní bè, bàli nī mi kàfòli wi yē téniwe wè, bè ken wire jaa mé wè. ³⁸ Kire ga laa m'bé ké wire wuulo ti?e nī

gè, wire tuu kpáa nī gè, baa m'bé sa celiwe líe bè ken wire jaa mé wè. ³⁹ A mi sí ki juu mi kàfòli mé wè né jo: «Á celiwe wi sí cí nè jo wiŋ ben né mi ní wè do? ?» ⁴⁰ A mi kàfòli wi 'mi ye: «Yewe, ñàa ní mi ne tári wè, wire tíime wi bé wi nyì?ene tundunwò tórigò wè muo yi?e mé bè muo koligo téni gè muo nē, dí muo- celiwe líe mi jaa mé wè, baa mi wuulo sun?omò ní bè, mi tuu kpáa nī gè. ⁴¹ Kire ki bé ki ya?a dí muo sí suo kàlile* mé lè: a muo kénì ké mi wuulo sun?omò ní bè, a pe 'cí piyè celiwe ken wè muo mé wè?, kire bé ki ya?a muo- suo kàlile mé lè.» ⁴² Pàngè gè, a mi sí pénì nò kòlò nē wè, a mi 'náari né jo: «Yewe, muo ñàa wī mi kàfòli Birayima Kulocelié wè, mi ne muo náari a ki yē muo ne caa mi koligo ki- téni mi nē wè, ⁴³ mi n'ñe, mi 'yéri kòlò táanni wè, sinboriwo ñàa wi bé ba lu?ò kúu gè, dí mi sí wi ye: -Muò kàju?ò lu?ò kàà ken m'mé mi- gbuo gè, ⁴⁴ a wi 'mi ye: "Ma gbuo, m'bé kàa kúu bè ken nyu?omò mé bèle pe- gbuo wè," ki yeli wi- puu celiwe ñàa Yewe 'nyíene nè kòn wi- puu mi kàfòli wi jaa cuo wè.»

⁴⁵ Mii cé fie cénì náari nè kúo mi fungo nī gè, a mi fali nè Erebeke nyaa a wi 'yiri ne báan né kàju?ò ní gè fíkennyugo nē. A wi pénì lu?ò kúu gè kòlò nī wè, a mi 'wi ye: «Mi ne muo náari, -lu?ò kàà ken m'mé mi- gbuo.» ⁴⁶ A wi fali nè ñà?ana nè wi kàju?ò tìrige gè wi fíkennyugo nē gè né jo: «Suo ma gbuo, m'bé kàa kúu míeni bè ken nyu?omò mé bèle.»

A mi 'gbuo, a wi míeni 'kàa kúu nè ken nyu?omò mé bèle a pe- gbuo. ⁴⁷ A mi sí wi yúgo né jo: «Ñáa póri wī muo ?» A wi 'mi ye: «Betuweli póri wī mi wè. Milika wi 'mi tuu Betuweli sii wè Nakòri mé wè.»

A mi sí fínaana fi?iwe le wè wi nē né kòli kajingele ní gèle wi kiye nē yè. ⁴⁸ A mi fali nè tuu nè cúbulo Yewe yi?e mé né Yewe síeri né wi gbù?òrò, wire ñàa wī mi kàfòli Birayima Kulocelié wè, wire ñàa wī mi yi?e kíni gè né sínme ní mi koligo nī gè fúo a mi pénì mi kàfòli wi còni póri líe celiwe wi jaa mé wè. ⁴⁹ Píra ñàa nī wè a ki yē yeli ne caa bé kacènge né kasinne kpí?ile mi kàfòli mé wè, ye- ki juu m'mé. A kire bà wè, ye ki juu míeni bà m'béri waa kàliige mé, wàla kàmège mé.»

⁵⁰ A Laban fali nè jo, wire né Betuweli ní wè: «Yewe tíime mé kaala náà ni 'yè, weli sí gbè kàa juu sìpin?e kire ga laa tàn?a?. ⁵¹ Erebeke wi n'ñe muo yi?e mé, -wi líe mari waa, wi- sa puu muo kàfòli wi jaa cuo, bà Yewe ki 'juu kenme bī nē bè.»

⁵² Bà Birayima baakuòwò wi 'sienre dáa lú?u dè, a wi fali nè tuu nè cúbulo Yewe yi?e mé nè wi síeri. ⁵³ A baakuòwò wi fali nè yere yige dàa pe 'kpí?ile né walifiwe ní wè, né tàa ní dàa pe 'kpí?ile né tie ní wè, né fàri bururo nē, nè ti ken Erebeke mé wè, né fali nè logbenre kpu?òrò ken Erebeke yàa mé wè né wi luò ní wè. ⁵⁴ Wire né sienne bálì ní pe

'puu né wi ní wè, a pe fali nè lii né gbuo nè súon baa.

Bà kpìenme pi 'tuu bè, a pe 'yè sínbinime táanni bè, a baakuwo wi 'jo: «Ye- mi ya?a m'bé koli gé mi kàfòli kúru gu wè.»

⁵⁵ A Erebeke yàa né wi luo ní wè, a pe 'jo: «-Sinboriwo ya?a wè wi- cenyε kie félige kúo né weli ní, kire kàdu?ume wi bága de waa muo kúru gu.»

⁵⁶ A wi sí pe ye: «Ye- fãga mi cò yérige?. Yewe nyénì mi koligo téni gè nè kúo. Ye- mi ya?a m'bé koli gé mi kàfòli kúru gu wè.»

⁵⁷ A pe sí n'è jo: «Ye- tí we- sinboriwo yeri wè, we- wi yúgo.» ⁵⁸ A pe 'Erebeke yeri wè nè wi yúgo né jo: «Muo ne caa lé bè kári né nàguo ñàà ní wè ?»

A wi 'jo: «?aan, m'bé ké.»

⁵⁹ A pe 'pe póri ya?a wè a wi 'ké né wi baakuwo ní wè, ñàa wi yé wi cò á wi 'lie wè, né Birayima baakuwo ní wè né bàli ní pe yé píne nè pen né wi ní wè. ⁶⁰ A pe 'sientaanra juu dè nè ta?a Erebeke mé né jo:

«Muo ñàà wī weli póri wè,

Kuloceliε- sa pìni?ere ken muo mé

bè muo kpí?ile sienni?eme siramu?oyo siramu?oyo yàa,

dí muo siime pi sí fàn?a taa pe leguulo nē bèle.»

⁶¹ A Erebeke 'yè né wi baakuwo celile ní bèle, a pe sèni tán?a nyu?omwo nē bèle nè ta?a nàguo nē wè. A Birayima baakuwo wi 'Erebeke kóri wè a pe 'kári.

⁶² Siaga wire yé puu téniwe Negevi* waamakulo nī gè, wi yé péli nè kón tán?ane nē La?ayi-Woroyi kòlo ti?e nī gè. ⁶³ Cenge káà cengu?o táanni, a Siaga kénì yiri bè tán?ana mà?a kágoriyo nī yè, bà wi kénì yi?e yège gè, nè wéli wè nè fali nè nyu?omwo nyaa bèle pe báan.

⁶⁴ A Erebeke míeni kénì yi?e yège gè a wi 'Siaga nyaa wè. A wi 'yo nè tigi nyu?omwo nē wè. ⁶⁵ A wi fali nè Birayima baakuwo yúgo wè né jo: «Nàguo ñí wi 'weli kpàli ñàa wè kágoriyo nī yè ?»

A baakuwo wi 'jo: «Mi kàfòli wire wī.»

A wi fali nè fèni fielifieliwe wáà tí?e nè nyùgo tón gè.

⁶⁶ A Birayima baakuwo wi 'kele ke mieni juu nè tìe Siaga nē wè, gàli wi yé kpí?ile tán?ane nē lè. ⁶⁷ A Siaga fali nè Erebeke kóri wè nè sèni nyógo wi yàa Sara fèni sa?a nī gè, nè wi líe a wi 'kò wi cuo. A wi 'Siaga déni, a Siaga fungo ki 'nyígi wi yàa kùumo kàdu?ume gè.

Birayima 'lie nè kùu

¹ A Birayima* wi ñ'nè celiwe wáà líe, pe 'wi mí?e yeri gè Ketura. ² A wi 'pàile sii wi mé; peli pe 'puu Zimiran, né Yokisan, né Medan, Madiyan, né Yisibaki, né Suwa. ³ A Yokisan wi 'Saba né Dedan sii. Dedan pàile peli pe 'puu Asuriyé bèle, né fàri Letusiyé bèle, né Lewumiyé bèle. ⁴ Madiyan jaala peli pe 'puu Efa, né Eferi, né Enoki, né Avida, né Elidaa. Peli báli pe mieni 'puu Ketura pàile.

⁵ A Birayima wi 'kɔrigɔ ki mieni ken Siaga* mé wè. ⁶ Bà Birayima puu ne tɪn sɪ nē wè, a wi 'kpuʔɔɔ ken wi cesenmine* jaala mé bèle né pe torigo liilige kùlo láà mé cengenyenifoligoli mé gè, nè núgo wi jaa Siaga táanni wè.

⁷ Birayima yi?ele ke mieni bine wi 'puu yi?ele tekataanri né kpɔrigɔ né kogunɔ. ⁸ A Birayima 'kùu. Wi yé tɔni nè sɔmigo nè lie nè kùu fundaanra nē, a pe 'wi tɔn a wi 'ké wi tuulieye kúru gu yè. ⁹ A wi jaa Siaga né Simayira a pe 'wi tɔn Makpela nyaguruwi?i nī gè, baa Efurɔn si?i nī gè, Efurɔn ñáà wi 'puu Zokari jaa wè, Eti wuu wè. Ki ti?e kii baa Mabire ti?e táanni gè. ¹⁰ Kire si?i gáà kire gī Birayima yé suɔ Eti sienne mé bèle. Baa pe 'Birayima tɔn wè né wi cuɔ Sara* ní wè.

¹¹ A ki nyaa Birayima kùumɔ kàdu?ume gè, a Kulocelié 'wi kajènge ta?a wi jaa Siaga nē wè. Siaga wire yé puu tɛniwe La?ayi-Woroyi kɔlɔ táanni wè.

Simayira pàile tùlugo gī gàa gè.

¹² Simayira siime tùlugo sienre dī dàa dè, Birayima jaa ñáà wi cé sii Sara sùkulocuo Agari* nē wè, Ezipiti* kùlo wuu wè.

¹³ Bàli peli biéle Simayira jaala bèle nè yeli né pe siigenme ní bè né pe liere kenme ní bè: péliwe wè, Nebayɔti, né Kedari, né Adebeyeli, né Mivisami, ¹⁴ né Misima, né Duma, né Masa, ¹⁵ né Adadi, né Tema, né Yeturi, né Nafisi, né Kedima. ¹⁶ Bàli peli biéle Simayira jaala bèle, peli biéle pe péni kò vòyo né kàaya kie né siin kàfɔlilo bèle nè yeli né pe sa?ala ní gèle.

¹⁷ Simayira siiyi?ele keli giéle gáli gèle yi?ele tekɔlini né kpɔrigɔ né kolisiin. A wi 'kùu nè kári wi tuulieye kúru gu yè. ¹⁸ A Simayira siime pi 'tɛni Avila ti?e né Suri ti?e sun?ɔmo ní bè. Suri ti?e ki 'puu Ezipiti kùlo táanni lè, né Asuri kùlo kɔli mé gè. A pe sɛni tɛni pe

siinyenine pe mieni yi?e mé gè, né ní leguuro nē né pe ní.^k

YAKUBA SIENRE DI

(Sél 25.19 - 36.43)

Erebeka wi 'pìṅṅɔ sii Siaga mé

¹⁹ Siaga wè, Birayima jaa wè, wire pìile sienre dī dāa dè. Birayima 'Siaga sii. ²⁰ A Siaga ga lie nè yi?ele togosiin taa wè, a wi 'Erebeka líe wè wi cuɔ, Betuweli póri wè, né ní Laban cɔni wè. Betuweli wire né Laban, peli 'puu Arami sienne né kón Mesopotamii* kùlo mé. ²¹ A Siaga 'Yewe náari wi cuɔ kenme né bè, né ki cén wi yé puu sɔndigicuɔ. A Yewe 'Siaga náarige lú?u gè, a wi cuɔ Erebeka wi 'laala taa. ²² Nè wi ya?a né laala ní lè, a pìile pe kò ne túngu wi lie nī yè, a Erebeka 'jo: «Cáa ! A ki nyaa mme gè o, nyùgo sí yē lé mi laala wu?u nē gè í ?»

A Erebeka sɛnì Yewe yúgo, ²³ a Yewe sí wi yɛ:

«Kùlogolo siin gīele baa muɔ lie nī yè,
nè pínɛ sienfeliye siin yi bé yiri muɔ nī,
yi bé ba wáligi bè lá?ala yìi nē.
Wàa fàn?a bé ba ni?e bè tóri ṅìi wu?u nē gè,
ṅìi wi yē liewe wè,¹ wi bé bari màama kúu
kàdu?ume wuu mé wè.»

²⁴ Bà wi siilele ni pɛnì nò lè, a ki nyaa ṅòminɔ pe 'puu lie nī yè. ²⁵ A pìpeliwe wi 'yiri, wire ṅàà wī liewe wè, wi céri ní dè nyìere né ní tuɔwɔ sùgusugu. Kire nē pe puu ne wi yeri Ezawu* (ki kɔri wire wī: síire pùɔ).^m ²⁶ Kire kàdu?ume gè pìsiinwuu wè, ṅàa wi 'puu cɔnifɔli wè,ⁿ a wi 'ta?a Ezawu nē wè nè wi cò yedagbienne nē lè, a pe 'wire mí?e le gè ne wi ye Yakuba* (ki kɔri wire wī: yedagbienne). ṅòminɔ báli pe siilele nī lè, Siaga yi?ele

^k25.18 Wéli baa 16.12

¹25.23 Eburulo* mé bèle, a pe yé pìṅṅminɔ sii bèle, ṅàa wi 'puu péliwe wè, wire pe puu ne tóri liewe wè.

^m25.25 Eburu sienre nī dè, sienre dáà ti 'juu né jo pùɔ ṅàà wi 'puu tuɔwɔ sùgusugu wè bè sɔnbuɔ síire tíele dè, dáa pe niè líi nè buruyo kpín?ini yè. Pe sienre nī dè, Ezawu mí?e ki kɔri wire wī síire pùɔ.

ⁿ25.26 Sienne báli mé bèle, a pe 'ṅòminɔ sii bèle, ṅàa wi 'sii kàdu?ume gè, wire wi nē puu cɔnifɔli wè.

ke yé puu yi?ele togotaanri.

²⁷ A nàgabigele gálì ke pénì liε. Ezawu wè, a wire 'kò dèzuuwo, nè tònì nè dèzu?u cén gè cèngε. A sìnbirinyaarige ki tònì nè wi déni. Yakuba wire wè, wire 'puu siennyiwe ne kòrí kpáa mé, fèni saaya nī. ²⁸ Ezawu wire yé Siaga déni wè né ki cén Siaga puu ne wi nyà?a kaara káa dè, nè ki ya?a Yakuba wire yé Erebeka déni.

²⁹ Cenge káà, Yakuba puu ne sori, a Ezawu 'kón si?i mé gè fùrɔwɔ. ³⁰ A Ezawu pénì Yakuba ye wè: «-Muɔ jaanyi?ene kálì ken m'mé fáari mi- káa, muɔ jaanyi?ene gálì gèle, né ki cén mi tònì yē fùrɔwɔ.» Kire nē pe puu ne wi yeri míeni Edomi (ki kòri wire wī: nyiεwe).

³¹ A Yakuba sí jo: «Ma muɔ luɔfɔlimɔ liere liεle fèni lè m'mé pàngε gè jà?ala nē gèle.»

³² A Ezawu sí jo: «Fungo ki je mi kpúu ! Gáa m'bé kúɔ né liere ní ?»

³³ A Yakuba wi sí wi ye: «Ma kàli ma ken m'mé sí !»

A Ezawu fali nè kàli seni Yakuba mé wè né wi liere fèni dè jà?ala nē gèle. ³⁴ A Yakuba 'búru ken wè Ezawu mé né jaanyi?ene ní gèle. A wi 'káa né gbuɔ né yè nè ké.

Bà ki 'kpí?ile á Ezawu sì tóri né wi liere wu?u ní gè?.

26

Fungo ki 'tuu kùlo nē lè, a Siaga 'yiri ne waa

¹ Fungo ki yé tuu kùlo nē lè, ki funduuro dáà tiì yé puu nuro né Birayima* lèle wu?u ní gè?.

A Siaga* 'yè nè ké Gerari kà?a mé gè, Abimeleki^o ti?ε nī. Abimeleki wire wi 'puu Filisitiyé kùlofoli wè. ² Nè ki ya?a Yewe cé wì tiε Siaga nē wè nè juu né wi ní né jo: «Muɔ fǎga tí bága kári Ezipiti* kùlo mé lè díε? ! Kò ná?a kùlo nī lè nàa m'bé tiε muɔ nē lè; ³ ma lèle láà kúɔ bile. M'bé puu né muɔ ní, bè mi kajèngε ta?a gè muɔ nē, né ki cén muɔ né muɔ siime pire mé m'bé kùlogolo gálì ken gèle. Bà ki bé kpí?ile m'bé mi nyasienre fori dè, dàa mi yé kàli nè ken muɔ tuu Birayima mé wè. ⁴ M'bé muɔ siime ni?ε bè, bè nyi?ene ηɔgɔlɔ tíεle gèle. Muɔ siime pire mé m'bé kùlogolo gálì ken gèle, pire bī duniya sienne pe bé bari wéli béri sientaanra nyu dè de kan?a piye mé. ⁵ Né ki cén, Birayima wi yé mi sienre sómigo dè nè lú?u, né mi kacienne kele ní gèle, né mi

^o26.1 Abimeleki mí?ε ki yé puu kòrigɔ Gerari kùlo nī lè, bè kùlofoli ηfi tíεle wè ηàa wi yé téni kùlo nē lè, ki yé yi?ele togosiceri kúɔ. Wéli baa Sél 20.2.

kajuudi?ele ní gèle, né mi fàn?a sienre ní dè, né mi fàn?a kaju?ulo ní gèle, nè ta?a ki nē wi yé ti mieni sómigɔ dè nè cò.»⁶ Kire kenme nē a Siaga 'kò baa Gerari kà?a nī gè.

⁷ Bà Gerari kà?a sienne pe kénì wi yúgo né wi cuɔ wu?u ní gè, a wi 'jo: «Mi cɔni wī.» Né ki cén wi puu ne fi?é nè jo pe bága wire kpúu bé wire cuɔ líe wè, nè ta?a ki nē Erebeke wi 'puu cènwe. ⁸ Bà wi yé téni nè mɔgo baa Gerari kà?a nī gè, cenge káa a Filisitiyé kùlofoli wè, Abimeleki wè, wi sí kénì wéli wi sa?a kàlii nī wè, né Siaga nyaa wi dènge wáari né wi cuɔ ní wè.

⁹ A Abimeleki wi 'Siaga yeri wè nè pèni wi ye: «?é ! Je muɔ cuɔ sí wī ! Gáa sí nē muɔ 'weli fáanni né jo muɔ cɔni wī ?»

A Siaga wi 'jo: «Mi tɔni nè tire juu wī, bà mi puu ne fi?é pe fãga mi kpúu wi kenme nē bè?.»

¹⁰ A Abimeleki sí jo: «Gáa muɔ 'kpí?ile weli nē mme gè ? Je ki yé kò cèri dí wàa sí wi nyógɔ wi sa?a nī, kire ti?e nī gè muɔ cí ki ya?a weli 'kolimɔ taa muɔ yi?e mé.»¹¹ A Abimeleki fali nè ki juu nè gbènge wi sienne pe mieni mé né jo: «A sien ó sien 'cò nàguo ñàa nē wè, kire ga laa wi cuɔ nē wè, we bé kàyu?u juu wi nē bè wi kpúu.»

¹² A Siaga 'si?i fáli baa kùlo náa nī lè. Yatan?ara dáa wi yé tán?a dè a ti sómigɔ nè nyuo fúɔ nè taa ti feliyè dabataan, né ki cén Yewe cé wi kajènge ta?a gè wi nē. ¹³ Siaga yé tɔni nè kò lɔrifoli, né míeni kàa puu ne fàri ne waa wi lɔri nē dè fúɔ a wi pèni kò nàbowo. ¹⁴ Yajuuro 'puu wi mé: nètoyo, sɔnbatoyo, né síkatoyo; né baakuɔlɔ ní ni?ene.

A ki 'kò yeja?a Filisiti sienne mé bèle. ¹⁵ A pe sèni tárige le kòlɔlɔ nī bèle nè pe tón, kòlɔlɔ bálì Siaga tuu Birayima baakuɔlɔ pe yé túgu bèle, nè Birayima ní wè ne tɔin sɔi nē wè.

¹⁶ A Abimeleki 'Siaga ye wè, «Te waa ma yiri bile weli ti?e nī gè, né ki cén muɔ ñɔri ti nyénì ni?e weli ñɔri nē dè.»¹⁷ A Siaga wi 'yè nè yiri Gerari kà?a nī gè, nè sèni téni Gerari kápalige ti?e káa nī. ¹⁸ A wi 'kòlɔlɔ kòli bèle, kòlɔlɔ bálì pe yé túgu wi tuu Birayima lèle nī lè á Filisiti sienne pe 'tárige le pe nī né pe nyì wè, Birayima kùulo kàdu?ume gè. A wi 'nè míeye le yè pe nē, míeye nyáa wi tuu Birayima wi yé kɔni nè le pe nē wè.

¹⁹ A Siaga baakuɔlɔ pe 'kòlɔ wáa túgu kápalige nī gè, a pe 'lu?ɔ taa wi nī; lu?ɔ ki puu ne kengi ne yigi lawi?ile ní gèle. ²⁰ A Gerari kà?a yajuuna?ana pe 'tún né Siaga yajuuna?ana ní bèle, né jo: «Lu?ɔ gáa gè, weli wu?u gī !» A Siaga 'kòlɔ wi mí?e le gè ne wi ye Eseki (ki kɔri wire wī: kàsii) bà pe 'tún wi nē wè.

²¹ A Siaga baakuɔlɔ pe 'nè kòlɔ wáa túgu, a pe 'tún cígini kire kòlɔ nē wè. A Siaga wi 'kire kòlɔ mí?e le gè ne wi ye Sitina (ki kɔri wire wī: kàfulogo). ²² A wi 'nè sɔi?ere nè ké

yi?ε mé gè nè sèni kòlò wàà túgu, piyè tún wire nē?. A wi 'wi mí?ε le gè nε wi ye Erewòbòti (ki kòri wire wī: larigbu?ò), né ki cén wi yé jo: «Yewe nyénì larige ken weli mé né ki cén weli bé nyuo kùlo nī lè.»

²³ A Siaga n'è yè nè ké Beri-Seba ti?ε mé gè. ²⁴ Kire pìlige nī gè, a Yewe 'wii tìe wi nē né jo: «Mi wī muo tuu Birayima Kulocelié wè. Fǎga de fi?é?, né ki cén mi yē né muo ní. M'bé mi kajènge ta?a gè muo nē, bè muo siime ni?ε bè, mi baakuòwò Birayima wire kenme nē.»

²⁵ Á Siaga 'Kulocelié gbù?òròdi?ε* káà faan kire ti?ε nī gè né yaju?u káà kòni nè ta?a ki nē, né Yewe mí?ε yeri gè né wi gbù?òrò baa, né wi fèni saaya kóri yè baa. A Siaga baakuòlò pe n'è kòlò wàà túgu baa kire ti?ε nī gè.

²⁶ Cenge káà a Abimeleki kénì kón Gerari kà?a mé gè nè pénì juu né Siaga ní wè, wire né wi nàgori Awuzati ní wè, né Pikòli ní wè, wi kapiengbuònnò kàfòli wè. ²⁷ A Siaga sí pe ye: «Gáa nē yeli 'pen mi kúrugu nè ki ya?a mi kaala ni sì yeli déni? ? Yeli nyénì mi cira yeli kà?a nī gè.»

²⁸ A pe 'Siaga ye wè: «Weli tóni nè kénì ki nyaa Yewe yē né muo ní, a weli sí jo ki- yeli we- kàli we ken wìye mé, weli né muo ní wè, we- kàlile* kpí?ile we bìe. ²⁹ Kire nē ma kàli weli mé, ma jo muo sì ga kapiile kpí?ile weli nē?, né ki cén weli sì muo wu?ò?. Kacènge gī weli 'kpí?ile muo nē; weli nyénì muo ya?a a muo 'ké yanyige nē, muo nǎà nē Yewe nyénì kpu?òrò ta?a dè.»

³⁰ A Siaga 'sómigò nè su?ò pe nē, a pe 'lìi nè gbuò. ³¹ Ki kpiènduu gè, a pe 'yè fa?a nè kàli nè ken pìye mé. A Siaga sèni pe torigo, a pe 'yiri wi ti?ε nī gè nè ké yanyige nē.

³² A ki pénì nyaa, kire cennugo gè a Siaga baakuòlò pe pénì kòlò wàà túgu wori juu wi mé né jo: «Weli nyénì lu?ò taa wi nī.» ³³ A Siaga 'kòlò wi mí?ε le gè nε wi ye Seveya (ki kòri wire wī: kàlile); kire nē a pe kò nε kà?a ki mí?ε yeri gè Beri-Seba fúò nè pénì nò pàngε nē.

Ezawu né wi celile sienre dī dàa dè

³⁴ Bà Ezawu* pénì yi?ele togosiin taa wè, a wi 'celiwe wàà líe nǎa pe 'ye Yuditi wè, Beri póri wi 'puu. A wi n'è cesiinwuu wàà líe nǎà pe 'ye Basimati wè; Elon póri wi 'puu. Pe tobilo pe 'puu Eti sienne. ³⁵ Ki celile bálì pe siin bèle, a pe tóni nè funbienre wáa Siaga né Erebeke nē.

Siaga 'siantaanra juu dè nè taʔa Yakuba nē wè

¹ Bà Siaga yé lie nè kúw wè, wi nyapigele ní gèle fūrɔgɔɔ gèle, wiì puu ne nyaʔa cèngɛʔ.

Cenge káà, a wi 'wi jaaliɛwɛ Ezawu* yeri wè, né jo: «Ne jaa yo !»

A Ezawu wi 'su: «Coo-i !»

² A Siaga 'jo: «Bà mi 'lie nè kúw ɲè wè, mi sì mi cenguugo cén?. ³ Kire nē sa muɔ sandali líe gè né ɲaaya ní yè, ma sa nyaari nyàʔa nī gè, ma kaara táà kpúu. ⁴ Ma pa sitaanra táà suʔɔ -mi ken, dàa ti 'mi déni dè, mi- lii bé sí siantaanra juu dè bè taʔa muɔ nē séni mi ga kùu wè.»

⁵ Erebeke puu ne Siaga sienre lúru dè, dàa wi puu ne nyu wi jaa Ezawu mé wè. Bà Ezawu kénì ké nyàʔa nī gè bè sa kaara caa dè, ⁶ a Erebeke juu né Yakuba* ní wè, wi jaa wè, né jo: «Mi nyénì muɔ tuu wi sienre lúʔu dè, dàa wi puu ne nyu muɔ luɔ Ezawu mé wè. Wi nyénì wi ye: ⁷ «Te báan né kaara ní mi mé, ma pa sitaanra táà suʔɔ mi- lii bé sí siantaanra juu dè bè taʔa muɔ nē Yewe yiʔe mé séni mi kùu wè.» ⁸ Píra ɲáà nī wè, ne jaa, te lúru mi mé; ma ki kpíʔile gàa mi je juu muɔ mé gè. ⁹ Te waa síkaduʔu mé gè, ma sa síkayelile cènmine siin cò mari báan. M'bé ba sitaanra táà suʔɔ, dàa ti 'muɔ tuu déni wè. ¹⁰ Ma sa ti ken wi mé wi- lii, wi- sí siantaanra juu dè bè taʔa muɔ nē séni wi ga kùu wè.»

¹¹ A Yakuba sí wi yàa Erebeke ye wè: «-Ki wéli ! Mi luɔ Ezawu wè, síire yē wi nē, á mi wè, mi sí yē wɔligiwɔ. ¹² A mi tuu wi 'mi cò nè taa wè, wi bé ki cén mi je wire fáanni wī; m'bé mi tuu wi sienpiire wáa nìe nē séni ki- puu siantaanra dè.»

¹³ A wi yàa wi sí jo: «A ki yē bà gè, ne jaa, sienpiire ti yeli ti- tuu mi nē. Kire né ki mieni, lúʔu m'mé; te waa ma sa síkayelile cò bèle.»

¹⁴ A Yakuba wi 'ké nè séni síkayelile cò bèle nè séni ken wi yàa mé wè. Á wi yàa wi 'sitaanra suʔɔ dè, dàa ti yé wi tuu déni wè. ¹⁵ A Erebeke séni wi jaaliɛwɛ Ezawu burujènye líe yè, nyàa yi 'puu baa wi mé saʔa nī gè, nè yi ken Yakuba mé, cɔnifɔli wè, a wi 'yi le wiì nē. ¹⁶ Á Erebeke 'síkasenye líe yè, nè wi jaa kiye mígele yè né yi ní, né wi yétiige tiʔe ní gè gàa ki 'puu wɔligigɔ gè, ¹⁷ né sitaanra sipiele ní lè, nàa wi yé suʔɔ lè, nè ti ken wi jaa Yakuba mé wè. ¹⁸ A Yakuba 'jín wi tuu kúru gu wè nè wi yeri né jo: «Aba yo !»

A Siaga wi 'su: «Coo-i ! ɲáa wī, ne jaa ?»

¹⁹ A Yakuba wi 'wi tuu ye wè o: «Mi wī Ezawu wè, muɔ jaa liewɛ wè. Mi nyénì tunduro kúw dè, dàa muɔ yé juu m'mé dè. Yè ma téni, Aba, mi ne muɔ náari, ma suro lii

dè ma kaara káa dè, ma sí sientaanra juu dè ta?a mi nē muo tíime wè.»

²⁰ A Siaga wi 'jo: «Cí, ne jaa ! Muo sí fièle díe? ! Meni muo tù?o nè sénì ki puu né kaara taa dè fáari mme gè ?»

A Yakuba sí jo: «Je Yewe, muo Kulocelié wè, wire wī nyénì ki ya?a a mi 'kaara taa dè nè kpúu.»

²¹ A Siaga sí Yakuba ye wè: «Sì?ere ná?a, mi- cò daa muo nē wéli, a ki yē muo wī mi jaa Ezawu wè, kányi?e nē.» ²² A Yakuba wi 'sì?ere nè kpōni Siaga nē wè, a wi 'wi cò nè wéli. A Siaga sí jo: «Yékpōli niī Yakuba yékpōli, á kiyē ní yè Ezawu woyō.» ²³ Wiì cé ki cén Yakuba wī?, bà wi kiyē yi 'puu tuoyō Ezawu woyō tíele yè. A wi séli ne sientaanra nyu dè ne tari wi nē, ²⁴ né n'è kénì wi yúgo: «Muo wī mi jaa Ezawu wè í ?»

A Yakuba wi 'jo: «?aan, je mi wī.»

²⁵ A Siaga wi 'jo: «-Kaara sì?ere dè ná?a mi- ti káa, mi jaa kaara dè, bé sí sientaanra juu dè bé ta?a muo nē.» A Yakuba 'ti líe nè sì?ere Siaga mé wè, a wi 'káa, né divien ken wi mé, a wi 'gbuo. ²⁶ Píra njàà nī wè, a Siaga wi 'wi jaa Yakuba ye wè, «Sì?ere ma kpōni mi nē, ne jaa, ma mi suōnri suōnri gàngbu?ulo nē gèle.» ²⁷ A Yakuba wi 'sì?ere nè kpōni wi nē nè wi suōnri. Bà Siaga wi 'buruyo nùgo suo gè, a wi fali nè sientaanra juu dè nè ta?a wi nē, né jo:

«Kányi?e gī, mi jaa wi nùgo ki yē

bè si?i tíele gàa nē Yewe 'wi kajènge ta?a gè.

²⁸ Kulocelié wi- nyi?ene kámege ken gè muo mé,

wi- ní muo ya?a muo- dàataana taa,

wiri yaliire kan?a dè muo mé nì?ere né ezezen lu?o ní bè.

²⁹ Sienfeliye yiri baara muo mé

dí kùlogolo kerì tun ne cúbulo muo yi?e mé !

Ma puu muo siinyenine pe mīeni kàfōli,

dí muo laayirinyenine peri tun ne cúbulo

muo yi?e mé gè.

A sien njī 'sienpiire juu nè wáa muo nē wè, ki sien wi bé sienpiire taa míeni.

A sien ó sien sientaanra juu nè ta?a muo nē wè, ki sien wi bé sientaanra taa míeni.»^p

³⁰ Bà Siaga 'siantaanra juu dè nè kúo Yakuba mé wè, bà wi 'yiri cé? wè, kiì mɔɔ? a Ezawu wi fali nè kón baa kaara caadi?e nī gè nè pèni jíin. ³¹ A wire míeni 'sitaanra táà su?o nè pèni ken wi tuu mé wè, né jo: «Aba yo, yè ma suro lii dè né muo jaa wi nyà?a kaara ní dè, ma sí muo siantaanra juu dè ma ta?a mi nē.»

³² A Siaga wi sí wi yúgo: «Ŋáa wī muo wè ?»

A Ezawu sí wi ye: «Mi wī Ezawu wè, muo jaaliwe.»

³³ A ki 'céri gbèli dè Siaga nē, a wi fali ne fún ne yà?ará né jo: «Ŋáa sien sí wi yé pen né nyà?a kaara ní dè, a mi pèni ti mieni káa séni muo jíin ná?a wè ? A mi sí mi siantaanra juu dè nè ta?a wi nē wè; kányi?e nē siantaanra ti bé sí kò wi ní.»

³⁴ Bà Ezawu 'tire sienre lú?u dè, a wi fali nè kòkuulo wáa kpu?o né funbienne ní, nīe ki nyu wi tuu mé wè né jo: «Aba yo, -siantaanra táà ma juu ma ken mi míeni mé ! Aba yo, -siantaanra táà ma juu ma ken mi míeni mé !»

³⁵ A Siaga wi 'jo: «Muo cōni wi 'pen né sícilizienne ní, nè pèni siantaanra líe dè dàa mi cí juu muo mé dè.»

³⁶ A Ezawu sí jo: «Bà pe 'wi ye Yakuba wè, Kpilikipilifoli wè,⁹ kire nē lé wi 'mi fáanni nè taa tɔliyo siin ? Né ki cén wi 'kíni nè mi fáanni nè mi liere suo dè mi mé, né n'è koli nè pèni mi siantaanra suo dè.» A Ezawu n'è jo: «Muo sì cèni siantaanra táà cèri ya?a mi mé lé ?»

³⁷ A Siaga wi 'Ezawu ye wè o: «-Ki wéli, mi nyèni wi ténge muo kàfɔli, né wi wuulo pe mieni ken wi mé baakuɔɔ. Mi nyèni yaliire ken dè wi mé né ɛɛzen lu?o ní bè. Gí ki 'kò gàa m'bé ní gbè ken muo mé gè, ne jaa ?»

³⁸ A Ezawu sí ki juu wi tuu mé wè né jo: «Kire siantaanra sienre tire yákuo dī baa muo mé lé, Aba ? -Siantaanra táà juu ma ta?a mi nē, mi míeni wè, ?é mi tuu !» A wi n'è nyeni né yékpogbuɔɔ ní.

³⁹ A wi tuu Siaga wi sí jo:

«Te mi sienre lúru dè:

Muo ténidi?e ki bága ba líli dàataana nē lè nàa pe 'fáli lè,

bè líli míeni kámege nē gè gàa ki tíri nyi?ene nē lè.

⁴⁰ Muo béri muo nyalii ta?a wè muo kapiengbuɔɔn ɔɔɔ lire nē.

⁹27.36 Eburu sienre nī dè, Yakuba mí?e ki kōri wire wī: yedagbienne (Sél 25.26). Ná?a gè Ezawu wi 'tónmino né Nyasienkaanna ní lè, nàa ni 'jo: kpilikipilifoli wè.

Muo bé puu muo cɔni wi sùkulowo.
Kàajaa a muo kɛni nyaari ne tɛnɪ ne mári wè,
kire lèlɛ lire nɪ muo bé né gbè mè suɔ;
bé né gbè zuu* cúɔ wè, ɲàa wi 'puɔwɔ muo yétiige nē gè.»

Yakuba wi 'fɛ nè suɔ wi luɔ Ezawu mé wè

⁴¹ A Ezawu wi 'Yakuba cò leguuro nē wi fungo nɪ gè, sientaanra tire kenme nē dāa pe tuu wi yé juu nè taʔa Yakuba nē wè. A Ezawu kò ne ki sòngí wi fungo nɪ gè né jo: «Bà weli tuu wi cenguuyo yìi n'ne lílɪ yè, á we kɛni wi kùugo kpíʔile gè, m'bé mi cɔni Yakuba kpúu wè.»

⁴² A sien wáà péni wi jaaliɛwe Ezawu funzɔngirɔ juu dè Erebeke mé wè, a Erebeke 'tunduro tórigo wi jaasiinwuu Yakuba mé wè, nè péni wi ye: «-Ki wéli, muo luɔ Ezawu wè, wi 'jo wire bé muo kpúu bè wi fuɔ tón gè. ⁴³ Píra ɲáà nɪ wè, ne jaa, -mi sienre lúʔu dè: yè mari fé mari waa mi luɔ Laban tiʔe mé gè, Karan kàʔa mé gè. ⁴⁴ Ma sa kò baa bè lèlɛ láà kúɔ baa né wire ní, fúɔ bè taa muo luɔ wi fungo ki pa nyígi, ⁴⁵ fúɔ bè taa muo luɔ wi fundanʔanige ki ba kúɔ muo kúruɔ, fúɔ bè taa wi ba fiʔe né kaala náà ní lè nāa muo 'kpíʔile wi nē lè. Kire lèlɛ nɪ lè m'bé tunduro tórigo dè baa muo mé, muo bé pen. Gáa nē mi yeli bàga fɔn yeli sienne siin nɪ bèle cenge nigbe nɪ ?»

⁴⁶ A Erebeke sɛni ki juu Siaga mé wè né jo: «Duniya wi láa ki 'kúɔ mi nɪ, Eti pórilo peli kenme nē. A Yakuba 'celiwe wáà líɛ bè bàli tíɛɛ bèle o, bè Eti pórilo báli tíɛɛ bèle o, náʔa kùlo náà nɪ lè o, gáa ki bé nyuɔ mi nē ? Nyùgo bé ní puu ki nē lé, mi ní kò sii nē ?»

28

¹ A Siaga wi 'wi jaa Yakuba* yeri wè né n'ne sientaanra juu dè nè taʔa wi nē, né ki juu nè gbènge wi mé né jo: «-Fága celiwe líɛ náʔa Kanaa kùlo sinborilo nɪ bèle díɛ? ! ² Yè mari waa Mesopotamii* kùlo mé lè, Betuweli tiʔe nɪ, muo yàa wi tuu wè. Ma sa celiwe líɛ baa Laban pórilo nɪ bèle, muo yàa wi luɔ wè.

³ ɲɔɔ ti Mìeni Kuloceliɛ wè,
wi- wi kajènge taʔa gè muo nē,
bé pìsiʔi tɛni gè muo nē
bé muo kpíʔile sienmefɔli,

kire ga buu yeli ba kò sienfelini?eyε.

⁴Wi- wi kajèngε ta?a gè muo nē
kenme bîi nē wi yé ki ta?a Birayima* nē wè,
muo né muo siime ní bè,
kire ga buu kùlo náà nī
muo yē nabɔnwɔ wè níε nyaari wè
ni- kò muo woli,
kùlo náà Kulocelie yé ken Birayima mé wè.»^f

⁵A Siaga 'Yakuba tórigo wè. A Yakuba 'yiri nè ké Mesopotamii kùlo mé lè, Laban ti?ε nī gè. Laban wire 'puu Betuweli jaa, né ní Erebeke luɔ. Erebeke 'puu Yakuba né Ezawu* yàa. Betuweli wi 'puu Aramiyé kùlo wuu.

Ezawu wi 'Simayira póri wáà líe wi cuo.

⁶A Ezawu 'ti lú?u Siaga yé sientaanra juu nè ta?a Yakuba nē wè, né wi tórigo Mesopotamii kùlo mé lè wi- sa celiwe líe baa. A wi 'ki lú?u míeni dí bà wi sientaanra juu dè wi mé wè, a wi 'wi ye wi fǎga celiwe líe Kanaa kùlo wuulo nī bèle?. ⁷Né míeni Yakuba wi yé wi tuu sienre lú?u dè né wi yàa sienre ní dè, a wi 'ké Mesopotamii kùlo mé lè. ⁸A Ezawu 'ki cén Kanaa kùlo sinborilo bèle, piyé cé wire tuu Siaga déni wè?. ⁹A wi 'ké Simayira ti?ε nī, Birayima jaa wè, nè sèni wi póri wáà líe wi cuo nè fàri wi celile nē bèle. Pe puu ne wi ye Ma?alati; Nebayɔti cɔni wi 'puu.

Yewe wi 'wii tiε ηónigo nē Yakuba nē wè Beteli ti?ε nī gè

¹⁰Yakuba cé kénì yiri Beri-Seba ti?ε nī gè. Wi puu ne tári ne waa Karan kà?a^s kɔli mé gè. ¹¹Bà cengenyeni ni sèni jíin lè, a wi 'yéri ti?ε káà nī né kàdenige káà líe nè síne né nyùgo kpɔni gè ki nē kire ti?ε nī gè. ¹²A ηónigo 'tuu wi nē, a wi 'téliwiwe wáà nyaa ηàa wi 'tigi dàala nē lè né yè baa nyi?ene nī lè, né Kulocelie nyi?ene tundunminɔ nyaa bèle, pàli ne tári, pàli ne tíri téligiwe nē wè. ¹³A wi 'ki nyaa Yewe wire tíime puu yériwe naame gè né jo: «Mi wī Yewe wè, muo tuuli?ε Birayima Kulocelie wè, né ní Siaga Kulocelie wè. Dàala náà nē muo yē sínewe wè, m'bé ni ken muo mé, muo né muo siime ní bè. ¹⁴Muo siime pi bé ni?ε bè dàala dàrimi?ε tiéle. Pi bé cerige bè téni mà?a tiere ti

^f28.4 Wéli baa 17.48.

^s28.10 Karan kà?a ki yé líli né culolo sirataanri félige kúɔ né Beri-Seba ti?ε ní gè.

mìeni nī: cengenyenifoligɔli mé, né cengenyenijiingɔli mé gè, né kàliige kɔli mé, né kàmege kɔli mé gè. M'bé ki yaʔa duniya nariye yi mìeni béri sientaanra nyu dè de kanʔa pìye mé muɔ né muɔ siime pire kenme nē.^{† 15} N'ge, mi tíime yē né muɔ ní. M'béri muɔ wéli tiʔe ó tiʔe nī muɔ ne waa wè, m'bé ní kɔli bè pen né muɔ ní tiʔe gáa nī gè. Mi sí ga tíi muɔ yaʔaʔ fúɔ bè taa keke gáli mi 'juu gèle ke mìeni ba kpíʔile.»

¹⁶ Bà Yakuba 'yè ɲónimɔ nē bè, a wi 'jo: «ʔá ! Kányiʔe nē, Yewe yē náʔa tiʔe gáa nī gè díeʔ ! Nè ki yaʔa mi sì ki cénʔ !» ¹⁷ A fíere 'wi cò kpuʔɔ a wi 'jo: «ʔá ! Jaʔa tiʔe gáa kíi fíeretiʔe díeʔ ! Kire gī Kulocelie saʔa gè, náʔa kire gī nyiʔenekaʔa wíile lè.»

¹⁸ Bà Yakuba 'ɲóni nè yè sínbinuwuuro nī dè, a wi 'kàdenige líe gè, gáa nē wi yé nyùgo kpɔni gè, nè ki yège nè yérige céwu, né sùnɔ wo ki nē naame gè, kire ga buu ki- kò sòngidaadiʔe*. ¹⁹ A wi 'ki tiʔe yeri gè Beteli* (ki kɔri wire wī: Kulocelie saʔa), nè ki yaʔa faʔa gè pe puu ne ki kàʔa yeri gè Luzi.

²⁰ A Yakuba 'yè nè nyuɔ fēni gè né jo: «A ki yē Kulocelie yē náʔa né mi ní wè, a ki yē wi 'mi wéli tánʔane náa nē lè, koligo gáa nī mi ne waa gè, a ki yē wi yaliire ken m'mé wè, né bururo ní mi de nii wè, ²¹ a mi 'kɔli nè pen yanyige nē mi tuu kpáa nī gè, bà Yewe bé kò mi Kulocelie. ²² Kàdenige gáa mi 'yège nè yérige ki- puu sòngidaadiʔe gè, kire ki bé puu Kulocelie saʔa gè, né lɔri dáa ti mìeni wi bé ken m'mé dè, m'bé kiekiewuʔulo wuʔulo láʔala gèle ti mìeni nē bè ken wi mé.»

29

Yakuba wi 'nò Laban tiʔe nē gè

¹ A Yakuba 'n'è yè nè tánʔane séli lè ne waa cengenyenifoligɔli mé sienne kùlo mé lè.

² Cenge káa a Yakuba kénì kòlɔ wáa nyaa baa kágorigo nī gè, baa pe puu ne kóri ne yajuuro kanʔa dè ti- gbuɔ dè. Sínbatoyo taanri sí puu sínɛye kòlɔ táanni wè.

Kàdenigbuʔɔ 'puu tóngɔ kòlɔ nyuɔ nē gè. ³ A síkaala né sínbaara ti gbéne tii píne dè, pe nē cé sìnɛnige ɲɔrigɔ gè nè láʔa kòlɔ nyuɔ nē gè níe yajuuro ken dè ti nē gbuɔ; pe nē kúɔ níe sìnɛnige tón gè baa kòlɔ nyuɔ nē gè.

⁴ A Yakuba 'yajuunaʔana yúgo bèle né jo: «Ne wuulo, yeli 'kón sé ?»

A pe 'wi ye: «Weli 'kón Karan kàʔa mé.»

⁵ A wi 'n'è pe yúgo né jo: «Yeli 'Laban cén lé, Nakɔri jaa wè ?»

[†]28.14 Wéli baa 12.3; 13.16.

Á pe 'wi ye: «?aan, weli nyénì wi cén.»

⁶ A wi sí n'è pe yúgo né jo: «Wii baa gbènwe í ?»

Á pe n'è wi ye: «?aan, je wii gbènwe. Wi póri tíme Araseli wire ce wi báan baa ñàa wè né yajuuro ní dè.»

⁷ A Yakuba sí jo: «?á ! Cenge kii fie kúo?, lèle niì fie nò bè yajuuro gbu?ulo dè tii nē?. Gáa nē yiyě gbè lu?o ken ti mé, ti- gbuo, bé sari ti nári lé ?»

⁸ A pe 'wi ye: «Weli sǐ gbè jáa?, fúo macen yajuuro ti mieni kénì tii pínē?. Píra ñàa nī wè pe nē né sindenige ñorigo gè nē lá?a kòlo nyuo nē gè, we nē yajuuro ken dè ti nē gbuo.»

⁹ Bà wi puu ne nyu ne tíin né pe ní wè, a Araseli fali nē nò né wi tuu sìnbaara ní dè. Ki nyaa sìnbaana?awa wi 'puu. ¹⁰ Bà Yakuba 'Araseli nyaa wè, wi nàa Laban póri wè, né wi nàa Laban sìnbaara ní dè, a wi 'sì?ere nē sèni kàdenige ñorigo gè nē lá?a kòlo nyuo nē gè, nē Laban sìnbaara ken dè a ti 'gbuo. ¹¹ A wi fali nē Araseli suonri suonri wè gàangbu?ulo nē gèle né fali ne kongo le ne nyeni fundaanra nē dè. ¹² A Yakuba fali nē Araseli ye wè, dí wire yē wi tuu wi nàa, dí Erebeke jaa wī wire wè. A Araseli fali nē fè nē sèni ti juu wi tuu mé wè.

¹³ Bà Laban 'sienre dáà lú?u dè, Yakuba wori dè, wi cōni jaa sienre dè, a wi fali nē fè nē ké, nē sèni wi kpàli, nē wi wáa nē mígi né fali nē wi suonri suonri, né wi kóri nē pen wi kpáa mé gè. A Yakuba 'wi kele ke mieni juu nē tìe Laban nē. ¹⁴ A Laban sí jo: «Kányi?e lé ! Muo sí yē sisen nugo né mi ní wī lē !»

A Yakuba 'kò baa Laban ti?e nī gè fúo nē taa yege.

Yakuba wi 'celile siin líe, Leya né Araseli.

¹⁵ Cenge káà, a Laban wi sí kénì Yakuba ye wè: «Muo béri baara wa?ana lé mi ti?e nī gè, bà muo yē mi nàa wè lé ? -Ki juu mi mé jori muo ne caa mi de muo sàri.»

¹⁶ Nè ki ya?a sinborilo siin 'puu baa Laban mé. Pe puu ne juofoli yeri wè Leya, nīe cōnifoli yeri wè Araseli. ¹⁷ Leya wire nyapigele ke yé tōni ne puu cèngēle^u nē ki ya?a Araseli wire sí yé tōni ne puu cènwe cetinne nē lè, wi yi?e míeni ki 'puu cènge. ¹⁸ Araseli wire wi yé Yakuba déni wè. A wi sí jo: «M'béri baara muo mé bè ba taa yi?ele kōlisiin, dí muo sí muo póri siinwu Araseli ken wè m'mé mi- wi pōri.»

^u29.17 Eburu sienre nī dè, ti?e gáà ki sienre tii fflige?. Ti bé gbè juu bè jo nyapigele ke 'puu cèngēle; ti bé ní gbè juu míeni Leya wii puu ne nya?a cìilige?.

¹⁹ A Laban sí jo: «Ki 'mi déni bè wi ken muo mé séni mi sa wi ken wàa wiiye mé wè. Kò ná?a mi ti?e nī gè.»

²⁰ A Yakuba 'baara yi?ele kòlisiin Araseli nē wè, a wi cénì ki nyaa majo yi?ele gálì ke yé puu cenye cèri wī, bà Araseli wi yé wi déni kpu?o wè. ²¹ Kire kàdu?ume gè, a Yakuba séni ki juu Laban mé wè né wi ye: «-Mi cuo ken wè m'mé, mi- wi nyógo sa?a nī, né ki cén mi lèle ni 'nè.»

²² A Laban sí ceporigo ki cenge téngge gè, né sómigo nè su?o, nè ki ti?e sienne pe mieni yeri. ²³ Bà pìlige ki pénì wúo gè, a Laban séni Leya cò nè pénì ken Yakuba mé wè, a Yakuba 'wi cén celiwe.

²⁴ Laban cé sùkulocuo Zilipa lá?a wè nè ken wi póri Leya mé wè wi- puu wi sùkulowo.

²⁵ Bà kpìenme pi kénì tuu wè, a Yakuba 'ki nyaa, Leya wī. A wi sí Laban yúgo wè né jo: «Kii meni wī mme gè ? Gáa muo 'kpí?ile mi nē mme gè ? Araseli nē bà lé mi baara muo mé wè ? Gáa nē muo 'mi fáanni ?»^v

²⁶ Á Laban wi 'jo: «Ki wè weli kaliele bè cōnifoli ken wè nàga?a nē bé juofoli ya?a wè? ²⁷ -Cégboli kúo lè né Leya ní wè. Kire kàdu?ume m'bé Araseli ken wè muo mé, dí muo bé ní baara m'mé yi?ele kòlisiin kálì cígini.»^w

²⁸ Kire sí Yakuba 'kpí?ile, a wi 'cégboli kúo lè né Leya ní wè, á Laban né péli nè Araseli ken wè wi mé.

²⁹ Laban cé sùkulocuo Biliya lá?a wè nè ken wi póri Araseli mé wè -wi puu wi sùkulowo.

³⁰ A Yakuba 'Araseli nyógo wè wi sa?a nī gè. Araseli wi yé tōni nè wi déni nè tóri Leya nē wè. A Yakuba 'n'è koli nè baara yi?ele kòlisiin kálì cígini wi nàa mé wè, Araseli nē wè.

Yakuba wi 'pìile taa né wi celile ní bèle.

³¹ Bà Yewe 'ki nyaa Leya sì cé Yakuba déni wè, a wi 'cesi?i téni gè Leya nē wè, nè ki ya?a Araseli wi yé puu sindigicuo. ³² A Leya 'laala taa nè nàgabile sii, nè wi mí?e le gè ne wi yeri Wurubeni (ki kōri wire wī: mi 'jaafoli taa). Á wi 'ki juu né jo: «Yewe nyéni mi wu?oggo nyaa gè; píra njáà nī wè, mi bé mi pōli déni wè.»^x

^v29.25 Cefonwo wi yé fēni tón wi yi?e nē gè, kire nē wii cé wi cén?

^w29.27 Bà pe 'kúo ceporigo nē gè, a cégboli nigbe 'tóri lè, a pe 'Araseli ken wè Yakuba mé wè.

^x29.32 Eburu sienre nī dè, Wurubeni mí?e ki kōri wire wī: mi 'jaafoli taa. Ti lú?ugenne ni bé gbè puu nuno né dàa ní

³³ A Leya wi n'ne laala láà taa nè nàgabile láà sii cígini. A wi 'jo: «Yewe nyéni ki nyaa mi si mi pòli déni wè?, a wi n'ne ñàa ken wè m'mé.» A wi 'pùò wi mí?ε le gè ne wi yeri Simeyo (ki kòri wire wī: Yewe wi nyéni lúru).

³⁴ A Leya wi n'ne laala láà taa nè n'ne nàgabile láà sii cígini. A wi 'jo: «Píra ñàa nī wè, mi pòli wi bé mi cò cènge, né ki cén mi nyéni nàgabigele taanri sii wi mé.» A wi 'pùò wi mí?ε le gè ne wi yeri Levii* (ki kòri wire wī: wi bé mi cò cènge).

³⁵ A wi n'ne koli nè laala láà taa cígini, nè nàgabile láà sii. A wi 'jo: «Lèlè náa nī lè m'béri Yewe síeri bèri wi gbù?ɔɔ.» Kire nē a wi 'wi mí?ε le gè ne wi yeri Zuda* (ki kòri wire wī: síerige). A wi cesi?i ki 'yéri.

30

¹ Bà Araseli kénì ki nyaa wire wè ne pìile ta?a Yakuba* mé wè?, a ki 'kò wi mé yeja?a wi juo kòli mé gè. A wi 'ki juu Yakuba mé wè né jo: «A muo si pùò sii mi nē wè?, m'bé kùu wī.»

² A Yakuba fungo ki 'yè wi kúru, a wi 'jo: «Mi wī lé Kuloceliε wè, nè ki kpí?ile muo wè ne sii wè? ?»

³ A Araseli sí ki juu né jo: «Mi sùkulocuɔ Biliya wi n'ε, te jíin wi kúru; á wi pénì pùò sii wè, mi míeni m'bé pùò taa wire kenme nē.»

⁴ A wi 'wi sùkulocuɔ Biliya líe wè nè ken Yakuba mé wè wi- puu wi cuo, a Yakuba wi 'wi nyógo wi sa?a nī gè. ⁵ A Biliya 'laala taa, nè nàgabile sii Yakuba mé. ⁶ A Araseli sí jo: «Kuloceliε nyéni tàn? a ken m'mé; wi nyéni mi náarige lú?u gè né jaafòli ken m'□'mé.» Kire nē a wi 'pùò wi mí?ε le gè ne wi yeri Dan (ki kòri wire wī: tàn? a).

⁷ Biliya wè, Araseli sùkulocuɔ wè, a wi n'ne laala taa, nè nàgabile siinwoli sii lè Yakuba mé. ⁸ A Araseli wi n'ne jo: «Mi nyéni cáan né mi juo ní wè kpu?ɔ, nè fàn? a taa wi nē.» A wi 'pùò wi mí?ε le gè ne wi yeri Nafitali (ki kòri wire wī: cáanra).

⁹ Bà Leya kénì ki nyaa cesi?i ki 'yéri wire mé wè, a wi 'wi sùkulocuɔ Zilipa líe wè nè ken Yakuba mé wè wi- puu wi cuo. ¹⁰ Zilipa wè, Leya sùkulocuɔ wè, a wi 'nàgabile sii Yakuba mé wè. ¹¹ A Leya wi 'jo: «?é ! Á gàa sí yē nyùdan? a !» A wi 'pùò wi mí?ε le gè ne wi yeri Gadi (ki kòri wire wī: nyùdan?afòli).

¹² Zilipa wè, Leya sùkulocuɔ wè, a wi n'ne nàgabile siinwoli sii lè Yakuba mé. ¹³ A Leya wi 'jo: «Cáa ! Je mi sí yē fundaangbuɔɔ nē, celile pe bé de mi yeri fundaanrafòli.» A wi

sí pùò wi mí?ε le gè ne wi yeri Azeri (ki kɔri wire wī: fundan?a).

¹⁴ Bà ki yé puu yaliire líelele nī lè, cenge káà a Wurubeni kénì ké si?i mé nè sèni madiragɔri caa, gàa pe puu ne yeri wiyedenige yasenge gè,^y nè péni ken wi yàa Leya mé wè. A Araseli 'ki juu Leya mé wè né jo: «Mi ne muo náari wī, wiyedenige yasenre dáa muo jaa wi sèni caa dè, -kàa ken m'mé.»

¹⁵ A Leya sí jo: «Muo ne sòngí lé kaciele nī, bà muo 'mi pɔli suo wè m'mé wè, né n'è jo muo bé wiyedenige yasenre suo dè m'mé cígini, dàa ní mi jaa wi 'pen dè?»

A Araseli sí n'è jo: «A ki yē bà gè, Yakuba bé jíin muo sa?a nī gè pàngε pìlige nī gè, a muo 'fɔli wè nè wiyedenige yasenre ken dè m'mé dè, dàa ní muo jaa wi 'pen dè.»

¹⁶ Bà Yakuba kénì kón si?i mé gè ne báan cengu?ɔ táanni gè, a Leya fali nè sèni wi kpàli né jo: «Pàngε pìlige nī gè, mi sa?a nī muo bé súon, né ki cén mi nyénì muo suo wī, né mi jaa wiyedenige yasenre ní dè.» A wi 'súon né wi ní kire pìlige nī gè.

¹⁷ A Kulocelie sí Leya náariye lú?u yè, a wi 'laala taa nè nàgabile sii, nàa ni 'puu pìkogunɔwuu wè, Yakuba mé. ¹⁸ Á Leya 'jo: «Kulocelie nyénì mi tóni ken wè mi mé, bà mi 'mi sùkulocuó líe wè nè ken mi pɔli mé wè.» A wi 'pùò wi mí?ε le gè ne wi yeri Izakari (ki kɔri wire wī: tóni).

¹⁹ A Leya n'è laala láà taa, nè nàgabile sii, nàa ni 'puu pìkɔliniwuu wè bàli wi 'sii Yakuba mé wè. ²⁰ A Leya wi 'jo: «Kulocelie nyénì kpu?ɔɔ yacènge ken mi mé ! Píra nǎà nī wè mi pɔli wi béri mi kpóri, né ki cén mi nyénì jaafɔlilɔ kɔlini sii wi mé.» A wi 'pùò wi mí?ε le gè ne wi yeri Zabulɔn (ki kɔri wire wī: kpu?ɔɔ).

²¹ Kire kàdu?ume gè, a Leya péni pìcapile sii, nè ni mí?ε le gè ne ni yeri Dina.

²² Á Kulocelie 'sòngi nè taa Araseli wu?u nē gè, nè wi náariye lú?u yè né cesi?i múgu gè wi mé. ²³ A wi 'laala taa nè nàgabile sii, a wi 'jo: «Kulocelie nyénì mi fiere lá?a dè mi nē.»

²⁴ A wi 'pùò wi mí?ε le gè ne wi yeri Yusufu* (ki kɔri wire wī: Kulocelie- kàa fàri);^z a wi n'è jo: «Yewe wi- ní jaafɔli wáà ken m'mé.»

Yakuba wi 'kò lɔrifɔli

²⁵ Bà Araseli 'Yusufu sii nè kúo wè, a Yakuba sí ki juu Laban mé né jo: «-Koligo ya?a m'mé; mi bé kári mi ti?ε nī gè, mi kùlo mé lè. ²⁶ -Mi celile né mi pìile ken bèle mi mé,

^y30.14 Wiyedenige yasenge gè, ki yé puu yasenge káà, gàa gī kire lèlè sienne pe puu ne sòngí ki bé gbè celile sá?a bèle pe- pùò taa.

^z30.24 Eburu sienre nī dè, Yusufu wè, ki kɔri wire wī: kàa fàri, kire ga jáa, kàa lá?a. Nyasienkeniye nyáà siin yi 'puu nuyɔ.

m'bé ké, peli báli kenme nē mi nyénì baara kúo dè muo mé wè. Muo tíme nyénì ki cén baara dáà mi 'kúo muo mé dè.»

²⁷ A Laban wi sí wi ye: «A ki yē mi 'kpu?ɔɔ taa muo mé wè, ma kò ná?a né mi ní cígini, né ki cén mi sèni cáli nè wéli nè ki nyaa muo kenme nē Yewe nyénì wi kajènge ta?a gè mi nē.» ²⁸ A Laban n'è jo: «-Muo sàri tiè wè mi nē, m'bé wi ken muo mé.»

²⁹ A Yakuba sí wi ye: «Muo tíme nyénì ki sómigo nè cén baara dī mi 'kúo muo mé dè, kenme bī nē muo yajuuro ti 'ni?e nè síe dè mi kenme nē bè. ³⁰ Muo sì yé puu yakaafoli? lèlè nī nī mi pen ná?a muo ti?e nī gè; ki sí n'ge, píra n̄à nī wè, muo t̄ni nè kò l̄rini?ere f̄li bà mi yē muo baara ti yi?e mé gè. A Yewe 'wi kajènge ta?a gè muo nē mi kenme nē bè. Píra n̄à nī wè lèlè ni fiè nò lé, mi- de baara mi sa?a wuulo mé bèle ?»

³¹ A Laban sí jo: «Gáa muo 'jo mi- ken muo mé ?»

A Yakuba wi 'jo: «Muo s̄ ga tí yafien ken mi mé?. A muo 'f̄li ki nē gè gaa m'bé juu muo mé gè, mi béri muo yajuuro nári dè béri ti wéli súuri. ³² -Mi ya?a m'bé sa muo yajuuro wéli dè p̄nge gè. M'bé s̄nbaala pe m̄eni yori bè yige, bàli b̄ele k̄abawuulo bèle, né bìli ní pe yē ti?ele ní gèle, né ní bàli b̄ele wuolò bèle, né síkaala báli b̄ele k̄abawuulo bèle, né bìli ní pe yē ti?ele ní gèle: tire ti m̄eni ti bé puu mi s̄ri wè. ³³ Mi s̄nme pire pi bé ba puu fiè muo mé c̄nye nyáà yi báan yè. A muo k̄eni pen bè ba yajuuro wéli dè, né p̄ni ki nyaa síkaala báli pe wè k̄abawuulo bèle?, né m̄eni pe wè ti?ele ní gèle?, né s̄nbaala b̄li pe wè wuolò bèle?, ma ki cén tire yē yajuuro dáà mi 'yùu dè.»

³⁴ A Laban sí jo: «Ao ! -Ki kp̄ile bà muo 'ki juu gè.»

³⁵ Kire cennugo gè, a Laban fali nè ké s̄nbaduuyo né s̄kaduuyo mé yè, nè s̄ni s̄kap̄lilo pe m̄eni yori nè yige bàli b̄ele pe 'puu né t̄luyo ní yè, né bìli ní pe yē ti?ele ní gèle, né s̄kac̄lile ní bèle bàli pe 'puu k̄abawuulo bèle, né ti?ele ní gèle, né d̄i ti 'puu né tièfiye ní yè, né s̄nbaara ti m̄eni dàa ti 'puu wuɔɔ dè. A wi 'tire ti m̄eni ken wi jaala mé bèle, ³⁶ a pe 'ti k̄ri nè ké, nè c̄nye taanri tán?ane tán?a né ti ní, nè líli Yakuba nē wè. A Yakuba kò nē Laban yajuusenre nári dè bile.

³⁷ A Yakuba 'k̄agbiipegele celile: pepili tiige woli, né amadi tiige woli, né pilatani tiige woli, nè ke s̄nme nè koriyo lá?ala yè l̄egele nī gèle, nè t̄lufiye yige yè ke nē. ³⁸ A wi 'k̄agbi?ile ḡli cáan gèle p̄ngogo lu?o nī gè, kire ga buu yajuuro ti de ke nya?a a ti p̄ni lu?o gbun gè. A yajuuro ti p̄ni lu?o gbun gè ³⁹ níe tári t̄i nē dè k̄agbi?ile yi?e mé gè, a s̄kac̄lile né s̄nbac̄lile ní bèle, a pe p̄ni je sii wè, pe n̄e sii né t̄luyo ní, né ti?ele ní, níe puu k̄abawuulo.

⁴⁰ A Yakuba wi 'wi síkaala né wi sínbaala wàli bèle nè nyógo sínbadu?u káà nī gàa ki 'puu baa Laban wu?u táanni gè, kire ga buu wi yajuuro ti de Laban sínba?lilo nya?a bèle, bàli pe 'puu né tùluyo ní, né bàli pe 'puu wu?o bèle, a ti tán?alele ni 'nò tìi nē dè. Bà wi 'ki kpí?ile né jáa nè yajuuro taa nè yige Laban wori nī dè. ⁴¹ Sínba?lilo bíli pe 'puu lírile bèle, né sínba?elile bíli pe 'puu lírile bèle, a peli péni tári pìye nē wè, Yakuba nē kàgbi?ile líe gèle nè péni cáan lu?ogbu?odi?e nī gè, pe yi?e mé gè, kire ga buu yajuuro ti de tári tìi nē kàgbi?ile gáli yi?e mé gè. ⁴² A ki sí nyaa yajuuro dí ti wè lírile dè?, a tire péni lu?o gbun gè, wi nē kàgbi?ile cáan gèle baa?. A ki 'kò yajuuro dáà dī kpolido dè, tire nē kò Yakuba wori; òi sí tìi 'puu kpolido dè?, tire nē kò Laban wori.

⁴³ Bà ki 'kpí?ile a nàgu? wi 'kò lórini?ere fólì, a wi 'yajuuni?ere taa, né sùkulocelile né sùkulonagu?o, né nyu?om?ono né sèfengele.

31

Yakuba wi 'wi celile kóri bèle nè pen wi tuu kùlo mé lè

¹ A Yakuba* 'Laban jaala pe sienre lú?u dè, dàa pe puu ne nyu né jo: «Yakuba nyéni weli tuu lóri ti mieni líe; weli tuu lóri tire ti 'wi ya?a a wi 'kò lórini?ere fólì.»

² A Yakuba 'ki nyaa míeni Laban yi?e ki téngegenme pìi puu nubo bè fa?a tíele gè wire kòli mé gè?.

³ Á Yewe wi 'nè ki juu né Yakuba ní wè né wi ye: «Koli mari waa mu?o tuu kùlo mé lè, mu?o narige ti?e nī gè, né ki cén m'bé puu né mu?o ní.»

⁴ A Yakuba wi 'tunduro tórigo wi celile mé bèle, Araseli né Leya ní wè, peri báan ná?a wire kúru?u si?i mé gè yajuuro nà?adi?e nī gè, ⁵ nè péni pe ye: «Mi 'yeli tuu wi yi?e téngegenme nyaa bè pi ní wè tíin bè fa?a tíele gè né mi ní?, kire né ki mieni mi tuu Siaga* wi Kulocelie wi 'puu né mi ní. ⁶ Yeli nyéni ki cén, yeli tíime bèle, kenme bìi nē mi 'baara kú? dè yeli tuu mé wè né mi ñ?ri ti mieni ní dè, ⁷ kire ki mieni ní, yeli tuu wi 'mi nù?o?o nè taa tóliyo kie, nè mi sàri yi?e wè. Nè ki ya?a Kulocelie sì fólì ki nē a wi- kapi?i kpí?ile mi nē?. ⁸ A Laban cé gbéne ki juu né jo: «Mu?o sàri wire wi bé puu yajuuro dáà dī kàbawori dè,» yajuuro ti mieni nē kò ne sii, kàbawori. A wi cé 'nè ki juu né jo: «Mu?o sàri wire wi bé puu yajuuro dáà dī tùluyo ní yè,» yajuuro ti mieni nē kò ne sii tùluyo ní. ⁹ Bà ki 'kpí?ile a Kulocelie 'yeli tuu wi yajuuro su?o dè nè ken m'mé.

¹⁰ Lèle líi nī yajuuro ti puu ne tári tìi nē wè, a mi 'ki nyaa ñ?nigo nī: sínba?lilo bíli pe puu ne tári sínba?elile nē bèle, pe 'puu né tùluyo ní, né ti?ele ní, né ní kàbawuulo. ¹¹ A

Kulocelie tundunwo wi 'mi yeri ḡónigō nī gè, né jo: «Yakuba yo !»

A mi 'su: «Coo-i !»

¹² A tundunwo wi 'jo: «-Ki wéli, sìnbaṗolilo bálì pe tári sìnbaṗelile nē bèle, piyē né tùluyo ní, né ti?ele ní, né ní kàbawuulo. Mi wi 'kire kpí?ile, né ki cén gaa Laban 'kpí?ile muo nē gè, mi nyénì ki nyaa. ¹³ Mi wī Kulocelie ḡàà wi 'wìi tìe muo nē wè Beteli* ti?e nī gè, ti?e ḡī nī muo 'kàdenige yèḡe gè nē yérige gè, né sùnmo wo bè ki nē naame gè ki-puu sòngidaadi?e, né nyuo kún nē ken m'mé wè. Píra ḡàà nī wè, yè fáari ma yiri kùlo náà nī lè mari waa muo wuulo kùlo mé lè.» »

¹⁴ A Araseli né Leya peli sí Yakuba ye wè: «Kòrigō ḡ'ne tīn ná?a lé weli mé weli tuu sa?a nī gè ? ¹⁵ Né ki cén weli tuu wìi sí weli cò lé bè nabonminō tìele? Wi nyénì weli pári nē weli wali lìi wè, né cepòrigō yere ní dè, dàa weli yé yeli bè taa dè.^a ¹⁶ Kire kenme nē lori dáà Kulocelie wi nyénì suō weli tuu mé wè, tire 'kò weli wori, weli né weli pìile ní bèle. Píra ḡàà nī wè, -ki kpí?ile ma yeli né gaa ní Kulocelie wi 'juu muo mé gè.»

¹⁷ A Yakuba fali nē yè fáari nē gbòbori bè ké, nē wi celile né wi jaala líe bèle nē tárige nyu?omōnō nē bèle, ¹⁸ né wi yajuuro kóri dè nē kínige wi yi?e mé, né wi lori ti mieni ní dàa wi yé taa dè, né yajuuro dáà ti 'puu wi wori dè tire dáà ti mieni wi yé taa Mesopotamii* kùlo nī lè, nē koli ne waa wi tuu Siaga ti?e mé gè, Kanaa kùlo nī lè.

¹⁹ Laban wire yé ké sìnbaṗiire kùnudi?e nī. A Araseli 'wi tuu gbòdopigele yùu gèle nē líe nē ké né ke ní. ²⁰ A Yakuba míeni 'Laban nù?o?o wè, Laban ḡàà wi 'puu Aramiyé wuu wè, nē fè nē ké; wìi juu né wi ní?. ²¹ A Yakuba 'fè nē ké né wi yere ti mieni ní, nē sèni Efirati cá?a jeli gè, nē fali ne waa Galaadi nyaguruyo kòli mé gè.

Laban wi 'yè nē ta?a Yakuba nē wè

²² Cenye taanri tóriilo kàdu?ume gè, a pe 'ti juu Laban mé wè né wi ye: «Yakuba nyénì fè.» ²³ A Laban wi 'wi narige sienne pàlì kóri nē ta?a wi nē. A pe 'tán?a cenye kòlisiin nē sèni nò Yakuba nē wè Galaadi nyaguruyo nē yè.

²⁴ Bà pìlige ki 'wúo gè, a Kulocelie péni juu né Laban ní wè, Aramiyé wuu wè, ḡónigō nē nē jo: «-Mìe cò díe? ! Fàga yakaa juu Yakuba mé wè?, gaa ḡī cèngē gè, kire ga laa, gaa ki 'pii gè.»

²⁵ A Laban sèni Yakuba cò wè. Bà Yakuba wi cé wi fèni saaya kóri yè nyaguruyo nē yè, a Laban né wi sienne ní bèle, a pe míeni pen né péni pe fèni saaya kóri yè Galaadi

^a31.15 Laban sì yé cepòrigō yere ken dè wi pòriilo mé bèle? nē yeli né pe kùlo kali?ele ní gèle.

nyaguruyo nē yè.

²⁶ A Laban sí wi yúgo né jo: «Gáa muo 'kpí?ile mme gè ? Gáa nē muo 'mi nù?ɔɔ mme gè, né mi pórilo yùu bèle nē kóri majo bè kapienne kasuulebile tíele. ²⁷ Gáa nē muo 'làri nē fè né mi nù?ɔɔ mme gè ? A muo cé ti juu m'mé wè, mi cí muo ya?a muo de waa né fundaanra ní, bèri ñú, bèri pìnbigele kpúɔn gèle, né gɔri ní wè. ²⁸ Muo sì cénì mi ya?a a mi 'mi pórilo suɔnri suɔnri bèle gàangbu?ulo nē gèle, né pe pìile ní bèle?. Kányi?e nē, muo tònì nē cúro wī. ²⁹ Ki fàn?a yē m'mé mi gbè kapi?i kpí?ile yeli nē, nē sí ki ya?a muo tuu Siaga wi Kulocelie wi sí ki juu m'ímé pìlige gáa ki 'tóri gè, né mi ye: «Fága yakaa juu Yakuba mé?, gáa gī cèngé gè, kire ga laa, gáa ki 'pii gè.» ³⁰ Píra ñàà nī wè, muo sí yiri ne waa né ki cén muo tuu sa?a laa ki kénì muo taa. Gáa sí nē muo 'mi kulocelie yùu bèle ?»

³¹ A Yakuba wi sí Laban ye wè: «Mi 'làri nē fè né ki cén mi puu ne fi?é, né míeni a mi 'ki sòngi nē jo muo bága muo pórilo suɔ bèle mi mé fàn?a nē. ³² A muo kénì muo kulocelie nyaa bèle sien ñî mé wè, kire sien wi kò sī nē? ! -Ki tìe weli nē gī muo wu?u gè, weli sienne pe mieni nyaame nē; a gī yē muo wu?u gè ma ki líe.» Yakuba sì yé sí ki cén Araseli wi yé gbòdopigele yùu gèle?.

³³ A Laban sèni jíin Yakuba fèni sa?a nī gè, nē sèni jíin Leya fèni sa?a nī gè, nē sèni jíin sùkulocelile siin fèni sa?a nī gè, wīl yafien nyaa?. A wi 'yiri Leya fèni sa?a nī gè ne waa Araseli wu?u mé gè.

³⁴ Nè ki ya?a Araseli wi yé gbòdopigele líe gèle nē ke le nyu?ɔmɔ suɔnkogo kpòbi nī wè, né ténì ki nē. A Laban sèni sa?a ki mieni caa nē mà?a, wīl yafien nyaa?. ³⁵ A Araseli wi 'ki juu wi tuu mé wè né jo: «Mi kàfòli, fága muo fungo yègè gè?. A muo 'ki nyaa mi sì yè muo yi?e mé gè?, mi yē yege nē wī.» A Laban n'è caa nē mà?a, kire né ki mieni, wīl gbòdopigele nyaa gèle?.

³⁶ A Yakuba fungo ki 'yè a wi 'juu nē kpèni Laban nē wè né jo: «Mi kacu?ɔlɔ lire nī ní lè pugo? Gáa gī mi kapiile lè, dí muo sí ta?a mi nē né muo ñɔri ti mieni ní mme gè ?

³⁷ Bà muo 'caa nē mà?a mi yere ti mieni nī dè o, muo 'yakaa nyaa lé baa muo sa?a wu?u gè ? Ma ki tìe mi sienne pe mieni nē, né muo sienne ní bèle, pe sí we lá?ala wìye nē. ³⁸ Ki yi?ele togo wī ñàa wè, bà mi yē né muo ní wè; muo síkacelile né muo sìnbacelile pe wàa nigbe sì kénì serige cú?ɔ?. Mi sì muo sìnbaɔlilɔ káa bèle?. ³⁹ Mi sì kénì pen né yaju?u káa ní gáa nyà?ayegé 'kpúu gè?. A ki yé cénì kpí?ile, mi nê cé ki sìnidi?e ken gè muo mé. A pe yé yaju?u káa yùu mme gè, cenvugo nē yo, pìlige nī yo, muo nê cé jo mi- ki sàri.

⁴⁰ Cèngé káfugo ki 'mi wu?ɔ, a pìlige wiire ti 'mi kúru; mi sì cénì puu ne ñòní?. ⁴¹ Bà ki

'kpí?ile mi nē fúo nè pèni taa yi?ele togo gáli mi 'kúo baa muo ti?e nī gè. Á mi 'baara kúo muo mé yi?ele kie né siceri muo pórilo pe siin kenme nē, né n'è baara muo mé yi?ele kolini muo yajuuro wu?u nē gè. Kire né ki mieni a muo 'mi sàri yi?e wè nè taa tliyo kie. ⁴² A mi tuu wi Kulocelie wire cé bà wè, Birayima* Kulocelie wè, né ní Kulocelie njàà nē mi tuu Siaga puu ne fi?é wè, a wire sì cé puu né mi ní wè?, muo cî mi ya?a mi- ké né kiye ní yè waaya. Bà Kulocelie sí mi wu?ogwo nyaa gè, né baagbenre ní dè dàa mi 'kúo dè, kire nē pilige nī gè a wi 'kàyu?u juu gè nè tàn?a ken m'mé.»

Yakuba wi 'nyakungenge kpí?ile né Laban ní

⁴³ A Laban sí siennugoro ken dè Yakuba mé wè né jo: «Mi pórilo bà lē bàli bèle; pe piile bèle o, mi wuulo bà lē; yajuuro dáà dè, mi wori bà lē ? Dàa ti mieni muo ne nya?a dè, mi wori dī. Gíi sí m'bé ní gbè kpí?ile mi pórilo mé bèle pàngè gè, a kire ga laa pe jaala mé bèle cígini ? ⁴⁴ Píra njàà nī wè, te báan we- nyakungenge* kpí?ile mi né muo ní wè, we- fie téngè ná?a gè bè kaala nyaafoli tíele, fie njàa wi bé ki tiè dí mi né muo ní, we nyéni nyakungenge kpí?ile wiye mé.»

⁴⁵ A Yakuba sí kàdenigè líe nè ki córi nè yérige ki- puu sòngidaadi?e*. ⁴⁶ Né ki juu wi sienne mé bèle, né jo: «Yeri kàdari táà jún yeri báan né ti ní.» A pe fali ne kàdari jún dè nè pèni ti gbu?ulo tti nē. A pe 'lii baa kàdenigboli nē lè.^b ⁴⁷ A Laban 'ti?e ki mí?e le gè nè ki yeri Yegari Sa?aduta (ki kóri wire wī: kàdenigboli fie), a Yakuba wire sí ki yeri né jo Galedi (ki kóri wire wī: kàdenigè fie).^c

⁴⁸ A Laban sí n'è jo: «Kàdenigboli náà nīi fie pàngè gè mi né muo sun?omwo ní bè bè kaala nyaafoli tíele.» Kire nē a pe 'kò ne ki ti?e yeri gè Galedi. ⁴⁹ Pe puu ne ki ti?e yeri gè míeni Misipa (ki kóri wire wī: wélidi?e), ki nyaa Laban yé ki juu né jo: «Yewe wiri we nya?a, a we kénì lá?ala wiye nē wè, mi né muo ní wè. ⁵⁰ A muo séni mi pórilo wu?o bèle, kire ga laa a muo séni celile páli líe nè fàri mi pórilo nē bèle, a sien sí wè ne muo nya?a wè?, ma sòngi ma taa, ma ki cén Kulocelie wire tíime wii ne muo nya?a.»

⁵¹ A Laban wi n'è Yakuba ye wè o: «Ki n'ge, kàdenigboli náà lè, né kàdenigbu?o gáa mi 'córi nè yérige ki- puu sòngidaadi?e gè, tire mi 'téngè mi né muo sun?omwo ní bè.

⁵² Kàdenigboli náà lè, né sòngidaadi?e gáa ní gè, tire ti bé puu fie mi né muo sun?omwo ní

^b31.46 Sienne bálì pe lèle nī lè, a pe yé nyakungenge kpí?ile gè, pe nē kúo nīe líi baa ki ti?e nī gè.

^c31.47 Laban wire yé mí?e le gè wi sienre nī, dàa ti 'puu Aramiyé sienre dè. A Yakuba wire sí wi mí?e le gè wi sienre nī, dàa ti 'puu eburu sienre dè. Míeye nyáà yi siin kóri wi 'puu nuwo, dàa ti 'juu né jo: kàdenigboli fie.

bè bè kaala nyaafɔli tíele. Mi sì yeli bè kàdenigboli náà né ní sòngidaadi?e gáà fénige gè bè ké muɔ kúruɔ né sòngibiire ní?; muɔ míeni sì yeli bè ti fénige bè pen mi kúruɔ né sòngibiire ní?.⁵³ Birayima Kulocelié wè, né míeni Nakɔri kulocelié wè, pe tobilo kulocelèle bèle, peli pe bé puu kàyu?ujuufɔlilɔ bèle mi né muɔ sun?ɔmɔ ní bè.»

A Yakuba wire sí kàli Kulocelié nē, ɲàa nē wi tuu Siaga puu ne fi?é wè.^d ⁵⁴ A Yakuba wi 'kakuɔɔ yaju?u káà kpúu nè pínenyenige suro* su?ɔ, né wi sienne yeri bèle a pe 'píne nè suro lii dè né súɔn baa nyagurugo nē gè.

32

¹ A Laban 'yè sínbiniwuuro nī dè, nè wi pórilo né wi póripiile suɔnri suɔnri bèle gàangbu?ulo nē gèle né sientaanra juu dè nè ta?a pe nē, né koli nè ké wi ti?e nī gè.

² A Yakuba* wire sí yè nè wi koligo líe gè ne waa, a Kulocelié tundunminɔ pe sèni wi kpàli. ³ Bà Yakuba 'pe nyaa bèle, a wi 'jo: «?á ! je Kulocelié kòridi?e sí gī ná?a gè díe? !» A wi fali nè ti?e ki mí?e le gè ne ki yeri Ma?anayimi (ki kɔri wire wi: kòridieye siin).

Yakuba wi 'kpu?ɔɔ tórigo Ezawu mé.

⁴ A Yakuba wi 'sienne yège nè tórigo wii yi?e mé gè baa wi luɔ Ezawu* kúruɔ wè, Edɔmi ténime nī bè, Seyiiri kùlo mé lè. ⁵ A wi tunduro dáà juu dè pe mé né jo: «A yeli sèni nò baa wè, ye- mi kàfɔli Ezawu ye wè, dí «Muɔ baakuɔwɔ Yakuba wi 'jo: Mi yé ké Laban ti?e nī gè nè sèni mɔɔɔ baa fúɔ nè pèni nò lèle náà nī lè, ⁶ a mi 'nìeye taa, né sèfengele ní, né sìnbaara ní, né síkaala, nè fàri baakuɔlɔ nē, nàguɔlɔ né celile. A mi sí jo m'bé tundunminɔ tun pe- sa ki juu mi kàfɔli Ezawu mé wè, kire ga buu wi- nyinime taa mi nē.» »

⁷ A tundunminɔ pe 'koli nè pèni ki juu Yakuba mé wè né jo: «Weli sèni muɔ luɔ Ezawu kpàli wè, nè wi nyaa wi 'báan muɔ kúruɔ né sienne sirasiin ní.»

⁸ A fíere 'Yakuba cò wè kpu?ɔ. A wi 'wi sienne wáligi bèle gbu?ulo siin, né yajuuro wàli dè gbu?ulo siin -- síkaala né sìnbaara ní dè, gboli nigbe; nìeye né nyu?ɔmɔnɔ ní bèle, gboli láà nigbe. ⁹ Né ki cén wi yé ki sòngi nè jo: a Ezawu pèni gboli láà kpúu lè, gboli siinwoli lè ni bé suɔ.

¹⁰ A Yakuba wi sí Kulocelié náari wè, né jo: «Cáa ! Kulocelié, muɔ ɲáà wī mi tuuli?e

^d31.53 Nakɔri wire yé puu Birayima cɔni (wéli baa 11.26) né ní Laban tuuli?e (wéli baa 24.24, 29). Laban wire yé puu ne kulocelèle pàli gbù?ɔɔ bè Birayima tobilo tíele bèle. Yakuba wire yé kàli wi tuu Siaga Kulocelié wire yákuɔ nē (wéli baa koliyo 42).

Birayima* Kulocelie wè, né mi tuu Siaga* Kulocelie wè, cáa ! Yewe, muo njàa ma 'ki juu mi mé né jo: «Koli mari waa muo kùlo mé lè, muo wuulo ti?e nī gè, dí mi bé kacènge kpí?ile muo nē wè,»¹¹ mi nyénì céri nè tóri muo kpu?ɔɔ né muo kasingele ní gèle, gáli muo ne kpín?ini mi mé gèle, mi njàa wī muo baakuɔwɔ wè. Mi kàgbiile lire ni 'puu mi mé lèlè lī nī mi Zuruden cá?a jeli gè. Pànge gè, mi n'ne, mi sienme pi 'ni?e nè kò gbu?ulo siin.¹² -Mi suɔ mi luɔ Ezawu mé wè, né ki cén mi ne fi?é wi fǎga ba mi kpúu?, né míeni mi pīile bèle né pe yàala ní bèle, wi fǎga wàa nigbe ya?a?.¹³ Nè ki ya?a muo sí yé ki juu né jo dí muo bé kacènge kpí?ile mi nē, bè mi siime ni?e bè bè ku?ɔjii gògoyo dàrimi?e tíele gè, gàa gī sien sǐ gbè tóri gè?, bà ki 'ni?e gè.»

¹⁴ A Yakuba 'súɔn baa kire ti?e nī gè ki pīlige nī gè. Bà kpīenme pi 'tuu bè, a wi 'wi yere taa líe nè ké bè sa kpu?ɔɔ kpí?ile Ezawu mé wè:¹⁵ síkacelile sirakeli né síkapengele togo, né sīnbacelile sirakeli né sīnbapɔlilo togo,¹⁶ né nyu?ɔmɔɔ togo né kpɔrigo né pe pīile ní bèle bàli pe puu ne nɔri ne tíin pe nɔminɔ mé bèle, né nēnuuminɔ togosiin né nèpi?ele kie, nè fàri sèfenjelile togo né sèfenbɔlilo kie ní.

¹⁷ A wi 'ti mīeni tíla tíla né ti ken wi baakuɔɔ mé bèle, nè yeli né ti gbu?ulo kenme ní bè, né pe ye: «Ye- kīni mi yi?e mé gè, yé lariye ya?a gbu?ulo ke sun?ɔmɔ ní bè.»

¹⁸ A wi 'ki juu nè gbènge wi baakuɔwɔ mé wè, njàa wi 'puu pe yi?e mé gè, né jo: «A mi luɔ Ezawu wi sèni kpàli né muo ní wè, né muo yúgo, «Njaa wuu wī muo wè ? Sé muo ne waa ? Njaa sien wori dī yajuuro dáa ti 'waa muo yi?e mé gè ?»,¹⁹ ma wi ye: «Yakuba wori dī yo, mi kàfɔli Ezawu. Wi 'jo mi- ba kpu?ɔɔ kpí?ile muo mé né yajuuro dáa ní dè. Wire tíime yē ne báan baa kàdu?u mé gè.» »

²⁰ A wi 'siennuro juu dè wi baakuɔɔ pe mīeni mé, siinwuu wè, né taanriwuu ní wè, né bìli mīeni pe nyénì tári yajuuro kúrugú dè, né pe ye: «A yeli sèni Ezawu nyaa wè, ye mīeni yeri siennuro tire nyu wi mé.²¹ Ye- ti juu wi mé míeni, ye- jo: «Muɔ baakuɔwɔ Yakuba wè, wīi ne báan baa kàdu?u mé gè.» »

Yakuba wi yé ki sòngi nè jo, wire bé gbè Ezawu fungo nyígi gè a wire 'kire kpí?ile mme gè, né kpu?ɔɔ dáa torigo dè wire yi?e mé gè. Kire kàdu?ume gè, a wire sèni wi nyaa wè, wi bé wire kpàli né fundaanra ní.

²² Bà ki 'kpí?ile gè, a Yakuba 'kpu?ɔɔ torigo dè a ti 'kári wi yi?e mé gè, kpu?ɔɔ dáa wi yé ken dè. Kire pīlige nī gè, a Yakuba wire 'súɔn baa wi kòridi?e nī gè.

²³ Kire pīlinugo nī gè, a wi 'yè nè wi celile siin líe bèle, né wi sùkulocelile siin ní bèle, nè fàri wi pīile kie né nigbe nē bèle, nè Yabɔki lakolibile jeli lè.²⁴ A wi 'pe líe nè lakolibile jeli lè, nè wi yere ti mīeni píne nè jeli né pe ní.

Kulocelie nyénì Yakuba mí?ε yi?ε gè ne wi yeri Isirayeli.

²⁵ Bà Yakuba 'kò wi nigbe wè, a sien wáà péni cáan né wi ní fúo nè péni kpìenme tuu bè. ²⁶ Bà sien wi kénì ki nyaa wire sǐ jáa Yakuba nē wè?, a wi 'Yakuba kpúon cenyugo nē gè nè ki 'fùgu, a pe ní cáanra nē dè. ²⁷ A nàguo wi kénì jo: «-Mi ya?a mi- ké, né ki cén kpìenme pi 'tuu wī.»

A Yakuba sí wi ye: «Miǐ ga tǐi muo ya?a muo ké?, ka laa muo sǐ muo kajènge ta?a gè mi nē? !» ²⁸ A nàguo wi sí Yakuba yúgo wè: «Pe 'muo ye gáa ?»

A Yakuba wi 'jo: «Pe 'mi ye Yakuba.»

²⁹ A nàguo wi sí n'è jo: «Piyě ní de muo yeri Yakuba cígini?; muo mí?ε ki bé yi?ε Isirayeli,*^e né ki cén muo nyénì cáan né Kulocelie ní, né sienne ní bèle, a muo 'fàn?a taa.»

³⁰ A Yakuba wi 'nàguo yúgo wè: «A muo mí?ε gè do ?»

A nàguo wi 'jo: «Gáa nē muo kpáan nè mi mí?ε yúgo gè ?» né fali nè sientaanra juu dè nè ta?a Yakuba nē wè.

³¹ A Yakuba 'ti?ε gáa ki mí?ε le gè ne ki ye Peniyeli (ki kòri wire wī: Kulocelie yi?ε), gii wi puu ne caa bè juu wè, «Mi né Kulocelie we 'yieye le yè wìye nī, a mi 'kò sii nē.» ³² Bà cengenyeni ni puu ne foligi wè, a Yakuba míeni ne yigi Peniyeli nī wè, nè ki ya?a Yakuba puu ne tári nè si?i cenyugo nē gè. ³³ Kire kenme nē a Isirayeli sienne pe 'yaju?u kpúu gè, pe ně fǐli bé ki cenyugo kaara káa dè?, né ki cén cáanra lèle nī lè, Kulocelie cé Yakuba luo cenyugo nē gè.

33

Yakuba né Ezawu pe 'kàsii kúo wè.

¹ Bà Yakuba* 'yi?ε yège gè nè wéli wè, a wi 'Ezawu* nyaa wi 'wi kpàli né sienne sirasiin ní. A wi sí pìile tǐla bè"le nè ken pe yàala mé bèle, a wi 'Leya wuulo ken bèle wi mé, né Araseli wuulo ken bèle wi mé, né sùkulocelile siinwuulo ken bèle pe mé. ² A wi 'sùkulocelile kínige bèle né pe pìile ní bèle, né Leya né wi pìile ta?a bèle pe nē, né kúo né Araseli né Yusufo* ta?a wè pe nē. ³ Á wire tíime kíni pe mieni yi?ε mé. Bà wi séni nǒgí wi luo nē wè, a wi 'tuu nè yieye cúbulo yè dàala nē lè fúo nè taa tǒliyo kǒlisiin. ⁴ A Ezawu sí fali nè fè nè séni wi kpàli, nè séni wi wáa nè mígi né wi suonri suonri

^e32.29 Isirayeli mí?ε ki kori wire wi: wii ne cáanri né Kulocelie ní, kire ga laa: Kulocelie ne cáanri né wi ní.

gàangbu?ulo nē gèle, a pe siin pe fali nē nyeni. ⁵ A Ezawu ga yi?ε yègε gè nē wéli wè, a wi 'celile nyaa bèle né pìile ní bèle, a wi 'Yakuba yúgo wè né jo: «Báli sí bìele bàli bèle né muo ní wè ?»

A Yakuba sí jo: «Mi pìile bìele, bàli ní Kulocelie 'mi kpú?o wè nē pe ken muo baakuwo mé wè.»

⁶ A sùkulocelile pe 'pen né pe pìile ní bèle, nē pèni tuu nē cúbulo; ⁷ a Leya né wi pìile ní bèle, a peli míeni pen nē pèni tuu nē cúbulo; a Yusufu né Araseli, a peli míeni pen nē pèni tuu nē cúbulo.

⁸ A Ezawu wi sí wi yúgo né jo: «Gáa sí ma yé je kúo né yajuugbu?ulo gáli ní gèle gáli ní mi kpàli gèle ?»

A Yakuba sí jo: «Mi puu ne caa muo ba nyinime taa mi nē wī, mi kàfòli.»

⁹ A Ezawu sí jo: «Lori yé ná?a m'□mé ni?ere ne còni, -muo wori ya?a dè baa.»

¹⁰ A Yakuba sí wi náari né jo: «?é ! Mi ne muo fien wī, a ki yē muo ne tóri né mi ní wè, ma fòli ki nē má kpu?oro dáa suo dè. Né ki cén bà muo né mi ní, we 'wìye nyaa wè, á muo 'mi sómigò nē kpàli wè, a mi 'ki nyaa majo mi nyèni Kulocelie yi?ε nyaa wī. ¹¹ Kire nē mi ne muo náari, ma fòli kpu?oro dáa nē dè, dàa mi 'ken muo mé dè. Né ki cén Kulocelie nyèni 'mi kpú?o nē lórini?ere ken m'mé; yere sáa yē m'mé.» Bà wi 'ki juu nē ta?ala mme gè, a Ezawu wi pèni yéri ki nē.

¹² A Ezawu wi 'jo: «Ye- yè we- pìne weri waa; m'bé kíni yeli yi?ε mé.»

¹³ A Yakuba sí jo: «?é ! Mi kàfòli, muo nyèni ki cén pìile pe 'yìrige, pe wè gbène tári fáari?. Nè ta?a ki nē yajuuro yē mi mé, sìnbacelile né síkacelile, né nènuuminò, dàa ti 'pìile kan?a pe- ñori bèle. A mi 'jo tán?ane ñà?ana lè bè kpí?ile cenge nigbe gè, ti mìeni bé kùu ! ¹⁴ Kire nē, mi kàfòli, mari waa mi yi?ε nē, mi ne muo náari wī. Mi béri waa muo kúru gu funnyige nē, bè yeli né yajuuro ti tán?agenne ní lè, dàa dī mi yi?ε mé gè, nē pìile pe tán?agenne ní lè, fúo bè taa mi- sa nò mi kàfòli wi ti?ε nē gè, Seyiiri kùlo mé lè.»

¹⁵ A Ezawu sí wi ye: «Ma sí yéri ki nē, mi- sienne pàli ya?a né muo ní.»

A Yakuba 'wi ye: «Gáa nē muo je kire kpí?ile, a mi 'taa nē kpu?oro taa mi kàfòli wi yi?ε mé gè ?»

¹⁶ Kire cennugo gè, a Ezawu koli nē koligo líe gè nē ké Seyiiri kùlo mé lè, ¹⁷ a Yakuba wire 'ké Sukòti kà?a mé. A wi sèni sa?a faan baa, né kpátaaya kpúo nē wi yajuuro nyógò dè baa. Kire kenme nē a pe kò ne ki ti?ε yeri gè Sukòti (ki kòri wire wī: kpátaaya ti?ε).

¹⁸ Bà Yakuba 'kón Mesopotamii* kùlo mé lè nè pen gbènwe wè Kanaa kùlo mé lè, á yafien sì wi taa wè?, a wi kénì yè nè sèni ténì Sikemi kà?a táanni gè. ¹⁹ Nè ki ti?e dàala suò lè, ti?e gî nî wi yé wi fèni sa?a kóri gè; wi yé ni suò Kamõri jaala mé bèle, walifiwe walikpegele dabataan.^f Kamõri wire wi 'puu Sikemi tuu wè. ²⁰ A wi Kuloceliè gbù?òròdi?e* faan nè yérige baa ki ti?e nî gè, nè ki mí?e le gè ne ki yeri Eli-Eloye Isirayeli* (ki kòri wire wì: Kuloceliè wi yē Isirayeli Kuloceliè).

34

Sikemi nyèni Yakuba póri Dina cú?ò wè

¹ Bà lèlè láà kénì kúò lè, a Dina 'yiri, Leya né Yakuba* póri wè, nè ké bàá kùlo sinborilo síeri bèle. ² Nàguò wáà 'puu baa, pe 'wi ye Sikemi. Wi tuu Kamõri wire wi 'puu pe kùlofòli wè; Eviyé wuu wi 'puu. Bà Sikemi sèni Dina nyaa wè, a Sikemi 'wi cò fàn?a nè síne né wi ní nè wi cú?ò. ³ Kire kàdu?ume, Dina wè, Yakuba póri wè, a wi 'Sikemi déni wè kpu?ò. A wi 'gbòbori nè juu né sinboriwo ní wè, nè wi fungo nyígi gè. ⁴ A Sikemi wi sèni ti juu wi tuu Kamõri mé wè né jo: «Pìcapile náà líe lè ma ken mi mé wi-kò mi cuò.»

⁵ Nè ki ya?a Yakuba cé ki lú?u dí Sikemi nyèni tuu wire póri Dina nē wè, nè wi cú?ò. Bà Yakuba jaala pe yé ké yajuuro nà?adi?e nî gè nyà?a nî gè, a wi 'pìiri fúò nè taa a pe kénì pen.

⁶ A Kamõri wè, Sikemi tuu wè, a wi 'ké nè sèni Dina náari wè Yakuba mé.

⁷ Bà Yakuba jaala pe yé kón yajuuro nà?adi?e nî gè nè pen wè, a pe péni ki lú?u gàa ki yé kpí?ile bile gè. A pe funyo yi 'yè kpu?ò fúò nè nyífenige, né ki cén Sikemi cé kapiigbu?ò kpí?ile Isirayeli* nî wè, né Yakuba póri cáan wè nè taa fàn?a nē gè, kire gáà kii yé yeli sien ce ki kpí?ile gè?

⁸ A Kamõri sí pe ye: «Mi jaa Sikemi wè, yeli póri wi tóni nè wi déni. Mi ne yeli fien wì, ye- wi ken wi mé celiwe. ⁹ Yeli né weli ní bèle, we bé nyafenige kpí?ile né wìye ní, béri cepõriyò kpín?ini yè né wìye ní, yeli béri yeli pòrilo kan?a bèle weli mé, weli míeni béri weli pòrilo kan?a bèle yeli mé. ¹⁰ Yeli bé kò né weli ní; yeli bé gbè ténì ná?a kùlo nî lè, bè gbè dàala taa ná?a weli mé, béri nyaari de mári yìye mé de yeli kele kúu gèle.»

¹¹ A Sikemi míeni wi 'juu né pìcapile ni tuu ní wè, né wi lóbilò ní bèle né jo: «Ye-

^f33.19 Siennè báli pe lèlè nî lè, pe nē cé gbéne sinbapori suò né walifiwe walipile nigbe ní lè.

nyinime taa mi nē, a yeli 'jo yegε ó yegε gè, m'bé ki ken yeli mé. ¹² Ye- walinyuɔ káà tiε nì?egε gàa yeli ne caa cepɔrigɔ lɔri dè, ye- cepɔrigɔ cenge yakɔnrɔ míeni tiε dè, m'bé ti caa ken yeli mé. Ye- sí taa ye sinboriwo wire ken m'mé celiwe.»

Yakuba jaala pe 'pe cɔni Dina kàsii tún wè

¹³ A Yakuba jaala pe 'Sikemi né wi tuu Kamɔri fáanni wè, né ki cén Sikemi wi yé peli cɔni Dina cú?ɔ wè. ¹⁴ A pe sí pe ye né jo: «Weli sǐ gbè kire kpí?ile?, bè weli cɔni Dina ken wè nàguɔ wàà mé ñàa wī kenekene* sɔngbi?ile nī wè?. Ki bé puu fiεε weli mé.

¹⁵ Weli sǐ gbè yéri ki nē?, kaala nigbe sí yē ná?a: a yeli míeni 'fǐli nē yéri weli wori nē dè, kire gī, yeli yeli bè yeli nàguɔɔ pe mieni kenekene kpí?ile wè wī. ¹⁶ A yeli 'yéri tire nē dè, weli béri weli pórilo kan?a bèle yeli mé, weli míeni béri yeli wuulo líi bèle, weli bé téni né yeli ní, we mieni bè kò sienfelige nigbe. ¹⁷ A yeli sǐ yéri tire nē dè? bè yeli kenekene kpí?ile wè, weli bé weli cɔni líε wè bè ké né wi ní wī.»

¹⁸ A pe sienre ti 'Kamɔri né wi jaa Sikemi déni wè, ¹⁹ a nàgapunwɔ wi fali nē ñà?ana bé sa ki kpí?ile gàa pe 'juu gè, né ki cén Yakuba póri wi 'laa puu wi nē kpu?ɔ. Ki nyaa Sikemi wire wi 'puu, wi tuu sienne nī bèle, ñàa pe puu ne kpóri wè.

²⁰ A Kamɔri né wi jaa Sikemi ní wè, a pe sénì nò kà?a ki nàkpaanwiile^s nē lè, nē sienre dáà juu dè nē tiε pe nē, né jo: ²¹ «Sienne bálì bèle pe nyénì yéri ki nē bè puu yanyige nē né weli ní. Ye- ki ya?a pe- kò né weli ní, pe sí de nyaari pìye mé de pe kele kúu gèle weli kùlo nī lè. Ye- ki wéli, kùlo ni wè kpuɔɔ kayɔbiyɔ yi mieni nē lé ? Weli béri pe pórilo líi bèle celile, bé míeni de weli pórilo kan?a bèle pe mé. ²² Gàa sí gī baa gè, sienne bálì piyè fǐli ki nē bè kò né weli ní we- kò siennuminɔ?, a weli nàguɔɔ pe mieni sǐ yéri ki nē bè kenekene kpí?ile wè bè peli tíεε?. ²³ Pe yajuuro dè, né pe lɔri ní dè, ti mieni sǐ puu lé weli mé ? Kire nē, ye- tí we- yéri pe sienre nē dè, pe- sí kò né weli ní.»

²⁴ Sienne bálì pe mieni pe 'puu ténine nàkpaanwiile nī lè, a pe 'Kamɔri né wi jaa Sikemi sienre lú?u dè. A kire kà?a nàguɔɔ pe mieni 'kenekene kpí?ile wè.

²⁵ Cenyε taanri kàdu?ume gè, bà kenekene nɔmirɔ ti puu ne tíin ne pe yáa dè, a Yakuba jaala siin 'yè nē sénì tuu pe nē, Simeyɔ né Levii*, Dina wi lɔbilo bèle.^h A pe 'pe kapiengbuɔn ñu?ɔnɔ líε gèle nē sénì tuu kà?a nē gè, nē ki ya?a kà?a sienne piyè puu ne

^s34.20 Nàkpan?a gè, kire yé puu kàyu?ujuudi?ε baa lile pe puu ne téni ne kàyu?u nyu gè. Peli lèle nī lè, nàkpan?a ki 'puu kà?a wīle táanni lè.

^h34.25 Simeyɔ né Levii ní wè, né Dina ní wè, pe taanri pe 'puu nuufɔnuwɔ nē; pe yàa wire wi 'puu Leya wè. Wéli baa 29.33-34.

kapienne wu?u sòngí gè?. A pe 'nàguɔɔ pe mieni kpúu. ²⁶ A pe 'Kamɔri né wi jaa Sikemi 'kpúu wè né ŋu?ɔɔ ní gèle, né Dina cò wè nè yige Sikemi sa?a nī gè, nè ké né wi ní.

²⁷ A Yakuba jaasenmine pe 'pen nè pèni kúbilo fù?uro bèle, nè kà?a ki yere ti mieni líe, bà ki nyaa sienne bálì pe yé peli cɔni cú?ɔ wè. ²⁸ A pe 'síkaala cò bèle, né sɔnbaara ní dè, né niye ní yè, né sèfengele ní gèle, dàa ti 'puu kà?a nī gè, né òti ti 'puu nyà?a nī gè. ²⁹ A pe 'sienne bálì pe lɔri ti mieni líe nè ké, né pe pìile ní bèle, né pe celile ní bèle, nè pe 'yere ti mieni koli kpógori saaya nī yè.

³⁰ A Yakuba wi 'juu né Simeyɔ né Levii ní wè né pe ye: «Yeli nyèni yawu?ɔ wáa mi nē díe?, nè mi ya?a mi- ne númɔ kùlo náà sienne mé bèle, Kanaa sienne bèle né Perezi sienne ní bèle. Sienne cèri bìele m'mé; pe mieni bé sí ga pìye pínè bè ba tuu mi nē bè mi kpúu, mi né mi wuulo ní bèle.»ⁱ

³¹ A wi jaala pe sí wi ye: «Weli bé ki ya?a mme gè lé, sienne bálì pe 'weli cɔni kpí?ile wè majo nàjaacɔ wī ?»

35

Yakuba sèni ténì Beteli kà?a nī gè

¹ Kele gálì ke mieni kàdu?ume gè, a Kuloceliè 'juu né Yakuba* ní wè né jo: «Yè mari waa Beteli* kà?a mé gè, ma sa ténì baa kire ti?e nī gè. Ma sí gbù?ɔrɔdi?e* káà faan baa Kuloceliè mé wè, wire ŋáà wi 'wii tìe muɔ nē wè, lèlè lî nī muɔ puu ne fé muɔ luɔ Ezawu* nē wè.»

² A Yakuba sí ki juu wi sa?a wuulo mé bèle, né sienne bílì pe 'puu né wi ní wè, né jo: «Ye- yeli yasanro ti mieni yige yìye sun?ɔmɔ ní, dàa ti 'kòn sienfeliye yáà mé yè ! Ye- yìye jíge ye mùnu, ye- burunu?ɔrɔ yige dè, yé buruciilide líe dè, ye le yìye nē ! ³ Yé yè weri waa Beteli mé wè ! Kire ti?e nī gè m'bé sa gbù?ɔrɔdi?e* káà faan Kuloceliè mé wè, wire ŋáà wi 'lú?u m'mé wè nè mi sá?a mi fùrɔgɔ lèlè nī lè, wire ŋáà wi 'puu né mi ní wè mi tán?ane ni mieni lèlè nī lè koligo nē gè.»

⁴ A sienne bálì pe mieni 'pe yasanro ti mieni líe, dàa ti 'kòn sienfeliye yáà mé yè, nè ken Yakuba mé wè, né ngbótogolo ní gèle gálì ke 'puu yawiire wu?ulo gèle. A Yakuba 'ti mieni túgu nè tón tiikpu?ɔ láara gè gáa ki 'puu Sikemi kà?a táanni gè.

⁵ Bà pe 'yè nè koligo líe gè ne waa gè, a Kuloceliè wi 'fíegbuɔrɔ cáan kàsenye sienne nē

ⁱ34.30 Wéli baa 49.5-7.

bèle, bàli pe 'puu baa pe táanni bèle, kire ga buu pe wàa fāga yè bè taʔa Yakuba jaala nē bèle?.⁶ A Yakuba wè, né wi sienne pe mieni bàli pe 'puu né wi ní bèle, a pe 'ké nè sèni nò Luzi kàʔa nē gè, gàa pe 'ye Beteli wè, Kanaa kùlo nī lè.⁷ A wi 'Kulocèlie gbùʔɔɔdiʔe* káà faan kire tiʔe nī gè nè ki tiʔe míʔe yeri gè Eli-Beteli (ki kɔri wire wī: Beteli tiʔe Kulocèlie). Ki nyaa kire tiʔe gáà kire nī Kulocèlie wi cé wii tìe wi nē, bà wi puu ne fé wi luɔ nē wè.

⁸ Kire tiʔe nī gè a Debora 'kùu, Debora ɲàà wi yé Erebeke gbó wè a wi 'lie wè. A pe 'wi tón Beteli táanni wè, tiikpuʔɔ láara gè, kire tiikpuʔɔ gáà kire piyē ne ye kɔnwaara tiikpuʔɔ gè.

⁹ A Kulocèlie wi ń'nè wii tìe Yakuba nē wè, lèlè lífi nī wi kón Mesopotamii* kùlo mé lè, né wi kajènge taʔa gè wi nē¹⁰ né wi ye: «Muɔ míʔe ki yé puu Yakuba; píra ɲàà nī wè piyē ní de muɔ ye Yakuba?. Nè láʔa pàngè nē muɔ míʔe ki bé kò Isirayeli*.» Bà sí ki 'kpíʔile, a Kulocèlie wi míʔe yiʔe gè ne wi ye Isirayeli.^j

¹¹ A Kulocèlie ń'nè wi ye: «Mi wī ɪʔɔɔ ti Mieni Kulocèlie wè. Ma sii ma niʔe ma kò kùpolo láà, ma puu sienfeliniʔeye. Kùlofɔlilo bé yiri muɔ nī.¹² Kùlo náà mi yé ken Birayima mé wè né Siaga* mé wè, m'bé ni ken muɔ mé né muɔ siime báà pi bága pen muɔ kàduʔume gè.»^k

¹³ A Kulocèlie 'yè nè ké liʔi naame gè, né Yakuba yaʔa bile tiʔe gífi nī wi yé juu né wi ní wè.¹⁴ A Yakuba 'kàdenige káà yègè nè yérigè céwu tiʔe gífi nī Kulocèlie yé juu né wi ní wè, né kakuɔɔ divien wo ki nē, né ń'nè sùnmo wo ki naame gè, kire ga buu ki- kò sòngidaadiʔe*.¹⁵ Tiʔe gífi nī Kulocèlie yé juu né Yakuba ní wè, a Yakuba ki tiʔe míʔe le gè ne ki ye Beteli.

Araseli wi 'Benzame sii né kùu.

¹⁶ A Yakuba né wi narige ní gè, a pe 'yè nè yiri Beteli nī wè ne waa. Ki yé kò cèri pe sí nò Efirata^l ténime nī bè, a Araseli lie yi 'wi yègè bile kire sunʔɔmo nī bè; wi siigenne ni yé gbèn.¹⁷ Bà wi siigenne ni yé gbèn nè caanri lè, a cesijowo wi 'wi ye: «Fāga de fiʔéʔ, muɔ nyéni nàgabile láà taa.»

¹⁸ Bè Araseli yaʔa kùu koligo nē gè, a wi 'wi jaa míʔe le gè ne wi yeri Ben-Oni (ki kɔri

^j35.10 Wéli baa 32.29.

^k35.12 Wéli baa 17.4-8; 26.3.

^l35.16 Efirata kàʔa gè, ki míʔe ki yé kèni yiʔe kàduʔume gè, pe 'ki ye Betileyemi. Wéli baa Wuruti 1.2.

wire wī: wuʔɔɔ pùɔ). A pùɔ wi tuu 'wi míʔe yiʔe gè ne wi ye Benzame (ki kɔri wire wī: kàliige pùɔ). ¹⁹ Bà sí ki 'kpíʔile a Araseli wi 'kùu, a pe 'wi tón Efirata koligo táanni gè, gàa pe kénì ye píra ɲàà nī wè Betileyemi kàʔa gè. ²⁰ A Yakuba 'kàdenige káà yège nè yérige céwu nyege nē gè, ki- kò sòngidaadiʔe. Ki kàdenige gáà ki 'tíin baa Araseli nyege nē gè né pèni nò pàngé gè.

²¹ A Isirayeli 'yè nè wi fèni saaya kólige yè, nè ké nè sèni yi kóri Migidali-Ederi tiʔe kàduʔu mé gè.

²² Bà Isirayeli 'puu baa téniwe kire tiʔe ténime nī bè, a Wurubeni kénì yè nè wi tuu cuo wáà* taa, ɲàa pe puu ne ye Biliya wè. A Isirayeli 'ti lúʔu.

Yakuba jaala nyuo kire gi gaa gè

Jaafɔlilo kie né siin pe 'puu Yakuba mé wè. ²³ Leya jaala peli pe 'puu bàli bèle: Wurubeni wire wi 'puu Yakuba jaapeliwe wè, nè Simeyo taʔa, nè Levii* taʔa, nè Zuda* taʔa, nè Izakari taʔa, nè yè nè Zabulon taʔa. ²⁴ Araseli jaala peli biéle bàli bèle: Yusufu*, né Benzame. ²⁵ Biliya wè, Araseli sùkulocuo wè, wire jaala peli biéle bàli bèle: Dan, né Nafitali. ²⁶ Zilipa wè, Leya sùkulocuo wè, wire jaala peli biéle bàli bèle: Gadi, né Azeri. Yakuba jaala pe mieni bine wire wi 'puu bàli bèle; wi yé pe sii Mesopotamii kùlo mé lè.

Siaga wi 'kùu

²⁷ A Yakuba n'ne koli nè pen wi tuu Siaga tiʔe mé gè, baa Mabire tiʔe nī gè, Kiriya-Ariba kàʔa táanni, gàa pe kénì ye píra ɲàà nī wè Eburɔn kàʔa. Kire tiʔe kire nī Birayima né Siaga pe yé kīni nè téni bèle né ní nabɔnmino bèle.^m ²⁸ Bà Siaga yé lie nè yiʔele tekaceri taa wè, ²⁹ wi yé tònì nè sòmigo nè lie, né kùu nè ké wi tuulieye kúru gu yè yanyige nē. Á wi jaala pe siin, Ezawu né Yakuba, sèni pe tuu tón wè.

36

Ezawu wi 'wi narige kóri gè nè ké Edomi ténime nī bè

¹ Ezawu* ɲàà pe 'ye Edomi wè, wire né wi pìile sienre dī dāa dè. ² Ezawu yé Kanaa celile pàli líe. Pe 'wàa ye Ada, Elon póri, Elon ɲàà wi 'puu Etiyé wuu; níe wàa ye Wolibama, Ana póri, Sibeyɔn póri wi 'puu, Sibeyɔn ɲàà wi 'puu Eviyé wuu; ³ ne wàa ye Basimati, Simayira póri, né ní Nebayɔti cɔni wè. ⁴ A Ada 'Elifazi sii Ezawu mé, a

^m35.27Wéli baa 13.8.

Basimati wire 'Erewuyeli sii wi mé. ⁵ A Wolibama wire 'Yewusi, né Yawelami, né Kora sii Ezawu mé wè. Bàli peli bìele Ezawu jaala bèle, bàli wi 'sii Kanaa kùlo mé lè.

⁶ A Ezawu 'wi celile líe bèle, né wi jaala ní bèle, né wi pòrilo ní bèle, né wi sa?a sienne pe mieni ní, né wi yajuuro ti mieni ní, nè fàri wi lori ti mieni nē dāa wi yé taa Kanaa kùlo nī lè, a wi 'yè nè yiri nè ké liilige kùlo láà niye mé né nùgo wi cōni Yakuba* táanni wè. ⁷ Né ki cén, pe lori ti yé ni?e nè caanri; piyè cī ní gbè kò ti?e nugo nī?. Ténime báa nī pe 'puu bèle, ki ti?e ki yé céri pe nī, né ki cén pe yajuuro ti yé ni?e nè caanri. ⁸ Bà ki 'kpí?ile a Ezawu 'yè nè sèni téni Seyiiri nyaguruyo nē yè. Ezawu wire míeni pe puu ne yeri Edomi wè.

Ezawu pìile tùlugo gī gāa gè

⁹ Ezawu pìile tùlugo kire gī gāa gè, wire nǎa wi 'puu Edomiyé tuuli?e gè, peli bálì pe 'puu ténine Seyiiri nyaguruyo nē yè. ¹⁰ Ezawu jaala pe míeye yire yī nyāa yè: Elifazi, Ezawu cuo Ada jaa wè; né Erewuyeli, Ezawu cuo Basimati jaa wè.

¹¹ Elifazi jaala peli pe 'puu bàli bèle: Temani, Womari, Sefo, Gayetami, né Kenazi. ¹² Celiwe wáa* míeni 'puu Ezawu jaa Elifazi mé wè, pe 'wi ye Timina. A wire míeni 'Amaleki sii wi mé. Bàli peli bìele Ezawu jaala pìile bèle, wire né wi cuo Ada ní wè.

¹³ Erewuyeli jaala peli pe 'puu bàli bèle: Na?ati, Zera, Sama, né Miiza. Bàli peli bìele Ezawu jaala pìile bèle, wire né wi cuo Basimati ní wè.

¹⁴ Wolibama wire míeni yé puu Ezawu cuo. Wi 'puu Ana póri, Ana nǎa wi 'puu Sibeyon póri. Wire jaala bìele bàli bèle: Yewusi, Yawelami, né Kora.

¹⁵ Ezawu narige ki kàfólilo peli bìele bàli bèle. Elifazi, wire nǎa wī Ezawu jaaliwe wè, wi narige ki kàfólilo peli pe 'puu: Temani, Womari, Sefo, Kenazi, ¹⁶ Kora, Gayetami, né Amaleki. Peli bìele pe 'puu Elifazi narige ki kàfólilo bèle, Elifazi nǎa wi 'puu Ada jaa wè, Edomi kùlo nī lè. ¹⁷ Erewuyeli, Ezawu jaa wè, wi narige ki kàfólilo peli pe 'puu: Na?ati, Zera, Sama, Miiza. Peli bìele pe 'puu Erewuyeli narige ki kàfólilo bèle, Erewuyeli nǎa wi 'puu Basimati né Ezawu jaa wè, Edomi kùlo nī lè. ¹⁸ Wolibama, Ezawu cuo wè, wi jaala peli narige ki kàfólilo peli pe 'puu: Yewusi, Yawelami, né Kora. Peli bìele pe 'puu Ezawu né Wolibama pe jaala narige ki kàfólilo bèle. Wolibama, wire wi 'puu Ana póri wè.

¹⁹ Bàli pe mieni peli pe 'puu Ezawu jaala bèle, Ezawu nǎa pe puu ne yeri Edomi wè. Peli pe 'puu wi narige ki kàfólilo bèle.

Seyiiri pìile tùlugo kire gī gāa gè.

²⁰ Seyiiri p̄iile t̄ulugo kire ḡi ḡaa ḡe, peli b̄al̄i pe 'puu k̄ulo ni sienpelile b̄ele. Seyiiri wire ȳe puu Woriȳe wuu. Seyiiri jaala pe m̄iye yire ȳi nȳaa ȳe: Lotan, Sobali, Sibeȳon, Ana, ²¹ Dis̄on, Etiseri, né Disan. B̄ali peli pe 'puu Wori sienne narige ki k̄af̄l̄ilo b̄ele. Wori sienne peli pe 'puu Seyiiri siime b̄e, Ed̄omi k̄ulo n̄i l̄e. ²² Lotan jaala peli pe 'puu b̄ali b̄ele: Wori né Emami. Lotan wi juo wi 'puu Timina. ²³ Sobali jaala peli pe 'puu b̄ali b̄ele: Aliban, Manati, Ebali, Sefo, né Wonami. ²⁴ Sibeȳon p̄iile peli pe 'puu b̄ali b̄ele: Aya né Ana. Kire Ana wire w̄i s̄en̄i lafugo p̄indi?ele nyaa ḡele waamakulo n̄i l̄e, b̄a wi puu ne wi tuu Sibeȳon s̄efengele n̄ari ḡele. ²⁵ Ana p̄iile peli pe 'puu b̄ali b̄ele: Dis̄on, né Wolibama, wire n̄aa wi 'puu Ana p̄ori w̄e. ²⁶ Dis̄on jaala peli pe 'puu b̄ali b̄ele: Emidan, Esiban, Yitiran né Keran. ²⁷ Etiseri jaala peli pe 'puu b̄ali b̄ele: Bilan, Zaavan, né Akan. ²⁸ Disan jaala peli pe 'puu b̄ali b̄ele: Usi né Aran. ²⁹ Wori sienne pe k̄af̄l̄ilo peli pe 'puu: Lotan, Sobali, Sibeȳon, Ana, ³⁰ Dis̄on, Etiseri, né Disan. B̄ali peli b̄iele Wori sienne k̄af̄l̄ilo b̄ele n̄e yeli né pe sa?ala ní ḡele, Seyiiri k̄ulo n̄i l̄e.

Ed̄omi k̄ulof̄l̄ilo peli b̄iele b̄ali b̄ele.

³¹ K̄ulof̄l̄ilo b̄al̄i peli pe 't̄eni Ed̄omi k̄ulo n̄i l̄e s̄eni Isirayeli* sienne pe 'k̄ulof̄l̄ilo taa w̄e. ³² Bela w̄e, Beyori jaa w̄e, wire wi 'puu Ed̄omi k̄ulo ni k̄ulof̄li w̄e. Wi k̄a?a ki m̄i?e kire ki 'puu Dinaba w̄e. ³³ A Bela p̄en̄i k̄uu, a Yobabi, Zera jaa w̄e n̄aa wi 'k̄on B̄osira k̄a?a mé ḡe, a wire 't̄eni f̄an?a n̄e ḡe wi s̄indi?e n̄i ḡe. ³⁴ A Yobabi p̄en̄i k̄uu, a Usami n̄aa wi 'k̄on Temaniȳe k̄ulo mé l̄e, a wire 't̄eni f̄an?a n̄e ḡe wi s̄indi?e n̄i ḡe. ³⁵ A Usami p̄en̄i k̄uu, a Adadi, Bedadi jaa w̄e, wire 't̄eni f̄an?a n̄e ḡe wi s̄indi?e n̄i ḡe. A wire 'kapienne kp̄uon l̄e né Madiyan sienne j̄aa b̄ele M̄owabi k̄ulo n̄i b̄e. Wi k̄a?a ki m̄i?e kire ki 'puu Aviti w̄e. ³⁶ A Adadi p̄en̄i k̄uu, a Samila n̄aa wi 'puu Masireka k̄ulo wuu w̄e, a wire 't̄eni f̄an?a n̄e ḡe wi s̄indi?e n̄i ḡe. ³⁷ A Samila p̄en̄i k̄uu, a Sawuli n̄aa wi 'k̄on Erew̄ob̄oti-Cá?a-Taanni ḡe, a wire 't̄eni f̄an?a n̄e ḡe wi s̄indi?e n̄i ḡe. ³⁸ A Sawuli p̄en̄i k̄uu, a Baali-Ana, Akib̄ori jaa w̄e, a wire 't̄eni f̄an?a n̄e ḡe wi s̄indi?e n̄i ḡe. ³⁹ A Baali-Ana, Akib̄ori jaa w̄e, a wire p̄en̄i k̄uu, a Adari 't̄eni f̄an?a n̄e ḡe wi s̄indi?e n̄i ḡe. Wi k̄a?a m̄i?e ki 'puu Pawu. Wi cuo m̄i?e ki ȳe puu Meyetabeyeli; wi ȳe puu Matiredi p̄ori, wire n̄aa wi 'puu Meza?abi p̄ori w̄e.

⁴⁰ Ezawu sienne pe k̄af̄l̄ilo pe m̄iye yire ȳi nȳaa ȳe, n̄e yeli né pe nariye ní ȳe né pe t̄enidiye ní ȳe, pe m̄iye yire ȳi: Timina, Aliva, Yeteti, ⁴¹ Wolibama, Ela, Pin̄o, ⁴² Kenazi, Temani, Mivizari, ⁴³ Magidiyeli, né Irami. B̄ali peli b̄iele Ed̄omi sienne k̄af̄l̄ilo b̄ele, n̄e yeli né pe t̄enidiye ní ȳe né k̄ulo n̄aa ni 'puu pe woli l̄e. Ezawu sienne peli b̄iele b̄ali

bèle, wire wi yé puu Edomi sienne pe tuuli?e gè.

37

YUSUFU NE WI LÒBILÒ SIENRE DI.

(Sél 37.1 - 50.26)

Ḥóniyò 'tuu Yusufu nē

¹ A Yakuba* sèni tēni kùlo nī lè, nàa nī wi tuu wi yé kīni nè tēni né ní nabɔnwɔ wè, Kanaa kùlo lè. ² Yakuba pīile sienre ti sélidi?e kire gī gàa gè.

Bà Yusufu* wi yé yi?ele kie né kòlisiin taa gèle, wi puu ne wi lɔbilɔ sári bèle pe- pe tuu sìnbaara né síkaala nári bèle. Wire wi 'puu nàgabiyelile lè nè ta?a Biliya pīile né Zilipa pīile nē bèle, wi tuu cəlile bèle. Wi puu ne báan ne wi lɔbilɔ pe kacu?ɔɔ wori nyu dè pe tuu mé wè.

³ Yusufu wi yé Isirayeli* déni wè nè tóri wi jaafɔsenmine nē bèle, né ki cén wi yé wire sii wi liere lèlè nī lè. A wi 'burugbu?ɔ cènge jɔli nè le wi nē. ⁴ Bà wi lɔbilɔ pe 'ki nyaa wire wi yé pe tuu déni wè nè tóri peli nē bèle, a wi kaala ni 'pe sómigɔ nè bien fúɔ piyè cī ní gbè funnyige sienre juu né wi ní?.

⁵ A Ḥónigɔ kénì tuu Yusufu nē wè, a wi 'ki juu wi lɔbilɔ mé bèle, a wi kaala ni né pe sómigɔ nè bien. ⁶ A Yusufu wi 'pe ye: «Mi ne yeli fiɛn wī, ye- lú?u m'mé. Ḥónigɔ ki 'tuu mi nē; ki sienre ti n'de: ⁷ Mi 'Ḥóni nè ki nyaa we 'puu si?i mé ne yaliire kɔni níe ti puu pu?ɔlɔ pu?ɔlɔ. Cèri sī?ere a mi yaliipuɔlɔ ni 'yè nè yéri, a yeli yaliipu?ɔlɔ ke pénì mi woli mà?a lè nè su?u né tuu nè cúbulo mi woli táanni lè.»ⁿ ⁸ A wi lɔbilɔ pe sí wi ye: «Muɔ ne sòngí lé muɔ bága puu weli kùlofɔli wī lé, bèri weli kàrigí wī lé?» A wi n'nè pe sómigɔ nè bien kpu?ɔ wi Ḥónigɔ kire kenme nē né wi sienre ní dè.

⁹ A Yusufu wi n'nè Ḥónigɔ káà Ḥóni, nè ki juu wi lɔbilɔ mé bèle né jo: «Ye- ki wéli, mi n'nè Ḥónigɔ káà Ḥóni, nè ki nyaa, cenge gè, né yege ní gè, né ḥɔgɔlɔ kie né nigbe ní gèle, a ke mieni pénì tuu nè cúbulo mi táanni.» ¹⁰ Bà wi yé ki juu nè kúɔ wi lɔbilɔ mé bèle a wi n'nè pénì ki juu wi tuu mé wè, a wi tuu wi fungo ki 'yè wi kúrugú a wi 'wi kàanri né jo: «Gáa Ḥónigɔ gī kire gè? Muɔ ne sòngí lé, mi né muɔ yàa ní wè o, né muɔ lɔbilɔ ní

ⁿ37.7 Wéli baa 42.6, 43.26, 44.14.

bèle o, weli bé pa tuu bè cúbulo lé, bé gbegele kén gèle muo táanni lé ?»¹¹ A ki 'kò yeja?a wi lóbiló mé bèle, Yusufu kòli mé gè. A wi tuu wi 'sienre dáà cò dè wi fungo nī gè.

Yusufu lóbiló pe 'wi cò nè pári.

¹² Bà wi lóbiló pe yé kénì ké bàá pe tuu sìnbaala né síkaala nà?a bèle, Sikemi^o ténime nī bè, ¹³ a Isirayeli 'ki juu Yusufu mé wè né jo: «Muo lóbiló piyè ké lē Sikemi mé, bàá yajuuro ná?a dè ? Kire nē, tí mi- muo tun baa pe mé.»

A Yusufu 'jo: «Mi 'ti lú?u.»

¹⁴ A wi tuu wi 'jo: «Te waa ma sa muo lóbiló wéli bèle a ki yē piyē baa gbènmine, né a ki yē yakaa wè yajuuro nē dè?, má pa ki juu mi mé.»

A wi 'Yusufu tun wè, a wi 'yè nè yiri Eburɔn jùlɔngɔ ti?e nī gè, nè sèni nò Sikemi ténime nī bè. ¹⁵ A sien wáà 'wi nyaa wi caa ne mári nyà?a nī gè, a sien wi 'wi yúgo: «Gáa ma caa ?»

¹⁶ A Yusufu wi 'jo: «Mi ne mi lóbiló caa bèle. Mi ne muo fiɛn wī, muo bé gbè ki juu m'mé lé, sé pe 'ké né yajuuro ní dè ?»

¹⁷ A sien 'wi jo: «Pe ní wè tīn ná?a gè?. Mi puu ne lúru pe mé, 'Yeri báan we- ké Dotan kà?a kòli mé.»^p

A Yusufu wi 'ké wi lóbiló kúrugú bèle nè sèni pe nyaa Dotan kà?a táanni gè. ¹⁸ Bà pe kénì wi nyaa wi báan li?i wè, sèni wi 'nò pe nē wè, a pe 'piye nyaa nè juu bè wi kpúu, ¹⁹ a pe 'juu né piye ní né jo: «?é ! Ɔ́ɔ́nido fólí wīi ne báan baa ! ²⁰ Píra ɣáà nī wè, lèle ni 'nò, yeri báan we- wi kpúu we cáan kàwi?i^q gáà ki kàa nī. We bé sa ki juu bé jo nyà?ayegɛ káà péni wi káa. Bà we bé ki nyaa a ki yē wi ɣóniyɔ yi bága fori yè.»

²¹ Bà Wurubeni 'ki sienre dáà lú?u dè, a wi sí ki yège bè Yusufu suw wè pe sòngibiire mé dè. A wi 'jo: «Weli sì yeli bè cò wi sīi nē wè? ! ²² Ye fǎga tíi we- sīsien wo gè? ! Ye- wi wáa kàwi?i gáà nī gè ná?a nyà?a nī gè, yé fǎga yeli kòli ta?a gè wi nē? !» Wi puu ne caa bè wi suw bè sa ken wi tuu mé wè.

²³ Bà Yusufu péni nò pe nē wè, a pe 'wi cò nè wi burugo fòri gè wi nē, wi burugbu?ɔ

^o37.12 Sikemi wi yé lílilí nè taa culolo togosiceri né Eburɔn kà?a ní gè.

^p37.17 Dotan kà?a ki yé n'ne lílilí fúu nè taa culolo togo félige né Sikemi ní wè.

^q37.20 Kàwi?i gáà wori pe 'nyu ná?a gè, ki yé puu sienne pe nē ki túgu bèri lu?ɔ kóri ki nī. Ki laame pi nē puu píelebe nè tóri ki nyuɔ nē gè.

cèngɛ gàa wi yé le gè, ²⁴ a pe 'wi líɛ nè wi wáa kàwi?i nī gè. Kàwi?i gáà ki yé puu wa?a, lu?ɔ̀ sì yé puu ki nī?.

²⁵ A pe 'ténì nɛ líi, né kénì yi?ɛ yègɛ gè nè wéli nè Simayira sienne nyaa bèle a pe 'ta?ala piye nē, né kón Galaadi ténime nī bè, né tugoro ní dè pe nyu?ɔ̀mɔ̀ɔ̀ nē bèle: né wusuna, né natukɔ̀li né nùdaanna sùnmo^r ti 'puu baa ti nī. Pe yé ti tugo nɛ waa Ezipiti* kùlo mé lè.

²⁶ A Zuda* sí kénì pe 'yɛ: «Gáa weli bé taa a weli 'weli cɔ̀ni kpúu wè, né wi kpúu wu?u làrigɛ gè ? ²⁷ Yeri báan, we- wi pári Simayira sienne mé bèle. Ye fàga tí we- kɔ̀li ta?a gè wi nē?, né ki cén weli cɔ̀ni wè, weli laayirinyeni wī.» A Zuda siinyenine pe 'wi sienne lú?u dè.

²⁸ Bà Madiyan kùlo ja?awaala^s pe puu nɛ tòrí bèle, a Yusufu lɔ̀bilɔ̀ pe 'wi píle nè yige kàwi?i nī gè né wi pári Simayira sienne mé bèle, walifiwe walikpegele togo,^t a peli 'wi suɔ̀ nè ké né wi ní Ezipiti kùlo mé lè.

²⁹ Bà Wurubeni kénì pen kàwi?i mé gè né pèni ki nyaa Yusufu wi ní wè baa kàwi?i nī gè?, a ki 'wi fungo wúɔ̀ gè a wi 'wi buruyo cɛnmine yè, ³⁰ né ké nè sèni wi cɔ̀niɔ̀ yúgo bèle né pe yɛ: «Nàgapunwɔ̀ wi ní wè baa? ! Gáa m'bé kpí?ile píra ñàà nī wè ?»

³¹ A Yusufu lɔ̀bilɔ̀ pe 'síkapenne láà kɔ̀ni, né Yusufu burugo líɛ gè nè le síkapenne ni sísien nī gè. ³² A pe 'ké né burugbu?ɔ̀ cèngɛ ní gè nè sèni ken pe tuu mé wè, né jo: «Ki n'gɛ gáa weli sèni nyaa gè. -Ki wéli a ki nyaa muɔ̀ jaa wi burugo kire gī.»

³³ A Yakuba ki 'cén, a wi falì nɛ nyeni né 'jo: «Mi jaa burugo kire gī ! ?é, kányi?ɛ nē, Yusufu ! Nyà?ayɛgɛ káà ki 'muɔ̀ fuguri fuguri nè muɔ̀ cɛnmine né káa lé !»

³⁴ A Yakuba wi 'wi buruyo píle yè nè cɛnmine funbienre nē dè, né gbànva?aga líɛ nè le wii nē nè ki puɔ̀ nè cò sènne nī gèle, níɛ nyeni nɛ sí nɛ wi jaa kùugo kpín?ini gè fúɔ̀ nè taa cenni?ɛyɛ. ³⁵ A wi jaala né wi pórilo ní bèle, a pe mienì pèni wi fiɛɛ nè fùrɔ̀, a wi 'cii. Wiì yéri ki nē?. A wi 'jo: «Ye- mi ya?a mi- mi jaa wi kùugo kpí?ile gè fúɔ̀ bè taa mi ba ké wi kúruku kusi?i* nī gè !» A tuufɔ̀li wi kò nɛ nyeni súuri wi jaa wu?u nē gè.

³⁶ A Madiyan kùlo sienne pe sèni Yusufu pári wè Ezipiti kùlo mé lè, Potifari mé, wire

^r37.25 Pe puu nɛ nùdaanna sùnmo yè bè *miiri*, pi yé puu logbenre sùnmo; pe puu nɛ pi tùugí bè kàa yige cérifurɔ̀gɔ̀ nī gè.

^s37.28 Simayira sienne báli pe puu nɛ kóngi Madiyan kùlo mé lè níɛ ja?a wáari wè. Míɛyɛ nyáà siin yè, siennumino peli 'pe ye mme gè, Simayira sienne né Madiyan sienne ní bèle.

^t37.28 Peli mé bèle, fa?a gè, sùkulolo nàgapunmino párilbri tire ti 'puu walifiwe walikpegele togo gèle.

ɲàà wi 'puu sienkpuɔwɔ wè, Ezipiti kùlofɔli Farawɔn* wi wélivɔlilo kàfɔli mé wè.

38

Tamari né Zuda sienre dī dàa dè

¹ A ki péni nyaa kire lèlè nī lè, a Zuda* 'wàli nè lá?a wi siinyenine nē bèle, nè sèni kò nàguɔ wáà ní ɲàa pe puu ne yeri Yira wè, Yira ɲàà wi yé kón Adulami kà?a mé gè.

² Nàguɔ wáà puu baa kire kà?a nī gè, ɲàa pe puu ne ye Suuwa wè; Kanaa wuu wi 'puu. A Zuda péni wi póri nyaa wè, a wi 'wi líe celiwe, nè wi nyógo sa?a nī. ³ A wi 'laala taa nè nàgabile sii, a Zuda 'pùɔ wi mí?e le gè ne wi yeri Eri. ⁴ A wi 'nè laala láà taa nè nàgabile sii, a pùɔ wi yàa 'wi mí?e le gè ne wi ye Wona. ⁵ A wi 'nè laala láà taa cígini nè nàgabile sii, a pùɔ wi yàa wi 'nè mí?e le gè ne wi ye Sela. Nè ki ya?a kire lèlè nī lè Zuda yé ké Kezivi kà?a mé gè.

⁶ Bà lèlè láà péni kúɔ wè, a Zuda 'celiwe líe nè ken wi jaapeliwe mé wè, ɲàa pe puu ne yeri Eri wè. Pe puu ne celiwe yeri wè Tamari. ⁷ Nè ki ya?a Eri wè, Zuda jaapeliwe wè, wi yé puu fungbengefɔli Yewe yi?e mé, a Yewe sí wi kpúu.

⁸ A Zuda sí ki juu Wona mé wè né wi ye: «Ma lagucɔ líe wè, muɔ luɔ cuɔ wè, majo bà ki yeli bè kpí?ile gè; ma pìile sii wi nē, kire ga buu muɔ luɔ wi mí?e ki fǎga tón?.»^u

⁹ Bà Wona cé ki cén pìile báli piyě ga puu wire wuulo bèle?, a wi gbéne jíin sa?a nī gè né lagucɔ ní wè, wi nē ki wo dàala nē. Wiì puu ne caa bè pìile sii lagucɔ nē wè? pe-puu wire luɔ wuulo. ¹⁰ Gàa wi puu ne kpín?ini gè ki yé pii Yewe yi?e mé, a Yewe sí wire míeni kpúu.

¹¹ A Zuda sí ki juu Tamari mé wè, lagucɔ wè, né jo: «Te waa ma sa kò laguca?a nē gè muɔ tuu kpáa mé gè, fúɔ bè taa mi jaa Sela wi ba lié.» Nè ki ya?a Zuda puu ne ki sòngí wi fungo nī gè, né jo: «Kìì yeli mi jaa Sela wi ba kùu cígini? bè wi lɔbilo tíele bèle.» A Tamari wi 'ké nè sèni kò wi tuu kpáa mé gè.

¹² Bà ki yé kénì mɔgo gè, a Zuda cuɔ wè Suuwa póri wè, a wi 'kùu. Bà Zuda 'kùugo kpí?ile gè né kúɔ gè, a wi 'ké Timina kà?a mé gè bé sa sienne wéli bèle, bàli pe puu ne wi sɔnbasiire né síkasiire kùnu dè. Wi nàgori ɲàà pe puu ne ye Yira wè, Adulami kà?a wuu wè, wire cé píne né wi ní. ¹³ A wàa péni ki juu Tamari mé né wi ye: «Muɔ labɔtuu

^u38.8 Kaliele náà ni 'nyu ná?a gè, lagucɔ líe wori nē dè, ki sienre tíi baa Misa fàn?a kajuudi?ele sebe nī wè (Fàn 25.5-10, né míeni Mat 22.23-33).

wi n'ɲe, wi 'waa Timina kà?a mé bè sa sɪnbasiire né sɪkasiire kùnu dè.»¹⁴ A Tamari wi 'wi laguca?a bururo fòri dè nè ténge, né fèni tí?e nè wi yi?e mígele gè, né ké nè sèni ténì Enayimi jíinme mé bè, baa Timina kà?a koligo nē gè. Ki nyaa Tamari wi yé ki cén Sela wi 'lie nè nò cetengeme; piyè sí wire ken wi mé wi- puu wi cuo?.

¹⁵ A Zuda pèni wi nyaa, nè jo dù?o nàjaacu wī, né ki cén wi yé wi yi?e mígele gè nè fèni ní wè. ¹⁶ A Zuda sí sɪ?ere nè kpɔni wi nē, bà wi 'puu koligo táanni gè, né jo: «-Mi ya?a mi ké né muo ní muo sa?a mé gè.» Nè ki ya?a wii cé ki cén wire jaa cuo wire wī?.

A celiwe wi sí wi ye: «Gáa muo bé ken m'mé a mi 'kò muo mé wè ?»

¹⁷ A wi 'jo: «M'bága mi sɪkadu?u sɪkayelile láà tórigo ná?a muo mé.»

A celiwe wi 'jo: «Ao. Muo bé gbè fie ya?a ná?a lé m'mé, fúo bè taa muo bà ni ken ?»

¹⁸ A Zuda sí jo: «Fie ɲí feluwe muo ne caa mi- ya?a ná?a ?»

A celiwe wi 'jo: «Sèmidinne náà nē muo mí?e ki yē sebege gè, né ni mà?ana ní lè, né kpògo gáà gī muo kɔli ní gè, ma tire ya?a ná?a m'mé.»

A Zuda wi 'ti ken wi mé, né jíin wi kúrugú, a celiwe wi 'laala taa.

¹⁹ A Tamari wi 'yè nè ké, nè sèni fèni sá?ala wè ɲàa wi yé mígele yi?e nē gè, né wi laguca?a burudo líe dè nè le.

²⁰ A Zuda wi kèni wi nàgori Yira tun wè, Adulami kà?a wuu wè, wi- sa sɪkayelile ken lè wi- sí wire yere suo dè celiwe mé wè, dàa wire cé ya?a baa wi mé dè ti- puu fie wè. Wii sèni celiwe nyaa wè baa?. ²¹ A wi sí nàguɔɔ yúgo bèle bàli pe 'puu baa ki ti?e nī gè, né jo: «Sé nàjaacu ɲáà wi yē, ɲàa wi 'puu ná?a ténuwe Enayimi koligo nē gè?»

A pe sí wi ye: «Weli sɪ fie nàjaacu cén ná?a ti?e gáà nī gè?.»

²² A Yira kɔli nè pen né pèni ki juu Zuda mé wè né jo: «Mii sèni wi nyaa baa?. Ki ti?e nàguɔɔ pe sí cèni jo dí peli sɪ nàjaacu cén baa kire ti?e nī gè?.»

²³ A Zuda sí jo: «Wi- kò baa né ti ní kɪe ! A kire 'laa, sienne pe bága de weli tí?e. Gii mi 'cén gè, mi nyèni muo tun sɪkayelile ní lè, muo sɪ sèni celiwe nyaa wè baa?»

²⁴ Yeye taanri kàdu?ume gè, a pe pèni ki juu Zuda mé né jo: «Tamari wè, muo jaa cuo wè, wi nyèni nàjaara kpí?ile, laala cèni yē baa wi nē.»

A Zuda sí jo: «Paa wi cò pe yige kà?a nī gè, pe- wi sórigo wiiwe !»

²⁵ Bà pe 'celiwe cò wè nè yige kpàn?ane gè, a wi 'sien tun wi- sa ki juu wire labɔtuu mé wè, «Yere dáà dī mi mé dáà dè, kire sien wire woli nī laala lè.» A wi 'nè jo pe- wi yúgo: «Ŋáa wori dī yere dáà dè: sèmidinne náà nē muo mí?e ki yē sebege gè, né mà?ana ní lè, né kpògo gáà ní gè ?»

²⁶ A Zuda 'wi yere wéli dè nè cén, a wi 'jo: «Celiwe ɲáà wi 'sín nè tóri mi tíime nē. Né ki

cén mi sì yéri ki nē nē wi ken mi jaa Sela mé wè?, bà mi yé ki juu kenme bì nē wè.» A pe 'wi ya?a, piyè n'è kapiile kpí?ile wi nē?. Zuda míeni sì n'è wi nyógo sa?a nī?.

²⁷ Bà celiwe wi siilele ni péni nò lè, a pe 'ki nyaa ñòrɔ ti 'puu, pìile bèle. ²⁸ Siilele nī lè, a wàa 'wi kɔli yige gè, a cesiijowo wi 'wi kɔli cò gè, né jèsiinyiewe puɔ wi kɔli nē gè, né jo: «Ŋàa wire wi 'yigi péliwe wè.» ²⁹ Nè sí ki ya?a, gàa ki péni kpí?ile gè, a puɔ wi kɔli nē kɔli nyógo gè, á siinwuu wire 'yiri. A cesiijowo wi 'jo: «Je muɔ sí koligo múgu gè wī !» A pe 'wi mí?e le gè Perezi' (ki kɔri wire wī: koligo múgu). ³⁰ Kire kàdu?ume a siinwuu wi 'yiri wire ñàà nē pe yé jèsiinyiewe puɔ wè. A pe 'wi mí?e le gè nē jo Zera (ki kɔri wire wī: nyìewɛ, kire ga laa, ñàa wi 'nyí?ene wè).

39

Yusufu wi 'kò sùkulowo Potifari kpáa nī gè Ezipiti kùlo nī lè

¹ Bà pe yé Yusufu* 'kòri wè nē ké Ezipiti* kùlo mé lè, á Potifari sèni wi suɔ wè, wire ñàà wi 'puu Ezipiti kùlo sienkpuɔwɔ wàà. Wi 'puu Ezipiti kùlofɔli Farawɔn* wi wélivɔlilɔ kàfɔli.^w Á wi 'Yusufu suɔ wè Simayira sienne mé bèle, peli bálì pe yé ké né wi ní Ezipiti kùlo mé lè. ² A ki péni nyaa Yewe yē né Yusufu ní wè, a kire ki 'ya?a wi kele ke mieni puu ne nyu?ɔ. A wi 'kò baa wi kàfɔli Potifari kpáa nī gè, Ezipiti kùlo wuu wè. ³ A Potifari kénì ki nyaa Yewe yē né Yusufu ní wè, á wi kele ke mieni ní ne nyu?ɔ gèle, gàli wi puu ne kpín?ini gèle. ⁴ Bà ki 'kpí?ile a wi sí t̀ni nē kpu?ɔrɔ taa Potifari mé wè, a wi 'wi sì?ere nē kpɔni wìi nē, a wi kò ne wi sa?a kele ke mieni kàrigí né wi lɔri ní dè. ⁵ Bà Potifari wi 'Yusufu téngɛ wè wi sa?a nyùgo nē gè né wi kpí?ile wi kɔli yere ti mieni kàrigɛfɔli wè, a Yewe 'wi kajèngɛ ta?a gè Potifari sa?a nē gè, Ezipiti kùlo wuu wè, Yusufu kenme nē. Wi kajèngɛ ki yé puu wi yere nē dè d̀a wi puu ne ta?a dè, sa?a wori dè né si?i wori ní dè. ⁶ A Potifari wi sí wi yere ti mieni ya?a Yusufu kiyɛ nī yè; wire sì n'è puu ne yafien ci?ige?, nē yiri wi siliire tire yákuɔ nī?.

Yusufu né wi kàfɔli cuɔ sienre dī d̀a dè

Yusufu wi yé sí t̀ni nē puu cènwe cetinne nē lè, wi yi?e míeni ki 'puu cèngɛ.

⁷ Bà lèlè láà péni kúɔ wè, á ki péni nyaa cenge káà, a Yusufu kàfɔli cuɔ wi 'wi wéli nē

^v38.29 Perezi ñàà wi yé puu Dawuda né Zezi tuuli?e káà.

^w39.1 Farawɔn mí?e ki yé puu kɔrigɔ kùlofɔlilɔ mé bèle, Ezipiti kùlo nī lè. A kùlofɔli ñfi gbéne t́ni f̀n?a nē gè, pe nē ki le wi nē. Farawɔn wáà yé ḱini nē t́ni f̀n?a nē gè Birayima* lèlè nī lè. Wéli baa 12.15.

ci?ige né kénì Yusufu ye wè: «Síne né mi ní !»

⁸ A wi 'cí né ki juu wi kàfòli cuo mé wè, né wi ye: «Mi kàfòli wi nyénì wi sa?a kele ke mieni le mi kòli nī, wi nyénì téngé mi nē; wi ní wè yakaa ci?ige sa?a nī gè?. ⁹ Wire tíime fàn?a kù kpu?o sa?a nī gè mi wu?u nē gè?, wìl cí yafien nē m'mé? -- ka laa muo nigbe bè?, né ki cén muo yē wi cuo. Gáa nē m'bé ba kapiigbu?o gáa kpí?ile gè Kulocelie nē wè ?» ¹⁰ Cenge ó cenge, celiwe nìe sienre dáà nyu dè Yusufu mé, Yusufu nē cí, wi ně ce ti lú?u wi mé?, wi míeni ně fòli ki nē bè síne né celiwe ní wè?, né míeni bé puu né wi ní ti?e nugo nī?.

¹¹ A ki pénì nyaa cenge káà, bà Yusufu 'jíin sa?a nī gè bè wi baara kúo dè, baakuwo wáa sì yé sí puu baa sa?a nī gè?. ¹² A celiwe wi 'Yusufu cò burugo nē gè, né jo: «Síne né mi ní !» A Yusufu wi 'fè nē yiri kpàn?ane, né burugo ya?a gè wi mé kòli nī gè. ¹³ Bà celiwe wi kénì ki nyaa Yusufu 'fè nē yiri kpàn?ane gè né burugo ya?a gè wire mé kòli nī gè, ¹⁴ a wi 'yékpòli wáa lè nē wi baakuwo yeri bèle, né pe ye: «Cáa ! Je mi pòli wi 'Eburu nàguo sùkulowo líe wè nē pen wi- ba weli tí?e wī. Wi 'jíin mi kúru gu bè ba tuu mi nē, a mi 'yékpòli wáa lè ! ¹⁵ Bà wi kénì ki nyaa a mi 'yékpòli yège lè mme gè, a wi 'fè nē yiri kpàn?ane né wi burugo ya?a gè mi táanni.»

¹⁶ A celiwe wi 'burugo téngé gè wìl táanni ne wi pòli siri wè. ¹⁷ Bà wi kénì pen wè, a wi 'siennuro juu dè nē tìe wi nē né jo: «Eburulo* sùkulonaguo njáà ní muo 'pen wè, wi pénì jíin mi kúru gu sa?a nī gè nē jo wire bé tuu mi nē bè fiere wáa mi nē. ¹⁸ Bà mi kénì yékpòli wáa lè, a wi 'wi burugo ya?a gè mi táanni né fè nē yiri kpàn?ane.»

¹⁹ Bà Yusufu kàfòli wi 'sienre dáà lú?u dè mme gè, dīi wi cuo wi yé juu dè né jo, «ki n'ge gáa muo sùkulowo wi yé jo kpí?ile mi nē gè,» a wi 'fungo ki yè kpu?o. ²⁰ A wi 'Yusufu cò wè nē sèni le kasuu nī, sa?a gáa nī kùlofòli wi cí ne wi kasuupiile nii bèle. A Yusufu wi 'kò baa kasuu nī wè. ²¹ A ki pénì nyaa, kire ti?e míeni nī gè, Yewe 'puu né wi ní. A wi 'kacèngé kpí?ile Yusufu mé wè, a Yewe 'ki ya?a a Yusufu sí kpu?o taa kasuusa?a kàfòli mé wè. ²² A kasuusa?a kàfòli wi 'kasuulebile pe mieni ya?a Yusufu kòli nī gè. A yege ó yege 'kpí?ile kasuu nī wè, wire wi puu ne ki kele cuonri gèle.

²³ Kàsuusa?a kàfòli wìl cé n'ne puu ne yakaa ci?ige?, né ki cén wi yé kele ke mieni ya?a Yusufu kòli nī. Bà Yewe yé puu né Yusufu ní wè, a wi yé kòli le kaala ó kaala nī, Yewe nē ki kaala nyuo lè.

Yusufu wi 'sienkpolilo siin ñóniyò kòri juu wè pe mé

¹ Kele gáli kàdu?umε gè, a ki péni nyaa cenge káà, Farawon* sienkpolilo páli siin, yagbuckenmine kàfòli wè né búrukpuonno kàfòli ní wè, a peli 'Ezipiti kùlofòli wi kanabienne kpí?ile. ² A Farawon wi fungo ki 'yè kpu?ò sienkpolilo bálì siin kúru gu bèle, yagbuckenmine kàfòli wè, né búrukpuonno kàfòli ní wè. ³ A wi 'pe cò nè le kasuu nī wè, kasuu ñàà wi 'puu kùlofòli wélivòlilò kàfòli sa?a nī gè, ti?ε gí nī Yusufu* yé puu gè. ⁴ A kùlofòli wélivòlilò kàfòli wi 'Yusufu nyíene nè kòn wi de baara peli bálì siin mé bèle. A pe 'lèlè láà kú ba kasuu nī wè.

⁵ Cenge káà pìlige nī, a ñóniyò 'tuu pe nē, Farawon yagbuckenmine kàfòli wè né búrukpuonno kàfòli ní wè, pe siin bèle baa kasuu nī wè, wàa né wi ñónigò, wàa né wi ñónigò ki kòri ní wè. ⁶ Bà Yusufu péni pe nyaa sínbinime táanni bè, a wi 'ki nyaa pe mieni laame pi yé pien pe nī. ⁷ A wi sí sienkpolilo bálì siin yúgo bèle, bali pe 'puu Farawon baakuòò bèle né ní kasuu nī wè né Yusufu ní wè, wi kàfòli sa?a nī gè, né pe ye: «Gáa nē yeli laame pi 'pien yeli nī pàngε gè mme gè?»

⁸ A pe 'Yusufu ye wè: «Ñóniyò yi 'tuu weli sienne siin nē bèle, sien sí wè ná?a bè yi kòri juu wè weli mé?.»

A Yusufu wi sí pe ye: «Kulocelie mé bà ki yē lé, bè ñóniyò kòri tiε wè lē? Ye- yi juu ye tiε mi nē, mi ne yeli fien wī.»

⁹ A yagbuckenmine kàfòli wi 'wi ñónigò juu gè nè tiε Yusufu nē wè, né jo: «Mi ñónigò nī gè mi nyénì erezεn* fétirige nyaa, ¹⁰ a fétirige ki fali nè fiin nè yè nè lèye taanri yige nè mígele nè fíen, né fali ne pìgele sengi kàtoyò kàtoyò, a erezεn pìire ti fali nè nyíenige. ¹¹ A mi 'ki nyaa Farawon yagbuòò, nàa nī nējogo gè, ni 'puu mi kòli nī gè, á mi ne erezεn yasεre cògí dè ne ti yùbú ne nī nējogo nī gè, ne kan?a Farawon mé wè.»

¹² A Yusufu sí wi ye: «Ñónigò ki kòri wire wī ñàa wè: lèye taanri yè, kire yē cenye taanri yī. ¹³ Ná?a né cenye taanri, Farawon wi bé muò yige kasuu nī wè, bé ní muò baara ken dè muò mé yagbuckenmine wori dè, muò bé ní de nējogo kan?a gè wi mé wiri gbun bè fa?a tíεle gè. ¹⁴ Mi sí ne muò náari, a muò kénì yiri á muò kele ke 'nyuò gèle, ma sòngi ma taa né mi ní, ma nyuò mi nē ma mi wori juu dè ma tiε Farawon nē wè, kire ga buu wi- mi yige kasuu ñàà nī wè. ¹⁵ Né ki cén, pe 'mi cò nè kòn Eburulo* kùlo mé lè nè pen né mi ní ná?a gè; mi sì yafien kpí?ile ná?a gè míeni?, á pe 'mi cò nè tón kasuu ñàà nī wè.»

¹⁶ Bà búrukpuonno kàfòli wi tire lú?u dè, á wi 'ki nyaa a Yusufu 'ñónigò ki sienre juu dè

tàanra dè, a wi 'Yusufu ye wè: «Mi míeni nyéni ḡóniḡo káà ḡóni, a mi 'ki nyaa daanya taanri 'puu tugoyo mi nyùgo nī gè né yakaara ní dè. ¹⁷ Dan?a ḡî ki 'puu naame gè, kire ki 'puu né búrufeliye ní yè nyàa yi yé Farawɔn déni wè, a búrukpuɔnwɔ wi 'wi kpí?ile kùlofɔli mé wè. Bà ti yé puu baa tugoro mi nyùgo nē gè, á sínjapigele ke péni ti jóri baa dan?a nī gè.»

¹⁸ A Yusufu sí wi ye: «Ḥḡóniḡo ki kɔri wire wī ḡàa wè: daanya taanri yè, yire yē cènye taanri. ¹⁹ A cènye taanri péni kúo yè, kùlofɔli wi bé muɔ yige kasuu nī wè bè muɔ nyùgo ceri gè, bé muɔ súu bè nɔri tiige nē kpàn?ane gè. Kire ti?e nī gè dibare ti bé ba muɔ céri júo dè bè lá?a kácere nē dè.»

²⁰ Bà sí ki 'kpí?ile, cènye taanri kàdu?ume gè, bà kùlofɔli wi siijenge ki 'nò gè, a wi 'pùrɔɔ kpí?ile né wi baakuɔɔ pe mìeni ní. Á wi 'sienkpolilo siin báli yige bèle kasuu nī wè, yagbuɔkenmine kàfɔli wè né búrukpuɔnnɔ kàfɔli ní wè, né pe téngɛ wi baakuɔɔ sun?ɔmɔ ní bè. ²¹ A wi 'yagbuɔkenmine kàfɔli wi baara ken dè wi mé, wi ní de nējogo kan?a gè kùlofɔli mé wè wiri gbun, ²² né sí búrukpuɔnnɔ kàfɔli wire puɔ nè tùɔn tiige nē gè bà Yusufu cé ki juu kenme bí nē bè. ²³ Kele gáli ke mìeni kàdu?ume gè, yagbuɔkenmine kàfɔli wi sòngi nè taa né Yusufu ní wè?, bà Yusufu cé ki juu wi mé kenme bí nē wè, a wi 'fi?e né Yusufu ní péwu !

41

Yusufu wi 'Farawɔn ḡóniḡo kɔri juu wè wi mé

¹ Yi?ele siin kàdu?ume gè, cenge káà pìlige nī, a ḡóniḡo 'tuu Farawɔn* nē wè, a wi 'ki nyaa wire yé puu yériwe Niili cá?a ḡògogo nē gè. ² A wi 'ki nyaa, nēnuuminɔ kɔlisiin, nyàa yi 'puu cènye céri nē dè né ní kpoliyo yè, a yi 'yiri lakoligo nī gè ne vaaɔ káa wè. ³ A cèri ga sì?ere, a wi 'n'è ki nyaa nēnuuminɔ kɔlisiin páli 'yiri nè ta?a nyi nē yè Niili cá?a nī gè, nyàa yi 'puu sìpiiboyo yè né ní wa?aya yè, a yi 'yiri nè yéri kpoliyo táanni yè Niili cá?a ḡògogo nē gè. ⁴ A nēnuuwa?aya sìpiiboyo yi 'nēnuukpoliyo cò yè nè júo. A Farawɔn wi 'yè ḡónimɔ nē bè.

⁵ A wi 'n'è suɔ nè ḡóni, a ḡóniḡo káà 'n'è tuu wi nē. A wi 'ki nyaa, yaliikeniyè kɔlisiin 'puu gbóyo tìrige nigbe nē; yi 'puu cènye né pìime ní. ⁶ A cèri ga sì?ere, a wi 'ki nyaa yaliikenywa?aya nyàa nī waamakulo káfalige ki yé cùru gè, a yire míeni gbó tìrinugo nē gè. ⁷ A yaliikenywa?aya yi 'yaliikenicènye cò yè nè júo.

A Farawɔn wi 'yè ḡónimɔ nē bè, a wi 'ki nyaa ḡóniḡo nē wire yé puu.

⁸ Bà kp̄ienme pi 'tuu bè, a wi fungo ki 'nya?ami, a wi 'wi sàndobilo yeri bèle né wi kacénmine ní bèle, Ezipiti* kùlo wuulo bèle, nè p̄n̄ni ḡóniyɔ juu yè nè t̄ie pe n̄ē. Pe wàa s̄i jáa nè ḡóniyɔ yi k̄ori cén wè né yi juu wi mé?.

⁹ Kire ti?e n̄i gè, a yagbuɔkenmine kàf̄oli wi fali nè juu né Farawɔn ní wè né jo: «Mi kàf̄oli, mi nyén̄ni s̄ɔngi nè taa né mi p̄unnidi?e ní gè. ¹⁰ Cenge káà, Farawɔn wi 'fungo ki yé yè wi baakuɔlo kúrugu bèle. A wi 'weli cò nè t̄ɔn kasuu n̄i, kasuu ḡáà wi 'puu baa kùlof̄oli wéliv̄olilo kàf̄oli sa?a n̄i gè, mi né búrukpuɔnno kàf̄oli ní wè. ¹¹ A ḡóniyɔ 'tuu weli siin n̄ē bèle p̄ilinugo n̄i, sien ó sien né wi ḡónigo ki k̄ori ní wè. ¹² Nàgapunwɔ wáa puu baa né weli ní, Eburulo* wuu wi yé puu, kùlof̄oli wéliv̄olilo kàf̄oli wi sùkulowo wi 'puu. A weli 'weli ḡóniyɔ juu yè nè t̄ie wi n̄ē, a wi 'yi k̄ori juu wè weli mé. ¹³ A kele ke m̄ieni p̄n̄ni kp̄í?ile nè yeli né gàa ní wi yé juu gè, a Farawɔn wi koli nè mi baara ken dè mi mé, né búrukpuɔnno kàf̄oli puɔ wè nè t̄uɔn tiige n̄ē.»

¹⁴ A Farawɔn wi fali nè sienne tun, a pe 'f̄è nè s̄n̄ni Yusufu* yige wè kasuu n̄i wè. A pe 'wi nyùgo k̄uni gè né bá?ajuɔ ní wè, né buruv̄onyɔ le wi n̄ē, a wi 'j̄iin Farawɔn kp̄áa n̄i gè.

¹⁵ A Farawɔn wi 'Yusufu ye wè: «Mi 'ḡónigo ḡóni; sien s̄i jáa nè ki k̄ori juu wè mi mé?. A pe sí muɔ wori juu dè m'mé: pe 'jo a muɔ 'taa nè ḡónigo lú?u gè, muɔ n̄ē ki k̄ori juu wè sien mé wè.»

¹⁶ A Yusufu sí fali nè Farawɔn ye wè: «A Kuloceliè bà wè?, ḡáa wi bé gbè jáa bè ḡónigo ki k̄ori s̄ómigo wè bè juu Farawɔn mé wè ? Mi yē ḡíi ?»

¹⁷ A Farawɔn wi 'ki juu Yusufu mé wè né wi ye: «Mi ḡónigo n̄i gè, a mi 'ki nyaa mi 'puu yériwe Niili cá?a gògogo n̄ē gè. ¹⁸ A mi 'ki nyaa, n̄enuuminɔ k̄olisiin, nyàa yi 'puu c̄enye c̄eri n̄ē dè né ní kp̄oliyo yè, a yi 'yiri lakoligo n̄i gè ne v̄aaluɔ káa wè. ¹⁹ A mi ga w̄eli, nè ki nyaa n̄enuuminɔ k̄olisiin p̄àl̄i 'yiri nè ta?a nyii n̄ē yè, nyàa yi 'puu s̄ipiiboyo yè né ní wa?aya yè. Mi fie t̄oni nè yi felige nyaa ná?a Ezipiti kùlo n̄i lè?. ²⁰ Á n̄enuuwa?aya nyàa yi 'puu s̄ipiiboyo yè, yi 'n̄enuukp̄oliyo k̄olisiin péliye cò yè nè júɔ. ²¹ Bà yi 'yi cò nè júɔ yè, sien s̄i c̄i gbè ki cén yi c̄n̄i yakaa júɔ w̄i?, né ki cén yi s̄ipiime p̄ii yé lá?a yi n̄ē?. Kire l̄èl̄e n̄i lè, a mi 'yè ḡónimɔ n̄ē bè. ²² A mi n̄'nè suɔ nè ḡóni, a mi 'ki nyaa, yaliikeniye k̄olisiin 'puu gbóyo t̄irige nigbe n̄ē; yi 'puu c̄enye né p̄iime ní. ²³ A c̄eri ga s̄i?ere, a mi 'ki nyaa, yaliikeniwa?aya nyàa n̄i p̄iime s̄i puu yè?, né ní nyàa waamakulo káfalige yé c̄uru gè, a yire m̄ieni 'gbó t̄irinugo n̄ē gè. ²⁴ A yaliikeniwa?aya yi 'yaliikenic̄enye cò yè nè júɔ. A mi 'ḡóniyɔ nyàa sienre juu dè nè t̄ie mi sàndobilo n̄ē bèle. Pe wàa s̄i jáa nè yi k̄ori cén wè nè juu mi mé?.»

²⁵ A Yusufu 'ki juu Farawɔn mé wè né jo: «Ŋóniyɔ nyáà siin Farawɔn wi 'ɲóni yè, yi kɔri wiɪ nuwɔ. Kuloceliɛ wi nyénì ki tìe Farawɔn nē wè gàa wire je kpíʔile gè.

²⁶ Nènuucenyɛ kɔlisiin yè, kire yē yiʔele kɔlisiin gīele, né yaliikenicènyɛ kɔlisiin ní yè, kire yē yiʔele kɔlisiin gīele. Kire nē ɲónigɔ kiɪ nigbe; ki kɔri wiɪ nuwɔ. ²⁷ Kire nē nènuuwaʔaya nyáà yi 'pii yè, nyàa yi cé yiri nè taʔa péliye nē yè, kire yē yiʔele kɔlisiin gīele, né yaliikenipiiye nyáà yi pìime fùn bè né nyàa waamakulo káfalige yé cùru gè, kire jo fungo bé tuu kùlo nē lè yiʔele kɔlisiin. ²⁸ Kire sí mi puu ne nyu muɔ mé, mi kàfɔli: Kuloceliɛ nyénì ki tìe muɔ nē gàa wire je kpíʔile gè. ²⁹ Ki n'ge, yiʔele kɔlisiin sunʔɔmɔ ní bè yaliire ti bé sómigɔ nyuɔ Ezipiti kùlo ni mieni nī. ³⁰ A kire yiʔele gáli ke péni tóri gèle, fungo ki bé tuu kùlo nē lè yiʔele kɔlisiin fúɔ Ezipiti sienne pe bé fiʔe né yiʔele kɔlisiin gíli ní gèle, gáli nī yaliire ti yé nyuɔ dè, né ki cén fungo ki bé cúʔɔmɔ kpíʔile kùlo nī lè. ³¹ Nè sí ki taa sien sí ní ce ki cén yaliiniʔere káni nè puu bile kùlo nī lèʔ, bà fungo gáà ki bé kpúʔɔ gè yiʔele gáli nī gèle. ³² Farawɔn, bà muɔ 'ɲóniyɔ nyáà ɲóni yè nè taʔala tɔliyɔ siin yè, kire ki 'tìe Kuloceliɛ nyénì yéri ki nē, wi bé ki kpíʔile fáari wī.

³³ Píra ɲáà nī wè, Farawɔn, ki yeli ma sien yige, ɲàa wi 'cìlige wè né kaala cén, bé wi téngɛ Ezipiti kùlo ni nyùgo nē gè. ³⁴ Má ní yiɛginine páli nyíene ma kòn kùlo nī lè, bàli bìele pe béri yaliire tíla dè gbuʔulo gbuʔulo gèle, béri kogunɔgunɔwuʔulo láʔala gèle, Ezipiti kùlo ni mieni nī lè, yiʔele kɔlisiin gáli sunʔɔmɔ ní yaliire ti bé nyuɔ dè. ³⁵ Pe-yaliire gbuʔulo dè pe màʔa, yiʔele kɔlisiin gáli nī gèle bà yaliire ti bé nyuɔ dè, bè téngɛ kàaya nī yè bè màʔa kùlofɔli wi fànʔa láara gè. ³⁶ Kire yaliivalidengere dáà dè, tire ti bé ba puu yaliire dè, yiʔele kɔlisiin gáli nī gèle fungo lèlè nī lè, Ezipiti kùlo nī lè. Kire sí ki bé kùlo sienne suɔ bèle fungo mé gè, piyě kùu?»

Farawɔn wi 'Yusufu téngɛ kùlo ni yiʔe mé gè.

³⁷ A sienre dáà ti 'Farawɔn déni wè, né wi sienkpolilo ní bèle, ³⁸ a Farawɔn wi 'ki juu wi sienkpolilo mé bèle, né pe ye: «Weli bé ní gbè nàguɔ wáà taa lé bè ɲàa tíele wè, né Kuloceliɛ Pìle ní lè wi nī ?»

³⁹ A Farawɔn wi 'ki juu Yusufu mé wè né jo: «Bà Kuloceliɛ wi 'kele gáli tìe gèle muɔ nē gèle, sien ní wè bile ɲàa wi bé cìlige bè muɔ kúɔ bé ní kaala cén bè muɔ tíele wè?»

⁴⁰ Muɔ ma bé kò mi saʔa ki nyùgo nē gè, mi kùlo sienne pe mieni béri lúru muɔ mé. Mi kùlofɔlilɔ kácunʔɔ kire yákuɔ ki bé mi kpúʔɔ muɔ nē.» ⁴¹ A Farawɔn wi 'n'è ki juu Yusufu mé wè né jo: «Ki n'ge, pànge gè mi nyénì muɔ téngɛ Ezipiti kùlo ni nyùgo nē gè.»

⁴² A Farawɔn wi 'wi fànʔafɔlilo kɔli fiʔiwe^x yige wè nè le Yusufu kɔli nē gè, né burujènye yàà le wi nē, né tie sèmidinne le wi nē yétiige nī gè. ⁴³ A kùlofɔli wi 'wi líe nè tárige sunʔɔ wotori wáà nē, ɲàa wi 'puu kùlofɔli wi taʔara wuu wè, á kàsenivebile pe 'kíni wi yiʔe mé, níe yékpuʔulo wáari gèle né jo: «Ye- káguro cáan dè ! Ye- káguro cáan dè !» Bà ki 'kpíʔile kire kenme nē, a Farawɔn wi 'Yusufu téngɛ kùlo ni nyùgo nē gè.

⁴⁴ A Farawɔn wi 'Yusufu ye wè: «Mi wī Farawɔn wè, sien sī ga tí wi kɔli yègɛ gè kire ga laa bè wi yedaala kònʔ a muɔ sì fɔli kaala nī nē lèʔ, Ezipiti kùlo ni mieni nī.» ⁴⁵ A Farawɔn wi 'míʔe káà le Yusufu nē wè nè wi ye Safinati-Paneya.^y A wi 'celiwe wáà ken wi mé, pe 'celiwe wi míʔe ye gè Asenati. Wi yé puu Poti-Fera póri, Poti-Fera ɲáà wi 'puu kacuɔnrɪwɔ, ɔni kàʔa nī gè.^z A Yusufu 'ké nè sèni Ezipiti kùlo nyaari lè nè wéli. ⁴⁶ Yusufu yé yiʔele togo né kpɔrigɔ taa lèlè líi nī wi 'fànʔa líe gè Ezipiti kùlo nī lè. A wi 'yiri kùlofɔli wi kpáa nī gè nè sèni Ezipiti kùlo ni mieni nyaari nè màʔa.

⁴⁷ Yiʔele kɔlisiin gáli sunʔɔmɔ nī bè bà yaliire ti yé sómigɔ nè nyuɔ dè, ⁴⁸ a Yusufu 'yaliwalidengere gbuʔulo dè tìi nē nè téngɛ Ezipiti kùlo nī lè, yiʔele kɔlisiin gáli sunʔɔmɔ nī bè. A wi 'ki juu sienne mé bèle né jo pe- kàʔa ó kàʔa ténime yaliire líe dè pe- téngɛ kàaya nī yè, gbuʔulo gbuʔulo. ⁴⁹ A pe 'yaliire líe dè nè téngɛ. Yaliire ti yé tɔni nè niʔe, bè kuʔɔjii gògoyo dàrimiʔe tíele gè. Bà yaliire ti yé niʔe nè tóri dè, piyè cé n'è puu ne ti tóri cíginiʔ.

⁵⁰ Sèni fungo yiʔele ke 'nò gèle, a Asenati, Poti-Fera póri wè, a wi 'nàgabigele siin sii Yusufu mé wè. Poti-Fera wire wi 'puu ɔni kàʔa kacuɔnrɪwɔ wè. ⁵¹ A Yusufu wi 'pìpeliwe wi míʔe le gè ne wi ye Manase (ki kɔri wire wī: ɲàa wi 'ki yaʔa a mi 'fiʔe wè), né ki cén gii wi yé je juu gè, kire gī: «Kuloceliɛ wire wi 'tí a mi kénì fiʔe né mi wuʔɔgɔ ní gè, né mi siivɔlilo ní bèle.» ⁵² A wi 'siinwuu wi míʔe le gè ne wi ye Eferayimi (ki kɔri wire wī: siime), né ki cén gaa wi yé je juu gè, kire gī: «Kuloceliɛ nyénì pìsiʔi ténì gè mi nē, kùlo náà nī mi 'wuʔɔ lè.»

⁵³ A yiʔele kɔlisiin gáli nī yaliire ti yé nyuɔ dè Ezipiti kùlo nī lè, a ke péni tóri. ⁵⁴ A funduuro yiʔele kɔlisiin ke 'séli, nè yeli né Yusufu sienre ní dè dāa wi yé juu dè. Fungo ki yé tuu tiere ti mieni nī, nè sí ki yaʔa Ezipiti kùlo nī lè, yaliire 'puu baa. ⁵⁵ Bà fungo ki kénì Ezipiti kùlo sienne taa bèle, a pe sèni yékpuʔulo wáari gèle Farawɔn nē wè níe

^x41.42 Fiʔiwe ɲáà wire ní Farawɔn puu ne fie tari wè kaliweye nē yè.

^y41.45 Míʔe gáà ki kɔri wii cénʔ, gii sí ki caa bè juu gè, ki kɔri wi bé ba puu «sii.»

^z41.45 Kacuɔnrɪlo pe yé puu sienne páli, bàli ní sienne pe puu ne tɔrí bèle Ezipiti kùlo nī lè.

yaliire náari dè. A Farawɔn wi 'pe ye: «Yeri waa Yusufu kúruḡu. A wi 'gìi juu, ye- kire kpí?ile.»

⁵⁶ Bà fungo ki yé kèni kpú?ɔ dàala nē lè, a Yusufu 'yaliire téngediye múgu yè níe yaliire yigi dè ne pári Ezipiti sienne mé bèle, né ki cén fungo ki puu ne serigi ne waa Ezipiti kùlo nī lè. ⁵⁷ A sienne pe mieni kò ne kóngi kùlogolo kálì nī ne báan ne yaliire suu dè Yusufu mé baa Ezipiti kùlo nī lè, né ki cén fungo ki yé tōni nè serige tiere ti mieni nī.

42

Yusufu lɔbilo pe 'ké Ezipiti kùlo mé lè nè sèni yaliire suɔ dè

¹ Bà Yakuba* yé 'ki lú?u dí yaliire 'puu baa Ezipiti* kùlo nī lè, a wi 'ki juu wi jaala mé bèle né pe ye: «Gáa nē yeli 'téni bile ne yìye wéli mme gè ? ² Mi sì ki lú?u lé dí yaliire yē baa Ezipiti kùlo mé lè lé!? Yeri waa ye sa tàa suɔ baa kìe ! Kire ga buu we- kò sì nē, we fāga kùu?.»

³ A Yusufu* lɔbilo kie pàli 'yè nè ké bàá yaliire suɔ dè Ezipiti kùlo mé lè. ⁴ Benzame wire wè, Yusufu cōni wè, Yakuba sì yé yéri ki nē a wi- ké né pe ní?, ki nyaa wi yé ki sòngi nè jo, kapiile sì yeli bága sa wi taa?. ⁵ A Isirayeli* jaala pe 'ké nè sèni nò Ezipiti kùlo nē lè bàá yaliire suɔ dè né sienne pàli ní, bàli pe puu ne waa baa bèle, né ki cén fungo ki yé tuu tiere ti mieni nī Kanaa kùlo nī lè.

⁶ Yusufu wi 'puu kùlo ni nyùgo nē gè. Wire wi puu ne yaliire pári dè kùlo ni sienne pe mieni mé. A Yusufu lɔbilo pe 'pen nè pèni tuu nè yieye cúbulo yè dàala nē lè Yusufu táanni wè. ⁷ Bà Yusufu wi 'wi lɔbilo nyaa bèle, a wi fali nè pe cén. Wiì fōli nè wiì tìe pe nē?, a wi 'siengbenre juu pe mé né pe yúgo: «Yeli 'kón sé ?»

A pe 'wi ye: «Weli 'kón Kanaa kùlo mé bè ba yaliire suɔ bàá téngɛ.»

⁸ Yusufu wi yé sí wi lɔbilo cén bèle; peli bèle, piyè cé n'è wi cén cígini?. ⁹ A wi 'sòngi nè taa né ḡóniyɔ ní yè, nyàa wi yé kpí?ile wi lɔbilo kòli mé gè. A wi 'pe ye: «Yeli yē káfinerɛfɔlilɔ ! Yeli 'pen bè ba weli kùlo ci?ige lè bè wéli wī, bè ni fa?adiye cén yè bé sí ga ba tuu weli nē.» ¹⁰ A Yusufu lɔbilo pe 'jo: «?é?e, weli kàfɔli ! Muɔ baakuɔɔ pe 'pen bè ba yaliire suɔ wī, tire yákuɔ dī. ¹¹ Tuufɔnuwɔ jaala biéle weli bèle. Weli yē siensinminɛ; káfinerɛfɔlilɔ bà weli bèle? !»

¹² A Yusufu 'jo: «Yeli 'fine wī ! Yeli 'pen bè ba kùlo ni fa?adiye wéli yè wī !»

¹³ Á pe sí n'è wi ye: «Weli bèle, muɔ baakuɔɔ bèle, weli yé puu sienne kie né siin,

tuufɔnuwɔ jaala, Kanaa kùlo mé lè. Weli cɔni senwe wè, wi 'kò baa né weli tuu ní wè, á wàa nigbe sɪ wè baa?.»

¹⁴ A Yusufu wi sí jo: «Tire sí mi 'juu nè kúɔ dè né jo, yeli yē káfinerɛfɔlilɔ wī ! ¹⁵ Kenme báa pire nē m'bé yeli si?ε wéli a ki yē kányi?ε yeli 'juu gè. Farawɔn* wi mí?ε nē gè, m'bé ki kàli yeli mé, yeli sǐ ga tíi yiri kùlo nī lè?, ka laa yeli cɔni senwe wìl pen?. ¹⁶ Ye-wàa tun wi- sa yeli cɔni senwe kóri wè de báan; yeli senmine bèle, yeli bé kò kasuu nī wè. Bà m'bé ki cén a ki yē kányi?ε gī, gàa yeli 'juu gè. A ki sí nyaa yeli 'fine wī, m'bé ki cén, ki bé nyaa, Farawɔn wi mí?ε nē gè, yeli yē káfinerɛfɔlilɔ wī.»

¹⁷ A wi 'pe cò nè le kasuu nī wè cɛnye taanri. ¹⁸ Cɛndaanriwu?u nē gè, a Yusufu wi 'pe ye: «Mi yē sien wáa ñàa wi 'fi?é Kuloceliε nē wè. Ye- ki kpí?ile gàa m'bé juu yeli mé gè, bà yeli bé kò sɪ nē. ¹⁹ A ki yē yeli yē siensinmine bèle, ye- wàa nigbe ya?a ná?a kasuu nī wè. Yeli senmine bèle, yeri waa né yaliire ní dè ye sa ken yeli wuulo mé bèle, bàli nē fungo ki yē gè. ²⁰ Yeri báan né yeli cɔni senwe ní wè. Bà m'bé ki cén yeli nyénì kányi?ε juu; yeli sǐ kùu?.» A pe 'ki kpí?ile gàa Yusufu wi 'juu gè.

²¹ A pe fali nè ki nyu pìye mé né jo: «Kányi?ε nē, weli tɔni nè kapiile kpí?ile weli cɔni Yusufu nē wè. Né ki cén weli nyénì wi wu?ɔgɔ nyaa gè, lèlè líi nī wi puu nε weli fien né jo we- nyinime taa wire nē wè, weli sɪ lú?u wi mé?. Kire kenme nē wu?ɔgɔ gáa ki 'nò weli nē.»

²² A Wurubeni 'pe ye: «Mi sɪ yé ki juu lé yeli mé né jo ye fǎga kapiile kpí?ile nàgapunwɔ nē wè? ? A yeli 'cǐi, yeli sɪ lú?u m'mé?. Ki sí n'ge, píra ñàa nī wè, wi kùu fu?ɔ ki bé tón weli mé.»^a

²³ Piyè sɪ yé ki cén Yusufu puu nε peli sienre lúru dè?, né ki cén Yusufu yé wàa caa wi-sienre yi?i dè pe mé.

²⁴ A Yusufu wi 'núgo pe táanni nè sɛnì nyeni, né koli nè pen nè pénì juu né pe ní. A wi fali nè wi baakuɔlɔ ye bèle pe- Simeyɔ cò wè pe puɔ, Simeyɔ wi cɔninɔ pe nyaame nē.

²⁵ A wi 'wi baakuɔlɔ ye bèle pe- yaliire le dè pe mé gbànva?ara nī dè, pé sí pe mienì nigbe nigbe wali le wè pe mé baa gbànva?ara nī dè yaliire kúrugu dè, né n'è jo baakuɔlɔ pe- yaliire táa ken pe mé peri líi de waa koligo nē gè. A pe 'ki kpí?ile. ²⁶ A Yusufu lɔbilɔ pe 'yaliire tugo dè pe sɛfengele nē gèle nè ké.

Yusufu lɔbilɔ pe 'koli nè ké Kanaa kùlo mé lè

^a42.22 Wéli baa 37.21-22.

²⁷ Bà pe sèni nò ti?ε gfi nī pe yeli bè súon gè, a wàa kèni wi gbànva?aga múgu gè bè wi sèfenne ken lè ni- káa. A wi 'wali nyaa wè baa yaliire kúrugú dè, gbànva?aga nī gè. ²⁸ A wi sí ki juu senmine mé bèle né jo: «?é ! Pe 'mi wali ken wè mi mé wī ! Wi n'ηe ná?a mi gbànva?aga nī gè !»

A ki sí pe mieni fungo wúo, a pe fali ne ki nyu piye mé níε fún fiere nē dè né jo: «Gáa sí Kuloceliε wi 'kpí?ile weli nē mme gè ?»

²⁹ Bà pe sèni jín Kanaa kùlo nī lè né nò pe tuu Yakuba ti?ε nē gè, a pe 'ki juu nè tìe pe tuu nē wè gàa ki 'pe taa Ezipiti kùlo nī lè. A pe 'jo: ³⁰ «Nàguo ηàà wī baa kùlo ni kàfòli wè, wi nyèni siengbenre juu weli mé díε ? ! Wi 'jo dí weli yē káfinerefòlilo wī, dí weli 'ké bè sa peli kùlo ci?ige lè bè wéli wī. ³¹ A weli sí wi ye: «Kányi?ε bè? Weli yē siensinmine wī; weli wè káfinerefòlilo ! ³² Weli yé puu jaafòlilo kiε né siin tuufonuwo nē wè. A wàa nigbe fìn; weli cōni senwe wi 'kò baa pàngε gè né weli tuu ní wè, Kanaa kùlo mé lè.»

³³ A kùlo ni kàfòli wi 'weli ye: «Ki n'ge kenme báà pire nē m'bé ki cén a ki yē yeli yē siensinmine: ye- yeli luo wáa ya?a ná?a né mi ní, yé yaliire líε dè, yeri waa ye sa ken yeli wuulo mé bèle bàli nē fungo ki yē gè, ³⁴ yé sí yeli cōni ssssssenwe kóri wè yeri bāan né wi ní. Bà m'bé ki cén yeli wè káfinerefòlilo?, dí siensinmine biεε yeli bèle. Bà m'bé yeli luo ken wè yeli mé, ηàa wi 'kò ná?a wè; bà yeli bé gbèri nyaari kùlo ni mieni nī.» »

³⁵ A ki sèni nyaa, bà pe 'yaliire sù?u dè nè wo gbànva?aya nī yè, a pe mieni 'pe walipu?o nyaa gèle pe gbànva?aya nī yè. Peli né pe tuu ní wè, a fiere pe 'cò.

³⁶ A Yakuba sí jo: «Je yeli bé sí mi piile pe mieni suo mi mé wī ! Yusufu wire ní wè tíin bile?, Simeyo wire ní wè tíin bile?, á yeli n'è jo yeli bé ké né Benzame wire ní yí ! Je yawu?o sí ki 'tuu mi nē !»

³⁷ A Wurubeni sí ki juu wi tuu mé wè né jo: «-Pùo ken wè m'mé, m'bé koli ben né wi ní. A mi sì koli nè pen né wi ní wè?, ma mi jaala siin kpúu bèle.»

³⁸ A Yakuba sí jo: «Mi jaa wiĩ ké baa né yeli ní?. Né ki cén wi luo wi nyèni kùu, a wi 'kò wi nigbe wi yàa siime nī bè. A kapiile sèni wi taa koligo nē gè, baa yeli káridi?ε nī gè, yeli bé mi nàgaliεgu?o ya?a ki- kùu bè ké kusi?i* nī gè né funbienre ní, né mi nzifiire ní dè.»

43

Benzame wi 'ké Ezipiti kùlo mé lè né wi lobilò ní bèle

¹ Funduuro ti puu ne gbèngí ne waa sienne nē bèle súuri Kanaa kùlo nī lè. ² Bà

Yakuba* narige sienne pe yé yaliire lii dè nè kúo dè, dàa pe yé sénì suo Ezipiti* kùlo mé lè, a pe tuu wi 'ki juu wi jaala mé bèle né pe ye: «Ye- koli yeri waa yé sa yaliire táà suo cígini.»

³ A Zuda* sí ki juu wi mé né jo: «Nàguo ñàà wi yé ki juu nè gbèngè weli mé né jo dí a weli cóni wíi ké né weli ní wè?, weli sí gbè yéri wire yi?e mé gè?. ⁴ A muo 'weli cóni ya?a wè a wi 'ké né weli ní wè, weli bé ké Ezipiti kùlo mé lè bè sa yaliire suo dè muo ken. ⁵ A muo sì yéri ki nē Benzame wi- ké né weli ní wè, weli míeni sí ga tíi ké baa?. Né ki cén nàguo ñàà wi tōni nè ki juu nè gbèngè weli mé né jo, a weli cóni wíi ké né weli ní wè?, weli sí gbè yéri wire yi?e mé gè?»

⁶ A Isirayeli* sí ki juu né jo: «Gáa nē yeli 'kapi?i kpí?ile mi nē né ki juu wi mé né jo, yeli cóni wáà yē ná?a cígini ?»

⁷ A pe sí wi ye: «Nàguo ñàà wi 'weli kele yúgo gèle nè fílige, né weli narige wuulo pe mieni yúgo. A wi 'weli yúgo né jo: «Yeli tuu wíi nē tíin baa sìi nē lé ? Cónifoli wáà ní yē baa yeli mé lé ?» A weli sí yúgoyo nyáà yi siennugoro ken dè wi mé. Meni sí weli cí ki cén wi cí ga weli ye, weri báan né weli cóni ní wè ?»

⁸ A Zuda sí fali nè kénì wi tuu Isirayeli ye wè: «-Nàgabile ya?a lè ni- ké né weli ní ! Weli bé yè bè ké; kire ga buu we- kò sìi nē, we fāga kùu?, weli tíime bèle, né muo tíime ní wè, né weli pìile ní bèle. ⁹ Mi tíime mi m'béri pùò wéli wè. A kapiile 'wi taa wè, ma mi yúgo né wi ní. A mi sì koli nè pen né wi ní, nè péni ken muo mé wè?, m'bé puu kapiigbi?iliwe muo yi?e mé lèle ó lèle nī. ¹⁰ A weli sì yé mōgo nè caanri ná?a wè o, je biine weli yé koli nè pen taziinwu?u nè gè nè kúo.»

¹¹ A pe tuu Isirayeli wi sí jo: «A ki sí yē bà gè, ye- kùlo ni yacènre tàà le yeli tugoro nī dè, ye- sa nàguo ñàà kpú?o wè né ti ní: né natukōli cèri, né sárigè cèri, né wusuna, né nùdaanna sùnmo ní, né pisitasi tiige yasenre ní, né amadi tiige yasenre. ¹² Ye- wali wáà wiiye líe, ye- fàri ñi nē wè ñàa pe yé kíni né le yeli mé gbànva?aya nī yè. Dù?o ki bé sa nyaa pe yé fi?e wī. ¹³ Yeli cóni n'ñe, ye- wi kóri, ye yè yeri waa nàguo ñàà kúrugu wè. ¹⁴ Ɔ?o ti Mieni Kulocelié wi- puu né yeli ní, wi ki ya?a nàguo ñàà wi- sa nyinime taa yeli nē, bé sí yeli luò ñi ken wè yeli mé, bé míeni ki ya?a yeli koli ben né Benzame ní wè. Gàa ki 'mi kúo wè, a ki yē m'bé kò pùò fùn wī yo, ki- kpí?ile bà kìe !»

¹⁵ A pe 'kpu?o líe dè, né wali tieye siin ní yè, né Benzame kóri wè nè ké. A pe 'yè nè ké Ezipiti kùlo mé lè. A pe sénì pìye tié Yusufu* nē wè.

Yusufu lóbilò pe píne nè lii né wi ní

¹⁶ Bà Yusufu kénì Benzame nyaa wè né pe ní wè, a wi 'ki juu wi sa?a kàrigefòli mé wè, né jo: «-Sienna bálì tórigo bèle mi kpáa mé gè. Ye- sa yaju?u káà kpúu ye su?o, né ki cén sienna bálì pe bé lìi né mi ní cenvugo nē gè.»

¹⁷ A nàguo wi 'ki kpí?ile gaa Yusufu 'juu gè, nè nabɔnminɔ kóri bèle nè ké Yusufu kpáa mé gè. ¹⁸ Pe puu ne fi?é, bà pe puu ne waa né pe ní Yusufu kpáa mé gè, a pe sí jo: «Cí ! dù?o wali wori tire sí dī, ñaa we yé nyaa weli gbànva?aya nī yè tabelige nē gè. Kire nē pe 'baan né weli ní kpáa gáà mé gè, bè ba tuu weli nē bè weli cò sùkulolo, bé weli sèfengele suo gèle weli mé.»

¹⁹ A pe 'si?ere nè kpɔni Yusufu sa?a kàrigefòli nē wè, nè juu né wi ní sa?a wille nē lè, ²⁰ né jo: «Kàfirege, weli kàfòli, weli yé kíni nè pen ná?a tabelige nē gè nè péni yaliire táà suo. ²¹ Bà weli kénì koli ne waa wè, nè sèni nò weli sùcndi?e nē gè, a weli 'gbànva?aya múgu yè. A we mieni nigbe nigbe 'weli wali nyaa wè baa wi nyuo nē gè, ñaa weli yé sàri wè, weli gbànva?aya nī yè, yaliire kúru gu dè. Kire nē, a weli sí koli nè pen né wali ní wè. ²² Weli sì tɔni nè ki cén sien ñàà wi yé wali le wè baa weli gbànva?aya nī yè?. Weli sí n'ne koli nè pen né wali wáà ní, bè ba yaliire táà suo.»

²³ A wi 'pe ye: «Ye- yeli funyo nyígi yè, ye fàri fi?é? ! Yeli Kulocelie wè, yeli tuu wi Kulocelie wè, wire wi nyèni lɔri dáà le dè yeli gbànva?aya nī yè. Mi yé tɔni nè yeli wali taa wè.»

A wi sí Simeyo yige wè nè ken pe mé, ²⁴ né pe nyógɔ Yusufu sa?a nī gè, né lu?o ken pe mé a pe 'tɔliyo jíge yè,^b né wàa tun a wi sèni nyàsige ken pe sèfengele mé gèle. ²⁵ A Yusufu lɔbilo pe 'kpu?ɔɔ gbòbori dè nè téngé sèni Yusufu ga pen kpáa mé gè cenvugo nē gè. Pe yé ki lú?u peli bé ba lìi né wi ní. ²⁶ Bà Yusufu kénì pen sa?a mé gè, a pe 'kpu?ɔɔ líe dè nè sèni ken wi mé, dàa ní pe yé pen dè. Á pe fali nè tuu nè cúbugo Yusufu yi?e mé.

²⁷ A wi sí pe yúgo né jo: «A ye kóndi?e mé gè ? Yeli tuu ñàà wori yeli 'juu né jo wii liewe wè o, wii gbènwe lé ? Wii sii nē lé! ?»

²⁸ A pe 'siennugoro ken dè wi mé né jo: «Muɔ baakuɔwɔ wè weli tuu wè, wii baa gbènwe. Wi míeni yè sii nē.» A pe fali nè gbɔbi né tuu nè cúbulo dàala nē lè.

²⁹ Á Yusufu 'yi?e yège gè nè wéli, nè wi cɔni Benzame nyaa wè, ñaa ní wi 'puu nuufɔnuwɔ nē wè. A wi 'pe yúgo: «Yeli cɔni senwe wire wī lé ñaa wè, ñaa wori yeli yé juu m'mé dè ?» Á wi n'ne ki juu né jo: «Kulocelie wi- wi kpu?ɔɔ ta?a dè muɔ nē, ne

^b43.24 Wéli baa 18.4.

pùò !»

³⁰ A Yusufu wi ñà?ana nè yiri, né ki cén wi fungo ki yé nya?ami bà wi cóni wi yé wi déni wè. Wi puu ne caa bè nyeni wī, a wi ñà?ana nè jíin sa?a laame nī bè nè séni nyeni baa. ³¹ A wi 'kúó né yi?ε jíge gè né yiri, né ki kpàri nè cò. A wi 'ki juu baakuòlò mé bèle: «Yeri báan né suro ní dè.»

³² A pe 'pe wáligi nè téngε, Yusufu wire yé puu tabali wáà nē, wi lóbilò ní bèle tabali wáà wiiye nē, Ezipiti sienne míeni peli puu ne líi sa?a nī gè, tabali wáà wiiye nē. Né ki cén Ezipiti sienne pe kanabienne ni 'puu bè líi né Eburulo* ní bèle, piyè cí ce gbè ki kpí?ile wī?. ³³ Eburu sienne bálì pe 'puu Yusufu lóbilò bèle, a pe 'pe téngε Yusufu yi?ε mé gè, nè yeli né pe liegenme ní bè, nè ki séli liewe nē wè nè péni ki kúó cónifósenwe nē wè. A pe kò ne piye wéli ne mári, a ki 'pe fungo wúó. ³⁴ A Yusufu wi 'jo pe- suro ken dè pe mé, dàa ti 'puu wire tíime tabali nē wè. Suro dáa pe yé ken Benzame mé wè, sienne kogunò cí gbè ti líi. A pe 'sunmò gbuò bè nè tìn né wi ní, a pe mieni 'píne nè puu fundaanra nē dè.

44

Yusufu nyénì wi lóbilò puu bèle nè wéli

¹ Kire kàdu?ume gè, a Yusufu* 'ki juu wi sa?a kàrigéfóli mé wè né wi ye: «-Siene bálì pe gbànva?ara nyì dè ti- wo né yaliire ní dè, ma sí sien ó sien wali le wè wi gbànva?aga nī gè. ² Má mi nèjogo líe gè, walifiwe wu?u gè, ma le pe cóni senwe wi gbànva?aga nī gè, né wali ñàà ní wi yé pen bè ba yaliire suò dè.» A Yusufu sa?a kàrigéfóli wi 'ki kpí?ile gàa Yusufu yé juu gè.

³ Bà kpíenme pi 'tuu bè, a pe 'koligo ken sienne bálì mé bèle, a pe 'ké né pe sèfengele ní gèle. ⁴ Bà pe 'yiri kà?a nī gè cè wè, piyè cé fie líili?, a Yusufu 'ki juu wi sa?a kàrigéfóli mé wè né wi ye: «Yè ma ta?a sienne bálì nē bèle. A muò sénì pe cò wè, ma pe yúgo ma jo: 'Gáa nē yeli 'kapi?i kpí?ile nè kacèngε fu?ò tón gè ? ⁵ Nèjogo gáa kire bà lé mi káfóli wii ne líi ne gbun gè ? Kire ní bà lé wii ne mbàn?a kele nya?a gèle ne nyu wè ? Kapi?i gī yeli 'kpí?ile mme gè né nèjogo yùu gè !»

⁶ A Yusufu sa?a kàrigéfóli wi sénì pe cò koligo nē gè nè sienre dáa juu dè pe mé. ⁷ A pe sí wi ye: «Weli káfóli, gáa nē muò sienpiire dáa juu dè mme gè ? Weli wàa sí ga tíi fòli bè kaala náà kpí?ile lē?. ⁸ Wali ñàà weli sénì nyaa, yaliire kúrugu dè weli gbànva?ara nī dè Kanaa kùlo mé lè o, weli sì koli nè pen né wi ní lé? ? Gáa sí nē weli bága ba wali

yùu, kire ga laa bè tie yùu muo kàfòli sa?a nī gè ? ⁹ Sien ηî mé yege gáà ki bé nyaa gè, weli kàfòli wi baakuɔɔ nī bèle, kire sien wi bé kpúu wī. Weli tíime bé kò weli kàfòli wi sùkulolo.» ¹⁰ A wi sí pe ye: «Ao ! Ye- ki kpí?ile bà yeli 'ki juu gè. A yege gáà ki 'nyaa sien ó sien mé gè, kire sien wi bé kò mi sùkulowo wī. Yeli senmine bèle, yeli liele sí nyaa baa tire nī?.»

¹¹ A pe fali nè ηà?ana nè pe gbànva?ara tìrige dè dàala nē, á sien ó sien wi gbànva?aga múgu gè. ¹² A Yusufu sa?a kàrigɛfòli wi 'gbànva?ara laame wéli bè, nè ki séli liewe nē wè nè sénì ki kúɔ cɔnifòli nē wè. A wi 'nèjogo nyaa gè Benzame gbànva?aga nī gè. ¹³ A ki 'pe fungo wúɔ gè, a pe fali nè pe burudo cɛnmine dè. A pe koli nè pe tugoro puo dè sèfengele nē gèle, nè koli nè jíin kà?a nī gè.

¹⁴ A Zuda* né wi cɔnino ní bèle, a pe sénì nò Yusufu sa?a nē gè, Yusufu wi puu ne tíin baa. A pe 'tuu nè cúbulo wi yi?e mé. ¹⁵ A Yusufu wi 'pe yúgo: «Gáa baacu?ɔɔ yeli 'kpí?ile mme gè ? Yeli sì ki cén lé, sien ηáà wī mi felige gè, fàn?a yē wi mé wi- kàlarigele nya?a ne nyu ?»

¹⁶ A Zuda sí jo: «Gáa sí ce weli bé ní gbè juu weli kàfòli mé wè ? Sienre tíi felige weli bé ní?de nyu ? Meni weli bé ní gbè wìye jíge bè síe muo yi?e mé gè ? Kulocelie bà lé wi nyénì sien tìe wè ? Weli bálì, weli yē muo sùkulolo, weli kàfòli, weli bèle né ηàa mé nèjogo ki 'nyaa gbànva?aga nī gè.»

¹⁷ A Yusufu sí pe ye: «Ye- tire líili mi nē, bè ki kpí?ile kenme báà nē bè ! Sien ηáà mé nèjogo ki 'nyaa gè, gbànva?aga nī gè, wire wi bé kò mi sùkulowo wè. Yeli senmine bèle, ye- koli yeri waa yanyige nē yeli tuu kúru gu wè.»

Zuda wi 'wii ken Benzame sìndi?e nī

¹⁸ A Zuda sí sì?ere nè kpɔni wi nē né jo: «Kàfirege, mi kàfòli, mi ne muo fien wī, -ki ya?a muo sùkulowo wi cèri juu muo ngbú?ulo táanni gèle. Mi kàfòli, fǎga muo fungo yège gè mi kúru gu, mi ηáà wī muo sùkulowo wè, né ki cén muo yē bè Farawɔn* tíele wè. ¹⁹ Tɔbelige nē gè, muo 'weli yúgo a ki yē weli tuu wii ne tíin baa weli mé, né a ki yē weli cɔni wáà ne tíin baa. ²⁰ A weli sí ki juu weli kàfòli mé wè né jo, ?aan, weli tuu wii baa, wi tònì nè lie, né weli cɔni wáà ní, ηàa wi 'sii weli tuu wi lieguɔɔ nī dè. A wi luɔ wi 'kùu, wire nigbe wi 'kò wi yàa mé wè, á wi sí wi tuu déni wè. ²¹ A muo sí muo baakuɔɔ ye bèle, weri báan né wi ní muo mé, muo ne caa bè wi nyaa né muo tíime nyapigele ní gèle. ²² A weli sí ki juu weli kàfòli mé wè né jo, pùɔ wíi gbè núgo wi tuu táanni wè?; a wi 'núgo wè, wi tuu wi bè kùu. ²³ A muo sí ki juu muo baakuɔɔ mé bèle

né jo: «A yeli cɔni senwe wii pen wè?, yeli sí ga tíi mi yi?e nyaa gè?»²⁴ Bà sí weli koli nè ké wè, weli tuu ti?e mé gè, a weli sénì muɔ sienre juu dè nè tiè weli tuu nē wè, muɔ baakuɔwɔ wè.²⁵ Bà weli tuu wi kénì weli ye: «Ye- koli ye sa yaliire táà suɔ cígini wè,»²⁶ a weli 'ki juu wi mé né jo, weli sí ní gbè koli bè pen ná?a?, ka laa weli sì pen né weli cɔni senwe ní wè?. Né ki cén a wii pen né weli ní wè?, weli sí gbè ba muɔ nyaa?.²⁷ A muɔ baakuɔwɔ wè weli tuu wè, a wi 'ki juu né jo: «Yeli tíime, yeli nyénì ki cén mi cuɔ Araseli wi 'jaafɔlilo siin sii mi mé.²⁸ A wàa nigbe 'pùunni, a mi 'ki sòngi nè jo dù?ɔ nyà?ayegɛ káà sí ki 'wi cò nè káa, né ki cén mi sì n'è wi nyaa nè pénì nò pàngɛ nē?.²⁹ A yeli n'è wi cɔni líe wè nè ké liilige wè, a kapiile sénì wi taa wè, yeli bé mi nàgaliɛgu?ɔ ya?a ki- kùu bè ké kusi?i* nī gè né funbienre ní, né mi nzìifiire ní dè.»³⁰ A mi sí koli nè ké píra ñàà nī wè mi tuu kúrugu wè, muɔ baakuɔwɔ wè, nè ki ya?a nàgapunwɔ ñàà wi wè né mi ní wè?, wi kaala ni sí wi tuu déni wè nè tóri kenme báà nē bè o,³¹ a wi sénì ki nyaa pùɔ wii ké né weli ní wè?, je wi bé kùu wī. Muɔ baakuɔɔ pe bé ki ya?a weli tuu nàgaliɛgu?ɔ ki- kùu bè ké kusi?i nī gè né funbienre ní, né wi nzìifiire ní dè.³² Ma ki cén, mi ñàà wī muɔ baakuɔwɔ wè, mi nyénì ki juu weli tuu mé wè né jo, m'béri pùɔ wéli wè wi mé, né ki cén mi nyénì ki juu wi mé: «A mi sì koli nè pen né wi ní wè nè pénì ken muɔ mé wè?, m'bé puu kapiigbi?iliwe muɔ yi?e mé lèlè ó lèlè nī.»³³ Píra ñàà nī wè mi ne muɔ fien wī, -ki ya?a mi ñàà wī muɔ baakuɔwɔ wè, mi- kò bile sùkulowo mi kàfɔli mé wè, nàgapunwɔ ñàà wi sìndi?e nī gè. Má sí wi ya?a wiri waa né wi lɔbilo ní bèlè.³⁴ Meni m'bé ní gbè koli bè ké mi tuu kúrugu wè, a nàgapunwɔ ñàà wi wè né mi ní wè? ? ?é, kii cénì yeli mi- sa yawu?ɔ gáà nyaa gè, gàa ki bé tuu mi tuu nē wè? !»

45

Yusufu wi 'wii tiè wi lɔbilo nē bèlè

¹ Bà wi kénì Zuda* sienre lú?u dè, Yusufu* sì cí ní gbè pìiri? sienne nyaame nē bè, bàli pe 'puu wi táanni wè?. A wi 'yékpòli wáa lè né jo: «Ye- siensenmine yige bèlè kpàn?ane !» Sienne bálì pe 'puu wi táanni bèlè, a pe mieni 'yiri kpàn?ane á wi 'wii tiè wi lɔbilo nē bèlè.² Bà wi puu ne nyeni kpu?ɔ níe sígiri wè, a Ezipiti* sienne pe 'kɔngɔ lú?u gè fúɔ a Farawɔn* wi sa?a wuulo pe míeni yé ki lú?u.

³ A wi 'ki juu wi lɔbilo mé bèlè né pe ye: «Je mi wī Yusufu wè ! Mi tuu wii ne tiiin sii nē lé ?»

Wi lɔbilo piyè gbène sienre taa nè juu wi mé?, né ki cén fíere ti yé pe cò kpu?ɔ wi yi?e

mé gè. ⁴ A Yusufu sí pe ye: «Ye- sì?ere ye kpɔni mi nē !» A pe 'sì?ere nè kpɔni wi nē.

A wi 'ki juu pe mé né jo: «Je mi wī Yusufu wè, yeli cɔni n̄àà yeli 'pári wè, á pe 'wi suo nè ké wi ní Ezipiti kùlo mé lè. ⁵ Píra n̄àà nī wè, ye fã ní de ki yáa cígini? ! Ye fã ki ya?a ki- yeli bien, bà yeli 'mi pári wè sùkulomɔ nē bè ná?a gè. Kire yé puu bè ba yeli suo wī kùu mé wè, kire nē Kulocelié 'mi kínige ná?a yeli yi?e mé gè. ⁶ Né ki cén yi?ele siin wī n'he wè, fungo ki 'tuu kùlo nē lè, nè sí ki ya?a yi?ele kogunɔ ne tíin n̄ù?ɔ sì ní gbè fáli?, yaliire míeni sì ní líe déngé?. ⁷ Kulocelié wi 'mi tórigo ná?a yeli yi?e mé gè, bé sí yeli sómigɔ suo kaala náà mé lè, yeli sí kò s̄i nē, bè ki ya?a yeli de sii dàala nē lè. ⁸ Kire kenme nē, yeli bè? ye mi tórigo ná?a gè?; Kulocelié wire wī. Wire wī 'mi kpí?ile sienkpɔwɔ, a mi 'kò bè Farawɔn wi tuu tíele ne nyu ne tíi wi nē, a wi 'n̄nè mi kpí?ile Farawɔn kpáa kàrigéfoli, a mi 'kò Ezipiti kùlo yieginawe.

⁹ «Yeri n̄à?ana, ye sa ti juu mi tuu mé wè, yé wi ye: 'Muɔ jaa Yusufu sienre tire dī dàa dè: wi 'jo, Kulocelié nyénì wire kpí?ile Ezipiti kùlo ni kàfoli. Wi 'jo mari waa wire kúrugu, ma fãga ce mɔgɔ?. ¹⁰ Wire bé sa muɔ téngé Gozeni ténime nī bè, bà muɔ bé puu wire táanni wè, muɔ né muɔ p̄iile ní bèle, né muɔ p̄iile pe p̄iile ní bèle, né muɔ n̄eyé ní yè, né sinbaara ní dè né síkaala ní bèle, né muɔ yere ti m̄ieni ní. ¹¹ Kire ti?e nī gè wire béri muɔ wéli, kire ga buu yakaa fãga muɔ laa?, muɔ né muɔ nariye né muɔ siensenmine ní bèle. Né ki cén fungo ki bé ní mɔgɔ bè taa yi?ele kogunɔ. ¹² Ki n'ge, yeli ne ki nya?a né yeli tíime nyapigele ní gèle, mi cɔni Benzame tíime wè, wire ne ki nya?a míeni né wi nyapigele ní gèle, mi yē Yusufu, n̄àa wi 'nyu né yeli ní wè. ¹³ Ye- ti m̄ieni juu mi tuu mé wè, gàa yeli 'nyaa gè, yé sí mi kpɔwɔ wori juu dè wi mé, dàa mi 'taa Ezipiti kùlo nī lè. Yeri n̄à?aná ye sa wi kóri yeri báan ná?a.»

¹⁴ A Yusufu fali nè wi cɔni Benzame wáa wè nè mígi kiyé nī yè né nyùgo ta?a gè wi fíkan?a nē gè níe nyeni, a Benzame míeni fali ne nyeni. ¹⁵ A wi fali nè wi lɔbilo pe m̄ieni suɔnri suɔnri nè tóri gàangbu?ulo nē gèle níe nyeni. Bà kire 'kpí?ile gè, a wi lɔbilo pe né gbéne jáa nè juu né wi ní.

Farawɔn wi 'Yakuba* né wi narige kóri gè nè pen wi kùlo mé lè

¹⁶ A Farawɔn wi 'Yusufu lɔbilo pe penwori lú?u dè, a ki 'wi déni, wire né wi sienkpolilo ní bèle. ¹⁷ A Farawɔn wi 'ki juu Yusufu mé né jo: «-Ki juu muɔ lɔbilo mé bèle pe- gàa kire kpí?ile: <Ye- tugoro tugo dè yeli s̄efengéle nē gèle, yeri waa Kanaa kùlo mé lè, ¹⁸ ye sa yeli tuu kóri wè né yeli nariye ní yè, yeri báan né pe ní mi kúrugu. M'bé ba dàacenne láà ken yeli mé Ezipiti kùlo nī lè, yeli béri yaliicènre líi dè kùlo nī lè.» ¹⁹ Muɔ Yusufu wè,

-ki juu ma gbèngé pe mé: pe- nìeyé wotorilo líe bèle ná?a Ezipiti kùlo nī lè, pe sa pe piile le bèle baa, né pe celile ní bèle, né pe tuu ní wè, peri báan né wi ní ná?a gè. ²⁰ Ma pe ye pe fǎga ki ya?a kiri pe yáa?, pe yere dáà ti bé kò baa Kanaa kùlo nī lè, né ki cén yacènre sáama yē ná?a Ezipiti kùlo nī lè, dàa ti bé puu pe wori dè.»

²¹ A Isirayeli* jaala pe 'ki kpí?ile gaa wi yé juu gè. A Yusufu 'nìeyé wotorilo ken bèle pe mé, nè yeli né Farawon wi sienre ní dè. A wi 'yaliire ken pe mé dàa pe béri líi koligo nē gè. ²² A Yusufu wi 'buruvonro ken wi lóbiló pe mieni mé. Gaa ki 'Benzame kúu wè, a wi 'wire ken walifiwe walikpegele sirakeli dabataan ní, né buruvonyo koguno ní.

²³ A wi 'yere dáà tire tórigó wi tuu mé wè: sèfenbólilo kie bálì pe yé yacènre tugo dè nè kón Ezipiti kùlo mé lè, né sèfenjelile kie bálì pe yé yaliire táà tugo míeni wè, né búru ní wè, né pe nyalii ní wè, dàa pe béri líi koligo nē gè.

²⁴ A wi 'wi lóbiló tórigó bèle a pe 'ké. Séni pe 'ké wè a wi 'pe ye: «Ye fǎga yeli funyo ya?a yè yi- de nya?ami koligo nē gè?»

²⁵ A pe 'yiri Ezipiti kùlo nī lè nè ké Kanaa kùlo mé lè, pe tuu Yakuba kòridi?e mé gè.

²⁶ A pe séni sienre juu dè nè tié wi nē né wi ye: «Yusufu, wií ne tíin sii nē ! Né ki cén wire tíime wī baa Ezipiti kùlo ni mieni kǎfóli wè.» Yakuba sì cénì pe sienre tóri dè?, wií cénì téngé ti nē?. ²⁷ A Yusufu lóbiló pe sí sienre ti mieni juu nè tié wi nē dàa Yusufu yé juu pe mé dè, a wi míeni 'nìeyé wotorilo nyaa bèle, bálì Yusufu yé tórigó pe- ba wi líe wè. A Yakuba yi?e ki né péli nè múgu. ²⁸ Á Isirayeli sí jo: «Cí, kányi?e gí lé, mi jaa Yusufu wií ne tíin sii nē lé ! Ki yeli mi- ké bè sa wi nyaa séni mi ne kùu wè.»

46

Yakuba né wi narige ki mieni 'ké Ezipiti kùlo mé lè

¹ A Isirayeli* 'yè nè koligo líe gè ne waa Ezipiti* kùlo mé lè né wi kóli yere ti mieni ní. A wi séni nò Beri-Seba ti?e nē gè, a wi 'kakuoro yaju?u káà kpúu nè pínenyenige suro* su?o Kulocelie mé, wi tuu Siaga* Kulocelie mé wè. ² Bà pilige ki 'wúu gè, a Kulocelie wi 'juu né Isirayeli ní, né wi ye: «Yakuba* yo ! Yakuba yo !»

A wi 'su: «Coo-i !»

³ A Kulocelie wi sí wi ye: «Mi wī Kulocelie wè, muo tuu Kulocelie wè. Fǎga de fi?é bè ké Ezipiti kùlo mé lè?. Né ki cén kire ti?e nī gè m'bé muo siime ni?e bè pi- kò kùpolo láà. ⁴ Mi tíime m'bé muo tórigó Ezipiti kùlo mé lè, béri muo wéli. Mi míeni, mi bé ki kpí?ile muo- yiri baa kire ti?e nī gè bè koli ben Kanaa kùlo mé lè. A muo kùulele ni 'nò

lè, Yusufu* wi bé muo nyapigele tón gèle.»

⁵ Bà tire 'tóri dè, a Yakuba 'yiri Beri-Seba ti?ε nī gè. A Isirayeli jaala pe 'wi nyógo niyege wotorilo nī bèle, bàli Farawon* wi yé tórigo pe- ba wi líe wè, wire né pe pìile ní bèle né pe celile ní bèle. ^{6,7} A Yakuba wi 'yè nè ké né wi siime pi mieni ní, né 'wi jaala né wi pórilo pe mieni ní, né pe pìile pe mieni ní. A pe 'pe yajuuro ti mieni líe, né pe yere ti mieni ní dàa pe yé taa Kanaa kùlo nī lè. A pe sèni jín Ezipiti kùlo nī lè, Yakuba wè né wi siime pi mieni ní.

Yakuba narige sienne pe míeye yire yī nyàa yè

⁸ Bàli peli biéle Isirayeli jaala bèle, Yakuba siime bè, bàli ní wi 'pen Ezipiti kùlo mé lè. Yakuba jaapeliwe wi mí?ε kire gi: Wurubeni. ⁹ Wurubeni jaala peli pe 'puu bàli bèle: Enoki, né Palu, né Ezuron, né Karimii. ¹⁰ Simeyo jaala peli pe 'puu bàli bèle: Yemuweli, né Yame, né Woyadi, né Yaken, né Zokari, né Sawuli, wire njàà wi 'puu Kanaa kùlo cuo wi jaa wè. ¹¹ Levii* jaala peli pe 'puu bàli bèle: Gerison, né Keyati né Merarii. ¹² Zuda* jaala peli pe 'puu bàli bèle: Eri, né Wona, né Sela, né Perezi, né Zera. Eri né Wona peli yé kùu Kanaa kùlo nī lè. Perezi jaala peli pe 'puu bàli bèle: Ezuron né Amuli. ¹³ Izakari jaala peli pe 'puu bàli bèle: Tola, né Puwa, né Yobi, né Simuro. ¹⁴ Zabolon jaala peli pe 'puu bàli bèle: Seredi, né Elon, né Yaleyeli. ¹⁵ Bàli peli pe yé puu Leya pìile bèle, bàli wi 'sii Yakuba mé wè Mesopotamii* kùlo nī lè, né fàri wi póri Dina nē wè. Leya jaala bèle, né wi pórilo ní bèle, pe mieni bine wi 'puu sienne togo né kporigo né taanri.

¹⁶ Gadi jaala peli pe 'puu bàli bèle: Sifyon, né Agii, né Sunii, né Esibon, né Erii, né Aradi né Areyeli. ¹⁷ Azeri jaala peli pe 'puu bàli bèle: Yimina, né Yisiwa, né Yisiwii, né Beriya né pe juo Sera. Beriya jaala peli pe 'puu bàli bèle: Eberi né Malikiyeli. ¹⁸ Bàli peli pe yé puu Zilipa pìile bèle, bàli wi 'taa Yakuba mé wè, pe mieni bine wi 'puu sienne kie né kolini. Zilipa wire yé puu sùkulocuo njàà Laban yé ken wi póri Leya mé wè.

¹⁹ Araseli wè, Yakuba cuo wè, wi jaala peli pe 'puu bàli bèle: Yusufu né Benzame.

²⁰ Ezipiti kùlo nī lè, Yusufu yé jaafolilo siin taa né wi cuo Asenati ní wè, Poti-Fera póri wè, Poti-Fera njàà wi 'puu Oni kà?a kacuronriwo wè. Peli biéle bàli bèle: Manase né Eferayimi. ²¹ Benzame jaala peli pe 'puu bàli bèle: Bela, né Bekeri, né Asibeli, né Gera, né Naamani, né Eyii, né Worosii, né Mupimi, né Upimi né Aridi. ²² Bàli peli pe yé puu Araseli pìile bèle, bàli wi 'sii Yakuba mé wè, pe mieni bine wi 'puu sienne kie né siceri.

²³ Dan jaa wire wi 'puu: Usimi. ²⁴ Nafitali jaala peli pe 'puu bàli bèle: Yaseyeli, né Gunii, né Yeseri, né Silemi. ²⁵ Bàli peli pe yé puu Biliya pìile bèle, bàli wi 'taa Yakuba

mé wè, pe mieni bîne wi 'puu sienne kólisiin. Biliya wire yé puu sùkulocuɔ ɲàà Laban yé ken wi póri Araseli mé wè.

²⁶ Sienne bálì ní Yakuba 'kòn Kanaa kùlo mé lè nè pen Ezipiti kùlo mé lè, peli bálì pe yé puu Yakuba sísien tíime gè, pe mieni bîne wi 'puu sienne togotaanri né kólìni. Piyè yé wi jaala celile tóri bèle?. ²⁷ Nè fàri Yusufu jaala siin nē bèle, bálì wi yé sii baa Ezipiti kùlo nī lè, a ki nyaa Yakuba narige gáà ní wi yé pen Ezipiti kùlo mé lè, a ki mieni bîne wi 'nyaa sienne togotaanri né kpɔrigɔ.^c

Yusufu sɛ̀nì wi tuu kpàli wè

²⁸ A Yakuba sí Zuda tun né jo wi- sa ki juu Yusufu mé wè peri pìye kpàli baa Gozeni ténime nē bè. Bà Yakuba né wi sienme pi sɛ̀nì nò Gozeni ténime nē bè, ²⁹ a Yusufu wire 'jìin wi wotori nī wè, a sunʔɔ ki 'wi pìle nè ké Gozeni ténime nī bè, a wi sɛ̀nì Isirayeli kpàli wè, wi tuu wè. Bà wi sɛ̀nì wi tuu nyaa wè, a wi 'wi wáa nè mígi kiye nī yè né nyùgo taʔa gè wi fíkanʔa nē gè níe nyeni nè mɔgɔ. ³⁰ A Isirayeli sí ki juu wi jaa Yusufu mé wè né wi ye: «Píra ɲàà nī wè, mi 'yéri ki nē bè kùu, bà mi 'muɔ nyaa wè, á muɔ ní sii nē wè.»

³¹ A Yusufu sí ki juu wi lɔbilɔ mé bèle né wi tuu narige ní gè né jo: «M'bé koli gé bè sa ki juu Farawɔn mé wè, bé wi ye: 'Mi lɔbilɔ, né mi tuu narige ní gè, bálì pe 'puu Kanaa kùlo nī lè, pe nyénì pen mi kúruɔ. ³² Mi wuulo bèle, yajuunaʔana bìele, síkaala piyē ne gbún, né sìnbaara ní, né nièye ní. Pe sí nyénì pen né pe yajuuro ti mieni ní, né pe kòli yere ní dè. ³³ Kire nē, a Farawɔn wi kénì yeli yúgo wè né jo: «Gáa baara sí yeli ne kúu wè ?», ³⁴ ye- wi ye: «Weli bálì bìele muɔ baakuɔlɔ bèle, nè líe baa weli pìime lèle nī lè, weli yē ne yajuuro gbún wī, bà weli tobilo pe puu ne ki kpínʔini gè.» Bà wi bé yéri ki nē yeli kò náʔa Gozeni ténime nī bè, né ki cén yajuunaʔana bèle, Ezipiti sienne pe kanabienne nī.»

47

Yusufu sɛ̀nì wi tuu né wi lɔbilɔ tiè bèle Farawɔn nē wè

^c46.27 Sienne bálì nyuɔ ki 'tiè náʔa gè, a muɔ 'Yakuba wire tíime tóri nè taʔa baa wè, né wi póri Dina ní wè, né Yusufu né wi pìile siin ní bèle bálì wi 'sii Ezipiti kùlo nī lè, Eferayimi né Manase ní wè; a muɔ 'pe mieni tóri bèle pe mieni bîne wi bé nyaa togotaanri né kpɔrigɔ né siin. Á muɔ sí Zuda jaala siin yige bèle baa, bálì pe 'kùu bèle, Eri né Wona ní wè, senmine pe 'kò togotaanri né kpɔrigɔ. Peli ní Yakuba 'ké Ezipiti kùlo mé lè.

¹ A Yusufu* 'ké nè sénì ti juu Farawɔn* mé wè né jo: «Mi tuu wè né mi lɔbilo ní bèle, pe nyénì kón Kanaa kùlo mé lè nè pen, né pe sɪnbaara ní dè, né pe síkaala ní bèle, né pe nìeyè ní yè, né pe kɔli yerɛ ti mienì ní. Piyē baa Gozeni ténime nī bè.» ² Yusufu wi yé wi lɔbilo kogunɔ páli kóri nè ké nè sénì pe tiè Farawɔn nē wè. ³ A Farawɔn wi 'Yusufu lɔbilo yúgo bèle: «Gáa baara yeli ne kúu ?»

A pe 'wi ye: «Muɔ baakuɔlɔ piyē yajuuna?ana, bè weli tobilo tíele bèle.» ⁴ A pe sí n'è ki juu Farawɔn mé wè né wi ye: «Weli nyénì pen bè ba lèlè láà kúu ná?a muɔ kùlo nī lè, né ki cén nyà?a ní wè tíin baa muɔ baakuɔlɔ sɪnbaala mé bèle né síkaala ní bèle?, né ki cén fungo ki nyénì kpú?ɔ baa Kanaa kùlo nī lè. Weli ne muɔ fien wī, ma ki ya?a muɔ baakuɔlɔ pe- sa kò Gozeni ténime nī bè.»

⁵ A Farawɔn wi 'ki juu Yusufu mé wè né jo: «Bà muɔ tuu né muɔ lɔbilo pe 'pen muɔ kúrugu wè, ⁶ Ezipiti* kùlo n'è muɔ yi?e mé, sa muɔ tuu né muɔ lɔbilo téngɛ bèle ti?e káà nī gáa ki 'nyuɔ cèngɛ gè. Ma sa pe téngɛ Gozeni ténime nī bè. A muɔ sí ki nyaa sienne bé taa baa pe nī, bàli pe 'pe baara cén dè, ma pe yori ma ta?a mi tíime yajuuro nē dè.»

⁷ Yusufu yé wi tuu Yakuba* kóri wè nè pen míeni, nè pénì wi tiè Farawɔn nē wè, a Yakuba wi 'siantaanra juu dè nè ta?a Farawɔn nē wè. ⁸ A Farawɔn wi sí wi yúgo: «Lièwɛ, yi?ele jori muɔ 'taa ?»

⁹ A Yakuba wi sí jo: «Ki yi?ele tekɔlini né kpɔrigɔ wī n̄aa wè, bà mi yē ne nyaari ne mári náɔɔnɔ nē dè kùlogolo nī gèle, mi yi?ele kiyè ni?e?, á ke fūrɔgɔ ki sí kpu?ɔ mi nē, mi fie mi tobilo pe yi?ele felige taa gè?, nè sí ki ya?a peli míeni puu ne nyaari kùlogolo nī gèle bè mi tíele.» ¹⁰ A Yakuba wi 'siantaanra juu dè nè ta?a Farawɔn nē wè, né koli nè ké.

¹¹ Kire kàdu?ume gè, a Yusufu sénì wi tuu né wi lɔbilo tórigo bèle Aramisési ténime^d mé bè, kire gáa ki 'puu tiècèngɛ gè, a wi 'dàala ken pe mé baa kire ti?e nī gè Ezipiti kùlo nī lè, nè yeli né Farawɔn wi sienre ní dè. ¹² A Yusufu wi 'yaliire ken wi tuu né wi lɔbilo mé bèle né pe nariye yi mienì, nè yeli né pe sienne ni?egenme ní bè.

Kenme báà pire nē Yusufu puu ne Ezipiti kùlo keke cuɔnri gèle

¹³ Bà funduuro ti puu ne gbèngí ne waa gè kùlo nī lè, yaliire s̄i n'è puu ne ta?a cígini? kùlogolo nī gèle. Fungo ki yé Ezipiti sienne né Kanaa sienne wa?a bèle. ¹⁴ A Ezipiti kùlo

^d47.11 Gozeni ténime mí?e káà gī gáa gè. Wéli baa Yir 1.11.

né Kanaa kùlo sienne, pe wali wi mieni wii píne Yusufu nē, bà sienne pe puu ne báan ne yaliire suu dè Yusufu mé wè. A Yusufu wi 'wali wi mieni le Farawɔn kasuu nī wè. ¹⁵ Bà wali wi kénì kúɔ Ezipiti sienne mé bèle né Kanaa kùlo sienne ní bèle, a Ezipiti sienne pe mieni 'pen Yusufu kúruɔ wè nè pèni wi ye: «-Yaliire ken weli mé ! Făga ki ya?a weli-kùu bile muɔ yi?e mé gè fungo nē gè?, né ki cén wali ní wè ne tíin weli mé?.»

¹⁶ A Yusufu sí pe ye: «A wali ní wè yeli mé wè?, yeri báan né yeli yajuuro ní dè, m'bé ba yajuuro fèni dè yeli mé yaliire nē dè.»

¹⁷ A sienne pe mieni kò ne báan né pe yajuuro ní dè ne kan?a Yusufu mé. Yusufu nē yaliire ken pe mé yajuuro ti sindi?e nī gè. Pe puu ne báan né pe suɔnyɔ ní yè, né sɪnbaara ní dè, né síkaala ní bèle, né nìeyɛ ní yè, né pe sèfengele ní gèle. Kire yiele lè, a Yusufu 'pe yajuuro ti mieni fèni pe mé yaliire nē dè.

¹⁸ Bà kire yiele ni 'tóri lè, a pe n'ne koli nè pen yiele náà ni 'yè lè, nè pèni jo: «Weli sí gbè weli fɔngɔ wu?u làrige gè weli kàfɔli nē wè?. Wali wi 'kúɔ, a weli yajuuro tire ti mieni 'kò weli kàfɔli wire wori. Gàa ki 'kò weli wu?u gè o, kire gī weli céri dè, né weli siiye ní yè. ¹⁹ Gáa nē weli bé sí kùu bile muɔ yi?e mé gè, dí weli siiye yi sí cú?ɔ bile ? Kire nē weli bé wìye fèni muɔ mé né weli siiye ní yè, ma sí yaliire ken dè weli mé. Bà weli né weli siiye ní yè, weli bé kò sùkulolo Farawɔn mé wè. Ma sí yatan?ara ken weli mé, dàa weli bé sa tán?a dè, kire ga buu weli- siiye yi făga kò kágoriyo, né mieni weli-kò sɪi nē, weli făga kùu?.»

²⁰ Bà sí ki 'kpí?ile a Yusufu kùlo suɔ lè a ni 'kò Farawɔn mé wè, né ki cén Ezipiti sienne pe mieni puu ne pe siiye pári yè, bà fungo ki yé kpú?ɔ nè tóri pe nē gè. Bà ki 'kpí?ile a kùlo ni 'kò Farawɔn wire woli. ²¹ A Yusufu 'kùlo sienne pe mieni kpí?ile sùkulolo^e kùlo ni mieni nī. ²² Siiye nyáà yi yé kò Yusufu sɪ suɔ yè?, yire yi 'puu kacuɔnrilɔ woyo yè. Né ki cén Farawɔn wire wi puu ne pe nyuɔ kɔngí gè, kacuɔnrilɔ pe puu ne tire yaliire líi dè, kire kenme nē piyè cé pe siiye pári yè?.

²³ A Yusufu sí ki juu sienne mé bèle né jo: «Pànge gè, mi nyénì yeli suɔ né yeli siiye ní yè, nè ken Farawɔn mé wè. Yatan?ara ti n'de, ye- ti suɔ ye sa yeli siiye fáli yè. ²⁴ A yaliire líelele ni pèni nò lè, yeli bé kogunɔgunɔwu?ulo lá?ala gèle bè ken Farawɔn mé wè. Gili siceri gèle keli bé kò yeli wu?ulo, keli gīele ke bé kò yeli de yeli siiye tári yè,

^e47.21 Ti?e gáà sienre ti 'ki juu né jo, *Yusufu pe mieni kpí?ile sùkulolo*, nè yeli né sienyi?ele páli juugenme ní bè: samaritenine sebe nī wè, né gireki sienliere nī dè, né Latenre sebe ní dè. Eburulo sienliere sebe wè, ki 'juu né jo: *Yusufu wi 'pe kóri nè pen kàaya nī yè.*

bèri líi míeni, yeli né yeli piile ní bèle né yeli sa?a wuulo pe mieni ní.»

²⁵ A sienne pe sí jo: «Je muo sí weli suo kùu mé wè wī, né kacèngε kpí?ile weli nē. Weli bé kò Farawɔn wi sùkulolo.»

²⁶ A Yusufu 'kire kpí?ile a ki 'kò fàn?a kaala pe 'ki kpín?ini fúo nè pénì nò pàngε nē. Nè yeli né kire fàn?a kaala ní lè, a sien yé si?i fáli yiele ó yiele wè, wi nē kogunɔgunɔwu?ulo lá?a gèle nè ken Farawɔn mé wè. Kacuwɔnrilo peli yákuo siiye yire yìi cé puu Farawɔn wire mé?.

²⁷ Bà ki 'kpí?ile a Isirayeli* sienne pe sèni ténì Ezipiti kùlo nī lè, Gozeni ténime nī bè. A pe 'dàala taa a ni 'kò pe woli. A pìsi?i ki 'ténì pe nē, a pe 'sii nè ni?ε.

Yakuba wi 'wi tóni?ε tìε gè

²⁸ A Yakuba 'ténì baa Ezipiti kùlo nī lè nè yi?ele kie né kòlisiin taa. A Yakuba sù yi?ele ke mieni bìne wi pénì nyaa yi?ele tekòlisiin né kòlisiin. ²⁹ Bà Isirayeli kùulele ni pénì nò lè, a wi 'wi jaa Yusufu yeri wè né wi yε: «Á ki nyaa mi nyénì muo déni wè, -ki tìε mi nē muo ne mi kpóri: ma muo kòli le gè mi cekpu?ɔlo sun?ɔmo ní bè,^f ma kàli ma jo muo bé kacèngε né kasinne kpí?ile mi mé: a mi kénì kùu wè, ma fǎga mi tón ná?a Ezipiti kùlo nī lè? ! ³⁰ A mi kénì kùu nè ké mi tuulieye kúru gu yè, ma mi líε Ezipiti kùlo nī lè, mari waa Kanaa kùlo mé lè ma sa mi tón baa mi tobilo nyagbaa nī wè.»

A Yusufu sí jo: «Mi 'ti lú?u, dàa muo 'juu dè, m'bé ti kpí?ile.»

³¹ A Yakuba sí n'è jo: «Ma ki kàli m'mé !» A Yusufu sí ki kàli nè ken wi mé. A Isirayeli 'káguro cáan dè wi yasinege táanni gè nyùgo kòli mé gè.^g

48

Yakuba wi 'siantaanra juu dè nè ta?a Yusufu jaala nē bèle

¹ Kele gáli kàdu?ume gè, a pe 'ki juu Yusufu* mé né jo: «Muo tuu wiī yaawa.» A Yusufu 'wi jaala siin kóri bèle, Manase né Eferayimi ní wè, a pe 'kàri Gozeni ténime mé bè. ² A pe 'ki juu Yakuba* mé wè né jo: «Muo jaa Yusufu wi nyénì pen bàá muo wéli.» A

^f47.29 Kàligenme bàá Yakuba 'jo Yusufu wi- kpí?ile ná?a gè, kire yé puu fàn?a gī Yusufu wi yé yeli bè wi nyasienre fori dè, a kire ga laa wi piile peli pe cí ga ba ki kpí?ile a Yusufu yé kùu wī. Wéli baa 24.2.

^g47.31 Sienre dáà ti 'juu ná?a gè káguro cáan dè, ki bé gbè nyaa wi puu ne náari wī, kire ga laa dù?ɔ liere tire ti cé wi fùɔ. Sienre dáà ti 'juu ná?a gè yasinege, kire ti?ε nī gè gireki sienliere sebe nī wè ki 'juu baa né jo «kpògo.» Sienre dáà ti juugenme tire di baa Eburu 11.21.

«Kuloceliε wi- wi kajènge ta?a gè nàgabigele gáli nē gèle,
 Kuloceliε ηάà yi?ε mé mi tuulieye yi 'tán?a nè tóri yè,
 Birayima* né Siaga* ní wè,
 kire Kuloceliε ηάà wi 'puu mi nà?avoli wè mi sii cenye yi mieni nī yè --
¹⁶ Kuloceliε tundunwɔ* ηάà wi 'mi suɔ kapi?ile mé gèle --
 wi- wi kajènge ta?a gè nàgabigele gáli nē gèle,
 kire ga buu sienne peri sòngí de ta?a né mi mí?ε ní gè,
 né mi tuuli?ε Birayima wi mí?ε ní gè,
 né mi tuu Siaga ní wè, peli kenme nē.
 Pe- sii pe ni?ε kùlo ni mieni nī !»

¹⁷ Bà Yusufu 'ki nyaa wire tuu wi yé kàliige ta?a gè Εferayimi nyùgo nē gè, a ki 'wi fungo cú?ɔ gè. A wi 'wi tuu kɔli cò gè bè ki ta?a Manase nyùgo nè gè séni ki 'puu Εferayimi nyùgo nē gè. ¹⁸ A Yusufu 'ki juu wi tuu mé wè né jo: «Aba yo, bà bè? díε? ! Né ki cén ηάà wī muɔ kàliige mé gè, wire wī liewe wè. Ma muɔ kàliige ta?a gè wire nē.»

¹⁹ A wi tuu wi 'cīi né jo: «Mi nyénì ki cén, ne jaa. Mi 'ki cén wire míeni bé kò sienfelige káà, bè mí?ε taa. Nè ki ya?a wi cɔni wi bé kpú?ɔ bè tóri wi nē, wi cɔni pìile pe bé ba ni?ε bè kò kùlogolo nì?εgεε.»

²⁰ Kire cenge gè, a Yakuba 'siantaanra juu dè nè ta?a pe mé né jo: «Yeli ye mieni nigbe nigbe mí?ε nē gè, Isirayeli sienne pe béri siantaanra nyu dè de ta?a pìye nē bé jo: Kuloceliε wi- wi kajènge ta?a gè muɔ nē majo bà wi 'ki ta?a Εferayimi nē wè, né Manase ní wè !» Bà ki 'kpi?ile a wi 'Εferayimi kínige wè Manase yi?ε mé.

²¹ A Isirayeli sí ki juu Yusufu mé wè né jo: «Ki 'kò cèri m'bé kùu wī. Kuloceliε wi bé puu né muɔ ní. Wi bé yeli koli bè torigo yeli tobilo kùlo mé lè. ²² Mi wè, m'bé kàa fàri muɔ liele nē lè bè tóri muɔ lobilo wu?u nē gè, Sikemi ténime báà mi 'suɔ né mi tíime kɔli ní gè Amɔri sienne mé bèle, né mi kapiengbuɔn ηɔsii ní wè né mi sandali ní gè, m'bé kire ti?ε ken gè muɔ mé.»

49

Yakuba nyénì wi nyasiensenre juu dè wi jaala mé bèle

¹ A Yakuba* 'wi jaala yeri bèle nè gbu?ulo né pe ye: «Ye- gbu?ulo mi táanni mi- sí

mbàn?a kele juu gèle bè tiè yeli nē, gàli ke bé ba yeli taa gèle.

²Ye- sì?ere ye kpóni mi nē, yeli Yakuba jaala bèle, yéri lúru.
Yeri Isirayeli* sienre lúru dè, yeli tuu wè.

³Wurubeni, muo wī mi jaapeliwe wè,
mi ñori dè, mi yasenbelige gè
gàa ki 'pen mi nàyelige lèlè nī lè.
Muo 'tóri muo cōnino nē bèle
né kpu?oro ní, né ní fàn?a ní.

⁴Muo ne filagi bè lu?o tíele,
muo sì ní muo yéridi?e pélige taa gè?,
né ki cén muo nyénì muo tuu cuo nyógo wè sa?a nī
nè muo tuu yasinεε cú?o gè. ?é ! Wi nyénì jíin baa !^k

⁵Simεyo né Levii* ní, peli yē wàa né wi luo,
peli funyo yiī nuyo.

Peli yakpuoonyo yiī fungbenye ñu?ono !

⁶Mi wè ne caa bè jíin pe gboli nī lè?;
mi fungo kiì yeli ki- píne né pe ní?
Né ki cén pe fungbenye nī yè, a pe 'nàguo?o kpúu;
a pe 'ki kòriri, nè nèpi?ele kapenye celile yè.^l

⁷Pe funyeriye nyáà feliye yè, mi sienpiire juu dè nè ta?a yi nē,
né ki cén yi nyénì pii nè caanri !
Pe funyerigboliyo nyáà feliye yè, mi sienpiire juu dè nè ta?a yi nē,
né ki cén yi 'nú?o nè caanri !
M'bé pe cεrige Yakuba narige nī gè,
bé ní pe yéligε mà?a Isirayeli kùlo nī lè.

⁸Zuda* muo wè, muo wī muo cōnino pe béri kpóri.

^k49.4 Wéli baa 35.22.

^l49.6 Wéli baa 34.25.

Muɔ kɔli ki béri muɔ leguulo kóri bèle kànyaa mé gè.

Muɔ tuu jaala, pe béri tun de cúbulo muɔ yi?e mé gè.

⁹ ʔaan, Zuda yē bè jàriyelibe tíele.

Mi jaa, muɔ nyénì ké dèzu?u nē nè sèni kpúu;

muɔ nyénì káguro cáan dè nè síne bè jàri tíele,

bè jàrinuu tíele. ʔáa wi bé gbè wi yège ?

¹⁰ Fàn?a kàgbiile niŋ ga tíi yiri Zuda narige nī gè?,

nè píne fàn?a sàpile niŋ ga tíi yiri wi kiyè nī yè?,

fúɔ bè taa ni kàfɔli wi ba pen,

wire ʔàà mé sienfeliye yi béri lúru wè.^m

¹¹ Wi béri wi sèfenne puu lè erezɛn* tìrige nē gè,

béri sèfenbuɔ puu wè erezɛn fétirige nē gè gàa gī cènge gè.

Wi béri wi buruyo jíri yè erezɛn sunmɔ nī bè,

béri wi burugbu?ɔ jíri gè erezɛn lu?ɔ nī gè.ⁿ

¹² Erezɛn sunmɔ pi bé wi nyapigele nyíenige gèle,

nèyirimè pire bé sí wi gàn?ana fílige gèle.^o

¹³ Zabalɔn wire bé puu téniwe ku?ɔjii gògogo nē gè,

lu?ɔ kórikpoliyo yi béri báan wi mé de yèrí ku?ɔjii gògogo nē gè.

Wi kùlo lá?ala ni bé líe bè sa nò Sidɔn ténime táanni bè.

¹⁴ Izakari wire yē sèfenne tíele nàa nī ʔɔri ní dè,

nè ki ya?a wii sínewe sɛnbaduuyo siin sun?ɔmɔ ní.

¹⁵ A wi 'ki nyaa ʔódaala lire yē pórilo,

né míeni kùlo ni yē tàanna.

Kire nē wi nē wi fikennyugo tí?e gè nè tugoro tugo dè,

nè kò sùkulowo ne fàn?a baara kúu.

^m49.10 Tí?e gáà sienjuuro dè, tíi ne nyu Kulocelie Siennyienegɔnwɔ* wu?u nē gè, ʔàa wi cí ga ba sii wè, Zuda tɔlugo nī gè.

ⁿ49.11 Sienre dáà ti juugenme, tíi ne si?i kenme tíf gàa nī yaliire tíi ne nyu?ɔ dè; sèfenne cèni tiire yasenre káa dè yo, ki ně kàa yige si?i ki yaliire nī dè?. A ki cèni nyaa si?i yasenre ti 'nyuɔ dè, pe bé gbè erezɛn lu?ɔ tí?e gè bè buruyo jíge yè, ki ně kàa yige si?i yasenre nī dè?.

^o49.12 Sienre dáà ti kòri wè, kire ne ki tíf a sien yē ladaanma nē níe gbun nè tíngi wè, ki nē cén wi yi?e nē gè.

¹⁶ Dan béri wi sienne pe kàyu?u juu gè,
bè Isirayeli tuufɔdulugo káà tíele.

¹⁷ Dan wire yē bè wòbugɔ tíele gàa gī sínεge gè koligo nē gè,
wàfiraso tíele ηàa wi kobile nē lè,
níe sun?ɔ nɔgi gè tɔligɔ nē gè,
kire ga buu suɔnfewe wi- lá?a tuu bè cèli.

¹⁸ ?é Yewe, suɔlɔ náà muɔ ne kan?a lè,
lire nē mi 'mi sòngirɔ ta?a dè.

¹⁹ Gadi wire wè, siengbenine pe béri wi caa de ηógi;
wi béri tari pe nē pe kàdu?u mé gè bè pe jáa.

²⁰ Azeri wire ne yaliire fáli ne ta?a;
wi béri sitaanra sori fàn?afɔlilɔ mé bèle.

²¹ Nafitali wire yē bè sùɔ tíele
ηàa wi yē wii mé ne yogi ne mári wè;
wi béri sàpigele sii cèngεe.^p

²² Tiige gáà ki sengi gè, kire gī Yusufu* wè.
Pe 'ki córi lawiile táanni,
a ki lère ti 'yéligε nē tuu gungo nē gè.

²³ Sandaliye fɔlilɔ pe 'wi caa nē ηó,
nè ηaaya ηɔ yè wi nē,
né nyabienne kpí?ile nē cáan né wi ní.

²⁴ Kire né ki mieni wi sandali kii puu ne fún?,
a wi kiye yi 'kò liriye
Yakuba Fàn?afɔli Kulocelie wi barige nī,
wire ηàa wī Nà?avɔli wè
né ní Kàdenigbaala náà nē Isirayeli téni lè,

^p49.21 Sienre dáà mieni ti bé ba juu bè jo: wii ne sientaanra nyu.

²⁵ muo tuu Yakuba wire Kuloceliε kenme nē,
 wire ηάà wi muo suu wè,
 η̄ɔɔ ti M̄ieni Kuloceliε wire kenme nē,
 wire ηάà wi wi kajènge tari gè muo nē wè.
 Wi- wi kajènge ta?a gè muo nē
 wire ηάà wi 'kóngi nyì?ene nī lè !
 Wi- wi kajènge ta?a gè muo nē
 wire ηάà wi 'kóngi lakpu?ɔ sícuugo nī gè,
 gàa gī sínεge dàala táanme gè !
 Wi- yírile téni lè muo nē,
 bè muo siimedenge múgu gè !

²⁶ Siantaanra dáà muo tuu wii ne nyu ne tari muo nē dè,
 ti nyénì tóri nyagurusuɔnyɔ nē
 né nyagurubili?ele yacènre nē dè.
 Ki siantaanra ti- puu Yusufu nyùgo nē gè
 né wi gbεle nē lè, wire ηάà wī wi lɔbilo kàfɔli wè !

²⁷ Benzame yē bè sàndien tan?aniwe tíele
 ne wi kaara káa dè sínbinime táanni bè;
 cengu?ɔ táanni gè, dàa pe 'taa dè,
 wi nē wi liεle tíla lè.»

²⁸ Bàli pe m̄ieni kie né siin yē tuufɔduluyo, Isirayeli nī wè. Sienre dáà tire tuufɔli wi
 'juu pe mé nyasiens̄enre dè. Wi 'nyasienkeniye juu pe m̄ieni nigbe nigbe mé nè yeli né pe
 kenme ní bè.

Yakuba wi 'kùu, a pe s̄eni wi tón Kanaa kùlo mé lè

²⁹ A Yakuba wi 'ki juu nè gbènge pe mé, né jo: «M'bé ké mi tobilo kúru gu bèle. Ye- sa
 mi tón mi tobilo táanni bèle nyaguruwi?i nī gè, gàa gī baa Efurɔn si?i nī gè, Eti wuu
 wè, ³⁰ nyaguruwi?i gáa gī baa Makpela si?i nī gè, baa Mabire ti?ε táanni gè, Kanaa kùlo
 nī lè. Kire si?i kire Birayima* 'suɔ Efurɔn mé wè, Eti wuu wè, ki- kò wire sienne tón di?ε
 gè.^q ³¹ Kire ti?ε kire nī pe 'Birayima né wi cuɔ Sara* tón wè. Kire ti?ε kire m̄ieni nī pe

^q49.30 Wéli baa 23.3-18.

'Siaga né wi cuo Erebeke tón wè. Kire ti?e kire mieni nī mi nyénì mi cuo Leya tón wè.

³² Si?i gáà gī baa gè, né nyaguruwi?i ní gè, Birayima nyénì ki suo wī, Eti sienne mé bèle.»

³³ Bà Yakuba 'juu nè kúo wè né wi jaala ní bèle, a wi 'wi tǎliyo yège yè nè ta?a wi yasinege nē gè, nè síne né kùu, nè ké wi tuulieye kúrugu yè.

50

¹ A Yusufu* fali nè tuu nè síne wi tuu nē wè, né wi suonri suonri gàngbu?ulo nē gèle, nīe nyeni ne yéturo ɲú dè kpúu nē wè. ² Né ki juu kpúugbelifǎlilo mé bèle, bàli pe puu ne baara wi mé bèle, né pe ye, pe- wire tuu gbéli wè, pe- natukǎliye tǎ?e pe wi gbòbori, gaa ki bé ki ya?a wi fǎga fún?o wè. A pe 'ki kpí?ile Isirayeli* nē wè.

³ Natukǎliye dáà pe yé caa bè kpúu gbòbori wè bè téngé wè, a pe 'ki baara kúo dè ceyé togosiin. Lèlè ó lèlè nī, a pe cé gbène ki baara kúu dè, ti puu ne mǎgi bè ceyé togosiin taa. A Ezipiti* kùlo sienne pe 'píne nè kùugo kpí?ile gè ne nyeni ceyé togotaanri né kpǎrigo.

⁴ Bà kùugo ki kǎnwaara ceyé yi 'tóri yè, a Yusufu ki 'juu sienkpolilo mé bèle, bàli pe 'puu Farawon* wi kpáa nī gè, né jo: «A ki yē mi 'kpu?oro taa yeli yi?e mé gè, mi ne yeli fien wī, ye- sa juu né Farawon ní wè, ye wi ye, ⁵ mi tuu wi 'mi cò a mi- kàli nè ken wi mé, a wi 'jo, a wire 'kùu wè, wire nyénì nyege gbòbori Kanaa kùlo mé lè, kire ti?e nī mi- yeli bè sa wire tón. Píra ɲáà nī wè, mi ne Farawon náari wè wi- ki ya?a mi- ké bè sa mi tuu tón wè. Kire kàdu?ume gè m'bé koli ben.»

⁶ A Farawon wi siennugoro juu dè Yusufu mé wè né jo: «Te waa ma sa muo tuu tón wè, bà wi 'muo cò á muo 'ki kàli wi mé gè.»

⁷ A Yusufu wi 'ké wi tuu tón di?e nī gè. A Ezipiti kùlo sienkpolilo pe mieni 'píne né wi ní, né Farawon wi kpáa nàgaliele ní bèle, nè fàri Ezipiti kùlo ni nàgaliele pe mieni nē.

⁸ A Yusufu narige ki mieni 'ké, nè fàri wi lǎbilo nē bèle, né wi tuu narige ní gè. Bàli pe yé kò baa Gozeni ténime nī bè, peli pe 'puu pǎile bèle né yajuuro ní dè. ⁹ A kapiengbuonno bàli pe puu ne jíin suonyo wotorilo nī bèle, né bàli pe puu ne tǎri suonyo nē yè, a pe mieni sí ké nè sèni pe torigo. A pe mieni 'píne nè ké Yusufu ní, a ki tǎni nè puu sienni?eme.

¹⁰ Bà pe sèni nò Atadi kásuo ti?e nē gè, kire gáà ki 'puu Zuruden cá?a kúrugu gè, a pe 'kùugo kpí?ile gè baa kire ti?e nī gè. Kùugo ki yé tǎni nè kpú?o. A Yusufu 'wi tuu kùugo

kaya?a kpí?ile gè ne nyeni cenyè kólisiin. ¹¹ Kanaa kùlo sienne bálì pe 'puu kire ti?e nī gè, a pe 'kùugo ki kpí?ilegenme nyaa bè, baa Atadi kásuo ti?e nī gè, a pe 'jo: «?á ! Kányi?e nē, Ezipiti kùlo sienne kùugo gáà ki 'tòni yē kpu?o díe? !» Kire nē a pe kò ne ki ti?e yeri gè Abeli Misirayimi (ki kòri wire wī: Ezipiti wuulo kùugo). Ki ti?e kiī baa Zuruden cá?a kúru gu gè.

¹² Bà ki 'kpí?ile a Yakuba* jaala pe 'wi tón nè yeli né gàa ní pe tuu wi yé juu pe mé gè. ¹³ A pe 'ké né wi ní Kanaa kùlo mé lè. A pe sèni wi tón nyaguruwi?i nī gè gàa ki 'puu Makpela si?i nī gè, Mabire ti?e táanni gè. Kire si?i kire Birayima* yé suo Efurɔn mé wè, Etiyé wuu wè, ki- kò wi sienne tóndi?e gè. ¹⁴ Bà pe 'Yusufu tuu tón wè nè kúo wè, a Yusufu 'koli nè ké Ezipiti kùlo mé lè, né wi lóbilɔ ní bèle, né bìli pe yé ké né wi ní kùugo mé gè.

Yusufu wi 'ki juu wi lóbilɔ mé bèle dí wire nyénì ki ya?a pe nē

¹⁵ Kire kàdu?ume gè, bà pe 'tuu wi yé kùu nè kúo wè, a Yusufu lóbilɔ pe 'ki sòngi nè jo: «Dù?o Yusufu 'ki cò weli kúru gu, bé sí jo wire bé wi fu?o tón gè weli mé, kapiile náà weli yé kpí?ile wi nē lè.» ¹⁶ A pe sí sienne tun Yusufu mé wè pe- sa wi ye: «Muɔ tuu wi yé ki juu weli mé sèni wi 'kùu wè, ¹⁷ né jo we- pa juu né muɔ ní, we- jo: «Cí ! Mi ne muɔ fiɛn wī, ma ki ya?a muɔ lóbilɔ nē bèle kacu?ɔlɔ náà pe 'kpí?ile muɔ nē lè, né kapiile ní lè, né ki cén pe nyénì sèpiime kpí?ile muɔ nē.» Píra ñàà nī wè, weli ne muɔ náari wī, ma ki ya?a weli nē kacu?ɔlɔ náà weli 'kpí?ile muɔ nē lè, weli bálì biéle muɔ tuu Kulocelié wi baakuɔlɔ bèle.» Bà Yusufu 'siɛnre dáà lú?u dè, a wi tòni ne nyeni kpu?o.

¹⁸ Kire kàdu?ume gè, a Yusufu lóbilɔ pe míeni 'ké wi kúru gu, a pe mieni sèni tuu nè síne wi yi?e mé né jo: «Weli bálì, weli yē muɔ sùkulolo !»

¹⁹ A Yusufu sí pe ye: «Ye fǎga de fi?é? ! Mi yē lé Kulocelié sɛndi?e nī bè kàyu?u juu yeli nē ? ²⁰ Yeli puu ne sòngí bè kapi?i kpí?ile mi nē, á Kulocelié sí puu ne caa bè kacènge kpí?ile, bè sienni?ene suo, gàa ki 'kpín?ini pànge gè. ²¹ Kire nē, ye fǎga de fi?é?. M'béri yeli wéli kire ga buu yakaa fǎga yeli laa?, né yeli pìile ní bèle.» Bà ki 'kpí?ile a Yusufu 'gbù?ɔrɔ nè juu né pe ní, nè pe funyo nyígi yè.

Yusufu wi 'kùu Ezipiti kùlo nī lè

²² A Yusufu 'kò Ezipiti kùlo nī lè, wire né wi tuu narige ní gè. A Yusufu 'sìi taa fúo nè nò yi?ele dabataan né kpɔrigɔ. ²³ A wi 'wi jaa Eferayimi pìile nyaa bèle fúo nè nò pe siituluyo taanriwu?u nē gè. A wi 'Makiiri jaala nyaa bèle, a Yusufu wi 'peli lá?a a pe 'kò

wi wuulo. Makiiri wire wi 'puu Manase jaa wè.

²⁴ Cenge káà a Yusufu kénì ki juu wi lɔbilɔ mé bèle né pe ye: «Ki 'kò cèri m'bé kùu wī. Mi 'ki cén Kuloceliε wi bé sí yeli sá?a kányi?ε nē. Wi bé yeli yige Ezipiti kùlo nī lè, bè ké né yeli ní kùlo náà nyuɔ wi 'kún nè ken yeli tuuliεye mé yè, Birayima* wè, né Siaga* wè, né Yakuba*.» ²⁵ A Yusufu wi sí Isirayeli piile ye bèle pe- kàli: «Ye- kàli m'mé ye jo, a Kuloceliε kénì yeli sá?a bèle, yeli bé mi kácere kòn dè, bè ké né ti ní.»

²⁶ A ki pénì nyaa a Yusufu wi 'kùu, wi yé yi?εle dabataan né kpɔrigɔ taa. A pe 'wi céri gbòbori dè né natukɔliyere ní dè, gàa ki bé ki ya?a wi fǎga fún?ɔ wè?, né wi le kasuu nī nè téngε baa Ezipiti kùlo nī lè.